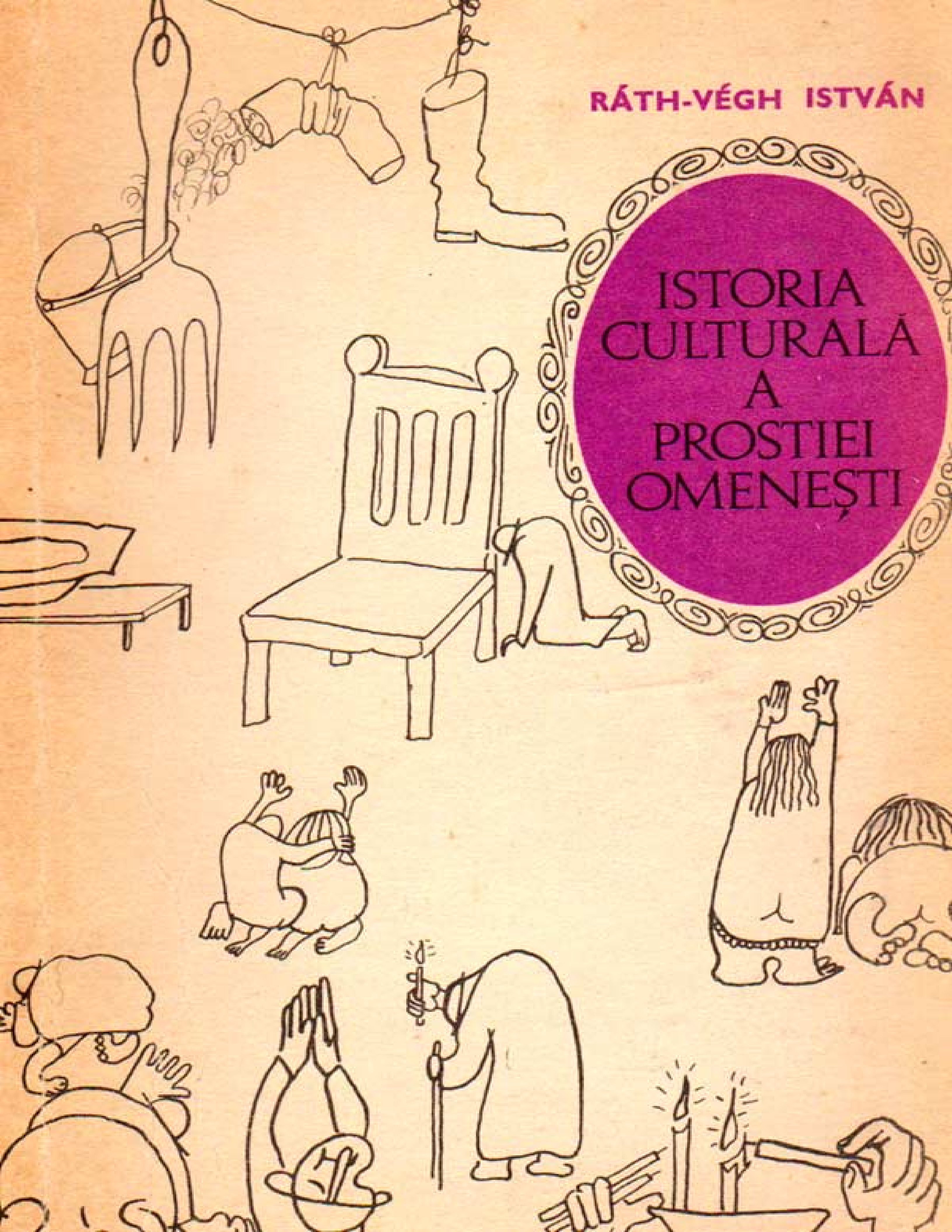
RÁTH-VÉGH ISTVÁN

ISTORIA CULTURALĂ A PROSTIEI OMENEȘTI

RÁTH-VÉGH ISTVÁN

ISTORIA CULTURALĂ A PROSTIEI OMENEŞTI

EDITURA ŞTIINŢIFICĂ
BUCUREŞTI 1969

PREFAŢĂ ÎNŢELEAPTĂ

Ştiinţa prostiei omeneşti — dacă mi-e îngăduit să alătur doi termeni diametral opuşi — n-a avut prea mulţi adepţi. Probabil că vastitatea tematicii i-a speriat pe cercetători. Americanul W. H. Pitkin n-a ajuns decât la începutul începutului; mai departe nici n-a încercat să pătrundă. Astfel şi-a intitulat cartea: *Scurtă introducere în istoria prostiei omeneşti* (A *short introduction to the history of human stupidity*, New York, 1932). Scurta introducere se întinde pe suprafaţa a 574 de pagini, autorul mărturisindu-şi şi prin aceasta părerea despre dimensiunile nemărginite ale subiectului său.

Se poate oare defini precis prostia ?

Un filolog maghiar a adunat 325 de expresii care, fiecare, exprimă o nuanţă a prostiei.

Definiţia ştiinţifică a prostiei este foarte deficitară. Charles Richet ocoleşte astfel întrebarea: „Nu este prost acela care nu înţelege ceva, ci acel om este prost care deşi înţelege un lucru procedează de parcă nu l-ar fi înţeles". Spirituală definiţie, însă nu ne ajută cine ştie ce.

Or. L. Loewenfeld abordează problema din punctul de vedere al medicului. El şi-a intitulat cartea cu elasticul titlu de: *Über die Dummheit* (Despre prostia omenească, München, 1909 şi 1912). Cartea a apucat două ediţii, ceea ce dovedeşte că publicul a urmărit cu deosebită atenţie această temă de interes obştesc. Autorul grupează astfel formele de manifestare ale prostiei:

Prostie totală şi parţială. Inteligenţa deficitară a oamenilor talentaţi. Putere de înţelegere nedezvoltată. Slabă capacitate de judecată. Neatenţie, asociaţie greoaie, memorie slabă. Spirit tern, tâmpenie. Grandomanie, orgoliu. Influenţabilitate, nechibzuinţă. Egoism. Prostie şi vârstă ; prostie şi sex ; prostie şi rasă ; prostie şi har ; prostie şi mediu. Prostia în economia politică si în viaţa socială; în artă şi literatură; în ştiinţă şi politică.

Clasificarea este foarte îmbietoare, păcat însă că, aria tematică fiind atât de vastă, autorul mi reuşeşte să o cuprindă. Se poate vedea, de asemenea, că autorul nu este prea umblat prin istoria culturii ; datele şi le culege din a doua şi a treia mână ; exemplele sale nu prea au legătură cu titlul capitolului în care sunt inserate[1].

În opoziţie eu lucrarea lui Pitkin, cartea lui Charles Richet *L'homme stupide* (Omul prost) a ieşit surprinzător de scurtă. De altfel, savantul francez nu-şi prea bate capul cu lămurirea noţiunilor. În schimb, prezintă cititorului exemplificări foarte, sugestive. Iată câteva din titlurile capitolelor cărţii sale:

Alcool. Opiu. Tutun. Inegalitate : bogat şi sărac, sclavagism, iobăgie, etc. Război. Modă şi bijuterii. Haosul limbilor. Superstiţie. Chinuirea animalelor : luptele cu tauri, vânătoarea de porumbei. Distrugerea barbară a monumentelor de artă. Martirajul pionierilor. Sistemul vamal. Distrugerea pădurilor etc.

Cartea este mai degrabă o causerie spirituală, decât o lucrare ştiinţifică. Are şi capitole care nu au ce căuta sub accepţia de prostie.

Cartea lui Max Kemmerich : *Aus der Geschichte der menschlichen Dummheit* (Din istoria prostiei omeneşti, München, 1912), este un pătimaş rechizitoriu împotriva dogmelor bisericeşti şi religioase. Ca şi în celelalte cărţi ale sale (Curiozităţi culturale, Curiozităţi culturale moderne) şi în această carte Kemmerich se prezintă ca un ateu convins.

În anul 1785 a apărut la Lipsca o lucrare în şapte volume, neiscălită, intitulată : *Geschichte der menschlichen Narrheit* (Istoria prostiei omeneşti). Autorul ei, J. Chr. Adelung, scriitor şi lingvist, a fost bibliotecar principal la biblioteca imperială din Drezda. Cartea lui n-are nici în clin, nici în mânecă cu istoriografia. Lucrarea conţine vreo şaizeci-şaptezeci de biografii, prin care se prezintă şi se analizează viaţa unor alchimişti, a unor şarlatani şi maniaci religioşi.

De tăişul satirei dăm în cartea lui Sebastian Brandt: *Das Narrenschiff* (Nava nebunilor, 1494), la fel ca şi în cartea lui Thomas Murner : *Narrenbeschwörung* (Păcăleli, 1512). În aceste cărţi autorii înşiruie diferite tipuri de prostie, eu un umor perimat astăzi şi cu un accentuat iz de predicatori.

Închei sărăcăcioasa bibliografie cu nemuritoarea operă a lui Erasmus de Rotterdam : Lauda prostiei omeneşti (*Encomium moriae*, 1509). Ştim, dintr-o scrisoare adresată lui Thomas Morus, că această strălucitoare satiră a fost concepută de Erasmus în timpul unei călătorii pe care o făcea călare.

Parcă îmi sună în urechi cuvintele lui Erasmus, din scrisoarea lui către Morus : „Ştiu că şi pe tine te încântă o astfel de glumă, pentru că şi tu priveşti cu veselie viaţa oamenilor, la fel ca şi Democrit... Nu ar fi drept să se interzică gluma ştiinţifică mai ales dacă cititorul - în cazul că nu-i total mărginit — poate învăţa mai multe din ea, decât dintr-o lucrare ştiinţifică plină de morgă... Dacă s-ar nimeri cineva care să se simtă jignit, prin asta n-ar face altceva decât să-şi dezvăluie slăbiciunea sau frica... Toţi cititorii mei de bună credinţă vor înţelege că m-am străduit să amuz şi nu să jignesc".

Mi-am adunat materialele din domeniul istoriei culturii; pe cât s-a putut nu din surse facile, oricui uşor accesibile. Înainte de toate am dorit să ofer o lectură plăcută şi de aceea, în locul unui studiu riguros construit, am recurs la prezentarea unor colorate realităţi culturale. Dacă cititorul va aduna capitolele, aşa cum se obişnuieşte eu coloanele de cifre, în faţa sa va apărea un fragment din istoria culturii. Doar un fragment fiindcă într-un singur volum nu m-am putui desfăşura prea mult. Poate voi mai avea prilejul să completez acest material, deocamdată oferit cu zgârcenie.

Am rămas dator şi cu definirea noţiunii de prostie. Rog cititorii să extragă ei înşişi din materialul pe care l-am oferit ceea ce socotesc ei că se poate considera drept prostie. Am credinţa că în astfel de lucrări autorul procedează mai corect dacă în locul speculaţiilor sale oferă cititorilor date concrete.

Tocmai de aceea acum scriu pentru ultima dată cuvântul prostie.

RÁTH-VÉGH ISTVÁN

AUR! AUR!

În apropierea Carolinelor, valurile Oceanului Pacific se sparg de ţărmul singuraticei insule Yap, pe care trăiesc aproximativ vreo şapte sau opt mii de oameni.

Cu toată neprihănirea lor paradisiacă, cunosc ingenioasa descoperire a civilizaţiei : banul. Subsolul insulei Yap însă nu tăinuieşte în adâncurile sale nici un metal care să poată fi folosit drept valută; trebuia, deci, născocită o altă valută. locuitorii Yapului au ajuns curând la concluzia că scoicile, colţii de câine sau lucruri asemănătoarea acestora, uşor de procurai, nu fac două parale. S-au văzut obligaţi să născocească deci altceva, greu de găsit, deoarece înţelepciunea le şoptea că banii trebuie, neapărat, să aibă şi o valoare intrinsecă, derivată din greutatea procurării si prelucrării materialului din care sunt făcuţi. Urmarea acestui raţionament a fost că alegerea li s-a oprit asupra unor bolovani pe care i-au descoperit în insulele Pelew, aşezate la vreo 200 de leghe de insula lor. Mari cit pietrele de moară, deci greu de transportat, bolovanii — dacă mai punem la socoteală şi faptul ca trebuia şlefuiţi — întruneau toate calităţile pentru a se putea numi o valută serioasă. Bun. Valuta a fost apoi sortată pe diferite categorii de valori.

O piatră cu diametrul de un picior[2] corespunde la ceea ce numim noi mărunţiş. Prin gaura şlefuită în mijlocul ei se trece o bâtă, cu care, proptind-o de umăr, porneşti frumuşei la târg. Cu cât pietrele sunt mai mari, fireşte şi valoarea lor creşte. De exemplu, o piatră enormă, cu un diametru de 12 picioare, joacă rolul unei bancnote de o mie. Gaura scobită în centrul unui astfel de bolovan este atât de mare, încât poate intra în ea comod un om oricât de gras.

Să nu vă închipuiţi însă că această enormă masă de piatra este rostogolită, de colo-colo când se cumpără ceva cu ea. Nici pomeneală. Au ei minte, băştinaşii! Piatra de moară rămâne pe locul unde a fost aşezată la

început, în curtea primului ei proprietar, transcriindu-se doar, pur şi simplu, pe numele noului stăpân. Fireşte, această „transcriere" se face pe baza unei înţelegeri verbale. Averea insularilor bogaţi este, aşadar, împrăştiată prin diverse locuri străine. Uriaşii bani pot fi vizitaţi, proprietarii lor se pot aşeza în gaura din mijlocul pietrelor; deci şi insularii au parte de delicii asemănătoare celor pe care le au avarii "civilizaţi" când îşi zornăie aurul pe masă.

Dar partea interesantă de-abia urmează.

Dacă valurile oceanului, bântuit de furtuna, târăsc după ele averea imobiliară a câtorva locuitori înstăriţi, dispariţia pietrelor de moara nu aduce după sine ruinarea proprietarilor lor. După trecerea calamităţii, oamenii îşi caută banii ; pietrele de moară sunt găsite pe fundul apei, aproape de mal. Nimeni nu-şi dă osteneala să le pescuiască. Ar fi de prisos. Fiecare ştie precis locul unde se află, sub apă, piatra sa de moară, aşa ca averea familiei nu suferă nici o pagubă. Faptul că sunt scufundate în apă nu schimbă valoarea bolovanilor.

Am citit că, în caz de primejdie, tezaurul Statelor Unite se poate scufunda. Aurul inundat al Fort Knox-ului nu alterează cu nimic valoarea miliardelor de dolari care circulă la suprafaţă. Chiar şi sub apă, acoperirea în aur se consideră intactă.

În toată treaba aceasta un singur lucru este surprinzător : sclipitoarea inteligenţă cu care necultivaţii locuitori ai insulei Yap au anticipat manevrele civilizaţilor economişti burghezi.

AURUL SE JOACA DE-A V-AŢI ASCUNSELEA

Nicicând învăpăiatul disc de lumină al soarelui n-a aţâţat închipuirea omului, cum a stârnit-o aurul cu strălucirea lui vicleană, galbenă şi rece. De fapt, cuvioşii adoratori ai soarelui cinsteau astrul ca pe un Dumnezeu, însă cu un respect lipsit de entuziasm, devenit un fel de obişnuinţă, cinstire care se cuvine unei divinităţi cumsecade, demnă de încredere, care îşi îndeplineşte conştiincios şi prompt îndatoririle ei de zeitate. Doar nu s-a întâmplat niciodată ca soarele să nu apună seara şi să nu răsară dimineaţa?!

Însă aurul ?! Aurul! El surâde galben când ici, când colo. Unde nu-l cauţi, se rostogoleşte la picioarele călătorului. Apele îl aruncă la mal ca pe o pulbere strălucitoare. Pe neaşteptate, muntele îşi deschide, sub loviturile lacome ale târnăcoapelor, sânul doldora de aur. Dacă ii cauţi insă, se arată

doar pentru o clipă, ca o femeie cochetă, şi se ascunde apoi, de nu-i mai dai de urmă.

Pe vremuri, când spaniolii, posedaţi de furia aurului, vânau comorile pieilor roşii, oamenii lui Cortez au ajuns pana în California. În drumul lor răscoleau fiecare cort, fiecare colibă, sat ori oraş indian, dar de urma aurului n-au dat, *deşi ar fi trebuit doar să se aplece ca să-l culeagă, fiindcă boabele de aur le scârţâiau pe sub tălpi.* Visau El Dorado-ul, neştiind că umblă prin el !

Aurul putea fi mândru de festa pe care o juca adoratorilor săi !

De-a lungul a trei sute de ani aventurierii europeni au cutreierat pământul Californiei în căutarea norocului, dar niciodată, nimănui, nu i-a trecut prin minte să ia un pumn din nisipul care strălucea pe malul râurilor şi să-l cerceteze... Oare razele soarelui fac să sclipească, într-adevăr, doar un fleac de mică, lipsită de valoare ? În 1848, un anume Marshall, din serviciul căpitanului elveţian Sutter, în sfârşit, şi-a îndoit mijlocul ca să ridice un pumn de nisip zgrunţuros. Parcă aurul doar *plecăciunea* aceasta a aşteptat-o : omul norocos ţinea în palmă *fărâme de aur curat*.

Ca să-şi sprijine şarlataniile, aurul îşi face o reclamă uriaşă. Cronicile antichităţii sunt pline cu nemaipomenitele minuni ale aurului ; vechile aiureli simt în stare să aţâţe până şi în zilele noastre fantezia unor oameni.

De pe filele bătrânelor cronici străluceşte aurul regelui Solomon, comorile lui Midas şi Cressus, recolta aurită a Hesperidelor, lâna de aur a lui Jason. Despre bogata Fenicie s-a dus vestea că-şi aducea aurul din Hispania. Se zice că, la întoarcere, corăbiile feniciene aveau *ancore de aur*, deoarece, terminând mărfurile, preschimbau în aur şi fierul vechilor ancore. Diodor sicilianul dă şi o explicaţie faptului că în Hispania se găseşte o cantitate atât de mare de aur. El spune că pe vremuri vechii locuitori nu cunoşteau preţiosul metal. O dată, însă, Pirineii au fost cuprinşi de un incendiu uriaş. Pădurile s-au transformat într-o imensă torţă; flăcările au mistuit lanţurile muntoase. Groaznicul pojar a topit aurul din măruntaiele Pirineilor şi astfel metalul necunoscut până atunci a irumpt, spre văi, sub forma unor veritabile râuri de aur.

AUR ŞI FURNICI

Au crezut ei, oamenii, lucruri şi mai trăsnite. Şi-au închipuit, de exemplu, că şi animalele preţuiesc aurul.

Aelianus ne informează că în pustiul Bactriei, din antica Persie, sălăşluiau grifonii. Aceste păsări ciudate scormoneau cu ghearele lor ca de oţel stâncile că să scoată aurul din piatră. Astfel, grifonii strângeau grămezi de metal preţios, pe care le păzeau cu străşnicie de oameni.

Pliniu nu crede în existenţa acestei pasări legendare. în schimb, nu se îndoieşte câtuşi de puţin că ar exista nişte furnici care scurmă aur.

„Oamenii se aduna ca la o minune în faţa antenelor furnicii indiene, care se păstrează în templul lui Hercule din Eritreea. În partea de nord a Indiei trăiesc nişte furnici ciudate, de mărimea lupului egiptean. În timpul iernii, *aceste furnici scurmă aurul din pământ* şi-l adună, grămadă, la suprafaţă. Vara, arşiţa le goneşte în galeriile lor subpământene. În această perioadă indienii le fură aurul. Trebuie să se grăbească, însă, foarte tare, fiindcă furnicile, de îndată ce simt miros de om, ies din ascunzătoare şi îi atacă. Dacă nu sunt destul de sprinteni, hoţii sunt sfâşiaţi pe loc, fiindcă patima aurului le-a făcut cumplit de sângeroase" *[3].

Herodot spune că s-ar fi capturat vreo câteva furnici de acest soi, care erau ţinute la curtea regelui Persiei.

Şi Strabo descrie furtul de aur. El relatează că în apropierea muşuroiului se arunca otravă. Lacome, furnicile o inghiţeau pe dată, şi, în timp ce ele se tăvăleau de durere, aurul era iute furat. Strabo se referă şi la alţi autori, din descrierile cărora reiese că existenţa furnicii cu o patimă atât de ciudată a fost acceptată fără nici o discuţie de către scriitorii lumii antice.

Cariera fabuloasei furnici nu se opreşte aici. Ea pătrunde şi în ştiinţele naturale ale evului mediu, deoarece învăţaţii medievali considerau drept profanator pe cel care îndrăznea să înfrunte cu obiecţii şi îndoieli scrierile clasicilor.

În jurul anului 1240, Brunetto Latini, magistrul lui Dante, a scris o vastă lucrare intitulată *Cartea comorilor*[4]. Ea cuprinde, într-adevăr, tezaurul ştiinţei din evul mediu. Lucrarea este o grandioasă enciclopedie care începe cu facerea lumii şi îngrămădeşte în filele sale toate cunoştinţele de geografie, ştiinţele naturii, astronomie, ba chiar şi de etică şi politică.

Furnica sus-amintită a fost trecută în partea rezervata ştiinţelor naturii.

După Latini, hrăpăreţele fiinţe nu trăiesc în India, ci într-o insulă a Etiopiei. Şi el acceptă că cine se apropie de ele este sortit pieirii. Oamenii vicleni le-au venit însă de hac. Cu o iapă, de spatele căreia atârnau nişte lăzi, treceau pe insulă şi acolo, dând drumul animalului, păstrau cu ei mânzul.

Ierburile grase stârneau apetitul iepei, care păştea fără grijă până la asfinţitul soarelui. Între timp, furnicile observând lăzile de pe spatele iepei le socoteau că ar tocmai bune pentru aurul lor. Zis şi făcut. Furnicile încarcă lăzile cu aur. La apusul soarelui, ingenioşii etiopieni aduc mânzul pe malul opus celui pe care paşte iapa. Bietul mânz nechează disperat după maică-sa, care, auzindu-l, o ia la goană, se aruncă în apă şi o trece înot cu povara ei de aur cu tot. Ingenios furt, nu ?

Să sărim trei secole. în 1544 apare impunătoarea cosmografie a lui Sebastian Munster: *Cosmographia universalis*. Aici furnica scurmătoare de aur este înfăţişată printr-o frumoasă gravură. Naivul desen o reprezintă la fel ca pe binecunoscutele şi modestele ei neamuri, furnicile de rând, atâta doar că o umflă la o dimensiune colosală.

Rezistentul animal nu şi-a încheiat cariera nici de astă dată. De Thou, un celebru judecător, om politic şi istoric al Franţei, povesteşte că în 1559 şahul Persiei a trimis daruri bogate sultanului Soliman. În preţiosul transport figura şi o furnică indiană, mare cât un câine mijlociu, sălbatică şi colţoasă...[5].

Mai târziu, când ştiinţa a început să deschidă ochii, s-a încercat explicarea originii basmului cu furnicile. După una dintre teorii, el şi-ar datora apariţia vulpii siberiene, deoarece aceasta are obiceiul să scurme moviliţe, la fel ca şi cârtiţa.

Or, despre vulpe, cunoscută ca o fiinţă deşteaptă, nu se poate presupune că ar scurma muşuroaiele numai aşa, dintr-un simplu moft; desigur, ea caută aur. Slabă explicaţie, la fel ca şi o alta, după care, într-adevăr, ar fi existat cândva o specie de insecte dispărută astăzi, asemănătoare cu furnicile uriaşe.

Poate că s-ar putea aborda mai raţional miezul legendei uriaşei furnici. Probabil, cineva a asemuit munca *minerului* cu cea a furnicii. Comparaţia era nimerită şi izbitoare ; ea a făcut obişnuitul drum oral. Cunoaştem la ce se ajunge, pe această cale, dacă cercetăm soarta diverselor legende : pe ici, pe colo li se adaugă câte ceva ; fiecare transmiţător vrea să fie mai interesant decât predecesorul său şi le umflă, le gogonează ; în cele din urmă, materialul brut de flecăreală ajunge în mâinile unui cunoscător, care îl şlefuieşte, transformându-l într-o legenda ce rezistă, apoi, timpului.

RODUL DE AUR AL VIŢEI-DE-VIE MAGHIARE

Nu-i vorba despre auriul vin de Tokaj, ci despre o legendă care se agaţă cu tenacitate de secolele ce se perindă. Povestea spune că în Ungaria, pe alocuri, *viţa-de-vie rodeşte aur curat*. Deşănţatul delir nu s-a mulţumit să scornească pe seama animalelor că sunt lacome de aur ; el a calomniat pînă şi plantele, afirmând că s-ar hrăni cu aur.

Anticii au fost obsedaţi de gândul că metalele cresc şi se dezvoltă la fel ea şi plantele. Multă vreme s-a abuzat de numele Iui Aristotel, atribuindu-i-se cărticica *Despre întâmplări minunate*. Cartea este apocrifă, însă oglindeşte credinţele epocii. În ea se afirmă că, undeva, s-a băgat în pământ o bucată de aur, care a început să crească, până ce a răsărit ca oricare altă sămânţă. Ştiinţele naturale din evul mediu, orientându-se cu conştiinciozitate după scrierile unor clasici antici, au dezvoltat această teorie. Aurul - se spunea - pe alocuri, se afundă, în stare semisolidă, în adâncul pământului. Se poate întâmpla deci ca unele plante, în specia! viţa-de-vie, să-şi înfigă rădăcinile în aurul moale, cîteodată chiar lichid, absorbind astfel metalul preţios. Aurul pătrunde treptat prin trunchiul plantei în ramuri, în frunze şi în fructe.

Petrus Martyr, vestit învăţat al secolului al XVI-lea, profesor la Oxford, scrie că în Hispania se întâlnesc des astfel de arbori care absorb aurul. Cu ocazia fericitului eveniment al logodnei unei prinţese portugheze, logodnicul, prinţ de Savoia, i-a trimis logodnicii daruri în valoare de 12 000 de taleri imperiali. În lipsă de bani lichizi, curtea de la Lisabona a răspuns generozităţii logodnicului, trimiţându-i fel de fel de rarităţi. Cele mai remarcabile articole erau: 1) doisprezece harapi, dintre care unul blond ; 2) un iepure viu fript ; 3) un bulgare mare de aur de recoltă ; 4) un copăcel de aur curat crescut de la sine.

Cei mai mulţi autori aminteau viţa-de-vie ca pe una dintre plantele cărora le place să se hrănească cu aur. În podgoria satului St. Martin la Plaint, din Franţa, s-a găsit cică un butuc de viţă de aur, cu mugurii tot de aur. L-au trimis regelui Henric al IV-lea care, desigur, s-a bucurat că viile supuşilor săi rodesc aur. Învăţaţi germani scriau articole ştiinţifice în care era vorba despre lăstarele de aur ale podgoriilor germane. În viile din regiunile Dunării, Mainului şi Neckarului - scriau ei — pe butuci apar muguri de aur curat, din care se desfac frunze de aur.

Cele mai vestite roduri de aur au fost oferite de *viile din Ungaria*[6].

Poveştile au pornit de Ia culegerea de anecdote despre regele Matei Corvin, a lui Galeotto Marzio. În această culegere găsim următorul

fragment:

„Amintesc un lucru uimitor şi nemaiauzit, despre care se spune că nicăieri nu s-a mai întâmplat. Anume că acolo (în Ungaria) aurul creşte fie sub forma unui beţigaş, la fel ca şi sparanghelul, fie ca un cârcel încolăcit de butucul viţei-de-vie, cârcel care are de cele mai multe ori o lungime de două palme, lucru ce l-am văzut adeseori eu propriii noştri ochi. Se crede că inelele făcute din cârcei de aur — inele foarte uşor de meşteşugit, fiindcă nu-i nevoie de cine ştie ce trudă să-ţi tragi un astfel de cârcel pe deget — vindecă negii. Drept care şi eu am un astfel de inel." Aşa a început cariera lui *aurum vegetabile*, adică a „aurului vegetal".

Din ţoale câte se povestesc, un singur lucru este adevărat, şi anume ca într-adevăr s-au găsit în Ungaria pe nişte butuci de viţă cârcei, sau mai bine zis sârme spiralate de aur.

Medicul german E. W. Happel, în lucrarea sa *Relationes curiosae* (Hamburg, 1683), a adunat date despre descoperirile renumite din epoca sa. Iată două cazuri de la Eperjes (Ungaria), pe care medicul localnic M. H. Franckenstein Ie-a descris într-o scrisoare lungă, adresata prietenului sau Sachs à Lewenheim, vestitul medic din Breslau.

O dată, paznicul unei vii, odihnindu-se după lucru, observă ceva galben ce se iţea din pământ. Se duse acolo, cercetă : acel ceva galben era adânc înfipt în sol. Izbi de câteva ori cu sapa, insă acel lucru nici nu se clinii. Cu mare trudă desprinse din el o aşchie, pe care o duse la aurar. „Apoi ăsta este cel mai curat şi mai fin aur" — îi spuse meşterul. Fericit, paznicul preschimbă aurul pe bani şi se reîntoarse la minunea galbenă. Se întâmplă cu adevărat o minune, fiindcă după câteva zile apăru *o nouă rămurică de aur.* Autenticitatea întâmplării este atestată de actele unui proces deoarece paznicul care ducea întruna aurarului lăstare de aur, a ajuns să-i meargă vestea ; pentru prădăciunea făcută de unul singur, atât moşierul, cât şi vistieria l-au dat în judecată.

Un alt caz : În timp ce un ţăran ara, fierul plugului său a scos la iveală o rădăcină de aur de câţiva coţi[7] lungime. Necunoscându-i valoarea, el făcu din ea un cui pentru jug. O dată, transportând lemne Ia Eperjes, s-a oprit să se odihnească în fala unui aurar; acesta a remarcai ciudatul cui si l-a cumpărat pe un preţ de nimic.

Până şi învăţaţii secolului al XVIII-lea îşi mai băteau capul cu aurul crescut în Ungaria. O revistă cu prestigiu, „Breslauer Sammlungen", se ocupă pe larg de el, în vara anului 1718. Aceeaşi revistă publică şi în

numărul XXXVI, clin 1726, o informaţie provenită din Késmárk. Potrivit acestei informaţii la Andrásfalva, după seceriş, servitorii de pe moşia Iui András Pongrácz au găsit o bucată mare de aur care ieşea din pământ, de parcă-ar fi crescut de acolo. Cinstiţi, ei au dat-o stăpânului lor. Descoperirea a fost evaluată la 68 de forinţi. (Pe vremea aceea, dintr-o marcă de Köln se băteau 72 de forinţi. Deci, aurul găsit a atins aproape greutatea mărcii de Köln, adică 233,81 g.)

Dar nici asta n-a fost de ajuns pentru imaginaţia înfierbântată de aur. La un moment dat s-a dus vestea că şi *boabele de struguri* conţin aur.

Máté Held, doctorul de curte al principelui ardelean Zsigmond Rákóczy, povesteşte că la Sárospatak, cu prilejul unui ospăţ, principelui i s-au servit struguri cu coaja de aur.

Galantul prinţ Károly Batthyány i-a făcut cadou Mariei Tereza un bob de aur asemănător. Un bijutier a montat bobul de strugure în gura unui cerb de aur, pe care l-au aşezat într-o lădiţă tot de aur. Astăzi lădiţa a ajuns Ia Muzeul Naţional [din Budapesta], unde este inventariată sub numele de „dulăpiorul de la Tokaj". Bobul s-a stafidit, a crăpat în două, însă în coaja lui mai strălucesc *grăunţe de aur veritabil*. E clar că le-a montat bijutierul.

Faima fructului-minune s-a răspândit dincolo de graniţă, până în Anglia. István Weszprémi, medicul-şef al Debreţinului, susţinea, în conferinţa sa din 1773, că, pe vremea când studia la Londra, s-a scos la licitaţie moştenirea doctorului curţii, Richard Mead.

,,A cumpărat acolo, un lord englez, domn nobil şi bogat, un ciorchine tic strugure stafidit, socotit ca provenind din Ungaria, pe care se găseau, din belşug, fărâmiţe cu un luciu galben ca al aurului."

Nobilul şi bogatul domn a dus preţiosul ciorchine lui Morris, profesor de chimie, pentru a fi analizat. Weszprémi a fost de faţă la analiză. Ea a dat însă greş : grăunţele de aur n-au rezistat probei focului, transformându-se repede în cenuşă. „Astfel, în scurt timp, tot aurul de viţă din Ungaria s-a transformat în fum şi cenuşă, împreună cu multele lire sterline de aur adevărat ale lordului englez."

Care să fie tâlcul acestor întâmplări născocite în delirul stârnit de aur?

Rădăcina de aur, mugurul de aur, sârma de aur în spirală nu sunt altceva decât rămăşiţele bijuteriilor vechi, de origine celtică, sau, poale, de altă proveninţă. Pe vreme de război, proprietarii comorilor le-au îngropa!, iar când, o dată cu trecerea pericolului, s-au întors după ele, la dezgropare s-

a rupt sau s-a pierdut câte ceva din bijuterii. Se poate ca şi stăpânul lor să fi pierit, iar bijuteriile să fi stat pitite sub pământ, până când o rădăcină sau o tulpină de plantă, milostivindu-se de ele, le-a târât cu ea la suprafaţa pământului. Astfel de sârme spiralate se găsesc cu duiumul în galeriile fiecărui muzeu.

La analiză, grăunţele de aur de pe boabele de strugure s-au dovedit a fi ouăle uscate, cu luciri gălbui, ale unui soi de ploşniţă. Ploşniţa a ieşit din ele şi şi-a lăsat coaja înşelătoare pentru amuzamentul nobililor bogaţi.

Sau, cu alte cuvinte, toată legenda n-a fost altceva decât curată pălăvrăgeală născocită de creierii înfierbântaţi ai unor apucaţi. După expresia minunată a destoinicului şi chibzuitului Weszprémi : *aiureală*.

BĂIATUL CU DINTE DE AUR

Fantasmagoriile aurite ale febrei gălbui se învârtejesc mai departe, sus, sus, spre înălţimi până la stele, şi chiar dincolo de ele ; până şi puterea divină ar fi învestit *aurul* cu harul de a tălmăci omenirii profeţiile sale.

În amintita expunere a lui Weszprémi sunt cuprinse şi următoarele :

,,Aşa am păţit noi până acum cu aurul de recoltă, precum Jacob Horstius cu dintele de aur al copilului din Silezia, care Ia Martin Rulandus şi la alţi învăţaţi de mai mică importanţă este prezentat ca o mare minune a firii, şi despre care el scrisese o întreagă carte."

Jacob Horstius a fost profesor şi prorector la Universitatea din Helmstädt. Amintita lucrare a iscat o mare controversă în lumea învăţaţilor[8].

Cartea este rezultatul unei întâmplări ciudate : unui copil din Silezia, de vreo zece ani, *i-a crescut o măsea de aur*. Măseaua cu pricina se afla jos, pe partea stângă a mandibulei. Importanţa locului unde era plasata măseaua va ieşi îndată la iveală.

Dacă pe vremea aceea vreun învăţat ar fi susţinut că a văzut un copil căruia îi curgea mercur din ureche ori că îi creştea o unghie de aramă, de bună seamă că ar fi fost internat imediat în turnul nebunilor. Fiind însă vorba de aur, lucrurile se schimbau radical. De minunea cerească trebuia să te apropii cu capul descoperit şi s-o tălmăceşti cu argumentele de nezdruncinat ale ştiinţei.

Pe scurt, demonstraţia profesorului Horstius era următoarea:

Copilul s-a născut la 22 decembrie 1585. Soarele se afla în zodia Berbecului, în conjuncţie cu Saturn. Din pricina constelaţiei astrologice

favorabile, energiile din trupul copilului se manifestau cu o putere neobişnuită, astfel încât, în Ioc de masă osoasă, *au secretat aur*.

Luat în sine, acest lucru ar fi suficient pentru explicarea misterului, însă, la influenţa astrelor s-a adăugat încă un fapt îndeobşte cunoscut de ştiinţa medicală. În timpul sarcinii mama a văzut obiecte de aur sau bani de aur şi şi-a atins din întâmplare măseaua. Se ştie că dacă femeia însărcinată pofteşte ceva şi dacă în acelaşi timp îşi atinge mâna de faţă, nas, gât sau de alte părţi ale trupului, pe copil va apărea, în acelaşi loc, imaginea obiectului poftit, sub forma unui semn din naştere[9].

Întrebarea următoare a fost: care-i semnificaţia măselei neobişnuite ?

Nu încape îndoială — scria profesorul - că ea a apărut ca un *semn ceresc*. După strălucita victorie de la Fülek, au urmat gravele înfrângeri ale oştirilor creştine din Ungaria, drept pedeapsa pentru păcatele noastre ; dar iată - continuă profesorul - cerul ne dă speranţă, fiindcă dintele de aur înseamnă *timpuri de aur*. Adică, împăratul roman va alunga pe turci din Europa şi astfel va începe o epocă de aur, care va ţine o mie de ani. Cum însă dintele a crescut pe *mandibulă* şi încă pe partea stângă, să nu fim prea încrezători, fiindcă epoca de aur va fi precedată de lovituri şi necazuri.

Expunerea de motive s-a dovedit atât de ispititoare, încât un alt învăţat, admirând-o, a luat pana în mână şi a „creat" o nouă operă, despre aceeaşi măsea buclucaşă. Respectivul a fost Martin Rulandus, medic din Regensburg. Cartea, scrisă încă în acelaşi an, s-a alăturat părerii lui Horstius. în schimb, Johann Ingolstädter n-a crezut în cele relatate şi l-a atacat pe Rulandus. Rulandus a ripostat straşnic. În controversă s-a amestecat şi Duncan Liddel, demonstrând că Horstius nu poate avea dreptate. De ce ? Deoarece, la 22 decembrie 1585 soarele *nu era în zodia Berbecului*. Discuţia luând proporţii enorme, Andreas Libavius, renumit chimist din Coburg, a rezumat şi comentat toate părerile.

Săbiile ştiinţei zăngăneau şi fulgerau aprig.

În sfârşit, unui medic din Breslau i-a venit o idee normală. „Ar trebui examinat copilul" — a propus el. Într-adevăr, până atunci nimeni nu se gândise la asta. La început, examenul a fost favorabil copilului. Au trimis după aurar, acesta a frecat dintele cu piatră de probă şi urma rămasă pe piatră s-a dovedit a fi aur curat. Dar un medic din localitate, cu numele de Rhumbaum, descoperi pe dinte o mică fisură suspectă. A zgândărit-o şi iată, *parcă se mişca ceva*. *Dintele era acoperit cu o placă de aur* ! Nu era clasica

coroană cunoscută de stomatologia modernă ; părinţii inventivi îmbrăcaseră dintele copilului într-un *nasture de aur, gol pe dinăuntru*.

Strălucitorul clăbuc al profeţiei plesni. Turcii au fost izgoniţi din Ungaria, dar abia după o sută de ani, însă promisa epocă de aur n-a apărut.

Oare să fi avut dreptate Ovidiu ?

"Iată epoca de aur : Stăpânul nostru a devenit aurul.
Vrei o femeie? Vrei dragoste? Toate le obţii în schimbul aurului".

FARMACOPEEA AURULUI

Cu ani în urmă, gazetele publicau ştirea că un medic balneolog francez administrează bolnavilor săi *injecţii de aur*, vindecând cu succes reumatismul. Nu mă îndoiesc de succes, fie că abordez problema din punctul de vedere al medicului, ori din cel al bolnavului. Dar oricât aş respecta ştiinţa medicală modernă, trebuie să spun că descoperirea nu este nouă.

Încă pe vremea lui Pliniu[10] se întrebuinţa aurul ca medicament. Mai târziu, şi medicina arabă l-a trecut în rândul leacurilor pompoase. Tradiţia s-a păstrat, cu multă cuvioşenie, şi în terapeutica medicală a evului mediu. Lucru firesc, deoarece în regele metalelor trebuie că se ascunde o mai mare putere de vindecare decât în cine ştie ce alt metal de rând.

Panaceul universal preferat era *aurum potabile* — aurul potabil ; despre efectul lui, medicii numai că nu cântau osanale. În general, se întrebuinţa ca întăritor pentru inimă, dar se recomanda şi contra altor neplăceri. O notă rămasă de la curtea regelui francez Ludovic al XI-lea arată că medicii tratau epilepsia, care-l chinuia pe rege, punându-l să bea aur; pentru preţioasa băutură s-au întrebuinţat 96 de taleri de aur.

Aurul potabil se obţinea în mai multe feluri. Dintre multele reţete, reproducem pe cea recomandată de Marsilio Ficino[11] regelui Matei.

„Toţi autorii recomandă aurul ca fiind substanţa cu cea mai mare putere de alinare si totodată leacul cel mai ferit de stricăciune. Din cauza strălucirii lui, el a fost închinat Soarelui, din cauza calităţii de balsam, planetei Jupiter ; drept care el are însuşirea de a îmbina într-un mod admirabil căldura naturală cu umezeala şi de a apăra de stricăciune umorile trupului. El este în stare să introducă în părţile trupului atât căldura soarelui, cât şi calităţile binefăcătoare ale lui Jupiter. În acest scop, aurul, care este un metal deosebit de dur, trebuie transformat, trebuie să fie făcut mai fin ca să

poată fi absorbit cât mai uşor de către organism. Este ştiut că substanţele care lecuiesc bolile de inimă au o eficacitate cu atât mai mare cu cât organismul suferă mai puţin de pe urma administrării lui. De aceea, se vor doza cele mai fine substanţe în starea lor pură. Cel mai bine ar fi, aşadar, dacă apa de aur s-ar putea pregăti pură, fără nici o altă substanţă străină. Dar până acum, din păcate, aurul nu se poate administra decât cel mult zdrobit sau presat în foiţe.

Voi spune, deci, cum poţi obţine apă de aur :

Strânge foi de viţă şi melisă, atunci când soarele intră în zodia Leului. Fierbe aceste flori cu zahăr alb, topit în apă de trandafiri ; pentru fiecare uncie[12] de fiertură amestecă *trei foiţe de aur* şi bea-o pe stomacul gol, îndoită cu puţin vin auriu".

Efectul aurului este şi mai mare dacă-l aruncăm în stare de incandescenţă în fiertură. Dar trebuie să fie un aur bun. Cel mai mare preţ îl aveau banii de aur ungureşti, iar dintre ei mai ales galbenii cu corbul regelui Matei. Aceştia erau folosiţi şi împotriva *gălbinării*, fiindcă, evident, o boală galbenă trebuie să albă ca antidot un medicament galben ; după cum şi spuzeala roşie a vărsatului trebuie vindecată cu cearceaful roşu.

Deşi galben, un oarecare rol îi reveni aurului şi în problema vărsatului negru. Ce altceva ar putea împiedica apariţia hidoaselor cicatrice, dacă nu aurul, care este, după cum se ştie potrivit şi pentru cosmetică ? În jurul anului 1726 au apărut în Franţa nişte monede noi de aur. După sfaturile cosmeticienilor în vogă, doamnele *îşi frecau buzele cu aceste monede*. Spuneau cosmeticienii că aurul atrage sângele şi buzele primesc o frumoasă culoare trandafirie, fără să trebuiască să le nenoroceşti cu fel de fel de vopsele.

Teorii de soiul acesta recomandau aurul şi cucoanelor frumoase, bolnave de vărsat. Faţa bolnavă trebuia acoperită cu o pojghiţă subţire de aur, fiindcă puterea astrală a acestuia împiedica distrugerile răufăcătoare ale băşicilor de vărsat. Astfel au procedat doctorii cu soţia lui Miklós Bercsényi, când ea s-a îmbolnăvit de vărsat. După cele scrise de Kelemen Mikes, într-o scrisoare din 28 decembrie 1718, rezultatul nu s-ar putea numi favorabil :

"Doamnele sunt lecuite altfel decum femeile de rând. Numai ce s-a îmbolnăvit ea, că se şi adună mulţime de doctori - care le-au dat sfat, ba una, ba alta, pentru ca vărsatului să nu-i rămână urmă şi frumuseţea să dăinuie. Unul - printre altele - a găsit cu cale precum că-i nevoie a-i dărui obrazul. Vocea ăstuia fu ascultată şi au lipit-o pe doamnă cu foaie de aur şi făcut-au

din ea icoană vie. Ăst lucru fiind făcut, un timp aşa trebuia să adaste, dar apoi tot fu nevoie de scos aurul ; pentru că nu se poate umbla cu faţă daurită şi fiindcă obrazul îmbujorat place mai mult decât cel daurit. Dară acum era meşteşugul, cum să-l scoată ? Feluritele ape nu l-au putut spăla, ci cu vârful acului trebuit-a desprins aurul de pe obraji. Drept care cojitu-l-au tot, însă pre nas lipindu-se mai tare, era şi treaba mai grea : la urma urmei, şi de acolo l-au dezghiocat, dar acela (nasul) rămas-a negru. Drept care nu dau sfat nimănui să-şi aurească faţa".

Auroterapia a avut multe alte variante. Ca să se întremeze, convalescenţii ronţăiau *plăcuţe de aur*. Vechii veneţieni îşi condimentau mâncărurile cu *pilitură de aur*. Medicul Vallot a tratat negii regelui Ludovic al XIV-lea cu *ulei de aur*. Doctorul Cabanés ştie că nobilul metal era întrebuinţat şi într-un mod nedemn : se marina cu el *apa de clismă*.

Nu pot stabili cu ce scop s-a creat *aurul parfumat*. A fost descoperirea aurarul parizian Tritton de Nanteville. Ziarele germane s-au ocupat de el în 1766 ; şi, bineînţeles, din invidie, negau importanţa descoperirii.

S-au găsit medici care, din prudenţă, considerau că administrate nemijlocit, medicamentele cu aur ar putea, eventual, să şi strice bolnavului. Drept care au conceput un mod fantezist de a-l introduce, pe cale *mijlocită*, în organismul bolnavului. *Pilitura de aur* trebuie amestecată în hrana găinilor. Găina îşi va asuma tot riscul şi de altfel este tot una dacă o să-i strice sau nu, fiindcă, oricum, puterea tămăduitoare a aurului va trece în trupul ei. Pasărea va fi tăiată, iar carnea ei se poate socoti un leac tot atât de eficace ca oricare alt medicament preparat din aur. Bolnavul, însă, să nu-i mănânce pipota. Nu pentru că i-ar fi vătămătoare, ci pentru că s-ar putea ca în pipotă să mai fi rămas nişte resturi din pilitura de aur, care se pot din nou întrebuinţa. Tot din acelaşi motiv, găina trebuie ţinută neapărat în coteţ, ca nu cumva uşuratica pasăre să risipească preţiosul metal prin cine ştie ce bălării.

Critica farmacopeei aurului o las pe seama învăţatului Sámuel Köleséri, care în cartea sa *Auraria Romano-Dacica* (Mina de aur romano-dacică), apărută în perioada de vârf a auroterapiei, opinează astfel :

„Cum ar putea oare să se lege una de alta cele două noţiuni : valoare şi medicament? (Pretium et Medicamentum). Lucrul se aseamănă cu întâmplarea unui flăcău de la tară, căruia, îmbolnăvindu-i-se tatăl, a vrut să-şi hrănească părintele cu o mâncare deosebit de fină. Şi a luat un canar care cânta frumos de a făcut friptură din el"[13].

MISTERIOSUL OPHIR

Acum vreo trei decenii, un profesor universitar din Londra şi-a expus ipoteza cum că *centrul globului pământesc ar fi de aur*. Când elementele lichide care alcătuiau Pământul au început să se solidifice, cele grele se scufundau, iar cele mai uşoare răbufneau la suprafaţă. Cantităţile incomensurabile de aur se odihnesc deci în adâncurile inexplorabile.

Cu ce explozie de bucurie ar fi primit această ştire omul de altădată ! Înseamnă că n-au fost fantasmagorii spusele mult gustate despre minele de aur ale Ophirului şi despre comorile de aur din El Dorado ! Legendele au, aşadar, un sâmbure de adevăr.

Cea mai veche, cea mai patinată dintre legende este cea a *misteriosului Ophir*.

Versetul 18, partea a 9-a, din cartea a Ii-a a *Cronicilor* din *Vechiul Testament* glăsuieşte astfel :

„Şi trimis-a Hiram slujitorii săi, care erau buni corăbieri, şi pe drumurile mării învăţaţi, împreună cu slugile lui Solomon, care mergând în Ophir, să aducă de acolo patru sute cincizeci de talanţi de aur pre carele să le ducă regelui Solomon".

În textul original al *Vechiului Testament* se află scris „kikkar" şi nu "talant". În cartea lui despre Ophir, A. Soetbeer evaluează kikkarul la 42,6 kg în greutatea de azi. În felul acesta, încărcătura de aur a corăbiilor s-ar fi ridicat la 17 892 kg.

Din alte fragmente răzleţe ale *Vechiului Testament* aflăm că aceste corăbii ale lui Solomon şi ale asociatului său Hiram din Tir, repetau din trei în trei ani excursia în Ophir şi totdeauna se întorceau acasă încărcate cu aur.

Aceasta ar fi fost explicaţia tronului de aur al regelui Solomon, a celor cinci sute de scuturi de aur, a vaselor sale de aur şi a celorlalte orbitoare comori, pentru admirarea cărora regina din Saba nu s-a dat în lături din faţa obositoarei şi îndelungatei călătorii.

Şi deodată *Biblia* amuţeşte. Nu mai aduce vorba despre Ophir.

Frazele laconice nu dau nici un fel de indicaţie cam pe unde ar putea fi misteriosul Ophir. Sau, ceea ce interesa mai ales posteritatea : unde se aflau minele de aur ale regelui Solomon?

Problema Ophirului s-a încuibat în trupul ştiinţei ca o imensă tenie mâncătoare de cerneală. Mulţi kikkari de aur au costat cerneala şi tuşul care

s-au risipit, scriindu-se despre Ophir.

La început, rebusiştii trudeau doar cu nasul în carte. Lingvistul aduna denumiri geografice care aveau rezonanţe asemănătoare Ophirului. Dacă întâlneau vreo denumire care le suna bine la ureche, spuneau : aceasta a fost vechiul Ophir. Dhofarul arab a ademenit pe un căutător al Ophirului în Arabia. Numele tribului Abhira, din regiunea Indusului, a îndreptat pe altul spre coasta Indiei. S-a găsit cineva care, din grămada de versete ale Bibliei, l-a ales pe acela care aminteşte despre aurul din Parvaim. Este clar, prin urmare, judecă el, că Ophirul nu trebuie căutat nicăieri altundeva decât taman în Peru.

Cei care au identificat biblica denumire cu Africa erau mai aproape de adevăr. Bineînţeles că aceste căutări erau un fel de joc de-a lingvistica al învăţaţilor de salon. Dezlegarea misterului a luat o formă mai serioasă atunci când călătoriile de explorare au început să reducă din ce în ce mai mult petele albe de pe harta Africii.

Surpriza cea mare i-a ajuns pe savanţii călători în Africa răsăriteana, în actuala regiune a Sofaliei. Si numele luat în sine sună interesant, fiindcă unele traduceri ale Bibliei amintesc Ophirul şi sub forma de Zofora ! Faptul că aproximativ 1a 300 km de ţărm *s-au găsit într-adevăr străvechi mine de aur* a făcut o impresie puternică. Pe drumul care ducea 1a mine, lângă actualul Zimbabye, s-au descoperit ruinele unui templu străvechi pe care s-au găsit urme de-ale locuitorilor vechii Fenicii, ţara regelui Hiram.

Deci, s-au găsit minele de aur ale regelui Solomon...

Mine de aur ?

La asta, cei mai proaspeţi căutători ai Ophirului au dat din cap a negare. Este imposibil - au spus ei - ca ebrei şi fenicieni nepricepuţi în ale mineritului să fii putut organiza o exploatare minieră, cu o producţie de aur de asemenea proporţii. Este de asemenea imposibil să fi putut face legătura cu ţărmul mării pe un traseu de 300 km şi care, pe deasupra, trecea şi prin junglă. Dacă de acolo s-a scos cândva aur, apoi numai băştinaşii ar fi putut s-o facă.

Fie şi aşa, s~au învoit înamoraţii Ophirului. Oamenii lui Solomon deci şi-au procurat aurul de 1a băştinaşi, prim vicleşug şi prin schimb.

Din nou s-a dat din cap a negare. Fenicia a fost o ţară comercială. Regele Hiram nu era nebun să se asocieze cu Solomon într-o afacere pe care şi singur ar fi putut-o scoate la cale ; cu atât mai mult cu cât el ar fi adus în

afacere partea cea mai preţioasă - marinarii calificaţi. Se părea că vaporul căutătorilor Ophirului iar va eşua.

Când situaţia părea mai disperată, a intervenit în discuţie Karl Niebuhr, cu o ingenioasă tălmăcire a cuvintelor. Se spune în *Biblie* că flota Ophirului a adus acasă nu numai aur, ci şi animale rare : tukiim - spune textul ebraic -, adică păuni, struţi, sau cam aşa ceva. După Niebuhr, înţelesul a fost încurcat dintr-o eroare de transcriere ; a se citi nu tukiim, ci sukiim, adică sclavi !

În interesanta sa carte, Richard Henning[14] reconstituie din această mică "greşeală de tipar" întreaga poveste. Oamenii lui Solomon - spune el - n-au avut mine în regiunea Sofaliei şi nu s-au dus acolo să facă negoţ. *E vorba pur şi simplu de o expediţie piraterească bine organizată*. Ştia regele Hiram ce face. Poporul lui se pricepea numai la navigaţie si la negoţ. În timpul călătoriilor pe mare, fenicienii au descoperit ţara de aur a Sofaliei, însă se vede treaba că încercarea de a obţine aur prin schimb n-a reuşit. În alt fel trebuia acaparată comoara de aur a băştinaşilor. Regele Solomon avea trupe versate în luptă. Să dea deci Solomon luptătorii, iar Hiram marinarii. În felul acesta, cu înţelepciune şi puteri unite, au izbutit să ia aurul celor din Ophir.

Patima aurului stârnea visuri năstruşnice. În orice caz, trebuie că a fost o distracţie total inofensivi să cauţi urmele dispărute ale unor regiuni necunoscute.

Nu tot acelaşi lucru se poate spune despre goana după aur, scăldată în sânge, a aventurierilor care năzuiau spre E1 Dorado.

EL DORADO

"Piscuri de aur, cupole de aur,
Praful pământului îmi bea sângele"
(ADY)

În 1530, a pornit 1a drum prima ceată de aventurieri ca să cucerească E1 Dorado ; în 1618, ultima.

Oamenii aceştia au suportat cele mai înfiorătoare încercări cu un nemaipomenit stoicism.

Au indurat foamea chinuitoare : dar cine se mai gândeşte la stomac, când este torturat de foamea aurului, de *auri sacri fames*?

Cu gâtlejul uscat, au gâfâit de-a lungul imensităţilor pârjolite de soarele pampasului ; dar aceasta e o nimica toată faţă de mistuitoarea sete de aur.

Pe unde rătăceau, erau pârjoliţi de otravă : otravă în ceţurile mlaştinilor, otravă în acele norilor de tăuni, otravă pe vârful săgeţilor pieilor roşii. Însă ce le păsa lor ? Mai aprigă şi mai turbată era otrava aurului care-i biciuia la drum !

Înaintau prin pădurile neumblate ; traversau torente şi vârtejuri ucigătoare ; cu picioarele frânte de oboseală, au cutreierat mii şi mii de mile ; n-are importanţă, se vor odihni ei când vor ajunge sub cupolele de aur ale oraşului Manoa.

Şi aceşti falşi eroi, ce-şi vărsau sudoarea şi sângele, nu-şi dădeau seama că truda lor e la fel ca un joc de copii : povestea copilului şi a curcubeului.

Când spaniolii, în loc să-i măcelărească, au început să stea de vorba cu indienii, căutătorilor li s-a dezvăluit o poveste uimitoare:

Există o ţară — li se povestea — a cărei căpetenie iese în fiecare dimineaţă pe malul lacului, spre a i se unge trupul cu uleiuri aromate. *Şi se presară apoi pe el pulbere de aur*, de se aseamănă cu o statuie de aur. Seara, în tovărăşia preoţilor săi, căpetenia vâsleşte pe lac, se scaldă şi-şi spală aurul de pe trup. A doua zi ceremonialul cu aurul reîncepe. Toate acestea se întâmplă în Manoa, capitala acelei ţări, în care străluceşte cupola aurită a zeului Soare şi în care acoperişurile caselor sunt din aur curat!;"

Atât a fost de ajuns pentru a incendia imaginaţia spaniolilor. Pe loc au şi botezat legendara ţară cu numele de El Dorado, ..Aurita"'. Noi ştiri aţâţau şi mai tare pojarul. În ţara de basme, cică irump spre cer *munţi de aur* adevărat; la asfinţit, strălucirea lor scânteietoare îţi ia ochii!

Mai târziu, s-a găsit şi un spaniol viu şi nevătămat care declara că umblase prin Manoa şi a depus mărturie, consemnată într-un proces-verbal, cum că spusele despre ţara de aur sunt adevărate. Numele lui era Juan Martinez. A slujit în oastea lui Diego de Ordaz, şi probabil că a încălcat în mod grosolan disciplina militară, fiindcă a fost condamnat la moarte ; ulterior a fost graţiat şi, aşezat într-o barcă fără lopeţi, a fost lăsat în voia norocului şi a curentului fluviului Orinoco. A avut noroc. Nişte indieni binevoitori l-au pescuit din fluviu şi, socotindu-l o ciudăţenie nemaivăzută — om cu pielea albă ?! — , l-au dus la Manoa ca să-l arate căpeteniei lor. Acolo Martinez a benchetuit şapte luni încheiate. Oraşul de aur — spuse el

— arată într-adevăr aşa cum îl descriau povestirile oamenilor, şi chiar mai frumos. Pe o stradă din Manoa şi-au deschis prăvălii nu mai puţin de trei mii de aurari, şi zi şi noapte, în cele trei mii de ateliere, se prelucrează aurul. După trecerea celor şapte luni, Martinez a fost lăsat să plece, dându-i-se chiar şi o escortă. I s-a îngăduit să ia cu el atâta aur cât puteau să care în spate însoţitorii săi. Din păcate însă, pe drum a fost atacat de un alt trib indian, care l-a jefuit de tot aurul.

Când Sir Walter Raleigh a debarcat în insula Trinidad şi, lipsit total de simţăminte prietenoase, a pârjolit capitala spaniolilor, speriatul guvernator spaniol i-a fluturat prin faţa ochilor descrierea călătoriei lui Martinez ; pesemne spre a-l determina să-şi vadă de drum şi să caute aiurea El Dorado. S-a făcut chezaş că originalul procesului-verbal se poate găsi între actele arhivei de stat din capitala insulei Porto-Rico. Raleigh a crezut povestea, a transmis-o mai departe reginei Elisabeta, adăugând şi acele informaţii pe care Francisco Lopez de Gomara le adunase în cartea intitulată *Historia general de las Indias*... (Medina, 1553). Gomara, înainte de a fi profesor de retorică la Alcala, a călătorit patru ani prin America pentru a strânge datele necesare importantei sale opere. Dar se vede treaba că bunul-simţ al istoricului a fost înăbuşit de verva profesorului de retorică, deoarece iată ce a fost în stare să scrie despre palatul şefului de trib Guaynacapa :

„Toate vasele, până şi cele de bucătărie, sunt de aur. Prin sălile palatului se află statui uriaşe, din aur curat. Se pot vedea, de asemenea, mulajele în mărime naturală ale tuturor vieţuitoarelor care trăiesc în ţară, fie ele patrupede uriaşe, păsări ori peşti. Guaynacapa are şi o grădină în care îşi petrece clipele de răgaz. Toate plantele grădinii, pomi, arbuşti, flori, sunt din aur curat. Printre alte comori, măreaţa căpetenie are stivuite şi cantităţi incomensurabile de aur brut".

Ulterior, Humboldt a încercat să demitizeze fantasticele pălăvrăgeli, dezvăluind miezul lor real. În regiunea dintre Amazon şi Orinoco, spune Humboldt, se află din abundenţă un minereu cu sclipiri aurii, care însă nu are nici o valoare deosebită. Acest minereu este *mica*. El se află la suprafaţa solului şi în unele locuri îmbracă în întregime coastele dealurilor. Când razele piezişe ale apusului se răsfrâng pe coaste, regiunea pare, într-adevăr, scăldată în văpăi de aur. Războinicii unor triburi indiene, în loc să se tatueze sau să-şi ungă trupul şi faţa cu vopsele, cum fac cei din alte triburi, se pudrează din cap până în picioare cu praf de mică, praf care face parte, şi el, din arsenalul podoabelor marţiale.

Cu poveştile despre Manoa, indienii încercau să-i prostească şi să-i păcălească pe spaniolii pe care-i urau. În dorinţa de a se scălda în gloria iniţiatului şi totodată spre a-şi spăla petele dubiosului său trecut, Martinez a mai înflorit şi el balivernele. Natural că faimosul proces-verbal, care ar fi atestat întreaga poveste, nu este de găsit în nici o arhivă, iar gradina de aur a şefului de trib cu nume sonor n-a înflorit vreodată decât în închipuirea profesorului de la Alcala.

Abia daca se mai află în istoria omenirii vreun exemplu de fantasmagorie care să fi ameţit, de-a lungul unui secol aproape, nu numai creierii înfierbântaţi ai unor aventurieri nechibzuiţi, ci şi guverne serioase şi bancheri calculaţi.

Iată, pe scurt, bilanţul afacerii cu aurul din El Dorado:

1530, Din însărcinarea casei Welser din Augsburg pleacă la drum Ambrosius Dalfingei. Ia cu el două sute de însoţitori şi câteva sute de sclavi. Sclavii erau legaţi, unul de altul, cu un lanţ prins de gât. Dacă vreunul dintre ei se prăbuşea, nu se pierdea timpul cu lecuirea sau eventual cu pilirea lanţului de la gât; i se reteza pur şi simplu capul, iar peste ceilalţi robi, biciul vâjâia mai departe. N-au găsit El Dorado, în schimb gâtul lui Dalfinger a fost străpuns de o săgeată indiană, şi omul s-a prăpădit.

1536. Porneşte la drum Georg Hohemut. Tot german. Îl însoţesc câteva sute de aventurieri germani şi spanioli. Insucces total. Hohemut moare în patul său, însă străpuns de pumnalul unui ucigaş spaniol.

1541. O ultimă expediţie germană, sub conducerea lui Philipp von Hutten. Când se înapoiază din explorare fără rezultat, guvernatorul Venezuelei îl decapitează.

1552. Prima încercare spaniolă de mai mare anvergură, comandată de Don Pedro de Ursua, nobil din Navarra. Ca să bage în sperieţi triburile băştinaşe, îi invită pe şefii de trib la un ospăţ prietenesc şi îi măcelăreşte pe toţi. Pe ajutorul său. Pedro Ramiro, îl ucid din gelozie doi ofiţeri, camarazi de-ai lui. Ursua decapitează pe cei doi făptaşi.

1560. Al doilea drum al lui Ursua. Un ofiţer în subordine, cu numele de Aguirre, instigă un complot împotriva lui şi este omorât de propriii săi soldaţi.

1561. Sub conducerea lui Aguirre, expediţia se transformă într-o bandă de tâlhari. Pradă şi ucid. Cu toate acestea, câteodată li se întâmplă să rămână fără alimente. Atunci şi boabele de porumb se împart numărate cu bucata. Din însărcinarea lui Aguirre, Martin Perez ucide pe Sancho Pizarro,

devenit suspect. Apoi, bănuindu-l pe Perez, şeful îl ucide şi pe el. Un subaltern, pe nume Antonio Llamosa, ca să-şi dovedească credinţa, bea din sângele presupusului trădător Perez. Pe cel pe care-l atingea doar aripa bănuielii, Aguirre îl omora. În decursul a cinci luni de jafuri, a prădat patru oraşe, şi din propriii lui spanioli şaizeci au fost omorâţi la porunca lui. Printre aceştia se numără trei preoţi şi cinci femei. A fost încercuit de armata trimisă pentru capturarea lui, iar oamenii săi au dezertat. Când a văzut că nu mai are scăpare, şi-a înjunghiat, cu pumnalul, *propria-i fată*. L-au prins şi l-au împuşcat. Camaradul lui credincios — băutorul de sânge — , împreună cu alţi câţiva complici de-ai săi au fost spânzuraţi.

1595—1618, Repetatele expediţii ale Iui Sir Walter Raleigh. Această figură de factură shakespeariană, care întruchipa în fiinţa Iui savantul, scriitorul, marinarul, comandantul, curteanul şi aventurierul, credea orbeşte în basmul cu El Dorado. A armat pe cont propriu corăbii, cheltuind 40 000 de lire pentru sterilele-i rătăciri. La ultima călătorie, secundul său a incendiat un oraş spaniol, din care cauză regele lacob I l-a condamnat pe Sir Walter la moarte ; a fost decapitat la 29 octombrie 1618.

Deci, *soldul*: sânge, sânge, numai sânge.

Oh, aur, zgură galbenă a pământului !. . .

HARPAGONI

Avarul nu-şi dezleagă baierele pungii decât pentru a şi-o îndesa şi mai tare.

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit

(Patima pentru bani creşte în raport cu cantitatea lor.)

Din constatarea lui Juvenal se poate trage concluzia că, deoarece numai acela care are bani poate să fie cu adevărat zgârcit. pe cei mai mulţi avari îi vom întâlni deci în rândul oamenilor care au bani din belşug. Înainte de a fi întrecută de America, Anglia era ţara cea mai bogată a epocii moderne; deci acolo trebuie să investigăm dacă dorim să evidenţiem tipul reprezentativ al avarului. Ziarele engleze de pe vremuri rezervau întâmplărilor cu zgârciţi faimoşi un spaţiu considerabil.

În toamna anului 1852, ziarele londoneze relatau despre moartea lui John Camden Neild, un faimos avar care a murit Ia vârsta de 72 de ani. Conform datelor sale biografice, şi-a făcut studiile la Cambridge, devenind avocat ; într-un cuvânt a pornit ca un om cumsecade. Când a împlinit treizeci

şi patra de ani, a moştenit de la taică-său o avere uriaşă de 250 000 de lire. După moştenire şi-a schimbat cariera în cea de avar, transformându-se într-un zgârcit cum scrie la carte : nu-i plăcea să-şi achite datoriile, se tocmea pentru fiecare părăluţă, nu făcea nimănui nici un serviciu, şi nu era cu adevărat fericit decât atunci când obţinea ceva pe gratis. Odată, iarna, călătorea într-un poştalion, împreună cu nişte oameni sărmani. În timp ce se schimbau caii, călătorii au intrat în cârciumă să se încălzească cu un păhărel de brandy; economul domn, însă, dârdâia mai departe în trăsură. Celorlalţi li s-a făcut mila de el, şi adunând mână de la mână i-au luat şi "sărmanului domn" un păhărel de băutură, pe care i l-au trimis ca să se dezmorţească şi el. "Sărmanul domn" a mulţumit frumos şi l-a băut.

Ca orice zgârcit pur-sânge se trata şi pe sine însuşi de parca ar fi fost un concurent în afaceri. Nu mânca decât nişte pâine uscată, ouă tari şi puţin lapte. Dormea pe scândura goală iar pentru spălat nu-şi îngăduia decât o cojiţă de săpun. Nu permitea să i se perie hainele fiindcă postavul s-ar fi tocit mai repede. În anul 1828 l-a ajuns o mare nenorocire : pe neaşteptate i-au scăzut acţiunile. În disperarea lui s-a răzbunat tot pe el însuşi : şi-a tăiat beregata. Ar fi murit de hemoragie dacă o anume Mrs. Neal, soţia unui chiriaş de-al său, nu i-ar fi sărit în ajutor ca să-l salveze pentru anii ce-i mai avea de trăit în zgârcenie.

Toate acestea n-ar fi fost încă suficiente ca să ajungă în rubricile ziarelor ; se mai găseau în Anglia destui avari asemănători. Adevărata surpriză s-a produs la deschiderea testamentului său. A ieşit la iveală că Neild a sporit averea rămasă de la tatăl său până la fabuloasa sumă de 500.000 de lire, bani pe care i-a lăsat moştenire reginei Victoria. N-a cerut nici o recompensă în schimb ; a rugat-o pe regină să primească suma şi să o întrebuinţeze în scopurile ei personale. Victoria, cum era de aşteptat, a acceptat moştenirea. I-a făcut bătrânului avar o înmormântare ca lumea, a renovat biserica, lăsată în paragină, de pe moşia lui şi i-a fixat o pensie viageră acelei doamne Neal, care a salvat — atunci când cu tăierea beregatei — viaţa bravului domn, dându-i astfel bătrânului posibilitatea să se înfrupte, încă un sfert de veac, din plăcerile economiei, sporindu-şi averea.

Un om tot atât de ciudat a fost şi Daniel Dancer, vlăstarul unei distinse familii. S-a purtat la fel de duşmănos cu el însuşi ca toţi veritabilii avari. N-avea decât o singură cămaşă pe care o purta până ce putrezea pe el. Acest lucru trebuie luat aproape ad litteram, pentru că şi spălatul îi concepea la fel ca şi colegii săi zgârciţi, adică îi era milă de banii cheltuiţi pe săpun. În

zilele însorite se ducea până la malul râului din vecinătate, unde se spăla cu nisip şi se usca culcat la soare. Trăia împreună cu sora lui care duminica gătea toată mâncarea pentru o săptămână : supă de oase şi paisprezece budinci, socotite câte două pentru fiecare zi. Asta au mâncat ei zi de zi, săptămână de săptămână, an de an, până când bătrâna lady s-a îmbolnăvit. Fratele său a fost cuprins de o pioasă religiozitate, care s-a manifestat prin faptul că n-a chemat un medic. Zicea el: „aş comite un sacrilegiu dacă m-aş amesteca în sentinţa providenţei". Presupunând că zilele bătrânei doamne sunt numărate era firesc să n-o mai poată ajuta nici o intervenţie medicală. Bineînţeles că în astfel de condiţii providenţa a chemat-o la ea pe înfometata fiinţă, astfel că domnul Daniel a fost obligat să ducă tratative cu întreprinderea de pompe funebre. După îndelungi târguieli, afacerea s-a încheiat în felul următor : întreprinderea va confecţiona coşciugul, însă cu scândurile domnului Daniel. Mult timp după înmormântare îndoliatul frate s-a zbuciumat deoarece fuseseră întrebuinţate prea multe cuie, deşi ar fi fost de ajuns şi mai puţine.

Daniel Dancer a trăit până la vârsta de şaptezeci şi opt de ani, şi cum nu putea proceda la fel ca şi avarul despre care József Aszalay spune că s-a desemnat pe sine drept moştenitorul său, domnul Daniel şi-a lăsat toată averea verişoarei sale Lady Tempestre. Era o avere considerabilă. însă a trebuit să fie adunată pe bucăţele. În staulul vacilor au fost găsite ascunse 2500 de lire sterline, din grajduri a ieşit la iveală aur în valoare de vreo 500 de lire sterline, în horn se aflau 200 de lire sterline iar într-un ibric vechi se piteau bancnote în valoare de 600 de lire sterline.

Toate acestea sunt date autentice. Cei pe care ii interesează latura anecdotică a întâmplărilor cu zgârciţi, pot apela la culegerea intitulată Harpagoniana[15].

În literatură, după cum bine este ştiut, tipul statornic al avarului a fost creat de Plaut şi Molière. Mai puţin cunoscută este însă acea avalanşă de cărţi care s-a ocupat cu regulamentul de funcţionare şi viaţa inexistentului club al avarilor. Gluma a fost lansată cam pe la mijlocul secolului al XVI-lea în Italia. Onorabilul club ar fi avut numele de Compagnia della Lesina (Asociaţia avarilor)[16]. Se spunea, printre altele, că membrii clubului se obligau : să nu-şi schimbe cămaşa vreme de 45 de zile, să-şi taie unghiile de la picioare până la carne ca nu cumva să Ie găurească ciorapii, să nu-şi presare praf de uscat pe scrisori spre a nu le îngreuna, ca să poată plăti o taxă

poştală mai mică; să nu pună punctul pe litera „i" ca să economisească cerneală.

S-ar mai putea vorbi şi despre o categorie curioasă a avarilor, şi anume despre cerşetorii bogaţi. Mai demult apărea prin ziare ştirea că Ia moartea vreunuia dintre cerşetorii de la colţul străzilor, s-au găsit, dosite prin saltele, pungi întregi cu bani şi pachete de bancnote. Poate că cel mai vestit din acest soi de avari a fost un profesor berlinez. Acesta, în timpul zilei, preda lecţii de limbi străine, iar noaptea cerşea. A murit în 1812. Sub pragul casei Iui au fost găsiţi, ascunşi, 20.000 de taleri. Scoţianul William Stevenson (mort în 1817) şi-a petrecut 87 de ani cerşind cu sârguinţă. În mizerabilul său bordei a fost găsită o adevărată colecţie de bani de aur şi de argint. Au ieşit la iveală şi multe poliţe, unele în valoare de 1.000 de lire sterline. Pe aceşti cerşetori, însă, nu i-aş trece în categoria avarilor pur-sânge, pentru că ei nu adunau banii de dragul banilor. Îi stârnea la economii mai degrabă grija pentru asigurarea traiului la bătrâneţe sau în caz de boală.

L-am lăsat anume la urmă pe baronetul englez Sir John Elwes, regele zgârciţilor din toate timpurile, a cărui faimă va rămâne pe veci nepieritoare. Sir John a murit la 26 noiembrie 1789 ca membra al Parlamentului englez. Moştenirea pe care o lăsa în urma sa a fost evaluată la 800.000 de lire sterline. Personalitatea lui parcă era alcătuită din caracterul a doi oameni deosebiţi. Biografii lui îl prezintă ca pe un domn cu maniere foarte plăcute ; totdeauna era gata să-şi servească prietenii, chiar şi cu bani. Ciudatul lui fel de a fi s-a manifestat în cea mai caracteristică formă cu prilejul unor curse de cai de la Newmark. A invitat la aceste curse pe preotul de pe moşia sa. Au pornii la drum călare, dimineaţa la ora şase. La plecare preotul n-a mâncat nimic, socotind că, şi aşa, în timpul curselor va fi musafirul bogatului moşier. Acesta, însă, a găsit de cuviinţă să uite, în focul emoţiilor, de stomacul lui şi de cel al invitatului său. S-a făcut după-amiază şi în drum spre casă bietul popă a anunţat timid că lui, zău, îi este foame ; probabil că aerul proaspăt de la Newmark să-i fi provocat această stare excepţională. „Sigur, sigur", i-a răspuns Sir John şi a scos de prin buzunare o bucală uscată de cozonac, pe care, împărţind-o cu preotul, l-a asigurat că, deşi cozonacul fusese adus de la Londra cu şase luni în urma, era la fel de gustos de parcă ar fi fost copt de curând. Au ajuns acasă seara la ora nouă. Sir John s-a culcat plin de veselie că, sustrăgându-se de la obligaţiile sale de gazdă, a putut economisi trei şilingi. În schimb, cu prilejul aceloraşi curse s-a întâmplat că Lordul Abington, prietenul domnului avar, a pierdut şapte mii de lire sterline

pe care nu le putea onora. Sir John s-a obligat, fără să tresară măcar, să plătească în locul lordului datoria, ştiind precis că n-o să-şi revadă banii în vecii vecilor.

Despre el se scria că este *penny-wise and pound-foolish* ; înţelept când era vorba de a economisi un bănuţ de aramă şi nebun când era vorba de a irosi aurul. Nopţi întregi juca, la clubul său, cărţi. Câteodată pierdea mii grele, însă dimineaţa se întorcea acasă pe jos ca să economisească banii de birjă. Dormea într-o cameră neîncălzită, însă o dată a investit 26.000 de lire sterline într-o dubioasă afacere americană cu nişte mine de cărbuni. A şi pierdut banii, dar a suportai mult mai uşor această pagubă decât ştirea că i-au pierit câţiva berbeci. Avea la Londra o mulţime de case. Cu una dintre ele a avut un mare bucluc, fiindcă, dând faliment, chiriaşul nu-i mai plătea chirie. Casa s-a aprins şi a ars până Ia temelie. Sir John a primit ştirea cu un suspin de uşurare : „Slavă Domnului că a ars, fiindcă altfel n-aveam cum să mă descotorosesc de neghiob şi ar fi trebuit să-l las să locuiască pe gratis".

Dacă vreunul dintre chiriaşii săi rezilia contractul şi Sir John nu reuşea să reînchirieze casa, se muta el însuşi în locuinţă până o închiria din nou. Din cauza aceasta nu avea la Londra o locuinţă ca lumea, fiindcă tot timpul se muta dintr-un Ioc într-altul. Nu-i venea greu s-o facă deoarece în afară de două paturi, două scaune şi o masă nu avea nici o altă mobilă, şi nici alţi servitori în afară de o bătrână care îi făcea curăţenie.

Ca toţi avarii reglementari, şi Sir John îşi considera propria sa persoană ca pe un duşman. Trăia cu ouă răscoapte şi morfolea pâine uscată. Nu îngăduia să i se lustruiască cizmele ca să nu i se tocească mai repede. Nu s-ar fi suit pentru nimic în lume într-o birjă fie că ploua cu găleata sau era lapoviţă ; prefera să se ude până la piele. Acasă stătea ore întregi cu hainele ude pe el până se uscau. O dată a găsit pe stradă o perucă năpârlită ca vai de lume, pe care probabil că a aruncat-o vreun cerşetor, fiindu-i şi lui ruşine să se mai arate cu ea. Sir John a pus mâna pe neaşteptata pradă şi de atunci încolo a purtat-o mereu. Dacă mergea călare la una dintre moşiile sale, în buzunar cu proverbialele ouă răscoapte, lucrul se petrecea în felul următor : pe cât posibil nu călărea decât pe iarbă pentru ca potcoavele calului să se tocească cât mai puţin. Când trecea pe vreun drumeag mărginit cu mărăcini încetinea lăsând calul să mănânce firele de paie agăţate în mărăciniş. Cu riscul să-şi frângă gâtul îşi conducea calul prin toate hârtoapele, ocolind de departe toate barierele ca să nu plătească taxa de trecere. Dacă, în vreo iarnă deosebit de friguroasă, era totuşi obligat să încălzească vreunul din castelele

sale, punea să se adune pentru foc toate rămăşiţele de lemne, de paie, de oase. într-un rând, vecinul său de moşie l-a surprins smulgând cuiburile de ciori de pe copaci. „Este de-a dreptul o neruşinare, explica el omului perplex, cât material pot să risipească ciorile astea pentru un cuib. Ar putea fi mai econoame".

Dintre toate cheltuielile pe care le socotea inutile, mai groază îi era de banii pe care i-ar fi băgat în buzunar medicul. O dată a căzut, totuşi, pe mâna doctorului. într-o noapte, conform obiceiului său, întorcându-se pe jos de Ia o şedinţă a Parlamentului, s-a împiedicat de ceva şi, în cădere, şi-a rănit ambele picioare. Acasă, a răbdat el cât a răbdat până ce vărul său, trecând din întâmplare pe la el, l-a hotărât să cheme medicul. Cu mare greutate a cedat sfatului şi a îngăduit să fie consultat. Ca să economisească jumătate din onorariu, a minţit că-l doare doar un picior, prezentându-l doar pe acela spre a fi tratat ; pe celălalt l-a lăsat în seama mumei noastre Natura.

Piciorul tăinuit s-a vindecat cu două săptămâni mai repede decât cel pe care medicul îşi exercitase profesiunea.

*

Ar trebui să întregesc şirul celor posedaţi de demonul aurului cu visătorii care credeau că aurul se va supune poruncii lor. Alchimistul nu fugea după aur ; voia să forţeze aurul să vină Ia el. Dar pomelnicul despre aur s-a întins şi aşa prea mult ; personajele capitolului următor sunt nerăbdătoare, doresc să se prezinte, şi astfel de feţe simandicoase nu-i bine să le laşi să aştepte.

THEATRUM CEREMONIALE

Drept urmare a unei migăloase şi trudnice activităţi de cercetare, istoricul german Johann Christian Lünig a scos o lucrare în două volume, cu ti ţiul sonor de *Theatrum ceremoniale* (Leipzig, 1719). Cântărite, cele două uriaşe volume în *folio,* ar trage vreo 10 kg. Lucrarea relatează, descrie, dezvăluie, explică, analizează cu minuţiozitate ceremonialurile şi eticheta care reglementează cu severitate de lege viaţa de la curţile domnitorilor europeni. Pe deasupra, temerarul autor îngrămădeşte, în filele tomurilor, o sumedenie de întâmplări de la diferitele curţi, întâmplări pe care le relatează cu o foarte exactă cunoaştere a protocolului. Pagini întregi sunt pline cu amănuntele vizitelor şi deplasărilor unor mărimii principi germani, de exemplu.

Uriaşul material brut a tentat şi pe un alt autor să-l sistematizeze într-o clasificare ştiinţifică. Julius Bernhard von Rohr, căci despre el este vorba, şi-a intitulat cartea: *Einleitung zur Ceremonial-Wissenschaft der grossen Herren* (Introducere la ştiinţa protocolului nobiliar), Berlin, 1729. Parcă prin acest modest titlu s-ar exprima speranţa că mai târziu firavul vlăstar al noii ştiinţe va creşte şi-şi va ocupa locul ce i se cuvine printre ştiinţele mature ale omenirii.

Lünig îşi rezumă în următorul fel părerea cu privire la necesitatea ceremonialelor:

"Deoarece marii domnitori sunt întruchiparea pământească a Atotputernicului, trebuie, pe cât posibil, să semene cu El. Dumnezeu este şi Dumnezeul ordinii, ordine care se arată în fiece lucru creat. Cu cât doresc să-i semene mai mult, cu atât reprezentanţii lui pământeni trebuie să menţină o mai mare ordine în treburile lor personale. Gloata (Pöbel !) mai degrabă se orientează după pilda stăpânitorului ei decât după legi. Dacă ín felul de viaţă al domnitorului observă o ordine folositoare, şi-o va însuşi şi gloata ; prin

aceasta propăşeşte întreaga ţară. Dacă mulţimea descoperă undeva dezordine, ea îşi zice că acel domnitor nu-i întruchiparea fidelă a celui adevărat (adică a lui Dumnezeu). Respectul piere şi ţările acelea vor cădea pradă dezordinii. De aceea, marii domnitori au creat reguli pe care curtenii lor trebuie să le respecte şi cărora li se supun şi ei înşişi".

Deşi consider exagerată concepţia după care până şi domnitorii pe care istoria ni-i prezintă drept lipsiţi de inteligenţă şi cu moravuri îndoielnice ar fi întruchipări ale divinităţii, totuşi voi porni pe făgaşul deschis de Lünig.

Teoria cu chipul lui Dumnezeu pe pământ a avut mare priză la *împăraţii bizantini*.

În anul 404. drept urmare a unui eveniment rămas obscur, împăraţii Arcadius şi Honorius au hotărât să-şi disciplineze curtenii, dând un decret de ordine interioară, care se încheia astfel : „Iară toţi aceia care, mânaţi de o cutezanţă *profanatoare*, îndrăznesc să se împotrivească *divinităţii noastre*, vor fi despuiaţi de slujba şi averea lor". În această ordonanţă, scrisă cu cerneală de şofran, nu bubuie glasul păgânilor imperatori romani, ci al blânzilor împăraţi creştini. Scrisoarea împăratului bizantin era considerată *sfântă* ; legislaţia lui, *revelaţie divină*. Trebuia să i te adresezi cu titlul de Eternitatea-Ta.

Fiind o personificare divină, şi lui, la fel ca şi lui Dumnezeu, i se cuvenea adoraţia. Nemiloasele canoane ale ceremonialului obligau nu numai pe supuşi, ci şi pe ambasadorii străini *să se prosterneze* în faţa domnitorului. Episcopul din Cremona, Liutprand, ambasadorul ducelui din Milano, n-a vrut cu nici un chip să se prosterneze în faţa unui pământean. Până la urmă, totuşi, a fost nevoit s-o facă. În descrierea soliei sale, el povesteşte cum s-a desfăşurat prezentarea la curte. Împăratul stătea pe un tron de aur, aşezat la umbra unui copac, cu crengile şi frunzele din aur. Pe ramuri stăteau păsări artificiale ; de cele două părţi ale tronului îşi holbau ochii lei de mărime naturală, făuriţi din aur curat. Când ambasadorul a fost introdus în sala tronului, păsările artificiale au început să fluiere şi să cânte; cei doi lei au izbucnit în răgete. Rezistenţa episcopului s-a frânt şi, împreună cu suita lui, s-a prăbuşit în faţa tronului. Când şi-a ridicat din nou privirea, nu mai era *nici împărat, nici tron* : un mecanism secret ridicase toată panorama în aer şi fulgerele dumnezeieşti ale privirii împăratului îl săgetară de sus pe ambasadorul înlemnit.

Ceilalţi domnitori europeni nu pretindeau o astfel de umilinţă cu iz asiatic. Ei se mulţumeau cu simpla *îngenunchere*. Se pare că faimoasa

etichetă spaniolă a născocit acest frumos, dar incomod fel de cinstire. îngenuncherea este întâlnită şi la Viena unde, evident, a sosit o dată cu eticheta spaniolă. Împăraţilor austrieci le-a plăcut mult de tot această flexiune a articulaţiei genunchiului. Ei s-au străduit să înmulţească pe cât se poate ocaziile de îngenunchere. Solicitanţii îşi înmânau cererile stând în genunchi ; în alte ocazii, era de ajuns doar îndoirea unui singur genunchi. Dacă împăratul trecea prin oraş cu trăsura, toţi trecătorii erau obligaţi să-şi plece genunchiul în faţa lui ; mai mult chiar, nici înalţii demnitari nu erau scutiţi de *knix* pe stradă, dacă din întâmplare, trăsura lor se încrucişa cu caleaşca domnitorului. Chiar aşa, cât de mare demnitar să fi fost trebuia să coboare din trăsura sa şi să se lase frumos pe un genunchi. Sub domnia Mariei Tereza, s-a mai uşurat un pic povara etichetei. Când Lessing apăru în audienţă la suverană poetul, lipsit total de antrenament şi experienţă, se împiedică în propriile sale picioare şi nu-i reuşi *knixul*; drept care împărăteasa l-a dispensat de acest exerciţiu de gimnastică.

Cu toată tendinţa sa spre idolatrie, curtea de la Versailles n-a urmat, în această privinţă, eticheta spaniolă. Gustul francez se opunea categoric îngenuncherii. În schimb în Anglia, rotulele curtenilor erau puse la grea încercare. În 1547, mareşalul Vieilleville a fost invitat la masă de regele englez Eduard al VI-lea. În memoriile sale, el prezintă oribila experienţă astfel:

„Masa a fost servită de cavalerii Ordinului Jartierei, care purtau tăvile; când ajungeau în dreptul mesei se lăsau în genunchi. Tăvile erau preluate de maestrul de ceremonii al curţii şi el, tot în genunchi, îl servea pe rege. Nouă, francezilor, ni s-a părut foarte ciudat. Să îngenuncheze cavaleri care descind din familiile cele mai vestite ale Angliei, bărbaţi şi oşteni bravi, când la noi şi lacheii îşi pleacă genunchiul numai la uşă, când intră în sală ?!"

Sub domnia reginei Elisabeta sfera de activitate a genunchilor curtenilor s-a lărgit şi mai mult. Călătorul german Paul Henzner, în descrierea drumurilor sale[17], povesteşte că a avut ocazia să asiste când se aşternea masa reginei. Întâi a intrat un demnitar de la curte, cu bastonul de ceremonie în mână ; după el, un alt gentleman, cu faţa de masă pe braţ. Amândoi *şi-au aplecat de trei ori genunchii* în faţa mesei goale. Gentlemanul numărul doi a întins faţa de masă, din nou şi-a aplecat genunchii, apoi cei doi domni s-au retras, plini ele solemnitate. După ei au sosit alţi doi gentlemeni, dintre care unul purta solniţa, farfuria şi pâinea, iar

celălalt, un domn serios, cu baston, păşea în faţa lui servindu-i drept gardă de onoare. Trei îndoiri de genunchi în faţa mesei, înainte şi după depunerea obiectelor din mână. Au intrat apoi, cu paşi mărunţi, două *ladies* ; ele aduceau cuţitul. (Pe vremea aceea încă nu se folosea furculiţa.) Flexiunea genunchilor etc. etc. Sunete de corn, hârâit de tobă — soseşte garda, depune pe masă 24 de tăvi cu mâncare, pe nişte platouri de aur. Regina nu se arată încă, în schimb se îngrămădesc în sală o mulţime de doamne de onoare, tinere. Cu mult respect, ele ridică tăvile şi le duc în apartamentul reginei. Prin urmare, Elisabeta voia să mănânce singură. Ea şi-a ales un fel sau două din mâncărurile aduse, restul a fost trimis înapoi şi mâncat de doamnele de onoare.

Regele, chiar şi pe vremea lui Carol al II-lea, era servit în genunchi. Cavalerul francez Grammont a luat parte la un prânz de la curte. Pe rege îl cuprinsese lăudăroşenia şi i-a spus cavalerului :

„Nu-i aşa că acasă nu vedeţi ceva asemănător ? Regele francez nu este servit în genunchi !"

Francezul a răspuns prompt:

„Sire, într-adevăr, nu. În schimb, mărturisesc că m-am înşelat. La început crezusem că domnii aceştia stau în genunchi ca să ceară iertare Maiestăţii voastre pentru mâncărurile proaste pe care i le servesc".

ETICHETA SPANIOLA

De obicei, în culegerile de anecdote absurdităţile etichetei spaniole sunt servite ca nişte delicatese.

Persoana sacră a perechii regale spaniole nu putea fi atinsă de orice muritor. O dată, calul reginei luând-o razna, ea alunecă din şa ; doi ofiţeri au prins-o în cădere, eliberându-i piciorul din scară, salvându-i astfel viaţa. De îndată însă, salvatorii au pornit-o în goană peste graniţă, în străinătate, spre a scăpa de inevitabila pedeapsă cu moartea ce-i ameninţa, fiindcă *atinseseră* trupul reginei.

Filip al III-lea s-a ars stând lângă cămin, pentru că nu fuse găsit la repezeala acel grande, care avea dreptul sa dea deoparte fotoliul regelui.

Iarna, regina trebuia să se culce la ora nouă. Dacă eventual întârzia la cină peste ora nouă, doamnele de companie o luau cu asalt, o dezbrăcau şi o culcau.

Ana Maria de Austria, mireasa lui Filip al II-lea, a fost întâmpinată cu pompă în fiecare oraş prin care a trecut. Primarul unuia dintre oraşe i-a oferit în dar o duzină de perechi de ciorapi de mătase, mândria fabricii locale. Majordomul, încruntat, a dat deoparte cutia: „Să ştiţi, domnule primar, că regina Spaniei *n-are picioare*". Cică, mireasa ar fi leşinat de spaimă, crezând că la Madrid de dragul etichetei o să i se amputeze picioarele.

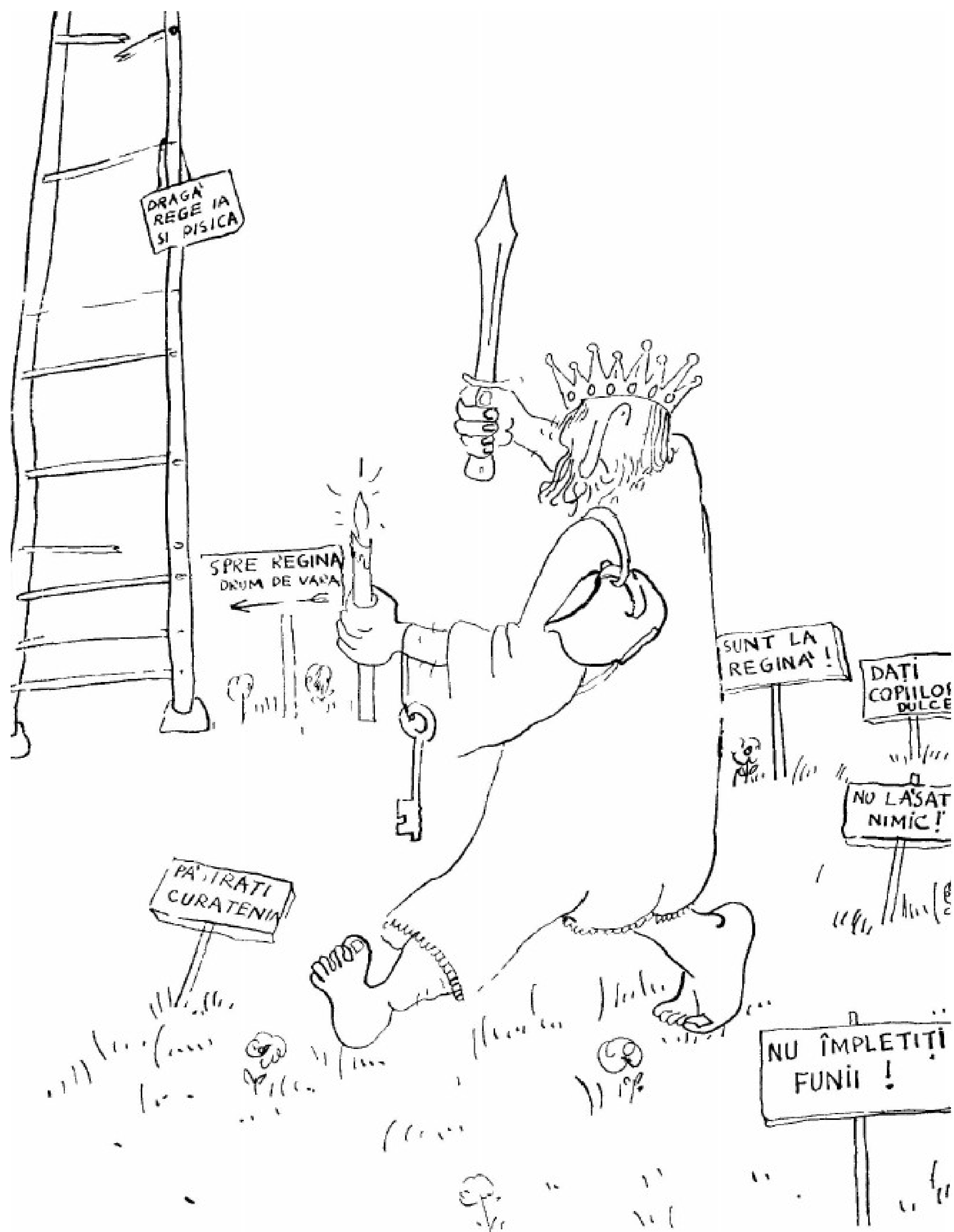
Aceasta este una dintre cele mai cunoscute anecdote. Găsim una asemănătoare şi din vremea revoluţiei franceze. În timpul dezbaterilor asupra constituţiei, un deputat a propus o moţiune către rege, care începea cam aşa: „Naţiunea îşi depune omagiul la picioarele regelui". Mirabeau însă a stricat frumuseţea de frază, strigând cu vocea sa de leu : „Regele n-are picioare !"

Dar anecdota are şi picioare, şi aripi : face ocolul pământului, zboară din secol în secol, iar dacă vrem să-i descoperim izvorul, nu-l aflăm niciodată. Nu avem date demne de crezare care să ateste faptul că aceste gogoriţe ale etichetei ar fi existat cu adevărat. Lünig le aminteşte cu mare prudenţă şi spune că informaţii mai ample se pot găsi în memoriile contesei d'Aulnoy. Contesa d'Aulnoy fusese o preţioasă în toată legea ; a scris multe romane şi poveşti ; toate s-au scufundat însă în uitare. O singură carte a supravieţuit până în zilele noastre şi anume *Memorii despre curtea spaniolă*, editată în 1690. Această lucrare a fost izvorul din care ulterior s-au inspirat şi autorii cărţilor cu anecdote şi autorii lucrărilor serioase, cum ar fi de pildă culegerea de curiozităţi literare a bătrânului Disraeli; deşi era evident că distinsa contesă a recurs la multe artificii, înfrumuseţând bârfelile şi pălăvrăgelile cu aparenţa realităţii.

Un fapt este neîndoielnic, şi anume că domnitorii spanioli, scrântiţi la cap de puterea absolută, s-au afundat în temniţa celei mai rigide etichete, făurită de ei înşişi. Ei şi-au pus cătuşe de aur la mâini şi la picioare. Fiecare oră a vieţii li se scurgea cu o rigurozitate cronometrică. Regele spaniol nu putea face nici măcar dragoste altfel decât după regulile stabilite de etichetă. Seriosul şi respectuosul Lünig descrie înălţătorul moment în care regele porneşte, pe vreme de noapte, să-şi îndeplinească drepturile şi datoriile de soţ astfel echipat :

„cu papuci în picioare, iar peste umeri cu o mantie de mătase neagră. În mâna dreaptă o sabie scoasă din teacă, în stânga, un felinar. De braţul stâng îi atârnă, prinsă cu o fundă, o ploscă, care *nicht zum trincken, sondern*

sonst bey Nacht-Zeiten gebrauchet wird" (care nu folosea la băut, ci, pe vreme de noapte, la cu totul altceva).

DRAGĂ REGE IA
SI PISICA
SPRE REGINA
DRUM DE VARĂ
SUNT LA REGINĂ!
DAȚI
NU
NIMIC!
PĂSTRAȚI CURĂȚENIA
NU ÎMPLETIȚI FUNII!

ETICHETA DE LA CURTEA REGELUI SOARE

Vechilor regi francezi le venea peste mână să încătuşeze liberul şi spumosul spirit galic în chingile etichetei. Ei au preluat, de fapt, ceremonialul curţii burgunde, însă au avut grijă să lase în el destule fisuri prin care să poată lua contact nemijlocit cu anturajul lor. Lui Henric al IV-lea îi plăcea vorba neprefăcută. El a renunţat şi la stupidul obicei de la curţile germane de a folosi tineri nobili în funcţia de *Prügelknabe* (băiat de bătut), obicei prin care tovarăşii de joc ai micului prinţ erau bătuţi, în locul lui, dacă prinţul se obrăznicea. Henric al IV-lea l-a împuternicit pe educatorul fiului său ca ori de câte ori copilul face vreo răutate să-l bată bine. La 14 noiembrie 1607, îi scrie următoarele: "Vreau ca Dauphinul să fie bătut cu nuielele ori de câte ori se încăpăţânează sau face răutăţi ; ştiu din proprie experienţă că nimic nu-i mai folositor decât bălaia din belşug".

Sub Ludovic al XIV-lea se schimbă situaţia. Lui îi plăcea viaţa de la curte, era pe gustul lui lumea plină de animaţie a Versailles-ului însă dorea să fie ci soarele, în jurul căruia se învârte întregul univers al curţii.

A reajustat deci şi a împopoţonat eticheta spaniolă după propriul său gust.

Dau la o parte cortina secolelor ca să arunc o privire în dormitorul Regelui Soare. Prim-cameristul face acelaşi lucru ca şi mine : trage draperiile patului, fiindcă e dimineaţă. Regele se trezeşte. Lacheii îi introduc pe nobilii care au dreptul să fie de faţă la această clipă solemnă. Îşi fac apariţia prinţii de sânge ; şambelanul-şef înaintează cu plecăciuni, apoi şeful garderobier, împreună cu patru şambelani.

Începe *lever*-ul, ceremonialul de sculare a regelui.

Regele coboară din ilustrul pat, care este aşezat pe direcţia axei grădinii de la Versailles şi constituie centrul castelului ; Regele Soare este centrul curţii sale, precum Soarele e centrul sistemului planetar. După o scurtă rugăciune, prim-cameristul îi picură pe mână câţiva stropi de esenţă aromată şi cu aceasta spălatul de dimineaţă s-a isprăvit. Primul-şambelan îi pune papucii, apoi îi predă şambelanului-şef halatul de casă, iar acesta îl îmbracă pe rege. Apoi regele se aşează în fotoliu. Frizerul curţii îi scoate boneta de noapte şi îi piaptănă părul, în timp ce primul-şambelan îi ţine în faţă oglinda.

Acestea sunt amănunte neinteresante, până la plictis, însă în viaţa curţii de la Versailles ele erau de mare importanţă şi pline de semnificaţie.

Să-i pui regelui papucii sau halului de casă era o favoare extraordinară, pe care ceilalţi curteni o priveau galbeni de invidie.

Ordinea în care decurgea îmbrăcatul a fost hotărâtă de însuşi regele, stabilindu-i desfăşurarea cu o rigurozitate matematică. Regele, până la vârsta de 77 de ani, întotdeauna a fost încălţat cu papucii de către primul-şambelan şi îmbrăcat cu halatul de către şambelanul-şef. Să propui schimbarea rolurilor ar fi dovedit gânduri revoluţionare.

Până aici ţinea partea întâi, intimă, a *lever*-ului. Urma a doua parte, ceremonioasă.

Lacheii deschideau larg uşile. Intra curtea : prinţii şi ceilalţi nobili de rang înalt, ambasadorii, mareşalii Franţei, miniştrii, înalţii judecători şi tot felul de demnitari de la curte. Se înşiruiau în dosul barierei aurite care împărţea încăperea în două, urmărind într-o linişte religioasă panorama care se desfăşura în faţa lor, de parcă ar fi urmărit o reprezentaţie de gală, jucată de cel mai mare actor al Franţei.

Primul act: dezbrăcarea halatului. Garderobierul-şef ajută din dreapta, cameristul-şef — din stânga. Se pare că halatul era un obiect vestimentar mai puţin distins decât cămaşa, fiindcă schimbarea cămăşii se făcea mai complicat: un ofiţer garderobier o dădea primului-şambelan, acesta o transmitea prinţului de Orleans, care urma în rang imediat după rege. Regele prelua cămaşa de la prinţ, o trăgea pe umeri şi cu ajutorul a doi şambelani se descotorosea de cămaşa de noapte pentru a o îmbrăca pe cea de zi. Reprezentaţia de gală continua. Funcţionarii de la curte îl îmbrăcau pe rând şi cu celelalte obiecte vestimentare, îi puneau pantofii, îi prindeau cataramele cu diamante, îi potriveau sabia şi decoraţiile. Garderobierul-şef, care de obicei era unul dintre cei mai distinşi prinţi ai Franţei, avea un rol important. El ţinea hainele din ziua precedentă, până ce regele scotea din buzunarele lor diferitele mărunţişuri şi le potrivea în buzunarele hainei pe care o îmbrăcase ; tot el întindea, spre alegere, pe o tavă de argint trei batiste brodate. Îi oferea apoi regelui pălăria, mănuşile, bastonul.

În dimineţile mohorâte, dacă era nevoie de lumină, avea de lucru şi vreunul din membrii asistenţei. Şambelanul-şef îl întreba în şoaptă pe rege cui să i se acorde favoarea de a ţine lumânarea. Regele desemna o notabilitate şi respectivul, cu pieptul umflat de mândrie, ţinea un sfeşnic cu două braţe cât timp dura îmbrăcatul. Să fim bine înţeleşi: un sfeşnic cu două braţe. Fiindcă în mecanismul bine gândit şi şlefuit al etichetei de la curte, Ludovic a prevăzut până şi dreptul de întrebuinţare a sfeşnicelor. Numai

regele avea voie să întrebuinţeze un sfeşnic cu două braţe; toţi ceilalţi trebuia să-şi facă lumină doar cu un sfeşnic cu un singur braţ. De altfel, aşa era pe toată linia. Lui Ludovic îi plăceau hainele cu găitane, deci nu-i era îngăduit oricărui muritor să poarte una la fel. Permitea, ca pe o rară favoare, unor bărbaţi cu totul excepţionali să-şi coasă şi ei nişte galoane pe haină. Ca autorizaţie de port al galoanelor se întocmea un act cu peceţi, iscălit de rege şi contrasemnat de primul-ministru. Această îmbrăcăminte excepţională se numea *justaucorps à brevet*, adică haină cu autorizaţie.

După ce admiratul spectacol zilnic lua sfârşit, regele părăsea dormitorul, iar curtea venea buluc după el. În dormitor, se mai desfăşura un mic ceremonial suplimentar. Prea importantul pat trebuia pus în ordine. Nu aşa în fugă, cum se obişnuieşte cu paturile de rând. Această operaţie avea prescrise propriile sale reguli. Unul dintre camerişti se plasa la capul patului, altul la picioarele lui, iar tapiţerul curţii aşternea, cu atenţia cuvenită, cel mai ilustru loc de dormit. Unul dintre şambelani era de faţă până la sfârşitul operaţiilor şi avea grijă să fie respectate întocmai toate regulile.

De altfel, ca tuturor obiectelor de întrebuinţare legate de persoana regelui, şi patului i se cuvenea respect. Oricine şi oricând ar fi trecut prin partea despărţită cu barieră a sălii de dormit trebuia să salute, îndoindu-şi adânc genunchiul în faţa patului.

Cu şi mai mare paradă decurgea scena *dejunului*.

La timpul potrivit, majordomul Ciocănea cu bastonul în uşa camerei gărzii şi striga cu o voce tunătoare :

— Domnilor, tacâmul regelui !

Fiecare ofiţer din gardă lua cu sine acea parte a tacâmului a cărei îngrijire îi era încredinţată şi alaiul pornea spre sufragerie. În frunte, majordomul, cu faţa de masă, după el ofiţerii, iar pe de lături, garda. Obiectele componente ale tacâmului se depuneau pe masa de servit şi cu asta, deocamdată, activitatea ofiţerilor lua sfârşit. Aşternutul mesei era treaba altor demnitari de la curte. Masa fiind aşternută, şambelanul de serviciu tăia pâinea şi cerceta dacă totul este cum se cuvine. Totul fiind găsit în ordine, majordomul se răstea din nou la gardă :

— Domnilor, friptura regelui !

Garda stătea în aşteptare, o mulţime de feţe simandicoase treceau în sala de serviciu, unde cercetau minuţios fripturile hărăzite pentru masă. Mareşalul curţii orânduia tăvile, apoi înmuia două felii de pâine în puţin sos. Din una gusta chiar el, iar pe cealaltă o dădea stolnicului. Gustul fripturilor

fiind găsit apetisant, alaiul se constituia din nou. În frunte, tot majordomul cu bastonul, după el mareşalul curţii cu toiagul de ceremonii, în spatele lui şambelanul de serviciu cu una din tăvile cu friptură, stolnicul cu o altă tavă, inspectorul bucătăriei cu o a treia, eventual încă vreo câţiva demnitari cu celelalte tăvi. Tăvilor cu friptură li se cuvenea deosebita cinste de a fi *escortate pe de lături, de o gardă cu archebuze la umăr*.

După ce preţiosul transport ajungea nevătămat în sala de mâncare, regele era anunţat, printr-un ritual bine stabilit, că masa este servită. Servitul era treaba a şase nobili, şambelani. Unul tăia carnea, altul o scotea pe farfurie, un al treilea o oferea, şi aşa mai departe. Când regele voia să bea, paharnicul striga :

— Băutura regelui !

Apoi îşi pleca genunchiul în faţa regelui, mergea la bufet şi prelua din mâna pivnicerului o tavă cu două sticle de cristal. Într-una era vin, într-alta apă. Cu o nouă îndoitură a genunchiului, el preda tava şambelanului care servea ; acesta îşi amesteca în paharul lui, separat, puţin vin cu apă, gusta, apoi înapoia tava paharnicului. După ce toate acestea se săvârşeau cu serozitatea şi solemnitatea cuvenită, regele putea să bea în sfârşit.

La fiecare fel, se repeta acelaşi ceremonial.

După ce ziua schilodită cu fel de fel de ceremonialuri lua sfârşit, când în sfârşit regele mergea la culcare, în jurul lui se desfăşura din nou eticheta sculatului de dimineaţă, de data aceasta însă în ordine inversă, ca într-un film rulat de-a-ndoaselea. Cu singura deosebire că acum spălatul lua proporţii mai mari decât cu ocazia stropitului de dimineaţă. Întins pe două tăvi de aur, se aducea un prosop care avea un capăt umed şi celălalt uscat. Regele îşi „spăla“ faţa şi mâinile cu capătul umed, iar cu celălalt se ştergea. Nici nu mai e necesar să amintim că înmânarea ştergarului era socotită o onoare deosebită şi constituia un privilegiu al prinţilor de sânge. Şi la acest act simplu, eticheta curţii făcea deosebiri teribil de subtile. Dacă fiii sau nepoţii regelui erau de faţă, ştergarul era înmânat prinţului mai mare în vârstă de însuşi şambelanul-sef. Dacă ei nu erau prezenţi, ştergarul era transportat de unul dintre camerişti.

Din acest fragment de ceremonial, posteritatea a putut să afle că Regele Soare s-a scăldat în glorie, s-a scăldat în omagiul plin de veneraţie al supuşilor săi, s-a scăldat în multe, multe alte lucruri, numai în apă nu s-a scăldat niciodată.

Idolatria zilnică punea în mişcare o imensă armată de curteni. Pentru desemnarea rangurilor şi funcţiilor lor nu avem expresii îndestulătoare. Numai cu supravegherea bucătăriei regelui se ocupau 96 de notabilităţi, dintre care 36 stolnici, 16 controlori, 12 mareşali ai curţii şi un prim-mareşal al curţii. Personalul curţii se ridica la 448 de capete, fără a lua în considerare servitorii personalului şi lacheii servitorilor.

REGI DE CEARĂ PE CATAFALC

Într-una din sălile mănăstirii Westminster din Londra se pot vedea, în schimbul unei taxe de intrare de doi şilingi, nişte manechine de ceară, înveşmântate în podoabe regeşti. Să nu credeţi că păpuşile au fost confecţionate pentru panopticul doamnei Tussaud[18]. Nu, ele substituiau pe catafalc, cu prilejul înmormântărilor regale, pe suveranul mort.

Lucrul este ciudat, deci trebuie explicat. Spre a-l putea lămuri, sunt obligat să mă reîntorc în Franţa — şi acolo păpuşile de ceară au avut un rol asemănător celui din Anglia —, unde se găsesc descrieri amănunţite asupra ceremonialelor care se desfăşurau cu ajutorul manechinelor.

Trupul îmbălsămat al regilor francezi era înhumat la patruzeci de zile după moarte. Până atunci sicriul era depus pe un catafalc luxos, acoperit cu o cuvertură din brocart ele aur, tivită, de jur-împrejur, cu hermină. Pe cuvertură era culcată o păpuşă, *copia de ceară a regelui*, pe cap cu coroană, iar în mână cu sceptrul regal.

Manechinului de ceară i se dădeau toate onorurile, de parcă ar fi fost însuşi regele, în viaţă, doritor de toate cele lumeşti. Bineînţeles că ceremonialul sculatului şi culcatului nu se mai îndeplinea ; cu atât mai minuţios se desfăşura însă întreaga ceremonie a meselor. Personalul curţii aducea tăvile care erau preluate de către nobili, îndeplinindu-se toate chiţibuşurile etichetei. Cu o seriozitate de nezdruncinat amestecau şi gustau vinurile, respectau, la predarea şervetului, legile priorităţii în rang, de faţă fiind, în afara nobililor de serviciu, întreaga curte. Cel care avea dreptul să participe la masa regelui viu insista să fie de faţă şi la „hrănirea" păpuşii de ceară.

Manechinul de ceară suporta în tăcere intrările, ieşirile, complimentele. Nici măcar n-avea cum să zâmbească.

Cum o fi luat oare fiinţă această comedie absurdă ?

Fără discuţie, în apariţia ei a jucat un rol însemnat vanitatea fără de margini a curtenilor. Timp de 40 de zile se puteau etala ranguri şi se putea uza şi abuza de favoruri. Dacă unul dintre curteni apuca să îndeplinească vreo funcţie, se declanşa o reacţie în lanţ : şi al doilea şi al patrulea şi al o sutălea îşi pretindea, cu vehemenţă, dreptul de a se evidenţia. Cina şi prânzul păpuşii de ceară erau fapte binevenite ca să hrănească vanitatea întregi curţi.

De unde s-a ivit însă ideea dementă de a confecţiona un manechin de ceară ? Îi vom găsi geneza întorcându-ne la împăraţii romani.

Din descrierile lui Herodianus se poate afla că atunci când murea împăratul, *copia lui de ceară* era depusă în vestibulul palatului, culcată pe un pat de fildeş. Sulemenit în culori care să-i dea un aspect livid, împăratul de ceară era tot timpul înconjurat de senatori în haine de doliu. Pe afară, poporul se îmbulzea aşteptând ştirile. Din timp în timp, medicii examinau bolnavul de ceară şi, clătinând îngrijoraţi din cap, declarau că starea i se înrăutăţeşte din ce în ce. În cea de-a şaptea zi se declara, oficial, moartea. Abia după aceea urma adevărata înmormântare, apoteoza, adică incinerarea pe uriaşul rug festiv şi zeificarea împăratului.

S-a modelat şi după Ludovic al XVIII-lea o păpuşă de ceară. La catafalcul lui însă ceremonialul hrănirii nu s-a mai îndeplinit, deoarece ultimului vlăstar al celei mai vechi ramuri a Bourbonilor i se dusese buhul de mâncău ce era şi curtenii s-au ferit să stârnească mulţimea, ca nu cumva hohotele de râs ale străzii să pătrundă în sala catafalcului.

CURTEA NAPOLEONILOR DIN HAITI

În anul 1810, partea apuseană a insulei Haiti era republica. Funcţia de preşedinte era deţinută de Henri Christophe. Născut sclav, cu timpul s-a eliberat şi a devenit bucătarul unui conte francez. S-a înrolat, apoi, în armată şi dovedindu-se, în luptele purtate, viteaz, a avansat din grad în grad, până a ajuns general şi, în sfârşit, preşedintele republicii. Spre cinstea lui, nici după ce a ajuns în funcţii înalte nu şi-a alungat soţia, deşi femeia era o fiinţă tare simplă.

Înaintea preşedintelui haitian strălucea exemplul lui Napoleon. Şi el a pornit-o tot de jos. Deşi preşedinte de republică, Christophe îşi aroga o autoritate de cezar. Posterităţii i-a rămas un exemplar al organului de presă

oficial din Haiti, în care este descrisă amănunţit festivitatea organizată cu prilejul zilei de naştere a soţiei preşedintelui.

Titlul ziarului : „Buletinul oficial al statului Haiti" (30 august 1810, în anul al şaptelea al Independenţei).

Urmărind articolul de fond al buletinului, se poale afla că :

„Ziua de 15 august s-a caracterizat printr-o bucurie generală. Fiecare cetăţean a fost pătruns de debordantul entuziasm ce însoţeşte de obicei sărbătorirea zilei de naştere a preaînaltei doamne, soţia Preşedintelui nostru. Deoarece pe cetăţenii Haitiului îi interesează şi cele mai mici amănunte legate de înalta doamna pe care o iubesc şi o respectă atât de mult, vom relata în amănunţime toate acele splendori care au dat strălucire acestei măreţe sărbătoriri".

Grandioasele festivităţi au început încă din ajun. Semnalul începerii lor a fost dat de salve de tun, care au marcat clipele izbucnirii delirantei bucurii obşteşti. Pe coline s-au aprins focuri. Noaptea, capitala era luminată ca ziua. Casele şi drapelele erau presărate cu inscripţii de laudă şi preamărire. La miezul nopţii, în faţa palatului prezidenţial s-a dat un concert. „Ariile şi duetele interpretate cu ardoare aduceau prinos de dragoste sărbătoritei. După serenadă, publicul s-a retras, cu regret însă, la odihnă ; toboşarii îl vor chema în zorii zilei următoare să participe în continuare la festivităţile sublimei ceremonii".

La ora şase dimineaţa, în timp ce tunurile bubuiau, notabilităţile s-au adunat la palat, spre a fi prezentate, pe rând, de către maestrul de ceremonii *graţiozităţii sale, eminentei doamne preşedintă*. Prim-ministrul a ţinut un discurs de felicitare, terminat cu un imn de slavă către stăpânul cerurilor, care a binecuvântat Haitiul cu graţiozitatea sa, eminenta doamna preşedintă (aşa scria gazeta oficială).

Doamna preşedintă a răspuns foarte emoţionată şi foarte pe scurt. A vorbit doar preţ de trei rânduri, şi aceasta a fost, din partea ei, o realizare remarcabilă, deoarece nu ştia nici să scrie, nici să citească. Iată răspunsul :

„Domnilor! Apreciind pe deplin omagiul domniilor voastre, inima mea nu doreşte altceva decât să se facă pe zi ce trece mai demnă de dragostea şi respectul poporului haitian".

Trebuie să recunoaştem că a fost un discurs cumsecade şi de ispravă. Iată şi bombasticul comentariu al ziarului oficial :

„La aceste cuvinte, insuflate de modestia şi bunătatea întruchipate, asistenţa a izbucnit într-un freamăt plin de emoţie. Pribeagul care, după un

drum lung prin pustiuri, dă în sfârşit de un izvor unde îşi astâmpără setea arzătoare nu poate simţi o mai mare încântare decât aceea care s-a revărsat în sufletul supuşilor haitieni la auzul acestor nobile cuvinte".

După multe alte numere de program, a urmat un banchet la care notabilităţile şi-au stins, şi la propriu, setea arzătoare.

Preşedintele Christophe nu s-a oprit la jumătatea drumului. A urmat fidel pilda lui Napoleon, idolul său, şi la 2 iunie 1811 se încorona, ca rege, sub numele de Henric I.

Prima sa îndeletnicire a fost să consolideze strălucirea curţii sale. Şi în această privinţă l-a imitat conştiincios pe Napoleon. Almanahul curţii haitiene din 1813 enumeră membrii familiei regale şi nobilimea de la curte. Iată câteva spicuiri :

Familia regală : Maiestatea sa Henric, regele Haitiului, şi soţia sa, Maiestatea sa Maria-Ludovica, regina Haitiului; copiii Maiestăţilor lor, şi anume: dauphinul, prinţul Iacob-Victor, prinţesele Emethyste şi Athénais-Henriette, dintre care, prinţesei Emethyste îi revine titlul de *madame-première* (prima doamnă), împreună cu toate onorurile cuvenite.

Prinţii şi prinţesele de sânge : alteţa sa regală, prinţul Noël, fratele reginei, şi madame Célestine, soţia acestuia ; alteţa sa regală, prinţul Jean, vărul regelui, madame Marie-Augustine, văduva prinţului Gonaives.

Marii demnitari ai regatului : prinţul Noël, colonelul gărzii ; prinţul Jean, amiral. Mareşalii regatului (urmează o mulţime de conţi şi de prinţi).

Marii demnitari ai coroanei : marele pomănar, marele paharnic, marele şambelan, marele comis, marele maestru de vânătoare, marele maestru de ceremonii.

Curtea reginei : un mare pomănar, două doamne de onoare personale, douăsprezece doamne de palat, un mare şambelan, doi şambelani, doi comişi, un secretar particular şi o mulţime de paji.

Şi moştenitorul tronului, dauphinul, avea curtea sa personală. În plus, mai avea şi doi profesori, educatori.

De unde a răsărit această mulţime de demnitari ?

Din Almanah aflăm că Maiestatea sa a învestit o nobilime succesorală cu : 11 titluri de prinţ, 20 titluri de conte, 39 de titluri de baron şi 11 titluri de cavaler.

Almanahul aminteşte şi despre eticheta de la curte. Aflăm că maiestăţile lor aveau zi de primire în fiecare joi. Regele şi regina se aşezau în fotolii ; celorlalţi nobili li se ofereau scaune conform gradului, exact după

canoanele curţii franceze. Prinţeselor de sânge li se cuvin *scaune cu spetează*, iar celorlalte doamne numai *taburete*, adică scăunele fără spătar.

În prezenţa maiestăţilor lor, invitaţii nu au voie să se salute între ei. Era de asemenea interzis să te adresezi direct maiestăţilor lor. Acest lucru era îngăduit numai cu aprobarea marelui maestru de ceremonii.

Şi aşa mai departe, până la 8 octombrie 1820, când, după obişnuita „reţetă" haitiană, a izbucnit o răscoală militară. Regele Henric, văzând că i se năruieşte tronul, s-a împuşcat.

Familia regală, împreună cu întreaga curte, s-a mistuit în negurile anonimatului din care răsărise.

*

După câteva decenii, strălucirea coroanei sclipi din nou în Haiti. De data aceasta este vorba nu de o coroană regală, ci de una imperială.

Generalul Faustin Soulouque nu s-a mulţumit cu preşedinţia republicii, a dorit mai multe onoruri, proclamându-se *împărat*. Importantul act a avut loc la 26 august 1849. Nefiind la îndemână o coroană de aur, s-a încropit una din carton aurit, pe care preşedintele senatului a aşezat-o solemn pe creştetul noului împărat.

Faustin I — acest nume şi-l luase — şi-a organizat curtea împărătească după acelaşi model ca şi regele Henric. A făcut mari nobili şi mari demnitari, a instituit un ordin cavaleresc. Printre demnităţile curţii, era şi cea de mare maestru brutar, copiată după aceea de *grand panetier*, de la curtea franceză. Dar, interveni o încurcătură, fiindcă nimeni nu putu să-i spună demnitarului în ce constă funcţia lui. Fiind teribil de încurcat, el ceru audienţă împăratului, care, plin de mărinimie, îl concedie cu următoarele cuvinte: *C'est quelque chose de bon* (este ceva bun).

Numele marelui maestru brutar era contele *Limonadă*.

Într-adevăr, ciudat nume ! Iată însă şi un alt nobil : ducele Marmeladă. Dar să citim lista noii aristocraţii :

Ducele de Durduliu (*Duc de Dondon*), ducele de Înaintare (*Duc de l'Avancée*), contele de Aversă (*Comte de l'Avalasse*), contele de Câine-Roşu (*Comte de Terrier-Rouge*), baronul de Seringă (*Baron de la Seringue*), baronul de Gaură-Murdară (*Baron de Sale-Trou*), contele de Numărul-Doi (*Comte de Numéro- Deux*).

Aceste absurdităţi au şi ele o explicaţie :

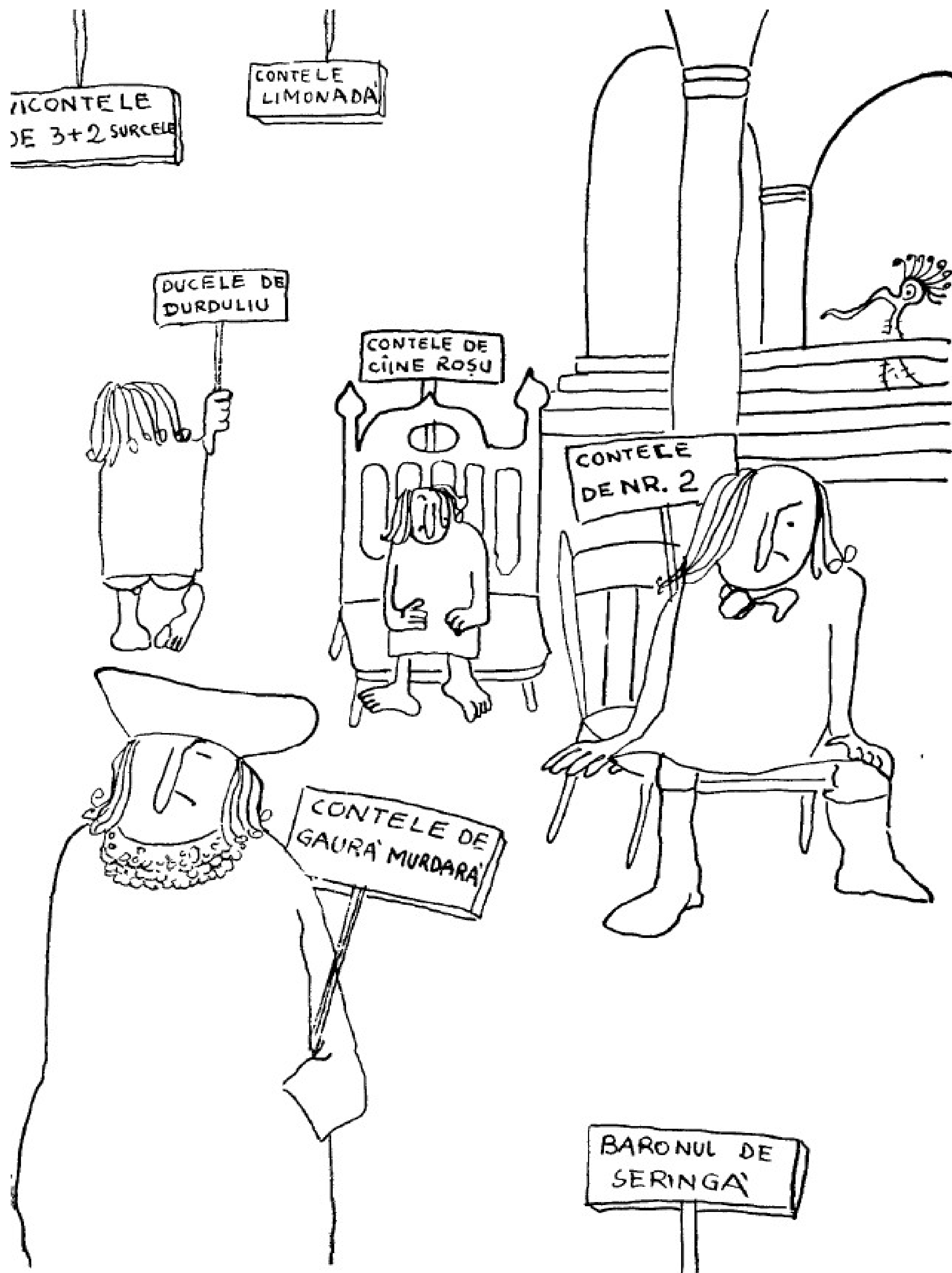
Când împăratul Faustin a instaurat nobilimea, i-a donat şi proprietăţi, plantaţii mai mari sau mai mici, confiscate de la diverşi proprietari. Fiind cunoscut faptul că membrii nobilimii franceze, pe care o maimuţăreau, îşi împrumutau numele de la domeniile pe care le stăpâneau, s-a găsit de cuviinţă ca şi nobilimea haitiană să poarte nume de latifundii. Numai că plantaţiile lor n-aveau denumiri melodioase cum aveau castelele nobiliare franceze. Vechii proprietari au dat plantaţiilor nişte nume tare de rând, potrivite fie cu produsul care se cultiva ori se prelucra pe ele, fie cu aşezarea sau cu însuşirile specifice ale terenului. Astfel, s-a ajuns ca în actul de donaţie, noul proprietar al livezii de lămâi să figureze eu numele de *Comte de Limonade*, iar proaspătul proprietar al fabricii de marmeladă să se mândrească, pe viitor, că este *Duc de Marmelade*.

La 18 aprilie 1852, împăratul Faustin s-a încoronat din nou, împreună cu împărăteasa. De data aceasta, eu o coroană de aur veritabil. Solemnitatea a decurs după modelul încoronării lui Napoleon.

Mai trebuie să amintesc doar câte ceva despre gardă. Împăratul ţinea Ia ea ca la ochii din cap, nimic nefiind socotit prea scump pentru nevoile ei. A poruncit să i se facă o uniformă fastuoasă ; coifurile au fost comandate la o renumită firmă din Marsilia. Firma a livrat, într-adevăr, nişte coifuri minunate ; pe fiecare strălucea, ca podoabă deosebită, o plăcuţă de metal.

O dată s-a nimerit la curte un călător francez, care luă parte la o paradă militară. I-a bătut la ochi plăcuţa de metal, S-a dus lângă un militar din gardă s-o privească mai de aproape. Pe plăcuţă era însemnată, cu litere mărunte, o inscripţie care nu avea nici în clin, nici în mânecă cu maximele împărăteşti; era doar o marcă de o filistină simplitate: „*Sardines à l'huile, Barton et Cie., Lorinet*".

Garda nu s-a dovedit demnă de coifuri, în 1859, cu ocazia răscoalei iscate conform obiceiurilor haitiene, garda îl părăsi pe împărat ; drept care şi acesta părăsi „limonada", „marmelada", fugind, împreună cu familia lui, pe insula Jamaica, unde şi-a trăit viaţa neîncoronat, urmând şi în această privinţă pilda napoleoniană.

VICONTELE
DE 3+2 SURCELE
CONTELE
LIMONADĂ
DUCELE DE
DURDULIU
CONTELE DE
CÎINE ROȘU
CONTELE
DE NR. 2
CONTELE DE
GAURĂ MURDARĂ
BARONUL DE
SERINGĂ

PANTOFII CU TOC ROŞU

În Bizanţ, numai împăratul avea dreptul să poarte pantofi roşii, care, la fel ca şi diadema, reprezentau unul dintre însemnele puterii împărăteşti. După căderea Bizanţului, pantofii roşii s-au refugiat la Paris, dar pe drum şi-au pierdut tălpile şi feţele ; la curtea regilor francezi nu şi-au făcut intrarea decât tocurile roşii. Tocul roşu — *talon rouge* — a devenit un accesoriu al portului de la curte, deosebind pe nobilul de la curte de ceilalţi oameni.

Fiecare curte domnitoare constituia o lume închisă. Îngrădită era lumea curţii strălucitorului Versailles, la fel cu a sumbrului Escurial ori cu cea a micilor principi germani care, la rândul lor, se dădeau în vânt ca să maimuţărească obiceiurile marilor domnitori. Această lume nu se desfăşura în lăţime, ci suia în trepte. Ea trebuie închipuită ca o piramidă, în vârful căreia tronează domnitorul, iar pe scări, în jos, se înghesuie curtenii, fiecare ajungând până la treapta pe care i-a hărăzit-o ierarhia rangurilor.

Rangul ! Mirajul fiecărui curtean : să o iei altuia înainte, să ajungi cu o treaptă mai aproape de idolul care tronează deasupra. Chiar şi atunci când acel tron nu este deloc fastuos, din aur, ci este un simplu scaun găurit, întrebuinţat de domnitor pentru scopuri cu totul prozaice. Încă de pe timpul regelui francez Francisc I, în ierarhia rangurilor figura şi demnitatea purtătorilor de scaun (*porte-chaise d'affaires*). Aceştia îşi îndeplineau misiunea îmbrăcaţi într-o uniformă specială, purtând decoraţii şi sabie. Îndatoririle legate de scaunul mai sus amintit făceau parte din serviciile cele mai invidiate la curte, deoarece, în cazul unui rezultat favorabil, Maiestatea sa nu se zgârcea cu împărţirea favorurilor. Mai de mult, înălţătorul spectacol se desfăşura în public. Publicitatea i-a fost îngrădită de Ludovic al XIV-lea. El a considerat că o acţiune atât de intimă nu trebuie îndeplinită în faţa unui public numeros. Când făcea uz de prozaicul tron, în scurtul interval de o jumătate sau trei sferturi de ceas nu accepta în preajma sa decât prinţi şi prinţese de sânge, pe Madame de Maintenon, miniştri şi mari demnitari de la curte[19] *.

Ierarhia punea de multe ori probleme foarte dificile, care necesitau nuanţări subtile, pe care le stabilea chiar domnitorul. Şi cei mai neînsemnaţi

prinţi germani hotărau, prin edict oficial, ierarhia demnităţilor de la curtea lor. De exemplu, Karl Theodor, principele elector de Pfalz, i-a repartizat, în cadrul cancelariei comisului, atât pe cei care trebuia să se îndeletnicească cu îngrijirea cailor, cât şi pe educatorii şi preceptorii aprozilor nobili : *Praeceptores et professores philosophiae* — spune ordonanţa —, deci nu era vorba de predarea ştiinţelor hipice. Probabil că blajinii învăţaţi au luat cunoştinţă, cu resemnare, de faptul că după rang erau aşezaţi în rând cu grăjdarii şi vizitiii. Cel mult se necăjeau din cauza lefii mici, şi pe drept cuvânt : vizitiul de la curte primea 300 de fiorini pe an, ajutorul lui — 250 de florini. Şi cei 12 trompeţi de la curte se bucurau de o leafă tot de 250 de florini ; un *professor philosophiae* însă era nevoit să se mulţumească doar cu 200 de florini pe an. (Se ştie că un prinţ de Eszterházi l-a angajat pe Haydn ca muzicant de curte, fapt care a uşurat considerabil viaţa artistului ; însă trebuia să poarte livrea şi în contract era stipulat că la serviciu este obligat să vină *curat* ... E adevărat că, mai târziu, Universitatea din Oxford l-a făcut pe Haydn doctor, ceea ce oricum înseamnă ceva.)

Urzeala complicată a problemelor stârnite de rangurile de la curte merită tot interesul. Cel mai indicat este să se studieze pulsul curţii din Versailles, pentru că aici febra rangurilor s-a ridicat la cel mai înalt grad.

Pe cea mai înalta treaptă a piramidei se aflau prinţii de sânge, prinţii în general şi pairii. Aceştia din urmă erau consideraţi, pe baza legii, nobilimea de bază a Franţei, şi, totodată, membri de drept ai parlamentului şi ai consiliului de stat. Acestei grupe suspuse i se cuveneau cele mai multe onoruri şi privilegii. Cu mult în urma lor veneau ceilalţi nobili.

Trebuie subliniat că una înseamnă *rangul* şi alta *puterea*. Cineva putea fi ministru atotputernic, comandant victorios, guvernator de colonii sau preşedinte de parlament cu prestigiu în toată ţara ; în viaţa de la curte însă avea un rang mai mic decât un oarecare prinţ cu tuleie în barbă. În tabără, mareşalii Franţei le-o luau înainte prinţilor şi pairilor, însă în viaţa de la curie nu beneficiau de nici un rang, iar soţiile lor nu se bucurau nici măcar de invidiatul şi mult râvnitul *tabouret*.

„Dumnezeiescul taburet", cum se entuziasmează doamna de Sévigné, într-o scrisoare. Vechile dicţionare ungureşti îl traduceau cu *guggony* (ghemuici). Era o mobilă fără braţe, fără spătar, mai degrabă un scăunel decât un scaun, însă, în pofida bicisniciei lui, la curtea franceză avea un rol important.

Dacă, fiind în mijlocul curtenilor, regele sau regina se aşeza, curtea rămânea în picioare. Dintre doamne, numai prinţesele se aşezau, însă nici ele pe fotolii, ci pe renumitele taburete. Cu toate acestea, şi în faţa doamnelor condamnate la chinuitorul stat în picioare rămânea deschisă portiţa speranţei ; ele se puteau împărtăşi cu deliciile taburetului, când perechea regală nu era de faţă. Eticheta de la curte a prevăzut, grijulie, toate situaţiile care s-ar fi putut ivi. Astfel a luat fiinţă „dreptul taburetului", codificat în legi severe, de nezdruncinat.

Deci:

În faţa tatălui sau a mamei lor, copiii regali şedeau pe taburete ; în orice altă împrejurare aveau si ei dreptul la fotoliu. În prezenţa copiilor regali, nepoţii regali nu puteau avea pretenţie decât la taburet ; în oricare altă ocazie, şi sub ei se împingea un fotoliu. De faţă cu perechea regală, prinţesele de sânge stăteau smerite, pe taburete ; în societatea nepoţilor regali, beneficiau de o favoare specială, intermediară : primeau un fotoliu fără braţe, dar cu spetează, un jeţ adică. Bineînţeles, nici ele nu erau excluse de Ia favoarea fotoliului, de care beneficiau atunci când luau loc în cercul unor doamne de rang mai mic decât al lor.

Cu aceasta încă nu s-a încheiat şirul problemelor juridice : trebuia să se aibă în vedere şi plasarea înalţilor demnitari. În prezenţa regelui, cardinalii rămâneau în picioare ; în prezenţa reginei şi a copiilor regali, puteau să se aşeze pe taburete ; în mijlocul prinţilor şi al prinţeselor de sânge, puteau revendica dreptul la fotoliu. În prezenţa perechii regale şi a copiilor regali, principii străini şi granzii spanioli stăteau în picioare, în faţa nepoţilor regali, pe taburet, iar în mijlocul prinţilor şi prinţeselor de sânge, în fotoliu.

Vor mai fi fiind încă multe de spus despre dreptul taburetului, însă nu-i pot consacra mai mult spaţiu, deoarece am în faţă cartea lui Galeotto Marzio şi citesc câte ceva despre ordinea aşezării la curtea regelui Matei. Beatrice, soţia lui, a adus cu sine obiceiul italian potrivit căruia dacă ea se aşeza, şi celelalte doamne de la curte puteau să se aşeze, fără vreo învoire specială. Un curtean mofturos a adus vorba despre aceasta în faţa regelui Matei, manifestându-şi profunda dezaprobare, adăugând că ar fi mai potrivit ca doamnele să rămână în picioare. „Lasă-le să se aşeze — l-a liniştit regele —, sunt aşa de pocite, încât dacă ar sta în picioare ar supăra şi mai mult privirile omului".

Dreptul taburetului reprezintă doar o fărâmiţă din tava încărcată cu apetisantele delicatese, care constituiau deliciile nobilimii.

La recepţiile de la curte, doamnele de rang mai mic trebuia să sărute tivul rochiei reginei ; prinţesele şi soţiile de pairi nu erau nici ele scutite de sărut, privilegiul lor însă consta în faptul că ele puteau săruta fusta *ceva mai sus* de tiv.

După Saint-Simon, legile curţii hotărau astfel lungimea trenei :

Regina — 11 coţi.

Principesele — 9 coţi.

Nepoatele regale — 7 coţi.

Prinţesele de sânge — 5 coţi.

Celelalte prinţese — 3 coţi.

Şi cu trena de trei coţi se putea mătura destul praf, fiindcă un cot parizian măsura 1,19 m.

Doamnele de onoare beau din pahare cu picior mic. Privilegiul prinţeselor consta în faptul că sub paharul lor se punea o farfurioară de sticlă. S-a întâmplat o dată ca pe lângă prinţesa de Valois, prinţesă de sânge, să fie ataşată, ca doamnă de onoare, în timpul unei călătorii, doamna Villars, ca rang tot prinţesă, dar nu „de sânge". Amândouă puteau beneficia de privilegiul farfurioarei de sticlă, drept care, de la primul prânz, au izbucnit conflicte furtunoase. Domnişoara de Valois pretindea să nu i se dea şi celeilalte farfurioara, fiindcă altminteri prin ce se va sublinia rangul ei mai înalt ? Replicând, doamna Villars a declarat că şi ea, ca prinţesă, are dreptul la farfurioară. Din pricina farfurioarelor s-au certat în toată legea. Nu li se putea face dreptate, deoarece în privinţa dreptului la farfurioara de sticlă nu exista încă o jurisprudenţă lămuritoare. Problema neputând fi deci soluţionată, cele două protagoniste s-au văzut silite ca în tot cursul călătoriei — cu prilejul dejunurilor şi cinelor comune — să nu bea nici un strop, preferând mai degrabă să se usuce de sete decât să cedeze din privilegiul lor[20].

Minima non curat praetor — spune proverbul latin, care s-ar putea tălmăci cam astfel : nu-ţi bate capul cu mărunţişurile. Însă la Versailles, lumea se uita şi la fărâma fărâmei.

Un alt privilegiu al prinţeselor era că îşi puteau acoperi landourile cu o cuvertură purpurie. Copiii şi nepoatele regelui trebuia să se deosebească într-un fel de ele. Deci privilegiul lor s-a amplificat, îngăduindu-le să prindă cuvertura de acoperişul trăsurii, bătând-o în cuie. Din această pricină, o dată

s-a şi iscat o gâlceava grozavă, deoarece prinţul „de sânge" Condé a pretins ca şi principesele de sânge să aibă dreptul să-şi fixeze cuverturile în cuie. Intriga de la curte i-a băgat beţe în roate lui Condé. Revoltat, el a azvârlii cuvertura purpurie de pe landoul soţiei sale şi, spre groaza tuturor, a intrat fără cuvertură la palat.

Felul cum se *intra la palat* era de asemenea foarte important, fiindcă trăsurile nobililor cu rang mai mic decât cel de prinţ nu puteau înainta mai departe de curtea interioară ; acolo ei trebuia să coboare şi s-o ia pe jos până la intrare.

Dacă regele îşi vizita vreun castel din provincie, curtea venea buluc după el. În castel, aprozi îmbrăcaţi în haine albastre indicau, scriind cu creta pe uşile camerelor, numele personalităţilor care le ocupau : Monsieur X sau Madame Y. Dar nici această simplă formalitate nu se putea desfăşura în linişte. Demonul priorităţii în rang a umplut cu rânjetele sale coridoarele de la Marly şi Fontainebleau. Domni şi doamne de rang mai înalt primeau şi un *pour* (pentru) înaintea numelui.

Cele patru litere scrise cu cretă ale acestui *pour* reprezentau o valoare cu sclipiri de aur. Şi anume : în dreptul numelui prinţilor de sânge, cardinalilor şi capetelor domnitoare străine, aprozii înscriau cu cretă pe uşile camerelor ce le erau destinate aceste patru litere. Inscripţia suna deci în felul următor : *Pour Monsieur X*. Această distincţie deosebit de "subtilă" avea cam aceeaşi însemnătate pe care ar fi avut-o faptul dacă însuşi *regele ar fi salutat în prag musafirul*.

Ambasadorii străini socoteau o mare jignire că pe uşile lor nu se înscria acest faimos *pour*. Însă toate insistenţele lor au fost zadarnice : n-au putut stoarce de la regele îndărătnic acele patru litere desenate cu cretă. Cu atât mai mare senzaţie a făcut evenimentul că o prinţesă Ursins a obţinut vocabula *pour*. Femeia reuşind să dovedească că se trage dintr-o familie domnitoare străină, în faţa uşii sale a apărut, pe loc, aprodul îmbrăcat în haine albastre şi a desenat cuvântul *pour*.

„Toată Franţa — scria ea cu entuziasm bărbatului ei — s-a înghesuit în jurul meu, ca să-şi exprime felicitările pentru acest *pour* râvnit cu atâta patimă. M-au înconjurat cu stima cuvenită. Lucrul a făcut mare vâlvă la Paris"[21].

O şi mai mare senzaţie a făcut ştirea că cei doi fi ai lui Ludovic al XIV-lea făcuţi cu doamna de Montespan *au traversat prin mijloc sala de şedinţe a parlamentului*. Da, au traversat-o. Da. chiar prin mijloc !

Pentru a înţelege senzaţia stârnită, trebuie ştiute următoarele : Ludovic îi iubea pe cei doi copii nelegitimi mai mult decât pe cel legitim. I-a copleşit cu titluri şi demnităţi. Unul, prinţul de Maine, încă de la vârsta de patru ani, fusese numit colonel, iar la vârsta de doisprezece ani avansase până la postul de guvernator al Languedocului. Celălalt, contele de Toulouse, n-a ajuns în funcţia de guvernator decât la vârsta de paisprezece ani ; în schimb, când copilul a împlinit cinci ani, tatăl său l-a numit amiral al Franţei. Amândoi băieţii au făcut o frumoasă carieră, însă în ceea ce priveşte rangul nobiliar n-au ajuns cine ştie ce sus. Înaintea lor erau prinţii de sânge, legitimi. Trebuia să se întreprindă ceva. La 29 iulie 1714, un edict regal a aranjat intrarea celor doi băieţi în parlament, în împrejurările arătate mai sus şi, cu aceasta, i-a ridicat la rangul prinţilor de sânge.

Sub *ancien régime*, parlamentul era cel mai înalt for al justiţiei. Pairii, prinţii şi prinţii de sânge erau membri în parlament. Prinţii de sânge se bucurau de privilegii importante. Când se făcea apelul, preşedintele nu le rostea, numele, ci se uita doar la ei, iar când li se adresa, îşi scotea toca. La venire şi la plecare îi conduceau doi uşieri. Dar toate acestea încă nu înseamnă nimic. Cel mai serios privilegiu consta în felul cum îşi ocupau locul. Ca să ajungă la locurile lor, pairii, de exemplu, nu aveau dreptul să traverseze sala prin mijloc, ci trebuia să treacă prin părţile laterale, pe lângă pereţi. Prin mijlocul sălii nu puteau trece decât preşedintele şi prinţii de sânge.

Saint-Simon descrie cu lux de amănunte memorabila zi în care, îmbătaţi de glorie, cei doi fii ai regelui au înaintat prin mijlocul sălii.

SERVILISMUL

După ce Jan Sobieski i-a pus pe fugă pe turci lângă Viena, a avut loc întâlnirea dintre el şi împăratul Leopold. Palatinul polonez, de fapt locţiitorul regelui, s-a prăbuşit la picioarele împăratului, vrând să-i sărute cizmele de călărie. Sobieski a văzut roşu în faţa ochilor şi şi-a smucit în sus palatinul : *Palatin ! Point de bassesse* ! — i-a strigat. Cuvântul *bassesse* se poate traduce în mai multe feluri — josnicie, înjosire, degradare —, însă înţelesul lui adevărat este umil singur : *servilism*.

Cu greu poţi găsi sinonime termenului de servilism. I se poale da ca echivalent : slugărnicie, suflet de slugă, umilire, căciulire, gudurare, linguşire, însă nici unul nu-i acoperă conţinutul.

Rămân, deci, la termenul de servilism.

Morala servila de la curte s-a cristalizat în modul cel mai evident în aceasta lege de bază : *sângele domnesc nu poate dezonora*. Atât simplul cetăţean, cât şi îngâmfatul nobil luau Ia cunoştinţă, cu aceeaşi fericită mândrie, că fata sau nevasta lor era râvnită de prinţi de sânge sau, eventual, chiar de către suveran. Cronicile de scandal ale timpului cuprind o sumedenie de cancanuri de la curte în care este vorba de astfel de poveşti de „dragoste". Aşii acestor întâmplări sunt regii francezi care ,,conduc'" detaşat, deşi nu rămân cu mult în urma lor nici istoriile amoroase ale englezului Carol al II-lea, nici vestitele aventuri ale lui August cel Puternic[22].

Este arhicunoscută porecla de *încornoraţi*, care se dă soţilor înşelaţi. Se parc că li se trage de Ia împăratul bizantin Andronicus, care îşi alegea amantele dintre soţiile demnitarilor de la curte. Drept despăgubire, bărbatul primea vaste terenuri de vânătoare, iar ca semn al noii proprietăţi avea dreptul să prindă pe poarta casei sale coarne de cerb. Despre aceste gospodării împodobite cu coarne de cerb lumea ştia cum stau cu cinstea conjugală.

Putem citi o întâmplare edificatoare în biografia unuia dintre cei mai eminenţi oameni de stat ai Angliei, lordul Clarendon. Ca lord-cancelar, tocmai lua parte la o şedinţă a consiliului de stat, când fu înştiinţat că prinţul de York (viitorul rege Iacob al II-lea) vrea să se însoare cu fata lui, Ana. Mai mult, că nunta ar fi urgentă, deoarece urmările atenţiei princiare încep să fie vizibile. După propriile sale memorii, afectuosul tată a izbucnit acolo, în faţa consiliului, în cele mai aspre reproşuri la adresa fetei sale. Nu pentru că devenise amanta prinţului, ci *pentru că pretindea să se mărite cu el*. A cerut consiliului să dispună imediat închiderea fetei în Tower, iar acolo fiind, s-o arunce în văgăuna cea mai întunecoasă. Totodată, consiliul să înainteze parlamentului un proiect de acuzare, cerând pentru fată pedeapsa cu moartea. El va fi primul care să o voteze !

Nu s-a întâmplat chiar aşa. Prinţul a luat fata de soţie, iar aceasta a devenit apoi regina Angliei, spre marea tristeţe a tatălui cu „moralitate" severă[23].

Căminul unei familii burgheze de Ia Augsburg păstrează amintirea unui caz mai nevinovat. Sub un clopot de sticlă se pot vedea bustul de ceară al regelui suedez Gustav Adolf şi gulerul său brodat.

Istoria gulerului, devenit relicvă, e imortalizată de o pioasă placă comemorativă, în felul următor :

„Acest guler a fost purtat de către regele suedez Gustav Adolf şi dat în dar iubitei mele soţii Jakobine Lauber, cu ocazia vizitei preamăritului rege la Augsburg; iar iubita mea soţie, fiind cea mai frumoasă fecioară, cu mult respect amintita maiestate a învrednicit-o să danseze cu ea, la bal. Împrejurarea care a provocat darul a fost că în timp ce regele încerca să mângâie pe amintita fecioară, ea, din pudoare, n-a îngăduit anumite lucruri, şi cu degetele ei a făcut găurile ce se văd pe guler".

Gulerul era tare zdrenţuit, din care se poate deduce cât de furtunoasă fusese mângâierea[24].

*

În această căciulire şi linguşire servilă nu-i nimic surprinzător. Pantoful cu toc roşu ştia care sunt obligaţiile lui când în faţă i se înălţa regala cizmă de vânătoare. Altceva trebuie să ne mire, şi anume că fumul dens de tămâie[25] nu irita ochii şi nasul tămâiatului idol pământesc.

Este uimitor ce de laude făţişe, lipsite de pudoare, suporta idolul, fără să roşească. Trebuie să citez din nou exemple din Franţa ; de altfel, şi prin alte părţi spinarea omenească s-a îndoit la fel de servil, atât numai cît literatura franceză ne pune la dispoziţie date mai bogate.

Contemporanii entuziaşti l-au considera! pe Ronsard drept suveranul poeţilor şi poetul suveranilor. În această din urină calitate, el a compus o odă Iui Henric al III-lea, deşi, se ştie, în schimb, că pe tronul Franţei aproape că nu a stat vreun rege mai imoral şi mai mârşav ca el. Tradusă în cenuşie proză, poezia avântată pe aripile rimelor răsunătoare ar glăsui în felul următor :

„Europa, Asia şi Africa sunt prea miei pentru tine, care vei fi regele lumii întregi ; Cerul de aceea a înălţat America din mijlocul mării, ca acest Mare Tot să devină, în întregime, imperiu francez, să se supună poruncilor tale ; după cum sceptrul tău a supus Polul Nord, tot astfel să ia în stăpânire pe cel din Sud. Şi când vei fi singurul stăpân al pământului, vei închide cu pereţi templele Războiului ; atunci, pacea şi virtutea vor înflori pe pământ. Jupiter şi Henric îşi vor împărţi lumea : unul ca împărat al cerurilor, celălalt al pământului"[26].

Minunatul vis de pace, după cum se ştie, nu s-a realizat.

Cel mai dens fum de tămâie se învălătucea în jurul persoanei lui Ludovic al XIV-lea, Cine vizitează sălile castelului de la Versailles se poate

minuna de splendidele fresce din *Galerie des Glaces*. Ludovic este reprezentat în chip de comandant glorios, erou în lupte victorioase, cuceritor de ţări. Atâta s-au îmbulzit în faţa ochilor Regelui Soare operele de artă pictate cu pensule lipsite de bun-simţ, încât, până la urmă, a crezut şi el că bătăliile au fost într-adevăr câştigate de el şi nu de generalii săi. Este adevărat că nimeni n-a pictat şi luptele pierdute.

Probabil că Le Brun se justifica faţă de sine însuşi spunându-şi că tablourile i-au fost comandate ; el nu făcuse decât să împopoţoneze tema. Însă nimeni n-a obligat Academia Franceză, adunarea celor nemuritori, să instituie un concurs cu următoarea temă de interes general : *Căreia dintre virtuţile regelui i se cuvine locul întâi ?* Ulterior, şi-au dat seama că au cam exagerat şi au înmormântat concursul sub lespezi de tăcere.

Nimbul Academiei a mai fost adumbrit şi de un alt eşec.

La I octombrie 1684, prin moartea marelui Corneille, scaunul său de nemuritor rămăsese gol. Prinţul de Maine, în vârstă de paisprezece ani — despre care ştim că pe vremea aceea era guvernatorul Languedocului —, râvnea la mai mare. I-a trimis vorbă lai Racine, directorul Academiei, că vrea să fie urmaşul Iui Corneille. Racine a convocat adunarea nemuritorilor şi a comunicat dorinţa feciorului de rege. Adunarea ilustră l-a însărcinat pe director să-i transmită din partea Academiei următorul răspuns :

„Chiar dacă n-ar fi vreun loc vacant, nu există membru al Academiei care să nu moară fericit spre a-şi ceda locul ilustrului prinţ".

Nefiind vorba de persoana lui, de data aceasta, Ludovic a găsit exagerată politeţea savanţilor şi a dat candidatului semnalul de retragere.

Cu alte prilejuri, nu obişnuia să fie atât de rezonabil. La Versailles s-a dat un bal mascat. Un demnitar de la curte s-a travestit în avocat, punându-şi robă şi perucă. Pe piept îi atârna o tăbliţă, iar pe ea — un catren. Potrivit poezioarei de patru rânduri, avocatul pleda că *Ludovic e cel mai mare dintre oameni*, şi se considera îndreptăţit să fie cu totul sigur că va câştiga procesul[27]. Pseudoavocatul oferi regelui băloasa poezie ; Maiestatea a binevoit s-o primească şi să ateste cu mulţumire ingeniozitatea ideii.

Nicicând literatura servilă nu s-a dezvoltat în aşa hal ca pe vremea lui Ludovic. Pentru ca tipografii să nu rămână mai prejos decât scriitorii, un tipograf de la curte, cu numele de Colombar, a publicat un studiu despre rezultatele vânătorilor regale. Cu ajutorul unei informări minuţioase şi a unei sârguincioase cercetări, autorul stabileşte că, până în ziua când a fost dată la tipar cartea, regele doborâse 104 ciute, de asemenea 27 de cerb;, 57 de

iepuri, 50 de mistreţi şi 4 lupi. Cu ajutorul unor calcule exacte el a mai demonstrat că regele a parcurs, cu ocazia acestor vânători, în total, vreo 3.255 de mile.

*

Manifestarea cea mai anostă a servilismului era imitarea. Să gândeşti la fel ca domnitorul, să te comporţi asemănător cu el sau măcar să prinzi ceva din felul său de a se îmbrăca, şi prin aceasta să te apropii, în asemănare, de idol.

Când, în sfârşit, Maria Antoaneta a ajuns şi ea pe pragul bucuriilor materne, doamnele de la curte au creat, cu iuţeala unui pârjol, moda *gravidităţii*. Au agăţat pe ele nişte fuste care, cu ajutorul unor perniţe bine plasate, dădeau purtătoarelor aspectul femeii gravide. S-au întrecut cumplit între ele, dornice de succes. Se străduiau să-şi potrivească pernele în conformitate cu *stadiul de înaintare al gravidităţii reginei*. Din timp în timp, schimbau înfoierea fustei, făcând să apară modele potrivite diverselor stadii de graviditate, modele pe care le denumeau *quart de terme, demiterme* etc. — fustă pentru trei luni, fustă pentru patru luni jumătate, şi aşa mai departe, până la luna a noua.

Sosind pe lume, primul lucru pe care l-a făcut micul Dauphin a fost să se scape în scutece, de faţă cu toată nobilimea de la curte. N-avea ce face, deşi încă de pe atunci era cavaler al ordinului Sfântul Ludovic şi comandantul mai multor regimente. Înaltul act fiziologic a fost aplaudat cu mare însufleţire de către curteni, iar a doua zi, atelierele pariziene nu pridideau să fabrice cea mai proaspătă culoare Ia modă, caca Dauphin. Este un fapt real din istoria modei, nu o anecdotă.

Mare panică s-a produs în jurul unuia dintre cele mai palpitante evenimente ale curţii din Versailles. În istoria curţii franceze, cazul deveni celebru sub titlul de furunculul lui Ludovic al XIV-lea. Îl povestesc pe scurt, cu omiterea amănuntelor care aici nu sunt necesare. Regele Soare suferea de un buboi. Şi încă plasat pe o parte a trupului nu prea bătută de soare, ba, chiar dimpotrivă. După o mulţime de încercări de lecuire nereuşite, el se hotărî pentru operaţie. Intervenţia a avut loc la 18 noiembrie 1686, în prezenţa doamnei de Maintenon şi a lui Louvois : operaţia a reuşit şi din punctul de vedere al bolnavului şi din cel al medicilor. Primul chirurg a primit un rang nobiliar şi un premiu în bani de 300.000 de franci, ceilalţi trei

medici, câte 40.000, 60.000 şi respectiv 80.000 de franci ; cei patru farmacişti câte 12.000 de franci de cap.

Este uşor de imaginat emoţia care a sfâşiat nervii curţii de la Versailles, înainte, în timpul şi după operaţie. Luni de zile nu se vorbea decât despre operaţie. Era socotit norocos acela căruia i se întâmpla un necaz asemănător. Medicii îi făceau şi preafericitului suferind intervenţia regală (*opération du Roi*), iar despre starea respectivului i se raporta regelui. Aceasta era o evidenţiere nemaipomenită, detaşându-l pe privilegiat de pâcla deasă a invidioşilor. Şi acum, urmează poanta : *chiar şi cei care nu aveau furuncul se duceau, în ascuns, la chirurgi, oferind sume colosale numai să li se facă şi lor „intervenţia regală"*. Cel mai renumit chirurg al Parisului, Dionis, numără *treizeci* de domni cuprinşi de această febră, pretinzând să li se opereze şi lor marele nimic. Medicii nu luau asupra lor riscul pseudo-intervenţiei, drept care domnii s-au supărat grozav, spunând că, în definitiv, de vreme ce nu medicii suportă durerea operaţiei, nu văd de ce se codesc atâta, complicând inutil lucrurile ?[28].

Îmi iau rămas-bun de la luxul şi strălucirea curţii din Versailles. Îmi iau rămas-bun de la papucii cu toc roşu, de la mătăsurile spumoase şi volanele dantelate de pe cămăşuţele doamnelor de la curte. Păcat numai că fermecătoarele cămăşuţe nu erau schimbate decât o dată pe lună.

Nu eu o spun, ci Scarron :

"Que sur el les blanche chemise
N'est point que de mois en mois mise,
El qu'elles prennent seulement
Le linge blanc pour l'ornament".

Scarron avea dreptate. Doamnele de la Versailles nu puteau fi învinuite de curăţenie exagerată. Doar în acea epocă s-a inventat *grattoir*-ul, o gheruţă lungă, confecţionată din aur sau fildeş. Coafura, clădită şi lipită în fel şi fel de chipuri, ca să ţină câteva zile sau chiar săptămâni, făcea inaccesibilă pielea capului, transformând-o într-un teren virgin, propice pentru dezvoltarea diferitelor vietăţi. Eticheta a rezolvat problema, dând drept de cetăţenie la curte *grattoir*-ului. În situaţiile date, era îngăduit să-l introduci sub coafură şi să scarpini cu gingăşie locurile expuse atacului.

MORBUL TITLURILOR

Pe vremea când în Birmania mai domneau regi autohtoni, ei purtau următorul titlu: "Regele regilor, căruia i se supun toţi ceilalţi stăpânitori ; diriguitorul anotimpurilor ; îndrumătorul atotputernic al fluxului şi refluxului ; fratele mezin al soarelui ; proprietarul celor douăzeci şi patru de umbrele".

Şi căpeteniile malaieziene din Sumatra aveau titluri destul de atrăgătoare : "Domnul Atolului, al cărui trup luminează ca soarele, pe care Dumnezeu l-a făurit desăvârşit ca şi luna plină ; ai cărui ochi strălucesc la fel ca şi steaua polară ; cel care, dacă se ridică în picioare, umbreşte întreaga împărăţie ; picioarele căruia răspândesc miresme dulci etc., etc."

În privinţa ultimei însuşiri, este ştiut că Henric al IV-lea este vestit tocmai pentru contrariul ei. Probabil de aceea s-a şi mulţumit cu modestul "sire".

Şahul Persiei, sultanii! otoman, maharadjahul indian pretindeau, de asemenea, ca după numele lor să se anine un lung şirag compus din cele mai răsunătoare titluri.

Morbul titlurilor s-a întins, epidemic, din Asia în Europa. Terenul cel mai favorabil l-au oferit curţile micilor domnitori germani. Cu totul neaşteptat, a făcut mai puţine ravagii în preajma domnitorilor, cât mai ales a înfierbântat vanitatea nobililor mărunţi şi, apoi, pe cea a burgheziei. Prinţul domnitor se mulţumea cu titlul de *Durchlacht* (alteţă), care mai târziu s-a amplificat, devenind *Allerdurchblauchtigster* (alteţă serenisimă). În plus, regii mai pretindeau şi titlul de *Grossmächtigster* (prea-puternicul). După un *Titularbuch* (Carte de titluri) apărut pe vremea lui Leopold al II-lea, în afară de titlurile amintite, împăratului austriac i se cuvenea şi titlul de *Unüberwindlichster* (cel mai de neînvins).

În secolul ai XV-lea, conţii erau de bună obârşie (*Wohlgeboren*) şi au trebuit să aştepte, până în secolul al XVII-lea, ca să ajungă la titlul de : înaltă

obârşie (*Hochgeboren*). În mod miraculos, unificarea celor două titluri înseamnă mai puţină cinstire. De înaltă şi bună obârşie (*Hochwohlgeboren*) se cuvenea baronilor de rang mai mic. Dacă era vorba de un baron imperial, titlul se întindea, devenind *Reichsfreyhochwohlgeborner*.

Samuel Baur, decan din Göttingen, a urmărit variaţia titlurilor nobiliare[29] de-a lungul a trei secole. Unele dintre titluri de-abia se pot traduce. Se mai înţelege că titlurile de *Ehrbar, Wohledler, Hochedler, Hoehedelgeborner, Hochwohlgehonier* înseamnă : venerabil, cu adevărat nobil, de înaltă nobleţe, de înaltă şi nobilă obârşie. E mai dificil însă de tălmăcit calificativul de *Ehrenvester* şi *Gestrenger*. Primul ar desemna pe cineva care îşi păstrează onoarea, cinstea ; ultimul are iz de iobăgie şi exprima ceva în genul că supusul se bucură mult dacă seniorul lui este aspru.

Din cauza întrebuinţării excesive, strălucirea titlurilor păli. Şi după cum burghezele se dădeau în vânt după rochiile lepădate de doamnele de la curte, tot astfel clasa burgheză se împodobea, bucuroasă, cu titlurile nobiliare scâlciate de atâta purtare. Consilierul municipal îşi făcea intrarea în sala de şedinţe denumindu-se de bună obârşie. La titlurile năpârlite de pe nobilime s-au înşirat noi adăugiri, cu rezonanţe burgheze, pe care filistinii le fâlfâiau cu mândrie.

Am citat *Titularbuch*-ul de la sfârşitul secolului al XVIII-lea. Acesta dă îndrumări în privinţa felului în care trebuie să te adresezi în scris diverselor personalităţi de ranguri diferite. Primarului unui oraş liber imperial trebuia să i te adresezi astfel :

"Celui de bună obârşie, severului, neclintitului în cinste, de mare şi eminentă erudiţie, de mare şi eminentă înţelepciune, domnului Primar cutare şi cutare".

Adăugirile burgheze sunt reprezentate de calificativele *Hochund Wohlgelehrter* şi *Hoch- und Wohlweiser*.

Medicul curţii trebuia onorat în felul următor:

"Domnului de înaltă obârşie şi mare experienţă, neclintitului în cinste şi preaînvăţatului domn X, Y, doctor prea-vestit în ştiinţe medicale, precum şi prin înaltă decizie princiara, medic al curţii".

La fel cu vagonul de cale ferată care, împins în timpul manevrei, transmite izbitura întregii garnituri, tot astfel s-a transmis şi febra titlurilor de-a lungul societăţii burgheze, până jos, la cârpaci şi lachei.

Studenţii purtau titlul ,,nobilul şi de mare ştiinţă domn X, Y, care se hărniceşte cu înţelepciunea". Librarul, peruchierul şi bijutierul ţineau la

calificativul de „distins". La numele croitorului trebuia adăugat „neclintit în cinste şi prudent" (*Dem Ehrenvesten und Vorsichtigen Meister N.N., Schneider zu X*). Şi cizmarul pretindea titulatura de „prudent", însă datorită unei nuanţări inexplicabile, el nu era „neclintit în cinste", ci era „demn de cinste" (*Ehrengeachter*). Lacheului princiar — neputându-se lăuda cu o meserie pe care s-o fi învăţat — , nu i-a rămas decât titlul de „bine aşezat în funcţie" (*Wohlbestalltet*).

Fireşte, femeile nu puteau aspira la splendidele titluri bărbăteşti. S-au descurcat însă, asociindu-se la postul, serviciul sau meseria bărbatului lor. Aşa au devenit soţiile doamna doctor, doamna profesor, doamna general, doamna consilier. Acestea mai treacă-meargă, însă morbul evolua mai departe. În arenă apărură şi doamna perceptor, doamna trompet al curţii, doamna husar de casă, doamna străjer-călare, doamna nasturar de curte, doamna brigadier-călare. doamna armurier de gardă (*Frau Einnehmerin, Hoftrornpeterin, Kammerhusarin, Landreiterin, Hofknopfmacherin, reitende Försterin, Leibbuchsenspanneriri*).

Femeile şi-au apărat cu străşnicie titlurile astfel dobândite. Nici câteva secole n-au fost în stare să le zdruncine. Galoanele de titluri ale bărbaţilor s-au deşirat de mult, însă femeile ţineau la ale lor cu îndărătnicie.

ARBORI GENEALOGICI FANTASTICI

Dintr-o arhivă londoneză a apărut un act interesant. El cuprinde ordinea descendenţilor regilor anglo-saxoni, cu începere de la Adam. Este adevărat că. potrivit *Bibliei*, toţi ne tragem de la Adam. dar nu orice om sărac are posibilitatea să dovedească — din tată în fiu — acest lucru. Mare domn trebuia să fie cel ce putea să angajeze în solda sa ştiinţa. Cândva, o droaie de învăţaţi îşi frământau capul cu aceşti fantastici arbori genealogici ; domnitorii le onorau munca prin *sume* considerabile ; rezultatele cercetărilor lor le dezvăluiau lumii în cărţi pompoase.

Documentul descoperii la Londra a fost întocmit, mai mult ca sigur, în urma străduinţelor scriitorului englez Statyer. Savantul servil l-a măgulit pe regele Iacob I cu un enorm şi stufos arbore genealogic, la rădăcina căruia era aşezat însuşi Adam.

În cartea sa despre Carol al V-lea, istoricul spaniol Prudencio de Sandoval, dornic să cucerească obârşia adamită în favoarea regilor spanioli, a prelucrat cu o nemaipomenită trudă o sută douăzeci de generaţii până să

ajungă la biblicul străbun. O asemănătoare osârdie l-a cuprins şi pe suedezul Messenius ; cu ajutorul penei sale de istoric, regii suedezi s-au căţărat pe cele mai înalte ramuri ale arborelui genealogic adamit.

Trebuie să citim însă şi printre rânduri. De fapt nu Adam era personajul principal. Dacă, trecând de la o generaţie la alta. reuşeai să ajungi până la Avram, de aici, urmând datele Evangheliei lui Matei, era uşor de dovedit *rudenia cu sfântul Iosif*, deci cu însuşi Iisus Hristos.

Pierzându-şi într-asemenea hal bunul-simţ, nobilii s-an făcut vrednici de satira lui Boileau, care îşi exprima temerea că datorită deselor ispite la care a fost expusă credinţa conjugală, s-ar fi putut frânge, totuşi, pe undeva linia directă a descendenţei..[30]

RUBEDENII DIN VECHIUL TESTAMENT

Gloria regilor englezi, spanioli şi suedezi a stârnit invidia străvechii familii franceze Lévis. Aceasta era de viţă nobilă şi bogată. A apărut în istoria Franţei încă de la începutul secolului al XI-lea ; diverşi mareşali, ambasadori şi guvernatori au sporii de-a lungul veacurilor gloria familiei. Mai târziu, au fost ridicaţi la rang princiar. Membrii familiei însă nu se mulţumiră cu obişnuita faimă, care putea reveni şi altora. Au căutat şi au găsit un genealog, iar acesta la rândul său a descoperit că familia princiară *se trage din viţa leviţilor* Vechiului Testament. Un prim fapt a fost asemănarea de nume ; adunarea datelor suplimentare reprezenta un fleac pentru un învăţat versat în ale istoriei. Cine ar fi îndrăznit, pe vremea aceea, să pună la îndoială autenticitatea datelor ?

Familia Lévis era nemaipomenit de mândră de rubedenia biblică.

În memoriile sale, Lady Morgan povesteşte (Londra, 1818) despre călătoria ei în Franţa ; fusese invitată şi la castelul prinţilor Lévis. Într-o sală, atârna o pictură mare în ulei ; pe ea se vedea Fecioara Maria, iar în faţa ei, îngenuncheat şi cu capul descoperit, un Lévis. Din gura Mariei ieşeau următoarele cuvinte : *Mon cousin, couvrez-vous !* (Vere, pune-ţi pălăria!)

Un prinţ Lévis, de câte ori se urca în trăsură ca să meargă la catedrala Notre-Dame la liturghie, avea obiceiul să-i strige vizitiului : *Chez ma cousine, cocher !* (Vizitiu, la vară-mea !)[31].

Familia baronilor Pons nu era atât de pretenţioasă, îi ţinea de strămoş pe Pilatus Pontius. O dată s-au întâlnit seniorii celor două familii. Şeful

familiei Levis i-a arătat celuilalt un crucifix, spunându-i cu un uşor reproş : *Vezi, baroane, cum s-a purtat ruda dumitale cu ruda mea* ?[32] **

Perechea demnă a tabloului de familie al prinţilor Lévis se află în posesia familiei franceze Croy. Pictura reprezintă potopul. Dintre valuri se întinde o mână, ţinând o diplomă nobiliară. Lângă ea, în vâltoare, un cap de om, gata-gata să se scufunde, din gura căruia şerpuieşte, pe o panglică, asemănătoare celei de pe pictura Lévis, următoarele cuvinte :

Sauvez les titres de la maison de Croy ![33] (Salvaţi titlurile casei de Croy!).

Şi familia franceză Jessé a concurat la rudenia cu personaje din Vechiul Testament. Întocmitorul arborelui genealogic şi-a ridicat construcţia piramidală tot pe o asemănare de nume. În Evanghelia lui Matei se află : "Ovid a născut pe Jessei: Jessei a născut pe David, care a fost rege". De dragul unei şi mai temeinice atestări a autenticităţii obârşiei, în 1668, un Jessé şi-a prezentat blazonul şi documentele privitoare la istoria familiei în faţa unei comisii oficiale. După ample cercetări, comisia a întocmit un abil şi minuţios raport, în care se ajungea la concluzia că lucrul este plauzibil şi legătura familială cu regele David e absolut demnă de crezare[34].

NOE, STRĂMOŞUL HABSBURGILOR ?

Era cât pe-aci să se stabilească oficial şi provenienţa biblică a Habsburgilor.

Împăratul Maximilian a avut un istoric de curte, pe nume Johann Stab, cu numele latinizat Stabius, un bărbat de mare erudiţie, care cocheta şi cu poezia ; se pare, cu succes, fiindcă, în 1502, colegiul poeţilor din Viena i-a decernat, în mod solemn, cununa de lauri. Datorându-şi cariera în mare parte bunăvoinţei împăratului, el se strădui să-i fie recunoscător. A întocmit un arbore genealogic. în care Ham, fiul lui Noe, era socotit drept strămoş al Habsburgilor ; descendenţa a indicat-o precis şi documentat din tată în fiu. Împăratul punea mare preţ pe vechimea familiei sale şi nu-l supăra deloc dacă învăţaţii dovedeau legăturile de rudenie ale casei imperiale cu un sfânt sau altul.

Însă Noe, ca strămoş ? Lucrul era oarecum suspect,

S-a gândit : cel mai înţelept lucru e drumul drept.

Problema a fost transmisă, spre a fi elucidată, Facultăţii de teologie a Universităţii din Viena.

Domnii de la facultate fură cuprinşi de călduri. În zadar îl blestemau pe Stabius pentru încurcătura produsă ; se părea că nu se pot sustrage de la luarea unei decizii. Spre norocul lor, în timp ce hotărârea se tărăgăna. împăratul *muri*. Urmaşul lui nu avea pretenţii ia rubedenia biblică şi capodopera lui Stabius a fost depusă la arhivă.

De altfel, fabricarea arborilor genealogici a devenit o industrie din ce în ce mai înfloritoare. Cu ea se putea câştiga bine. La întocmirea genealogiei casei de Brandenburg au lucrat *59 de scriitori* ! Preţiosul material a fost prelucrat cu sârguinţă nemaipomenită, cercetându-se date din arhive şi cronici, luându-se în considerare inscripţiile de pe pietrele funerare. Lucrării terminate i s-a dat un titlu poetic: *Brandenburgischer Cedern-Hain* (Dumbrava de cedri a Brandenburgului).

SÂNGELE BOURBON AL LUI NAPOLEON

Este caracteristic că în goana după arbori genealogici străluciţi, nu conta nici faptul dacă înalta obârşie se dovedea a fi urmarea unei legături *nelegitime*. După cum am aflat dintr-un capitol precedent, „sângele de rege nu murdăreşte".

Această mentalitate a născut extrem de burlescul tabel genealogic prin care servila industrie de arbori genealogici a vrut să-i fie pe plac şi lui Napoleon.

Punctul de pornire al genealogului pus pe fapte mari a fost legenda *măştii de fier*.

Pe atunci era încă unanimă credinţa că misteriosul prizonier al Bastiliei, care nu se putea arăta în faţa temnicerilor decât cu mască de fier, nu era altul decât fratele geamăn al lui Ludovic al XIV-lea. El ar fi fost închis în Bastilia fiindcă se născuse cu câteva minute înaintea lui Ludovic, drept care lui i s-ar fi cuvenit tronul. Mai mult, baronul Gleichen a mers şi mai departe : după el omul cu masca de fier fusese adevăratul moştenitor, iar Ludovic ar fi provenit din legătura lui Mazarin cu regina. După moartea regelui, amanţii ar fi schimbat copiii : drept care pe tron l-au aşezat, ilegal, pe bastard, iar pe adevăratul rege l-au închis în temniţă, forţându-l să poarte mască de fier, ca în felul acesta nimeni să nu-i poată vedea faţa, ca nu cumva să recunoască asemănarea lui cu familia Bourbon.

Acum ştim că misteriosul prizonier a fost contele italian Matthioli, ambasadorul la Paris al ducelui din Mantua. Nobilul conte a săvârşit un act

de spionaj atât de evident, încât regele, înfuriindu-se grozav, a contravenit dreptului internaţional, arestându-l ; la început, l-a ţinut închis în fortăreaţa Pignerol, pe urmă l-a transferat pe insula Sainte Marguerite, ca apoi să-l ducă la Bastilia, unde a şi murit în 1703. De fapt, „masca de fier" era din mătase şi, în ceea ce-l privea pe deţinut, ea constituia o favoare, deoarece dacă îşi punea masca nu trebuia să stea toată ziua în celulă, ci i se îngăduia să se plimbe prin curte.

Genealogii au făcut legătura între Napoleon şi masca de fier în următorul chip : Pe insula Sainte Marguerite, fetei comandantului i s-a făcut milă de bietul prizonier ; din milă s-a născut dragostea, iar din dragoste, un băieţaş. Copilul trebuia îndepărtat. Persoane de încredere îl duseră în apropiata Corsică şi acolo îl crescură. Copilul purta numele mamei, iar mama — şi aici iese cuiul din sac — se numea *Bonpart*. Pentru cele ce urmează nu mai era nevoie de cine ştie ce fantezie. Numele de Bonpart a devenit Bonaparte, care, mai apoi italienizat — Buonaparte. Bonaparţii sunt, aşadar, urmaşii acelui băiat sau, pe scurt : Napoleon era strănepotul omului cu masca de fier, deci al regelui legitim al Franţei. în felul acesta, nu era un uzurpator, ci-şi legaliza drepturile ca descendent de sânge al regelui prizonier.

Au fost şi dintre aceia care au crezut cumplita aiureală. Funck Brentano publică textul unui afiş care, cu prilejul răscoalei din Vendée, avertiza pe regalişti să nu dea crezare zvonurilor că Napoleon ar fi descendent al Bourbonilor şi ar avea dreptul la tron ![35]

Şi ce a spus Napoleon la toate acestea ?

-—Prostii ! Cine vrea să ştie de când trebuie socotită originea familiei Bonaparte, să afle : de la 18 brumar[36].

ÎNCĂ O STRĂBUNĂ NELEGITIMĂ

Printre cei mai îndrăzneţi fabricanţi de arbori genealogici se numără Antoine du Pinet (1515 —1 584). socotit de altfel unul dintre cei mai erudiţi scriitori ai secolului său. Dintre numeroasele sale cărţi, cel mai mare succes l-a avut traducerea lui Plinius.

Du Pinet primise însărcinarea de a întocmi pentru ilustra familie Agôult un arbore genealogic corespunzător. Învăţatul s-a pus pe lucru. Ca punct de pornire : lupul de pe blazonul familiei. La acest lup a adăugat o inexistentă moşie din Pomerania, împreună cu o şi mai puţin existentă

principesă de Valdugue, precum şi un tânăr numit Hugo, care n-a trăit niciodată pe acest pământ. Restul urmează după reţeta cunoscută : dragoste, apoi copil. În secret, pruncul este dat unei doici să-l crească, însă pe drum, la marginea unei păduri, o lupoaică îl răpeşte din mâinile doicii, îl duce în vizuina ei şi îl alăptează, împreună cu puii săi. A doua zi, vânând pe acolo, regele împuşcă lupoaica şi găseşte copilul. Totul iese la iveală, urmează binecuvântarea părintească, apoi căsătoria. Copilul creşte, se căsătoreşte cu fata împăratului bizantin ; la rândul său, copilul din această căsătorie „intră prin alianţă" în familia ţarului rus, şi aşa mai departe, până la saxonul Detre.

Familia Agôult a primit cu bucurie aventurosul arbore genealogic. Nu ca Pierre Bayle, care îl atacă vehement pe savantul autor de baliverne, declarându-l nedemn să poarte numele de învăţat[37].

Cum s-ar mai fi indignat dacă ar fi citit şi întâmplarea deşucheată descrisă de renumitul istoric al secolului al XII-lea *Saxe Grammaticus*, despre acea nobilă fată răpită de un urs în timpul unei plimbări ! Desfrânatul animal a târât fata în bârlogul lui, unde a ţinut-o luni de zile. Îi căra de mâncare şi de băut, şi între timp... — dar restul se ştie. Ursul a fost împuşcat de vânători, iar fata dusă acasă, unde, după câteva luni, dădu naştere unui băiat perfect dezvoltat, numai puţin cam prea păros pe trup. Copilul a primit numele de *Bjorn* (ursul). El a devenit un bărbat uriaş, puternic, şi a avansat până la şefia de trib. A fost un şef drept. Aceasta reiese şi din faptul că, aflând care au fost ucigaşii ursului, *i-a executat*, spunând că *este adevărat că le datorează recunoştinţă pentru salvarea mamei sale*, în schimb este tot atât de adevărat *că trebuie să răzbune moartea tatălui său*.

Regii danezi se trag din urmaşii acestui şef de trib.

NEPOŢII FRUMOASEI MÉLUSINE

Etienne de Lusignan a întocmit, fără îndoială, cel mai aiurit arbore genealogic. Istoricul (1537—1590) era o rubedenie îndepărtată a vestitei familii franceze cu acelaşi nume. Pe blazonul familiei era reprezentată o sirenă care ţine în mâna stângă o oglindă, iar cu mâna dreaptă se piaptănă.

Sirena era *frumoasa Méluisine*, cunoscută din romanul cavaleresc al lui Jean d'Arras, din secolul al XV-lea. Ea fusese o zână. care se îndrăgostise de principele breton şi se căsătorise cu el, dar îl făcuse să jure că-i va lăsa liberă totdeauna *ziua de sâmbătă*, fără s-o iscodească atunci când se va închide în camera ei. Câtva timp, bărbatul s-a ţinut de făgăduială; trăiau

fericiţi, au avut şi copii. Într-o zi însă soţul a fost învins de curiozitate şi s-a uitat prin gaura cheii : soţia lui, *pe jumătate femeie, pe jumătate şarpe*, era culcată într-o cadă. Lucrul se întâmpla drept urmare a unei misterioase orânduieli a zânelor.

Femeia pândită, pe loc redeveni zână, la fel cum Lohengrin redevenise, la vremea lui, cavaler al Graalului. Din copiii ei s-au tras — dacă ar fi să luăm în considerare felul în care istoricul le-a expus descendenţa — conţii Lusignan şi Sassenage de mai târziu.

Întreaga genealogie n-a avut alt temei decât faptul că familia locuia în castelul Lusignan, şi, după o legendă populară, de câte ori murea cineva din familie, apărea şi zâna Mélusine, care zbura în jurul castelului, croncănind jalnic. Figura legendară a Mélusinei s-a născut, probabil, din legenda păgână a zeiţei naşterii, Lucina, pe care femeile, când se zbăteau în durerile facerii, o implorau, prin ţipete sfâşietoare, să le vină în ajutor. *Mater Lucina — Mère Lucine*. Din ultima formă a apărut hibridul Mélusine.

Cu toate acestea, blazonul trebuie să fi fost tare frumos : o copaie de argint cu cercuri azurii, din care se iveşte, nudă, sirena cu trup seducător...

Nu toate blazoanele nobiliare reuşiseră să fie atât de fermecătoare.

Regele francez Carol al IX-lea ridică la rangul de nobil pe bărbatul doicii sale. Blazonul lor arăta astfel : pe un câmp roşu, o vacă de argint, cu o coroană între coarne. Dacă-i simbol, simbol să fie.

În 1430, regele Sigismund al Ungariei i-a conferit bărbierului curţii, Mihály Dabi, un titlu nobiliar. Proaspătul nobil şi-a ales personal blazonul, pe care se văd trei măsele, împreună cu o a patra măsea, ţinută, în chip de trofeu, deasupra celor trei.

Mai elocvent şi cu efect mai surprinzător este însă blazonul lui István Várallyay, un cetăţean de la Huszt, înnobilat în anul 1599. Înnobilându-l, Gábor Báthory i-a răsplătit îndemânarea excepţională cu care reuşea să stingă, în herghelii, focul de prisos al armăsarilor. Blazonul lui reprezenta un câmp albastru, pe care se vede un braţ ridicat, în mână cu un ciocan de lemn gata să lovească, iar dedesubtul ciocanului apar, foarte naturalist şi cu neputinţă de confundat, podoabele armăsarului, care constituiau obiectul operaţiei pentru care a fost înnobilat Várallyay [38].

ARISTOCRAŢIA SAVANŢILOR

Universităţile germane ale secolelor al XVI-lea şi al XVII-lea revărsau cu miile doctori şi magiştri, din care cauză a luat naştere o nouă stare socială : aristocraţia învăţaţilor. Oamenii de ştiinţă se bucurau de mare cinstire : erau apreciaţi de domnitori, respectaţi de popor. Au şi devenit tare încrezuţi ; poate că niciodată un om de ştiinţă n-a umblat cu nasul mai pe sus, ca atunci. Aveau doar un singur necaz : noua aristocraţie nu se putea făli cu nume patinate cu rezonanţă nobilă, ca vechea aristocraţie. Ei îşi luau vânt spre nemurire, împovăraţi de numele simplu, ba chiar vulgar, al părinţilor lor burghezi şi, zău, aceste nume sunau, în frumoasele texte latine, ca o crudă cacofonie.

Schurtzfleisch [39] şi Lämmerschwanz [40] !

Cu asemenea nume nu te poţi căţăra pe Olimp, deoarece muzele te iau la palme. Trebuia găsită, aşadar, o modalitate care să facă posibilă ajustarea acestor nume buruienoase, astfel încât să devină demne de a circula în lumea "bună".

Una dintre metode era cât se poate de primitivă. Pur şi simplu, s-a lipit de coada numelui german un *us* latin. Cu ajutorul acestei terminaţii şi savantul profesor al Universităţii din Wittenberg, Konrad Samuel Schurtzfleischius, s-a descotorosit de ruşinosul semn de cunoaştere al umilei sale obârşii ; *us*-ul îl consacra drept un demn membru al nobilei stări a învăţaţilor.

Timp de secole, autorii cărţilor de ştiinţă au întrebuinţat această lipitură şi, într-adevăr, au reuşit ca terminaţia *us* să le dea un oarecare aer de nobleţe ; dacă cineva era *us*, sigur că era învăţat ; *muritorilor de rând nu li se îngăduia acest us*. Pe copertele cărţilor sau în citate, omul de ştiinţă putea apărea numai cu un *us* la coada numelui, care nu numai că suna distins, ci era şi practic, fiindcă se putea declina.

Dacă de exemplu, cineva s-ar fi numit pur şi simplu Bullinger ar fi fost osândit, în textele latine, la veşnica rigiditate a nominativului, îndărătnic şi inert ; în schimb, Bullingerus poseda o graţioasă flexibilitate şi declinat suna foarte variat: Bullingerum, Bullingeri, Bullingero. Ba mai mult încă, dacă în literatura ştiinţifică erau prezenţi mai mulţi membri ai familiei Bullinger, ei puteau fi înşiruiţi astfel: Bullingeros, Bullingerorum.

Un lucru însă este foarte ciudat : nimănui nu i-a trecut prin cap ce teribilă barbarie este să lipeşti unui nume german latinul *us* şi să vâri această monstruoasă cârpăceală în armonia textelor scrise în limba vechilor romani,

chiar dacă aceasta era o latină vulgară. Cu numele germane, simple, mai treacă-meargă : *Hallerus, Gesnerus, Mollerus, Happelius, Morhofius, Gerhardus, Forsterus* şi alte sute de nume germane latinizate au devenit, în urma întrebuinţării lor seculare, obişnuite ; până şi cititorul contemporan se resemnează, fără efort, neluând în seamă grotescul lor. însă Buxtorfius, Nierembergius, Ravenspergius, Schwenckfeldius, Pufendorfius sună mai ciudat ; în ceea ce-l priveşte pe profesorul de matematici din Freiburg, Schreckenfuchsius [41], numele bunului domn s-ar putea pune în podgorii, drept sperietoare de ciori.

Strâmtoraţii posesor; ai scrâşnitoarelor nume germane simţeaţi şi ei înşişi că *us*-ul nu prea le poate împrumuta cine ştie ce vrajă melodioasă, şi de aceea s-au văzut nevoiţi să recurgă la un alt procedeu : au tradus numele germane în armonioasa *latină* ori *greacă*, astfel că omida germană s-a metamorfozat într-un fluture cu sclipiri clasice.

Eminentul Lämmerschwanz preda logica şi etica la Universitatea din Jena sub numele de Casparus Arnurus ; învăţatul doctor Rindfleisch a devenit Bucretius, iar Brodkorb din Pomerania îşi iscălea scrierile cu numele, plin de muzicalitate, Artocophinus.

Iată o mică colecţie de omizi metamorfozate în fluturi:

Oecolampadius	fost Hausschein
Melanchton	fost Schwarzfeld
Apianus	fost Bienewitz
Angelocrator	fost Engelhart
Archimagrius	fost Küchenmeister
Lycosthenes	fost Wolfhart
Opsopoeus	fost Koch
Osiander	fost Hosenenderle
Pelargus	fost Storch
Siderocrates	fost Eisenmenger
Avenarius	fost Habermann
Camerarius	fost Kammermeister
Parsimonius	fost Karg
Pierius	fost Birnfeld
Ursisalius	fost Beersprung
Malleolus	fost Hemmerlin
Pepericornus	fost Pfefferkorn

În faţa acestei mode deşucheate au capitulat şi alte popoare. Elveţianul Calvinus şi-a latinizat cinstitul nume franţuzesc Chauvin ; belgianul Weir a devenit Wierus ; polonezul Stojinszky, Statorius; francezul Ouvrier, Operarius; englezul Bridgewater, Aquapontanus.

Lista numelor s-ar putea completa cu sute, poate chiar cu mii. Ciudatei mode nu i-a pus capăt nici măcar ucigătoarea satiră din *Epistolae Obscurorum Virorum*, care şi-a înfipt ghimpii şi în aceste nume clasicizante. În faimoasele scrisori apăreau nume ca: *Mammotrectus, Buntemantellus, Pultronius Cultifrex, Pardormannus Fornacificis* etc. Mare noroc a avut inventatorul tiparului, Hans Gensfleisch, că n-a ajuns în aiuritul pomelnic. Dacă ar fi trăit cu o sută de ani mai târziu, probabil cu astăzi elevii ar trebui să memoreze numele de Johannes Ansericarnosus sau ceva în genul acesta, în locul nemuritorului nume de Gutenberg.

EVENIMENTELE FAMILIALE ALE NOII STĂRI NOBILIARE

Noua aristocraţie şi-a procurat, ce-i drept, nume care sunau distins, însă în alte privinţe a rămas mult în urma vechii nobilimi : îi lipseau, de exemplu, *arborii genealogici*. Trebuia să se întreprindă ceva pentru a se da numelor de provenienţă recentă cuvenita aureolă. Datorită acestui efort, au luat naştere acele descrieri în care sunt adunaţi toţi bărbaţii iluştri din foarte răspânditele familii Schmidt, Wolf, Müller, sau mai exact Schmidius, Wolfius, Müllerus. Superintendentul Goez din Lübeck a scris o carte despre familia Schmidt, intitulată *De claris Schmidiis* (Despre străluciţii Schmidt). Cei din neamul Wolf au fost imortalizaţi într-o disertaţie, intitulată *De Nominibus Lupinis*, pe care a susţinut-o la Universitatea din Lipsca un savant membru al foarte răspânditei familii, latinizând ingenios insignificantul nume de Wolf în Lupus.

În ceea ce îi priveşte pe membrii familiei Müller, despre ei se pregătea o mare şi temeinică operă care, din păcate, a rămas doar la stadiul de proiect.

Profesorul Johannes Müllerus din Flensburg, în cartea sa *Homonymoscopia*, a promis că va scrie istoria celor ce purtau numele Müller, sub titlul de *Mola Musarum Castalia*, ceea ce ar însemna aproximativ : *Moara ca izvor de castă al muzelor*. Sub promiţătorul titlu, cu splendidă rezonanţă, preaînvăţatul istoric danez avea de gând să cuprindă pe toţi acei învăţaţi al căror nume era în legătura cu moara şi morăritul. În operă

ar fi intrat toţi renumiţii Moller, Müller, Molitor, Molináry, Molina, Molinetto, Mylius, Meulen, Mollenbeck, Mühlrad, Mühlberg, Mühlbach etc. etc. ; nici maghiarii nu lipseau de pe listă. Spre dauna gloriei eterne a morilor şi morarilor, opera n-a mai apărut. Autorul n-a dat din ea decât o mostră, în care a înşirat doar cincizeci de capete Müller, cu specificarea riguroasă a activităţii lor literare, Despre ceilalţi nu dă decât o statistică, dar şi acest scurt rezumat a fost de ajuns pentru a naşte în cercurile ştiinţifice regrete profunde pentru nerealizarea acestui uriaş monument de istoriografie conceput în stil mare.

Statistica se ocupă şi de prenumele diferiţilor purtători ai numelui de Müller. Din ea aflăm că dintre Molitori au fost patru Ioani, dintre Myliusi — 8, dintre Molano — 3, dintre Mühlmanni — 4, iar printre Mühlpforti, din păcate, nici unul ; în schimb, această sărăcie ioanescă este din plin compensată de către familia Müller, din sânul căreia s-au găsit, până în 1697, nu mai puţin de 44 Ioani. Cu siguranţă că-l interesează şi pe cititorul de azi ca, în afară de aceşti Ioani, în rândul Müllerilor se găseau şi 9 Andrei, 3 Armanzi, 2 Balthasari, 5 Bernarzi, 3 Caroli, 6 Gaspari, 6 Danieli, 7 Ioachimi, 2 Tobiasi etc. etc. Mai mult, dacă lista se parcurge cu atenţie, reiese că au fost 4 Ioan-Iacobi şi 4 loan-Gheorghe ; împreună cu aceştia, deci, şirul vestiţilor Ioani s-a ridicat la 52.

Ce reprezintă însă toate acestea faţă de ce comori pot dezvălui numiţii Mayer ?! Excelentul doctor Paullini, unul dintre cei mai multilaterali scriitori ai perioadei baroce, a întocmit o listă în care a adunat nu mai puţin de 207 Mayer iluştri, grupaţi după profesiuni: jurişti, medici, teologi etc. Strălucitei trupe îi aparţineau toţi cei care se mândreau cu numele Mayer, Maier, Meyer, Meier, cu sau fără vreo adăugire la numele de bază. Exemple pentru primii: Strohmeyer, Stolmayer, Listmayer, Gastmayer, Ziegenmayer, Spitzmeyer, Kirchmeyer, Stallmeyer, Hintermeyer, Wisehmeyer, Distelmeyer, Hunermeyer, Mönchmeier, Buchmeyer, Hundemeyer, şi încă mulţi alţii. Doctorul Paullini nu voia să se împopoţoneze cu pene străine şi, de aceea, a arătat că în munca de sistematizare a fost ajutat de profesorul Ioachim Mayer din Göttingen.

Se pare că această listă a fost primită favorabil în lumea savanţilor, deoarece Ioachim Mayer a început să facă cercetări şi pe cont propriu. Rodul obositoarei sale munci l-a expus într-o cărticică intitulată *Antiquitates Meierianae*, apărută în 1700, la Göttingen.

ORIGINEA SEMINŢIEI MAYER

Până acum filologii trăiau în greşita credinţă că numele de Mayer — Meier, se trage din latinescul *major* şi ar însemna un superior al unor oameni subordonaţi ; la moşii — logofăt, la sate — un fel de primar.

Mayer din Göttingen a demonstrat că nici nu poate fi vorba despre aşa ceva ; strămoşii lor au fost bărbaţi mult mai distinşi. Numele provine din celticul Mar, Mär, Mir, care la început însemna cal, apoi călăreţ. Vechii germani transcriau vocala ä cu ai, cum fac şi francezii, şi în felul acesta, cuvântul s-a modificat în Mair, iar mai târziu în Maier,

Clarificând acestea, cercurile ştiinţifice au aprobat pesemne — şi deducţiile următoare, după care strămoşii celor numiţi Mayer au fost *cavaleri* şi, prin urmare, ţineau de distinsa clasă a nobilimii. Dintre ei s-au ridicat în vechea Germanie, probabil, şi domnitori. Dar nu numai Germania, ci şi Italia îi respecta ; drept dovadă stă numele familiei Marius, care a dat Romei nu mai puţin de şapte consuli, iar dacă vom căuta mai departe dăm de zeul războiului, al cărui nume este de asemenea de origine celtă. Pe scurt: nu spre mica fală a familiei, şi zeul Mars a fost tot un Mayer. (Autorul a omis numele de Marcius, evident din cauză că trădarea unuia dintre ci, Coriolanus, a întinat cinstea seminţiei.)

Cei ce purtau numele Mayer au acostat şi în Franţa la loc de cinste, deoarece, în trecut, dintre ei s-a ales *Maire du Palais*, adică *Meierus Palatinus*, care reprezenta cea mai distinsă demnitate de la curte. Şi astăzi, cel mai însemnat om al fiecărui oraş se numeşte *maire*, adică Mayer. Dacă traversăm Canalul Mânecii, primul cetăţean al Londrei este şi el un Mayer : *lord mayor*-ul.

Din păcate, nemţii Mayer au sărăcit si majoritatea lor a pierdut vechea distincţie. însă şi unul dintre Mayerii aceşti săraci s-a străduit să facă tot ce i-a stat în putinţă spre a spori renumele seminţiei : în 1598, nevasta ţăranului Hans Mayer a născut trei gemeni. Faptul în sine încă n-ar reprezenta cine ştie ce minune, dacă n-ar fi survenit o ciudată coincidenţă : în acelaşi an, săracilor Mayer fiecare oaie le-a fătat câte trei miei, iar vaca trei viţei.

Cu asta încă nu se încheie marşul triumfal al seminţiei Mayer. Şi nume de popoare, oraşe şi fluvii vestesc faima numelui Mayer. Marcomanii, acei călăreţi plini de bărbăţie, cu siguranţă că aparţineau şi ei familiei. Dintre oraşe, Marburg, Merseburg, Wismar, ba chiar şi olandezul Alkmaar sunt

vestigiile gloriei străvechi a numelui Mayer. De asemenea, nu încape nici o discuţie că fluviul Morava, în denumirea veche Marus, adică Mairus, şi-a împrumutat numele tot de la ei.

Datorită rubedeniei celto-scito-tătare, renumele Mayerilor s-a întins peste mări şi ţări, ajungând până în Orient. *Mirza, Murza* înseamnă căpetenie de călăreţi la tătari, iar *Emir* este denumirea celei mai înalte demnităţi la turci si arabi. Deci, toţi aceştia sunt Mayeri. Ca încheiere, autorul nostru înalţă, pe creasta uriaşului edificiu al seminţiei Mayer, drapelul supremei victorii demonstrând că ea a dat omenirii şi un profet, întrucât, în Palestina, profetul Ilie era cunoscut sub numele de Mar-Elias.

Cu asta aş putea încheia legenda Mayerilor. Însă am uitat ceva foarte interesant. Pe urmele cronicarului latin Marcellinus (oare şi acesta era un Mayer ?) din secolul al VI-lea, autorul descoperă că şi sarmaţii întrebuinţau *numele de Mayer ca strigăt de luptă*, deoarece cuvântul *mar* însemna şi la ei cal, şi ajutat de un mic sufix exprima : pe cai ! pe cai ! Acest lucru Marcellinus îl povesteşte în felul următor : ,,Şi atunci, unul dintre sarmaţi, cuprins de furie războinică, s-a întors către comandant şi a izbucnit în sălbaticul strigăt de luptă care la ei suna astfel: MARHA ! MARHA !"[42]

SARABANDA NUMELOR

„Un nume ce-i ? Un trandafir, oricum
Îi spui, îţi dă acelaşi scump parfum!
Aşa Romeo, de nu-i spun Romeo,
Nu pierde din desăvârşirea lui
Nimic. . ."
(Romeo şi Julieta, actul II, scena a 2-a)

Cât se poale de adevărat. Orice nume sa fi purtat, în loc de Romeo, este absolut sigur că tânărului din Verona nu i s-ar fi ştirbit, cu nimic, însuşirile-i demne de laudă. Dar câta deosebire intre nobilul nume Romeo şi un nume ca „Buffalmacco".

În fiecare nume sunt cuprinse doua elemente : formă şi conţinut. Cum sună adică şi ce înseamnă numele respectiv.

Cât de bine se asortează cu sonetele lui Petrarca suavul nume de Laura şi cât de bolovănos se prăvale de pe buze numele de Ursula - ursoaica, deşi astăzi înţelesul lui s-a estompat, pitindu-se în dosul literelor. Emiliei din zilele noastre nici prin gând nu-i trece ca ea, în limba greacă, înseamnă „*demnă de iubire*", după cum nici Philippina nu ştie că este, pur şi simplu, "*prietena cailor*".

Cândva, însă, numele era învăluit în fel de fel de superstiţii. După pitagoreici, soarta omului se cuprinde în nume. Ahile de aceea a reuşit să-l învingă pe Hector, pentru că valoarea cifrică a iniţialelor sale era mai mare ca acea a lui Hector, deci şi în luptă trebuia să-i fie superior. Romanii dădeau întâietate, cu prilejul diverselor festivităţi, acelor bărbaţi ale căror nume aminteau lucruri bune, plăcute, ca. de exemplu, Gaius (de la cuvântul *gaudium*), bucuria părinţilor. Faustus {*favere*), de zei îndrăgit. Tullus (*tollere*), cel demn de a fi crescut. În schimb, numele de Spurius avea o

rezonanţă dezagreabilă, fiindcă începea cu doua litere neplăcute: Sp = *sine patre*, cu tatăl necunoscut. Pe vremea aceea numele de Proculus era considerat un nume favorabil. El însemna că, deşi în lipsa tatălui, totuşi omul s-a născut reglementar ...

TAINA NUMELUI LUI NAPOLEON

Teoria pitagoreicilor nu s-a înecat în oceanul vremilor apuse. Din timp în timp se iveşte la fel ca şi legendarul şarpe de mare. La începutul secolului trecut, englezii care îl pizmuiau pe Napoleon au dovedit că el este de fapt fiara cu mai multe capete pe care o pomeneşte Apocalipsul, adică este Anticrist. Este cunoscută cifra 666, care apare în ultimul rând al părţii a treisprezecea din Apocalips. Acest număr reprezintă numărul fiarei. Şi-acum, dacă numele lui Napoleon va fi defalcat aşa cum trebuie, iată ce rezultă :

Napole (6) on Buon (6) aparte (6). Adică 666.

Este limpede. Eventualele suspiciuni au fost înlăturate cu ajutorul unui nou calcul. Reverendul Faber a luat drept bază valoarea ebraică a literelor numelui, drept care iată rezultatul:

B	2	N	40
U	110	A	1
0	50	P	60
N	40	O	50
A	1	L	20
P	60	E	5
A	1	A	1
R	80	N	40
T	100		217
E	5		449
	449		666

Deci, fără nici un dubiu, Napoleon a fost monstrul apocaliptic. Doar o singură greşeală s-a strecurat în calcul, şi anume că reverendul Faber a considerat al doilea O din prenumele lui Napoleon drept A. Avea însă tot dreptul, fiindcă englezul pronunţă bietele vocale aşa cum pofteşte [43].

Un domn englez i-a comunicat şi lui Macaulay surprinzătoarea descoperire, aşteptând efectul. Istoricul insular a clătinat din cap : „Eroare,

monstrul apocaliptic este Camera engleză, fiindcă are 658 de membri şi 8 funcţionari superiori. Totalizate, numerele dau 666" [44].

Dacă dorim să aflăm în ce fel s-a zbenguit hazardul în numele lui Napoleon, nici măcar nu-i nevoie să recurgem la valori cifrice. Este de ajuns să-l fragmentăm astfel :

1. . . . . NAPOLEON
2. . . . . APOLEON
3. . . . . POLEON
4. . . . . OLEON
5. . . . . LEON
6. . . . . EON
7. . . . . ON

Dacă recompunem fragmentele, va rezulta, în limba greacă, următoarea frază :

Napoleon, on o leon leon eon, apoleon poleon. Adică Napoleon, leul popoarelor, a pornit distrugând oraşele.

După căderea Iui Napoleon, anagramiştii au început să-i amestece cu osârdie în fel şi chip literele numelui şi iată ce au născocit :

Napoleon Bonaparte : Bona rapta leno pone (Înapoiază bunurile furate, pezevenghiule).

Napolèon, empereur des français : Un pape serf a sacré le noir démon (Un papă serv a sfinţit demonul negru).

Soarta şi-a înfipt ghearele chiar şi în numele rudelor lui Napoleon. Dacă se vor scrie, sub numele lui Napoleon, numele celor patru fraţi ai săi, iată ce iese:

NAPOLEON
IOSEPHUS
HIERONYMUS (Jerôme)
IOACHIMUS
LUDOVICUS

Citite, de sus în jos, iniţialele numelor dau cuvântul latin: *NIHIL*.

SOARTA OMULUI STĂ ASCUNSĂ ÎN NUMELE LUI

Suntem tentaţi să conchidem: amuzament nevinovat. Da, dar acest amuzament a generat superstiţii, ca de exemplu : toţi cei care vor avea prima şi ultima literă a numelui identică vor împărtăşi o soartă sumbră. Vezi istoria : patru care au purtat numele de Seleucos au pierit de moarte violentă. Scopas a murit executat. Spartacus a căzut în luptă. Sejanus, favoritul lui Tiberius, după ce a căzut în dizgraţie a fost gâtuit. Attila a murit în noaptea nunţii. Împăratul Otto al II-lea a fost otrăvit la Roma. Papa Eugen al III-lea a fost nevoit, în trei rânduri, să se refugieze în Franţa. Cauza nu putea fi decât faptul că francezii îi scriau numele după ortografia franceză. Dacă ar fi întrebuinţat latinul Eugenius, papa n-ar fi păţit nimic[45] .

Doctorul Chr. Fr. Paullini, din Eisenach, care a avut un rol activ în literatura ştiinţifică de la începutul secolului al XVIII-lea, nu prea lua în considerare superstiţiile, însă a recunoscut şi el că sunt unele nume care pot să fie fatale. Ca să-şi demonstreze afirmaţia a puricat toată istoria şi iată ce date a spicuit : şapte regi scoţieni care purtau numele de Donald au avut o moarte violentă. Identitatea literei de la începutul şi de la sfârşitul numelui este doar întâmplătoare fiindcă şi regii francezi care aveau numele de Henri au avut un sfârşit tragic. Dintre împăraţii germani, viaţa tuturor Fredericilor s-a desfăşurat în mijlocul unui război continuu. Tronului grec numele de Nikiphoros i-a fost nefast, iar celui spaniol numele de Filip. Nici numele de Richard nu-i recomandabil, deoarece toţi regii englezi cu acest nume au sfârşit-o râu. În schimb se recomandă călduros numele de Poppo, deosebit de frecvent în familia Henneberg. Autorul pomeneşte optsprezece Poppo Hennebergi, care toţi au avut o soartă norocoasă si fericită.

NUMELE ŞI ÎNTÂMPLAREA

Într-un fel, numele se poate într-adevăr răsfrânge asupra întregii vieţi. Şi ca să-l scot la iveală din nou pe Napoleon : oare ce soartă ar fi avut dacă. de exemplu, s-ar fi numit Moinaux (vrabie) cum s-a numit unul dintre iluştrii membri ai Academici Goncourt ? (În literatură este cunoscut ca Courteline.) Cum s-ar fi transformat, oare, vrabia în vultur ? Nefasta moştenire părintească poate fi o stavilă în faţa gloriei. De aceea şi-au latinizat numele, unul după altul, nemţii Schurtzfleisch şi Lämmerschwanz, de aceea a devenit, spre mulţumirea noastră a tuturora, Gensfleisch, Gutenberg, de aceea şi-au lepădat cei doi Rosny ciudatul nume de Boex, de aceea s-a grăbit

Roger Vercel să întâmpine laurii premiului Goncourt cu un alt nume pentru că — de ce s-o negăm ? — numele lui iniţial era "Cretin".

Lucruri asemănătoare se întâmplă şi cu prenumele. Părinţii înţelepţi îşi înzestrează pruncii cu prenume răsunătoare, nobile. Încă din şcoală Ervin şi Zeno evită soarta neîndurătoare care se abate asupra Fridolinei ori asupra lui Nepomuc. Pentru a da un nume ca lumea, de multe ori nici nu este nevoie să-ţi baţi prea mult capul. Este suficient să urmezi moda epocii. După apariţia lui Werther, căminele nemţeşti erau asurzite de urletele micuţelor Lotte : într-o vreme în Franţa numai mărunţi Jean-Jacques erau băgaţi în cristelniţă, ca apoi, după apariţia cărţii *Cei trei muschetari*, să se răspândească grozav numele de Aramis şi Artagnan.

LEGEA NUMELUI ÎN FRANŢA

La 1 aprilie 1803, guvernul francez a dat publicităţii o lege care reglementa întrebuinţarea prenumelor. Noua lege glăsuia că :

"Începând cu ziua de astăzi *nu se vor mai înmatricula* decât prenume care se găsesc în diverse calendare sau nume care au fost purtate de către personalităţi istorice din antichitate. înmatricularea oricărui alt prenume este strict interzisă".

Se observă că legea a văzut lumina zilei de l aprilie. A fost redactată atât de aiurit şi fără chibzuinţă, încât în locul trăsnăilor pe care au vrut să le evite, au apărut altele la fel de gogonate.

Chiar şi în actuala Franţă se întâmplă adesea ca interpretarea diferitelor paragrafe de lege să ţină de bunul plac al eternului oficiu al stării civile. Între taţi şi oficii se duce o luptă permanentă în legătură cu numele din calendare. Un tată a dorit să-i dea fetiţei sale numele de Automne. Funcţionarul s-a opus, însă energicul tată a pus mâna pe primul calendar ce i-a căzut sub ochi şi i-a arătat slujbaşului că numele este perfect legal, deoarece în calendar se află scris, negru pe alb, Automne (Toamna). Funcţionarul a capitulat, drept care părintele ameţit de victorie şi-a botezat, şi de ciudă, următoarele vlăstare cu numele de Iarna şi Vara (Hiver, Été).

N-a reuşit, însă, să-şi dovedească dreptatea părintele care a ales pentru copilul său numele de Covor. A susţinut el sus şi tare că există un sfânt cu un astfel de nume. Ca unul care este absolut sigur de dreptatea sa, a prezentat calendarul unui mare magazin parizian în care pe una dintre file

stătea scris: *Tapis*. Anume, respectivul magazii) vindea în fiecare zi câte o marfă cu preţ redus iar pentru ziua aceea era la rând covorul.

De-abia a putut fi redus la tăcere un tată care se încăpăţâna să-şi boteze copilul: Dicat Gleton Bastopol. Se jura că aceştia sunt sfinţi care trebuie, neapărat, să se afle în vreun calendar. N-a putut fi descoperit de unde o fi adunat el aceste aşa-zise nume.

Un alt tată a pretins pentru fetiţa sa numele de : Syphilide. Funcţionarul îngrozit a încercat să-l facă să înţeleagă că poate este vorba de Sylphide, însă părintele se crampona cu încăpăţânare de numele Syphilide, fiindcă el aşa l-a auzit şi lui aşa-i place. Discuţia a fost stăvilită aducându-se drept argument legea din 1803. Numele a fost respins sub motivul că nu se află în nici un calendar şi nici o personalitate istorică nu există cu un astfel de nume.

În alte cazuri, chiar funcţionarii de la oficiul stării civile făceau boroboaţe. Chiar şi în secolul al XX-lea s-au găsit funcţionari care au respins numele de Henriette, Paulette şi Violette, în schimb nu aveau nimic să-i obiecteze numelui de Cleopatra, dat unui băieţel. Au fost neînduratori faţă de Ginette, Josette, Pierrette, în schimb au acceptat fără nici o discuţie nume atât de fioroase încât omul rămânea cu gura căscata la auzul lor.

Astfel sunt: Angadresme, Almédorine, Aoline, Capitalie, Appolise, Valchérie, Algarade, Théotise, Lumance, Philégante, Obélie, Phiolie şi multe altele. De pe filele unei matricole din Caen îţi face cu ochiul numele Bonnie, Marie Derzélje Exilma. E foarte muzical şi numele plin de igrecuri, dat unei fetiţe din Paris şi trecut în matricola arondismentului nr. 7 în ziua de 19 ianuarie 1920 : Myrrhis Lilyanne Elys Mirtys Maryelle.

Şi mai multe ciudăţenii au loc în jurul prenumelor istorice. La politicieni mai treacă-meargă, ba mai mult chiar, lui Briand, de exemplu, i se potrivea foarte bine numele de Aristide ; însă ce să mai spui de micul burghez din Amiens care, cu prilejul recensământului din anul 1889, s-a prezentat drept : Dioscore Alcétas Olympiodore Zozine ? Probabil că Arhimede arăta destul de bine în funcţia de consilier la Curtea de conturi, Demostene, ca agent de asigurări, Brennus, ca proprietar de fabrică făcându-şi bilanţul anual şi Vercingetorix. care în limba celtă veche suna: Ver-Kenn-Kedo-righ, — adică „şeful celor o suta de şefi"- —, ca mic funcţionar, foarte mândru de numele său.

Hotărârea ofiţerului stării civile în legătură cu reglementarea numelor se putea contesta. Astfel, forurile superioare aveau posibilitatea să

desăvârşească încurcătura. În 1865 a apărut un tabel orientativ de prenume, întocmit, din proprie iniţiativă, de nişte oameni de specialitate. în 1920, un colaborator al ziarului parizian „*La Liberté*", a descoperit pe undeva un exemplar din învechitul tabel şi a publicat din el, în numărul din 5 noiembrie al ziarului, o mostră spre edificarea cititorilor, Iată câteva prenume pentru bărbaţi:

Abide. Abscode. Bananuphe. Trichoux. Guthagon. Mappalique. Moucherat. Tychique. Ubéde. Ynsingo. Zotouques. Riran. Rhodopien. Tround. Eutichien. Eusébiote.

Pentru femei: Bibienne. Ensvide. Golinduche. Mazote. Rusticule. Zingue. Yxte. Moico, Suniverque.

Va rămâne o taină ce anume i-a făcut pe sus-amintiţii specialişti să dezgroape prenumele citate mai sus, din diversele calendare prăfuite.

În ceea ce le priveşte pe: Leutichidas, Anacydarax, Zypoetes şi Hippocoon, ar fi de competenţa secţiei de arheologie a Academiei franceze să descopere căror personalităţi istorice le-au aparţinut.

MINUNĂŢIILE PRENUMELOR PURITANE

Pentru marea majoritate a oamenilor, prenumele nu este altceva decât un mijloc de a desemna şi de a recunoaşte individul ; are cam aceeaşi valoare pe care o au pentru străzi numerele, întrebuinţate în locul denumirilor.

Exagerând cucernicia, strămoşii puritanilor alegeau prenume care propovăduiau evlavia lor.

Barebone, preşedintele parlamentului din vremea lui Cromwell, se mulţumea doar cu scurtul prenume de Praise-God (Laudă-l pe Domnul) ; era de ajuns că avea un nume destul de comic (Om numai piele si oase). Pe deasupra mai era şi fabricant de piele. Prenumele fraţilor săi, însă, doar cu chiu cu vai se puteau înghesui în rubricile matricolei de la starea civilă [46]. Unul a fost numit Jesus-Christ-came-into-world-to-save-Barebone (Iisus-Hristos-a-coborât-să-ne-mântuiască-Barebone). Celălalt răspundea la numele şi prenumele de: If-Christ-had-not-died-for-thee-thou-hadst-been-damned-Barebone (Dacă-Hristos-n-ar-fi-murit-pentru-tine-ai-fi-fost-blestemat-Barebone). Registrele suportau numele kilometrice, însă pentru uzul de toate zilele trebuiau scurtate. De obicei se decupau primele silabe, pe care le întrebuinţau, apoi, în locul prenumelui care se întindea ca o peltea. În cazul

celui din urmă Barebone, s-a ales ultimul cuvânt al prenumelui. Numele Iui prescurtat a devenit Damned Barebone (Blestematul Barebone).

Alte nume puritane:

Swear-not-all Ireton (Să-nu-te-juri-niciodată Ireton).

Glory-be-to-God Pennyman (Lăudat-să-fie -Domnul Pennyman).

Hew-Agag-in-pieces-before-the-Lord Robinson (Să-l-tai-in-bucăţi-în-faţa-Doninului-pe-Agagot Robinson.

Obadiah-bind-their-Kings-in-chains-and-their-nobles-in-irons-Needham (Obadiah-să-fereci-regii-lor-în-lanţuri-şi-pe-nobili-în-cătuşe Needham).

Chiar şi aceste câteva exemple ar fi de ajuns pentru a-i caracteriza pe puritanii cei preacredincioşi. Două cuvinte sunt suficiente pentru a-i defini: evlavie şi cruzime. Nu este întâmplător că piosul Robinson a ales din miile de episoade ale *Bibliei* tocmai întâmplarea cu regele Agag, care n-a fost executat într-un mod banal, ci pe care Samuel, în sfânta lui furie, l-a tăiat în bucăţi, în faţa regelui Saul. Trebuie că şi Obadiah se găseşte pe undeva prin Biblie ; despre el ştiu doar atât că în slang[47] astfel sunt denumiţi quakerii. El, Cromwell. a rămas fidel prenumelui de Oliver, iar pe fiul său l-a lăsat să-l cheme doar Richard, deşi de numele acesta, datorită Iui Richard al III-lea, se leagă amintiri nu tocmai frumoase[48].

ECOURI ARGOTICE ÎN PRENUME

Am citit că în America s-a format şi un fel de asociaţie, care are drept scop să aducă o înviorare în "veşnica monotonie" a prenumelor. W. Pride, unul dintre liderii ei, şi-a botezat băiatul cu numele de Dollar iar pe fiică-sa cu numele de Prosperity. Părinţii din Louisiana s-au luat la întrecere care este în stare să născocească un nume mai trăsnit pentru nefericitul său copil. Sau poate că nici nu se putea numi nefericită tânăra generaţie ? Dacă prin vine ii curgea sângele tatălui, atunci poate se şi bucura că măcar prin nume poate să se evidenţieze din mijlocul mulţimii. Nume ca Lift, Eter, Foiţă de hârtie, îngheţată de vanilie. Ulei de ricină, şi altele asemănătoare sunt într-adevăr tocmai potrivite ca să înviorezе monotonia aridă a prenumelor uzuale. O doamnă din Massachusetts răspundea Ia numele romantic de Preserved Bullok (Conservă de viţel). Măcar de s-ar fi numit Preserved Fish (Conservă de peşte), ca un comerciant din New Jersey! Două surori au fost botezate cu denumirea a două state din S.U.A.: Nebraska şi Kansas. La

naşterea surorii lor mezine, tatăl a făcut o singură concesie, şi anume a fost de acord să dea un iz feminin numelui statului Texas şi astfel fetiţa s-a alăturat, ca Texana, surorilor ei cu nume geografice. Cele cinci progenituri ale unui tată cu evidente înclinări bibliofile se bucurau de frumoase prenume latine, pe care le-au primit în următoarea ordine: Imprimis, Finis, Appendix, Adenddum, Erratum (început, Sfârşit, Adăugire, Supliment, Greşeală). Se vede că la al doilea copil părinţii au vrut să pună punct înmulţirii familiei, dar, cum-necum, încă trei intruşi le-au dat peste cap planurile. în special ultimul nume este foarte spiritual, numai că, desigur, când a crescut mare, copilul putea să-şi tot bată capul, gândindu-se oare din vina cui s-a strecurat în familie eroarea ?

Toate acestea mi-au întărit încrederea în datele şi exemplificările pe care le-am găsit în cartea lui Robert L. Ripley (*Believe it or not*). Printre altele am aflat despre un locuitor al Texasului, cu numele de Ramel, care i-a dat copilului său prenumele de Lemar D., drept care numele lui era la fel şi de la cap Ia coadă şi de Ia coadă la cap: Ramei D. Lemar. Tot în această carte este vorba despre un bucătar newyorkez cu numele de Zuriel. Ăstuia i-a trăsnit prin minte să-şi procopsească fiecare copil cu iniţiala numelui său. Pe primul copil l-a numit Zerena; la ai doilea, fiind în pana de imaginaţie, n-a reuşit să născocească ceva mai acătării decât să-şi biseze prenumele, pruncul devenind Zuriel Zuriel. După Zuriel Zuriel, în cuibul bucătarului au mai văzut lumina zilei încă douăsprezece progenituri, cărora astfel Ie-a fost ajustată iniţiala familială ,,Z"; Zerema, Zimri, Zephrona. Zerusba, Zetna, Zustis, Zelora, Zethaniel, Zeruth. Zelotus, Zejames, Zedelia.

Doar un singur caz este cunoscut când părintele a lăsat la aprecierea copilului să-şi aleagă singur prenumele care-i place. Dr. Gatewood, medic din Chicago, n-a primit nici un prenume la naştere. Tatăl era de părere că n-are de unde să cunoască gusturile copilului, deci a hotărât să-şi aleagă băiatul, când va fi mare, prenumele care-i va conveni. Junele Gatewood a crescut, a meditat asupra problemei .şi a ajuns la concluzia că, în fond, la ce i-ar folosi lui prenumele ? Nu şi-a ales deci nici unul. Şi aşa a trăit el cincizeci şi unu de ani fără să aibă prenume.

FRACUL DE DIPLOMAT

În Biblioteca de stat din München zăcea, acoperit ele praf, un voluminos teanc de manuscrise, cam de vreo 50—60 de tomuri. La începutul deceniului al optulea al secolului trecut, prelatul papal Sebastian Brunner s-a apucat sa cerceteze materialul de proporţii înspăimântătoare, iar rezultatul oboselilor sale l-a prezentat lumii, în două volume interesante: *Der Humor în der Diplomatie* etc, Wien, 1872. Teancurile de acte, înfricoşător de groase, cuprindeau rapoartele ambasadorilor imperiali austrieci acreditaţi între anii 1750 şi 1790 la München. Cum au ajuns actele din nou la München, nu se ştie.

După cum arată şi titlul cărţii, materialul este plin de umor ; ceea ce nu trebuie luat în sensul că domnii ambasadori obişnuiau să-şi condimenteze rapoartele cu sare atică. Prin faţa cititorului, frazele se perindă cu seriozitate diplomatică şi conform cu uzanţele de la curte; e prea puţin probabil ca autorii lor să se fi gândit, vreodată, că posteritatea nerecunoscătoare va extrage din ele material de lectură umoristică.

În faţa noastră se dezvăluie mărunte intrigi de curte : oameni neînsemnaţi, dându-şi aere ; probleme de titlu şi rang ; zumzet de ţânţar, orchestrat pentru muget de elefant.

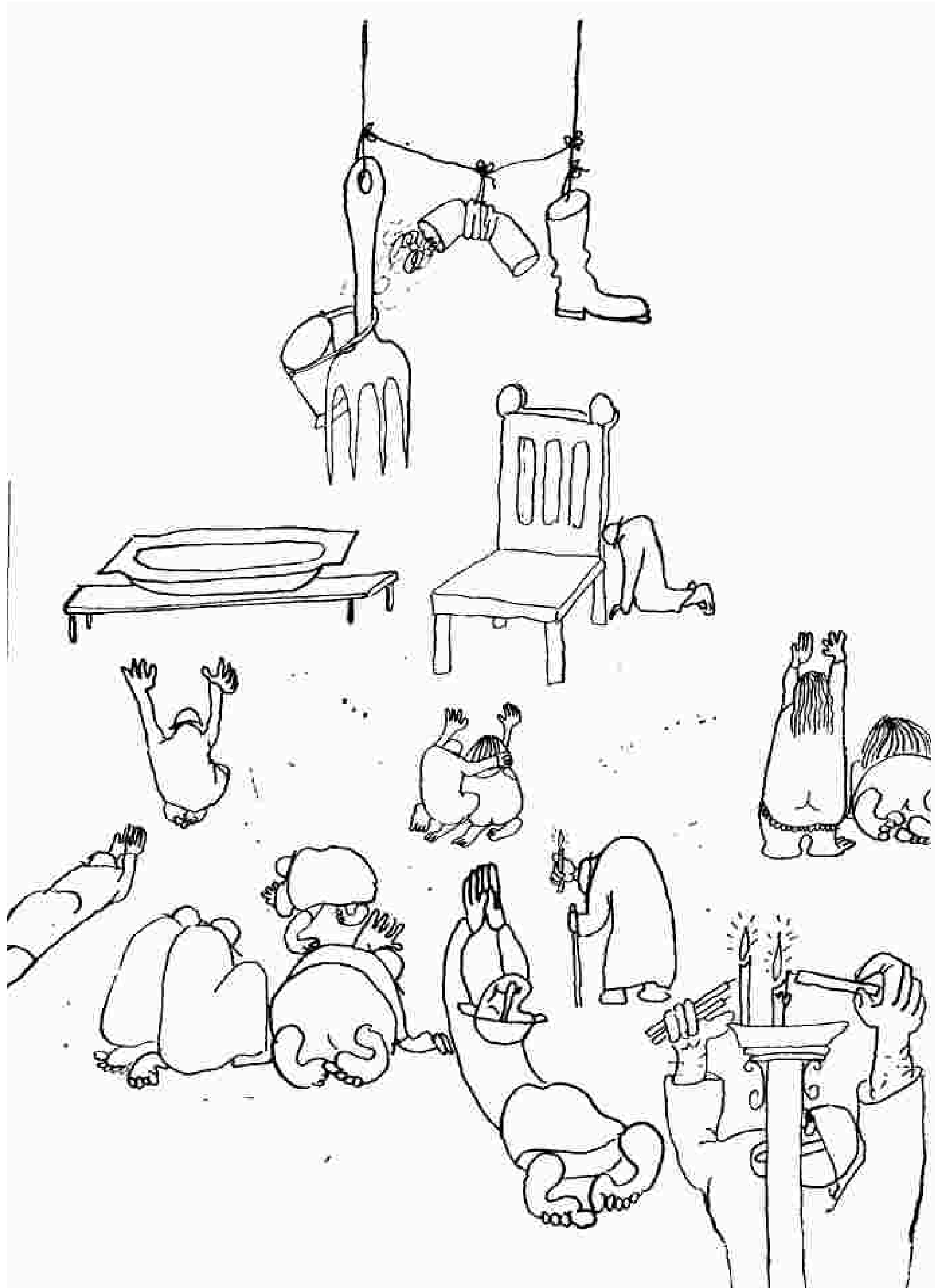
La 10 aprilie 1756, ambasadorul deplânge faptul că lacheii, deşi îmbrăcaţi în livrele, trebuie să plătească, ca orice cetăţean de rând, taxa de poarta, dacă stingerea îi găseşte, seara, în afara zidurilor oraşului. Oare lacheii ambasadorului bavarez plătesc şi ei, la Viena, o taxă asemănătoare? Răspunsul era: da. Dezbaterea problemei ocupă treisprezece coli! În sfârşit, la 30 aprilie, ambasadorul austriac îl anunţă pe Kaunitz că principele elector bavarez a anulat taxa de poartă pentru lacheii ambasadei. „Nu pot decide daca rezultatul favorabil este o urmare a perseverenţei mele — principele elector vrând să-şi exprime bunăvoinţa faţă de persoana mea — sau favoarea

înseamnă recunoaşterea deosebirii dintre ambasadorul imperial şi ambasadorul principelui elector?"

Din 6 aprilie 1770, ne-au rămas alte patru pagini privitoare la pregătirile legate de vizita unei arhiducese austriece la München. Organizarea parăzii provoacă o încurcăturii do o gravitate uluitoare. Ambasadorul austriac pretindea ca garda nobiliară care o va conduce pe arhiducesă să poată intra călare *în curtea interioară* a palatului. Principele elector refuză însă cu încăpăţânare : garda călare poate însoţi înaltul oaspete numai *până la poarta* palatului. De data aceasta, stăruinţa ambasadorului râmase zadarnică şi toate încercările sale eşuară în faţa rezistenţei principelui.

La 27 martie 1778 se ţine o *conferinţă*, sub înalta preşedinţie a principelui elector, pentru a se hotărî cum să se poarte panglica ordinului bavarez „Sf. Gheorghe" : trebuie legată în diagonala de la stânga la dreapta sau de la dreapta la stânga ? Conferinţa a decis pentru soluţia din urmă. Mare a fost consternarea ambasadorului când, la prima recepţie de la curte, principele a purtat panglica de *la stânga spre dreapta*. Împăciuitor, totuşi, raportul adaugă: „*Cu toate acestea*, suveranul a avut grijă să-şi prindă la loc de frunte ordinul «Lâna de aur»".

Şi mai nestăvilite se revărsau, în mormanul de rapoarte, discuţiile în legătură cu prioritatea, *praecedentia*. Ambasadorii nu cedau din privilegiile stăpânirii lor nici cât un fir de păr de perucă. Principiul conducător era bilateral : să se obţină tot ceea ce i se cuvenea aceluia pe care îl reprezentau şi să împiedice ca ambasadorul altui domnitor să beneficieze de acelaşi privilegiu.

În 1761, contele Podstaski participa, ca reprezentant al împăratului austriac, la alegerea episcopului de Passau. Nu era vorba de o ceremonie bisericească, ci de una laică: în calitate de suzeran, împăratul îi dădea noului episcop, arhiducele saxon Coloman, feudele corespunzătoare titlului său. A fost mare paradă. De la început însă s-a iscat un diferend între împuternicitul împăratului şi consistoriul episcopal. Referindu-se la procesul-verbal al unui ceremonial din 1723. contele a pretins de la cei doi canonici, desemnaţi pentru a-l primi solemn, să-l aştepte, înconjuraţi de întreaga suită episcopală, *în josul primei scări*. Aceeaşi suită să-l conducă apoi, *de-a lungul celei de-a doua scări*, până în sala de festivităţi. Maestrul de ceremonii al consistoriului i-a pus în faţa un alt proces-verbal, mai vechi, din 1680, din care reieşea că cei doi canonici nu sunt obligaţi să-l întâmpine pe reprezentantul imperial *la baza primei scări*, ci doar pe *palierul dintre scara întâi şi scara a doua*. Fiind în criză de timp, contele a fost nevoit să cedeze, însă sub rezerva tuturor privilegiilor, ca nu cumva cazul să servească drept normă pentru viitor, şi astfel drepturile împăratului să fie ştirbite.

În ceea ce priveşte plasarea, a repurtat un succes deosebit. În timpul alegerii fusese aşezat, sub un baldachin negru, pe un fotoliu îmbrăcat în postav negru: fotoliul său se deosebea de cel al canonicilor prin ciucurii de fir ce-l împodobeau. La banchet, fotoliul său fusese îmbrăcat în întregime în catifea roşie. în sănătatea împăratului a băut dintr-o *cupă de cristal*, pusă pe o tavă de aur ; când însă a felicitat conciliul şi pe membrii săi, după rang, s-a folosit doar de un pahar obişnuit.

Contele nu uită să povestească nici *cum* şi-a ocupat locul la masa de şedinţă. *A dextro latere* (pe partea dreaptă) stăteau canonicii cu scaunele strâns lipite de masă; cei din partea stângă, în schimb, şi-au împins scaunele înapoi în aşa fel, încât reprezentantul imperial a putut să înainteze, spre locul său, *între ei* şi masă.

De-abia când omul ia cunoştinţa de aceste amănunte îşi poate da scama cât de grea era cariera de diplomat.

Ambasadorul nu putea şti niciodată când va aluneca şi-si va frânge gâtul pe terenul lustruit de eticheta înscăunată de secole. Acest lucru avea drept urmare o veşnică nelinişte, o permanentă alarmă şi imputări continue în ceea ce priveşte prioritatea şi privilegiile.

Contele Ottingen, ambasadorul împăratului Leopold I, s-a întâlnit la Zalánkemèn cu solii sultanului. Ambii emisari se pândeau unul pe altul cum coboară de pe cal, fiindcă dacă vreunul ar fi atins pământul înaintea celuilalt,

faptul ar fi însemnat pentru el o umilire. Contele austriac era om în vârstă, se mişca greoi şi n-a putut sări din şa dintr-o dată. În timp ce-şi dădea drumul în jos încetişor, *turcii stăteau încremeniţi numai cu un picior în scară*. În clipa în care contele a reuşit să se pună în sfârşit cumva pe picioare, turcii au descălecat şi ei.

În diplomaţie, nu numai talpa a avut un rol important. Cine se aşeza mai repede pe scaun îşi cucerea prestigiul priorităţii. La conferinţa de pace de la Karlovitz, s-a găsit o modalitate ingenioasă pentru a preîntâmpina discuţiile dintre ambasadorii austro-ungar, turc, polonez şi veneţian, în ceea ce priveşte prioritatea de rang. S-a construit un edificiu rotund, cu o singura sală, în mijlocul căreia se afla o masă rotundă. Casa-sală avea patru uşi, iar în faţa fiecărei uşi era aşezat cortul unuia dintre ambasadori. La un semn dat, ambasadorii ieşeau, în acelaşi timp, din corturi, intrau deodată pe cele patru uşi ale sălii şi, cu o promptitudine ostăşească, se trânteau, deodată, pe scaunele de lângă masa de şedinţe. Nici unul n-a fost prejudiciat în rangul său[49].

Frederic cel Mare a trimis la Versailles un ambasador ciung, fapt care a pus curtea franceză în mare încurcătură. Dacă la Berlin ar fi fost trimis ca ambasador al Franţei un om teafăr, regele prusac şi-ar fi râs în pumni. Atât s-au tot sfătuit şi au căutat, până au găsit, în sfârşit, un diplomat olog ; acesta dobândi, aşadar, funcţia de ambasador, datorită infirmităţii sale.

S-ar putea să fie vorba doar de o simpla anecdotă, deşi lucrul este plauzibil!

În schimb, marele maestru de ceremonii, englezul Sir John Finett, în jurnalul său, care cuprinde curiozităţile ceremonialelor la care a participat, relatează purul adevăr[50]. Jurnalul n-a apărut decât după moartea sa, deci este sigur că şi-a scris amintirile doar pentru propria sa plăcere, fără a se gândi să-l dea publicităţii.

Cele mai multe buclucuri le-a avut cu încăpăţânatul ambasador veneţian. Odată, italianul fusese invitat cu prilejul unei serbări la curte. Înainte de a răspunde invitaţiei, acesta l-a poftit pe Sir John la el acasă, pretinzând să i se reproducă *cuvânt cu cuvânt* textul invitaţiei adresate ambasadorului francez. A cerut cu îndărătnicie ca invitaţia lui să fie întru totul identică cu cea a francezului; să nu lipsească din ea nici o literă. Sir John i-a îndeplinit dorinţa şi, ca unul care şi-a isprăvit treaba cu bine, s-a dus acasă. Din nou sosi un curier, anunţând — cu sufletul la gură — că veneţianul doreşte să ştie dacă ambasadorul Marelui Ducat o să fie şi el de

faţă la serbare. I s-a răspuns că da. În acest caz, binevoiască Sir John să-i comunice anume care ambasador a primit mai întâi invitaţia, el sau cel al Marelui Ducat, fiindcă de acest lucru depinde participarea lui la serbare. Ce putea să facă Sir John? L-a liniştit spunându-i că, bineînţeles, Veneţia a fost invitată mai întâi.

Sir John a realizat cea mai straşnică lovitura de maestru, când a aplanat gâlceava dintre ambasadorul francez şi cel spaniol, care erau în veşnică harţă. Problema era care dintre ei să şadă, cu ocazia unei conferinţe, la dreapta nunţiului papal. Nu încăpea nici o îndoială că nunţiul n-are decât o singura parte dreaptă. Necăjitul maestru de ceremonii a găsit, până la urmă, o soluţie magistrală. L-a rugat pe nunţiul papal de la Londra să-l invite la conferinţă pe nunţiul de la Paris. Omul a râs şi i-a făcut pe plac. În această situaţie era firesc că nunţiului de Ia Paris i se cuvine să stea la dreapta nunţiului de la Londra. Celor doi arţăgoşi li s-a oferit să-şi aleagă singuri locul. Francezul a ales locul din stânga nunţiului de la Londra, fiindcă în felul acesta era mai aproape de el; spaniolul a optat pentru dreapta lui, fiindcă, deşi era între ei un interpus, totuşi locul putea fi socotit *mai de cinste*. Amândoi erau mulţumiţi.

Au fost şi situaţii când n-ajuta nici un şiretlic. În astfel de cazuri, ambasadorii soluţionau problema priorităţii *cu ajutorul armelor*.

Întâmplarea incredibilă s-a petrecut în septembrie 1661, Ia Londra. Pe Tamisa, sosea la Londra noul ambasador suedez. Conform etichetei de Ia curte, pe malul Tower-ului îl aştepta echipajul regal, care avea să-l conducă spre Whitehall. Cortegiului trebuia să i se alăture şi landourile ambasadorilor străini. Acest protocol făcu să izbucnească o discuţie furibundă : care trăsură trebuie să urmeze imediat după landoul ambasadorului suedez, cea a francezului sau cea a spaniolului ? Regele Carol a ridicai din umeri : domnii să se înţeleagă între ei.

De acord, să se înţeleagă ei intre ei.

Guvernul englez ştia că „înţelegerea" va degenera într-o încăierare urâtă ; a luat deci toate măsurile ca să fie îndepărtaţi de la locul scandalului cetăţenii englezi. În faţa portului a fost scoasă armata, care a dat deoparte mulţimea imensă de curioşi. Guvernului puţin îi pasă în ce fel îşi vor sparge capetele domnii ambasadori.

Ambasadorul suedez trebuia să sosească la orele trei după masă. Încă de la ora zece, trăsura spaniolului se afla la faţa locului, escortată de cincizeci de oameni înarmaţi. Francezul a întârziat puţin, fiind astfel în

dezavantaj. În schimb, avea o suta cincizeci de ostaşi: o sută de pedestraşi şi cincizeci de călăreţi.

Apăru şi ambarcaţiunea; ambasadorul suedez coborî, ocupându-şi locul în caleaşca regală. în momentul în care cupeul s-a pus în mişcare, cei doi adversari, care se pândeau, au şi tăbărât unul asupra celuilalt. Spaniolii s-au desfăşurat în linie de bătaie, barând drumul, pentru a-şi acoperi trăsura, care, profitând de situaţia avantajoasă, o pornise la trap în urma trăsurii suedezului. Francezii au tras o salvă cu pistoalele şi archebuzele apoi au năvălit cu sabia scoasă asupra spaniolilor. S-a iscat o bătălie în toată legea. Spaniolii luptau împotriva atacatorilor francezi, superiori ca număr, cu o furie nebună, fără a ceda o palmă de loc. Au fost omorâţi doisprezece oameni, răniţi — patruzeci. Numărul morţilor a fost sporit şi de un cetăţean englez. Mânat de curiozitate într-un loc primejdios, s-a ales cu un glonţ în cap.

Părea că faţă de eroismul orb al spaniolilor, francezii ar fi superiori în strategie. Pentru orice eventualitate, ei au ţinut în rezervă un grup de călăreţi ; acesta avea sarcina s-o ia în galop după trăsura spaniolilor, s-o atace şi *să-i taie hăţurile*. Aşa s-a şi întâmplat. Însă, minunea minunilor : sabia nu reuşea să taie hăţurile. Spaniolii fuseseră şi mai şireţi: *în loc de curele puseseră la trăsurii lanţuri îmbrăcate în piele*.

Soarta bătăliei s-a decis; nu însă şi cea a priorităţii. Ludovic al XIV-lea îşi smulgea de furie... peruca. *A întrerupt legăturile diplomatice cu Spania*. A remis paşaportul ambasadorului spaniol, iar pe al său l-a rechemat de la Madrid. În jurul Pirineilor sufla vânt de război. Fiind mai slabă, Spania a fost nevoită să cedeze. Ambasadorul spaniol, marchizul Fuentes, a declarat solemn, în prezenţa curţii de la Versailles şi a celor douăzeci şi şase de ambasadori şi reprezentanţi străini, că Spania *recunoaşte* prioritatea Franţei. În amintirea importantului eveniment, Ludovic *a bătut* o medalie. Pe o parte a medaliei se vede un cap încununat, iar pe cealaltă parte, Ludovic pe tron, şi în faţa lui, într-o atitudine umilă, marchizul Fuentes, înconjurat de ceilalţi ambasadori. Inscripţia medaliei: *Jus praecedendi assertum, confitente hispanorum oratore* (Prioritatea a fost confirmată, ambasadorul spaniolilor a recunoscut-o).

ROBA ŞI PERUCA

Judecătorul ele odinioară se îmbrăca în robă, îşi punea peruca şi din momentul acela se dezumaniza; devenea o maşină judiciară, îmbrăcată cu fast oficial. Degeaba spunea apostolul Pavel: „Litera omoară, spiritul însufleţeşte". Dreptul medieval nu lua în considerare decât litera[51]. Nu-l interesa intenţia, ci fapta. Pedeapsa pe care legea a hotărât-o pentru fapta respectivă era aplicată fără cruţare. Nu exista nici discernământ, nici circumstanţă atenuantă, nici îndurare!

Robotul cu robă şi perucă trimitea la eşafod chiar şi un copil, dacă acesta comisese vreo faptă pe care legea o pedepsea cu moartea. Între tipăriturile aflate în biblioteca Széchényi, într-un pachet de manuscrise din 1780 se găseşte descrierea amănunţită a felului în care a fost *decapitată o fetiţă de treisprezece ani*, cu numele de Margarete Dissler. Acest lucru s-a întâmplat în secolul care se numea al luminilor! În numărul 30 din anul 1681, al ziarului berlinez „*Sonntagischer Postilion*", se află o ştire care relatează despre *o fetiţă de paisprezece ani* care a fost prinsă încercând să provoace un incendiu. Astăzi, medicii s-ar pronunţa: piromanie. Pe vremea aceea însă au condamnat-o la moarte, au decapitat-o, iar cadavru! i l-au ars. Un alt ziar berlinez, „*Vossische Zeitung*", relatează, în numărul 112 din 1749, că în Bavaria a fost arsă pe rug o vrăjitoare. Având în vedere că s-ar fi dovedit că ea a iniţiat în meserie şi o fetiţă de opt ani, au executat şi copila: călăul i-a deschis venele.

Nu se ceda din îndărătnicul principiu de represiune nici când făptaşul nu putea fi adus în faţa instanţei. În acest caz, pedeapsa se executa simbolic, în *effigie*. Dacă prin sentinţă s-a pronunţat condamnarea la moarte, se confecţiona un manechin de paie care era târât în centrul oraşului, sub spânzurătoare. Acolo, manechinului de paie i se citea, în mod solemn, sentinţa, apoi i se dădea ordin călăului să-şi facă datoria. Respectând strict

toate canoanele meseriei sale, călăul spânzura manechinul. Lipsea doar medicul care să confirme, cu ajutorul stetoscopului, moartea.

Dacă sentinţa era deosebit de aspră, ea prevedea şi arderea cadavrului după execuţie ; şi acest ordin era adus la îndeplinire cu stricta respectare a legii. *După ce-I spânzura, călăul scotea din ştreang manechinul de paie, îl aşeza pe rug şi ii ardea cu mare pompă, spre edificarea publicului spectator*.

PROCESE PENALE ÎMPOTRIVA CADAVRELOR

Neiertătoarea practică judiciară se aplica şi în cazul când făptaşul murise între timp. Principiul aspru al represiunii, cu alte *cuvinte răzbunarea etatizată*, îşi descărca furia rece şi pe cadavru.

Atunci când Carol al II-lea s-a întors în Anglia pentru a ocupa tronul tatălui său, Cromwell şi câţiva dintre cei ce împărţiseră puterea cu el odihneau sub lespezile de marmură ale catedralei Westminster.

La 30 ianuarie 1661 — aniversarea execuţiei lui Carol I — sicriele lui Cromwell şi a doi dintre tovarăşii săi au fost scoase din mormintele lor şi duse la Tyburn, locul de execuţie al criminalilor de rând. Acolo, cele trei cadavre au fost spânzurate, lăsate în spânzurătoare până seara, apoi decapitate şi înmormântate la piciorul spânzurătorii. Acest spectacol ,,rar' a avut loc în prezenţa unui public numeros : doamnele din elita Londrei considerau de datoria lor să se abată pe la Tyburn, pentru a se „îmbogăţi cu plăcuta amintire" a unui tablou interesant. Ce nervi trebuie să fi avut femeile acelea! Memorialistul Pepys relatează întâmplările din ziua de 30 ianuarie a acelui an : a ascultat o predică, a primii o scrisoare de la fratele său, apoi a vizitat-o pe lady Batten. Aceasta. împreună cu soţia lui Pepys, sosise chiar atunci de Ia Tyburn, unde fuseseră să vadă cele trei cadavre spânzurate. Excursia doamnelor este amintită, fără nici un comentariu, ca cel mai firesc lucru.

Este caracteristic pentru formalismul vechii legislaţii că procesul împotriva cadavrului celui vinovat decurgea cu respectarea tuturor normelor procedurale. Diferenţa era doar că se desemna un curator pentru cadavru, deoarece, după cum se ştie, cadavrul nu poate vorbi şi, în consecinţă, n-are cum să se apere. Astfel se proceda în cazul sinucigaşilor; un foarte interesant extras de proces, din 1725, ilustrează semnificativ faptul :

„Proces penal, intentat de către procurorul regal din Fontaine-des-Nonnes, împotriva lui Jacques de la Porte, funcţionar al judecătoriei din Marcilly, curator pe lângă cadavru! lui Charles Hayon. La proces s-a dovedit că Charles Hayon. locuitor din Chaussee, s-a sinucis, din proprie iniţiativă şi în mod criminal ; legându-şi picioarele, el s-a aruncat în râu, înecându-se. Drept pedeapsă, cadavrul lui este condamnat să fie plimbat pe străzile comunei Chaussee întins cu faţa în jos pe un grătar de lemn" [52].

N-am putut constata dacă, în căzu! lui Cromwell, procesul a decurs după toate formalităţile : în schimb, actele procesului intentat împotriva cadavrului ucigaşului lui Henric al III-lea se păstrează integral până în zilele noastre[53].

Cu acei prilej au fost ascultaţi nouă martori, care au declarat cu toţii, sub jurământ, ceea ce toată lumea ştia, şi anume: atentatorul Jacques Clement l-a înjunghiat pe rege, după care soldaţii şi curtenii, năvălind în cameră, l-au ciopârţit pe atentator, omorându-l. După obişnuita introducere, sentinţa rostită în numele urmaşului regal, Henric al IV-lea, dispune:

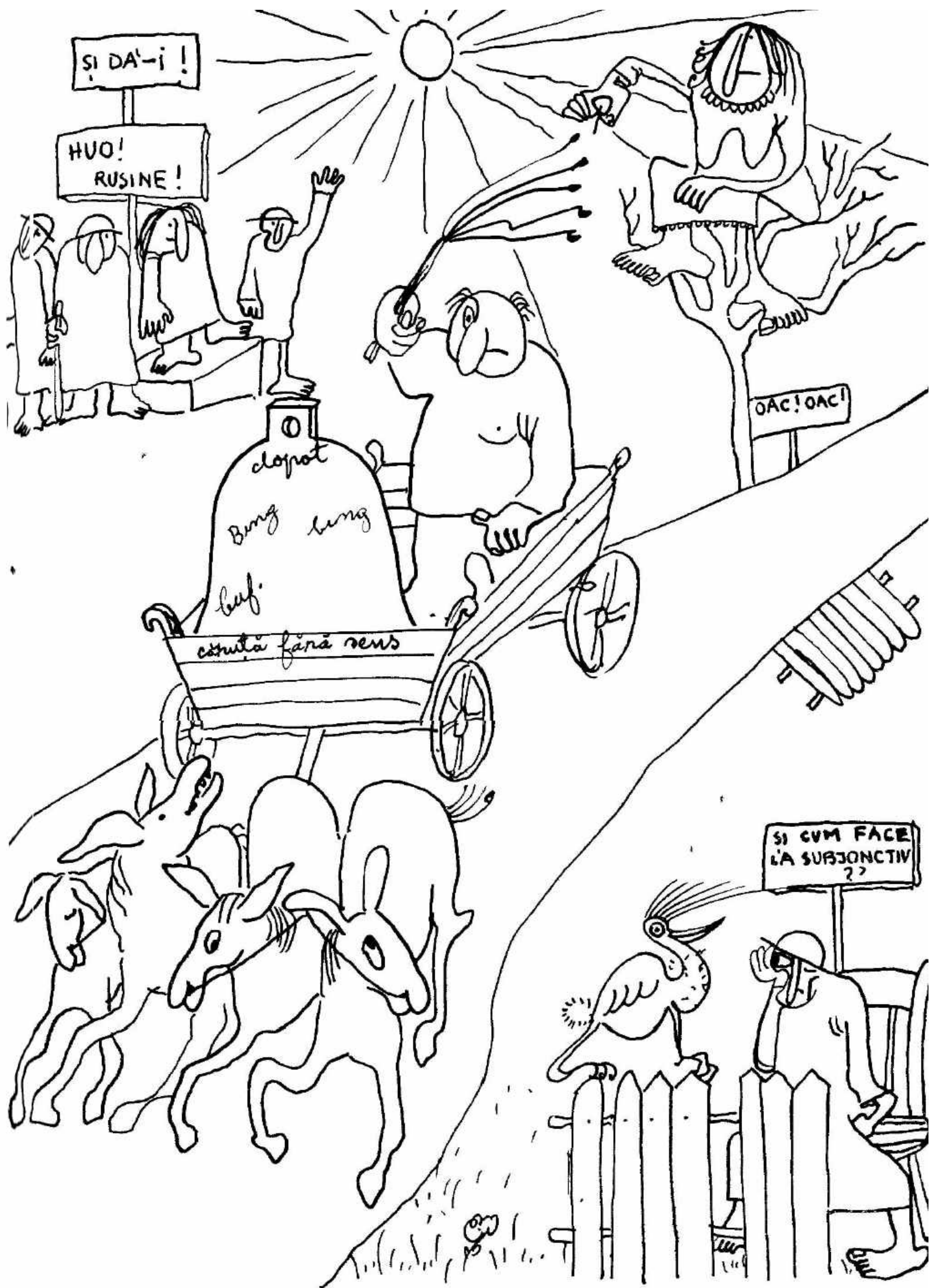
,,Urmând sfatul consiliului judecătoresc, maiestatea sa a hotărât şi hotărăşte : cadavrul amintitului Clement să fie rupt în patru de patru cai, apoi ars, iar cenuşa aruncată în fluviu, pentru ca în felul acesta să-i piară până şi urma. Dat la St. Cloud, 2 august 1589. — Iscălit: Henry. — Adnotare: S-a îndeplinit în acelaşi loc şi în aceeaşi zi".

Ruperea în patru era pedeapsa ucigaşilor de regi.

Henric al IV-lea nu bănuia că şi el va fi victima pumnalului unui atentator, iar ucigaşul său, Ravaillac, va suporta pe viu supliciul lui Clement.

Era mai puţin tragic când legea îşi descărca setea de răzbuna re pe *obiectele neînsufleţite*.

La 8 aprilie 1498, mulţimea ridicată împotriva Iui Savonarola a asediat mănăstirea San Marco din Florenţa. Unul dintre discipolii călugărului a tras clopotul. La semnalul de alarmă cei din mănăstire s-au strâns şi au rezistat un timp : până la urmă, însă, a biruit mulţimea. Restul îl ştim. Însă puţini ştiu că arderea pe rug a lui Savonarola a fost urmată, în vara aceluiaşi an, de *condamnarea clopotului* de către un consiliu de magistraţi. Clopotul a fost scos din turn, pus într-o căruţă trasă de măgari şi purtat prin tot oraşul: călăul îl biciuia tot timpul, la fel cum zbirii lui Xerxes biciuiseră Helespontul.

ȘI DA'-i !
HUO!
RUȘINE!
OAC! OAC!
clopot
Bing
bing
buf
căruță fără sens
ȘI CUM FACE
LA SUBJONCTIV
??

Am enumerat aceste câteva pilde, ca să pot deschide, cu ajutorul lor, cărare prin bălăriile vechiului drept, şi, în felul acesta, să ajung la cea mai absurdă procedură judiciară feudală, la aşa-numitele procese intentate animalelor.

PROCESE INTENTATE ANIMALELOR

Să acuzi şi să condamni animale: iată o temă minoră pentru umorişti.

Trebuie să deosebim două feluri de procese intentate animatelor:

O categorie de procese avea ca scop izgonirea animalelor dăunătoare care aduceau pagube mai însemnate. Aceste procese ţineau de competenţa tribunalului ecleziastic.

O altă categorie de procese era formată din cele care se intentau împotriva unui *anumit animal criminal*, şi aveau ca scop pedepsirea fărădelegii săvârşite. Acestea ţineau de judecătoriile civile.

Procesele bisericeşti nu intră în cadrul cărţii mele. Le amintesc, pe scurt, numai pentru a releva deosebirea dintre cele două soiuri de procese.

Printre calamităţile naturale ale evului mediu, un loc important îl ocupau imensele roiuri de vieţuitoare mărunte care se abăteau peste o regiune: lăcuste, viermi, cărăbuşi, şerpi, broaşte, şoareci, guzgani, cârtiţe etc. Ele distrugeau recolta şi, de multe ori, în urma lor izbucnea foametea. Ştiinţa din vremea aceea privea neputincioasă dezastrul. Oamenii deci au renunţat la ştiinţă, apelând la religie.

Primejdia, care izbea pe neaşteptate şi cu putere necruţătoare, nu şi-o puteau explica decât ca pe o faptă a vreunui demon. Nu lăcustele devorează recolta, nu şoarecii rod rădăcinile plantelor, *ci însuşi necuratul o distruge, întruchipat în acele animale dăunătoare*. Oamenii îngroziţi aşteptau ajutorul de la preoţii lor şi pretindeau ca *demonul să fie afurisit*.

Bine. dar afurisirea avea reguli foarte precise. Formalismul evului mediu s-a insinuat şi în dreptul bisericesc, la fel ca si în cel laic, lucru cu atât mai de înţeles cu cât în ambele domenii legislative paragrafele erau învârtite, sucite şi cârpăcite de aceiaşi jurişti.

Trebuia respectate, prin urmare, şi la afurisenie normele de judecată: denunţul, desemnarea apărării, procesul, acuzarea, apărarea, sentinţa. Fireşte, astăzi toate aceste lucruri par comice, dar privite prin optica epocii erau ciudate doar în măsura în care astăzi ni se par ciudate unele dintre obiceiurile tradiţiei engleze. Ştim, de pildă, că în amintirea „conspiraţiei prafului de

puşcă", şi astăzi, într-o anumită zi a anului, o gardă coboară în pivniţele parlamentului britanic, luminând cu *lămpaşe de ulei* fiecare ungher spre a vedea dacă nu cumva se ascunde, pe undeva, ceva suspect! Cred că nici nu trebuie să amintim că întreaga pivniţă este inundată de lumină electrică. Cu toate acestea, nu râde nimeni de zelul emeritei gărzi.

Sentinţa tribunalului bisericesc cuprindea, pentru început, un avertisment (*monitoire*). Apoi urma afurisirea propriu-zisă (*maledictio*). *Nu împotriva animalului, ci a demonului !*

S-au întâmplat cazuri când şi tribunalele laice încercau o procedură asemănătoare. Aceasta era o caricatură a proceselor bisericeşti, cum ne informează, plin de umor involuntar, un detaliat proces-verbal de procedură care s-a păstrat.

Procesul a avut loc în Elveţia, în faţa judecătoriei din comuna Glurns[54].

„Anno Domini 1519, de ziua Ursulei, în faţa judecătorului comunei, Wilhelm von Hasslingen. s-a înfăţişat Simon Fliss, locuitor al comunei Stilfs, anunţând, în numele locuitorilor comunei, că, în conformitate cu prevederile legii, doreşte să intenteze acţiune penală împotriva şoarecilor de câmp. Cum, potrivit prevederilor legale, în astfel de cazuri şoarecii au nevoie de apărător, el a cerut ca autorităţile să numească din oficiu un apărător, astfel ca şoarecii să n-aibă motiv a se plânge. Pe baza acestei cereri, judecătorul l-a numit pe cetăţeanul Hans Grienebner din Glurns ca apărător al sus-numiţilor şoareci, împuternicindu-l legal în această funcţie. După aceasta, din partea locuitorilor comunei Stilfs, Simon Fliss a desemnat acuzatorul împotriva şoarecilor, în persoana lui Minig von Tartsch."

(Se pare fie că procesul s-a tot amânat, fie că se ţinea zi de judecată numai de două ori pe an, fiindcă ultima dezbatere n-a avut ioc decât în 1520, în miercurea următoare zilei lui Filip şi Jacob.)

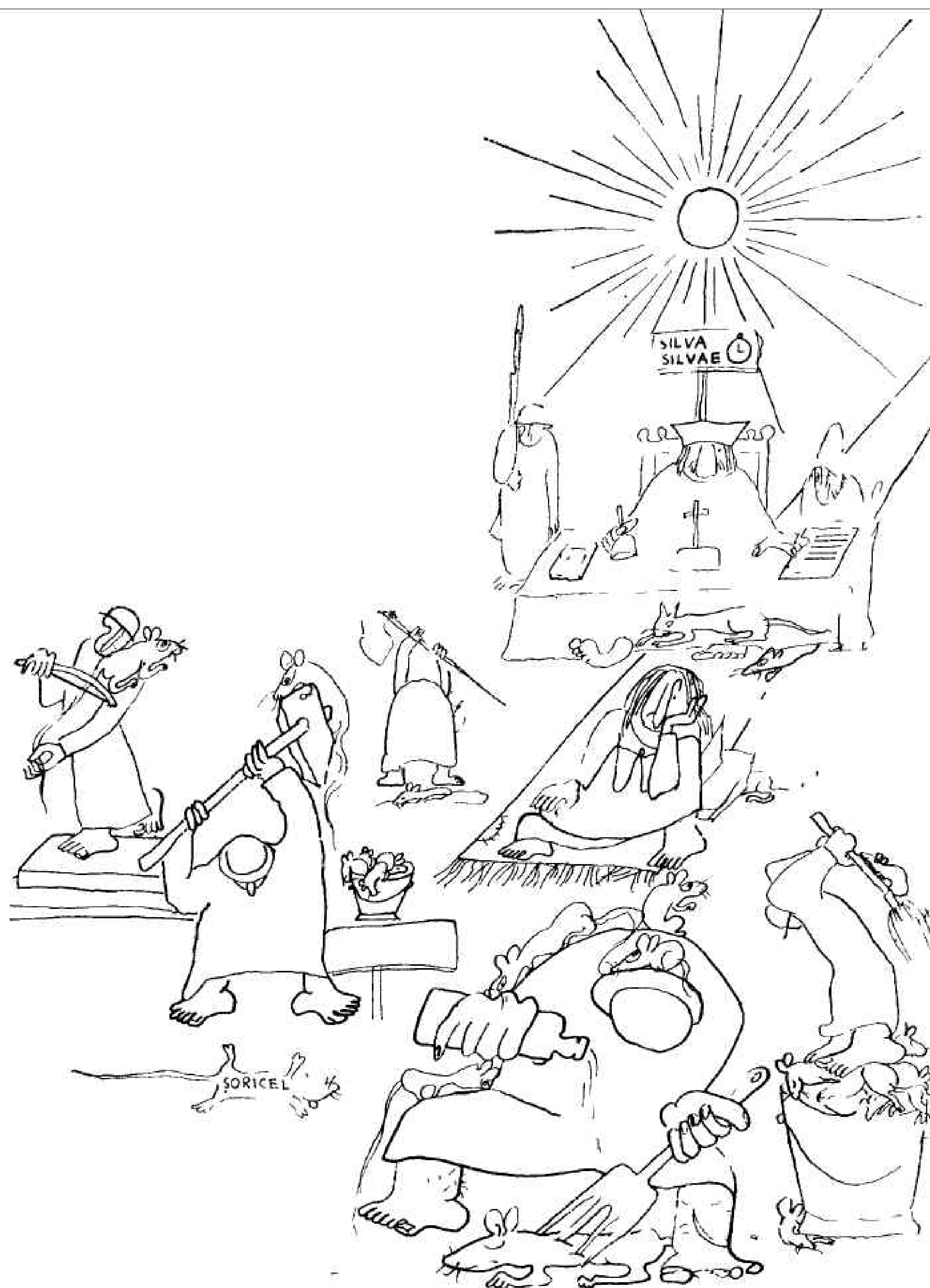
„*Judecător* : Conrad Spergser (Căpitan de mercenari în trupele conetabilului de Bourbon.) *Juraţi* (se înşiră numele a 10 cetăţeni).

Împuternicit de toţi locuitorii comunei Stilfs, acuzatorul Minig von Tartsch a arătat că el a citat pentru ziua aceea în faţa instanţei pe Hans Grienebner, apărătorul animalelor lipsite de raţiune, numite şoareci de câmp, drept care respectivul Hans Grienebner s-a şi înfăţişat, prezentându-se ca reprezentant al şoarecilor de câmp.

Fiind audiat ca martor, Minig Waltsch, locuitor din Sulden, a spus că el umblă de 18 ani prin ogoarele din Stilfs si a putut constata că şoarecii de

câmp produc într-adevăr pagube însemnate, astfel încât locuitorilor abia de le rămâne puţin fân.

Locuitorul Niklas Stocker din Stilfs a arătat că el ajuta la lucrul câmpului pe acele ogoare şi a văzut cum nişte animale — ale căror nume şi prenume nu le cunoaşte — produc mari pagube gospodarilor : acest lucru l-a putui constata mai ales toamna, la cositul otavei.

SILVA
SILVAE
SORICEL

În prezent, Vilas von Raining locuieşte în vecinătatea comunei Stilfs. dar acum zece ani era locuitor al Stilfsului. El arată că poate afirma acelaşi lucru ca Niklas Stocker, fiindcă şi el i-a văzut de multe ori pe şoarecii stricători.

Acestea fiind zise. martorii şi-au întărit prin jurământ depoziţiile."

(După cum se vede, judecătorul a evitat să audieze gospodarii interesaţi din Stilfs, dovedindu-şi imparţialitatea prin faptul că a ascultat numai martori nepărtinitori, dezinteresaţi : doi cetăţeni de prin împrejurimi şi un zilier localnic.

Acuzarea :

„Minig von Tartsch acuză şoarecii de câmp pentru daunele pe care le provoacă şi demonstră că dacă lucrurile vor continua, iar animalele dăunătoare nu vor fi îndepărtate, cei care l-au împuternicit vor ajunge în situaţia să nu mai poată plăti impozitele şi vor fi nevoiţi să se mute prin alte părţi".

Apărarea :

„Faţă de această acuzare, Grienebner arătă: A înţeles acuzaţia, însă reaminteşte că protejaţii săi aduc şi foloase (distrug larvele insectelor), deci el contează pe faptul că judecătoria nu le va retrage ocrotirea sa. Dacă acest lucru totuşi se va întâmpla, el cere ca instanţa să oblige prin decizie pe pârâtori să desemneze un alt teritoriu, unde naraţii să poată trăi mai departe netulburaţi; să pună la dispoziţia lor o gardă care, în timpul mutării, să-i apere de duşmanii lor fireşti, câinii şi pisicile, iar în încheiere îşi formulează pretenţia că dacă în cazul că printre protejatele sale s-ar găsi vreunele gravide, să li se dea un termen de graţie suficient pentru a-şi putea naşte puii şi a-i transporta în condiţii optime".

Sentinţa :

„După audierea acuzării şi a apărării, precum şi a martorilor, se hotărăşte că animalele dăunătoare cu mumele de şoareci de câmp sunt obligate să evacueze ogoarele şi păşunile comunei Stilfs şi să se mute în termen de 14 zile, fiindu-le interzisă pe veci întoarcerea pe meleagurile de unde au plecat; dacă însă vreuna din rozătoare este însărcinată sau dacă din cauza vârstei fragede n-ar suporta călătoria, pentru acestea se asigură

ocrotire încă 14 zile : în schimb, toţi cei în stare să călătorească trebuie să plece, la termenul fixat".

Se poate vedea că formele procedurale s-au respectat cu stricteţe, instanţa fiind la fel de nepărtinitoare în sentinţă ca şi la audierea martorilor. Şoarecii trebuia să fie condamnaţi, deoarece comportarea lor distrugătoare a fost dovedită de martori imparţiali. Faţă de unii dintre condamnaţi instanţa a dovedii însă o atitudine deosebit de înţelegătoare, luându-se după procedura legală, care asigura diferite înlesniri femeilor însărcinate. Faţă de propunerea apărătorului a avut o atitudine rezervată şi rigidă : n-a desemnat vreun alt loc de pripas, ci pur şi simplu i-a expulzat pe vinovaţi. Să se ducă unde vor ! S-au dus ? Au rămas ? Nu se ştie !

Procesul penal individual, agăţat de gâtul animalului vinovat, avea cu totul alt caracter. În asemenea cazuri, prin judecător glăsuia vechiul principiu juridic *jus talionis* : ochi pentru ochi, dinte pentru dinte. Dacă pedeapsa se putea „executa" de vinovaţi fugiţi sau de oameni morţi, de ce n-ar putea-o executa şi animalele delincvente? Principiul rigid al răzbunării şi al terorii poruncea ca cel în culpă să ispăşească : zeiţa Themis şi-a legat ochii, n-o interesa dacă paloşul ei cade peste om sau animal [55].

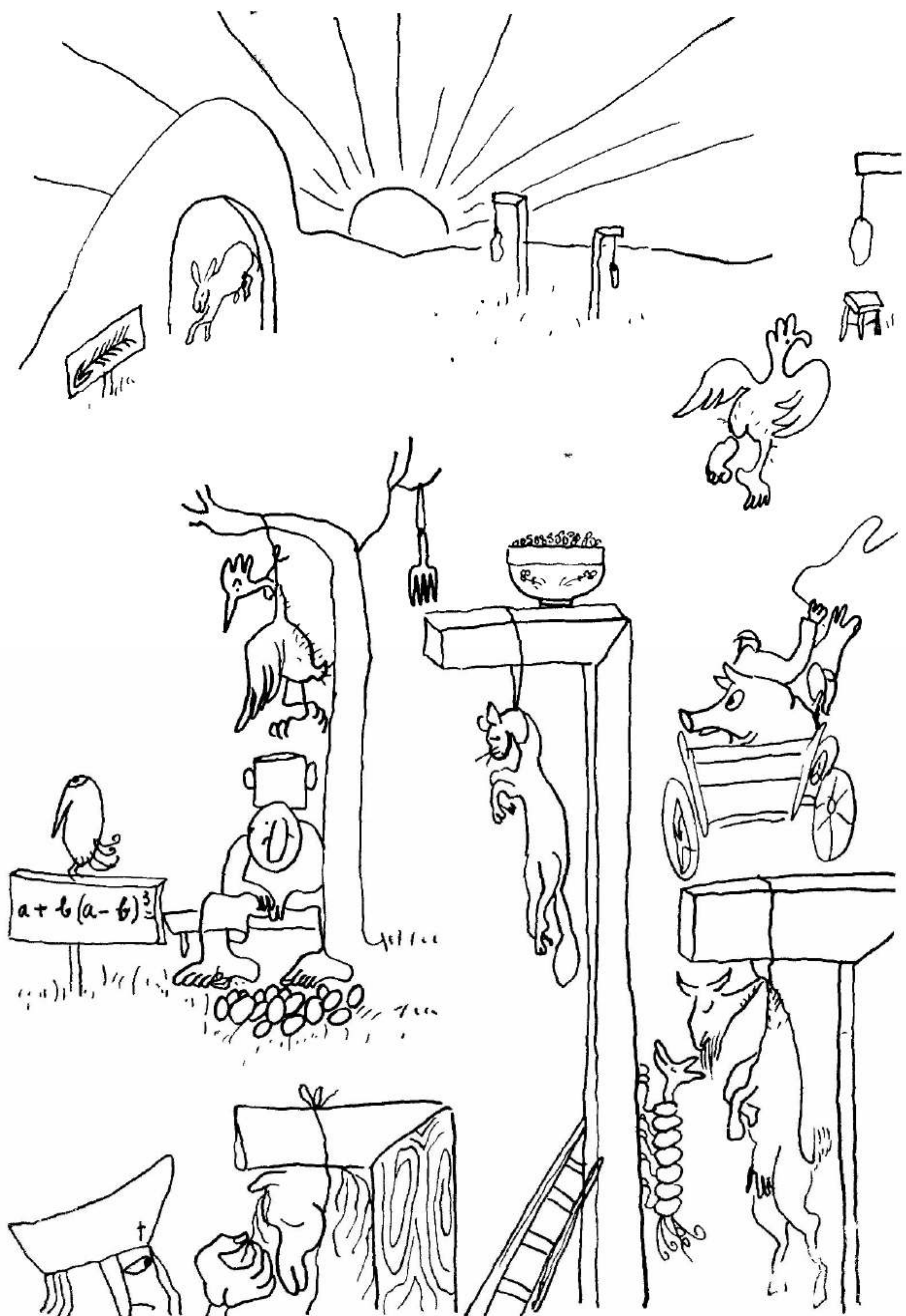
Prima sentinţă care ne-a parvenit datează din 1266 şi a fost pronunţată împotriva unui porc : cea din urmă sentinţă împotriva animalelor condamnă la moarte, o iapă. în 1692. Deci moda proceselor de o absurditate fără seamăn a ţinut mai mult de *patru secole*. Ne-au rămas în total 93 de însemnări şi procese-verbale autentice, ceea ce reprezintă un număr foarte mare, având în vedere prăpădul pe care-l făceau în vechile arhive incendiile, pustiirile războaielor şi lipsa de grijă a oamenilor. Cele mai multe cazuri provin din Franţa, dar avem date şi din Germania, Elveţia, Italia. Din Anglia ne-au rămas foarte puţine date autentice, însă câteva rânduri din opera lui Shakespeare ne lasă sa înţelegem că şi acolo probabil erau frecvente execuţiile de animale „vinovate". În *Negustorul din Veneţia*, Gratiano se repede la nemilosul Shylock cu aceste cuvinte:

„Firea ta de călău îmi aduce aminte de lupul spânzurat pentru omucidere, al cărui spirit hain s-a smuls până şi de pe spânzurătoare".

Procedura era îndeplinită de judecătoria de resort. Procurorul reprezenta acuzarea. Se întâmpla să se delege şi un apărător din oficiu. Se audiau martori, uneori se făcea şi o anchetă la faţa locului, consemnând totul în procese-verbale amănunţite. Se întâmpla, de pildă, ca în virtutea anumitor

reguli de procedură, un porc vinovat să fie supus torturii, iar amarnicul său guiţat să fie luat drept recunoaştere a vinovăţiei.

Până la pronunţarea sentinţei, animalul inculpat îşi petrecea zilele în tristă detenţie, la fel ca şi tovarăşii săi de suferinţă, oameni, în aceeaşi închisoare şi sub supravegherea aceloraşi temniceri. Mai mult, facturi oficiale atestă că autorităţile alocau pentru hrana animalelor deţinute aceeaşi sumă ca pentru puşcăriaşii oameni. În cazurile mai sus amintite se ivea doar o singură dificultate. Conform regulilor, trebuia ţinută evidenţa celor arestaţi. Sub ce nume urma să figureze deci animalul deţinut? Şi cu aceasta birocraţia a scos-o la capăt, înregistrând deţinutul patruped pe numele stăpânului său : „porcul lui X Y".

$a + b(a - b)^3$

Dacă dezbaterile dovedeau vinovăţia animalului acuzat, instanţa pronunţa sentinţa. Cunoaştem un caz din 1499, când, potrivit regulilor, sentinţa s-a citit în faţa animalului condamnat, la închisoarea unde acesta era ţinut în prevenţie. Pedeapsa unui animal care a săvârşit un omor era moartea. Dintre toate felurile de execuţii, se aplica, îndeosebi, spânzurătoarea, socotită ca fiind cea mai ruşinoasă pedeapsă. Puteau surveni cazuri şi mai grave, de pildă când animalul vinovat şi-a impus sau şi-a sfâşiat victima cu o cruzime deosebită. În astfel de cazuri, pedepsele se înăspreau, aplicându-se aceleaşi suplicii prin care se făcea mai îngrozitoare moartea fioroşilor criminali.

În 1463 au fost îngropaţi de vii doi porci criminali ; tot un porc a fost condamnat în 1386 să fie târât prin tot oraşul, de către călău, spre locul de execuţie, întins pe un grătar de lemn.

Sentinţa de condamnare la moarte o executa călăul oficial, în public, cu respectarea tuturor formalităţilor. Călăul primea remuneraţia reglementară, ca în cazurile de execuţie obişnuită, în arhiva oraşului Meulan din Franţa există şi astăzi o noul datând din 1403, în care sunt trecute cheltuielile pricinuite de executarea unui porc condamnat. Faimosul document glăsuieşte astfel :

„Pentru hrana porcului din închisoare: 6 sous parizieni.

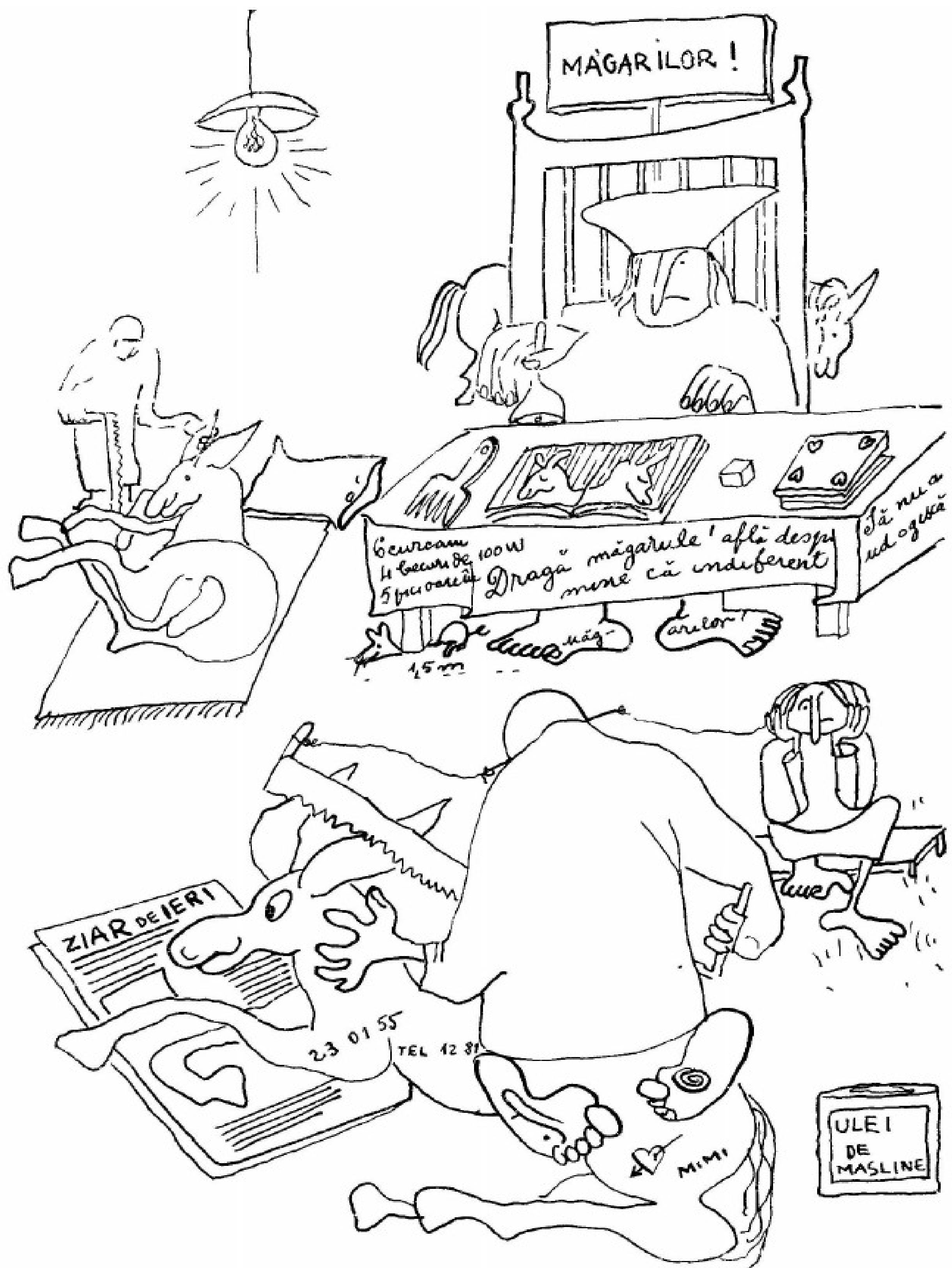
Item, ca urmare a ordinului domnului judecător-şef, pentru călăul care a venit de la Paris să execute sentinţa, 54 sous parizieni.

Item, plata pentru căruţa în care porcul a fost dus la locul de execuţie, 6 sous parizieni.

Item, pentru frânghia cu care a fost legat şi spânzurat porcul, 2 sous parizieni şi 8 centime.

Item, pentru mănuşi. 2 centime pariziene".

Din notă reiese, aşadar, că la dramaticul eveniment călăul purta mănuşi, la fel ca şi la executarea unui om. Erau cazuri când se tăia râtul porcului şi pe capul astfel ciopârţit se punea o mască umană. Câteodată se îmbrăca animalul cu pantaloni şi vestă, spre a se crea o şi mai mare asemănare cu oamenii.

MĂGARILOR!
6 curcani
4 becuri de 100 W
Dragă măgarule! află despre mine că indiferent
măg-
arilor!
1,5 m
ZIAR DE IERI
23 01 55
TEL 12 81
MIMI
ULEI DE MASLINE

De cele mai multe ori apare ca acuzat porcul, fiind totodată şi un martor care atesta nemaipomenita neglijenţă a părinţilor faţa de copiii lor. Aceşti părinţi neglijenţi, de vreme ce şi aşa era la îndemână un călău, ar fi meritat să fie cel puţin plesniţi. Mai rar apare ca acuzat taurul sau calul, şi mai rar catârul sau măgarul. În 1462 a fost spânzurată şi o pisică, fiindcă înăbuşise un prunc.

În cazuri mai puţin grave, animalul acuzat avea şansa să scape de pedeapsa cu moartea. Cunoaştem legea din 1395 din Sardinia în legătură cu măgarii care pătrund într-un loc interzis: dacă măgarul intră pentru prima dată în locul cu pricina, legea ordona să i se taie o ureche: în caz de recidivă, se tăia şi cealaltă ureche. Poate este singurul caz din istorie când o pedeapsă infamatoare face să dispară tocmai semnul infamiei — urechile de măgar.

Din păcate, nu avem decât foarte puţine informaţii în legătură cu un proces penal din vechea Rusie intentat unui *berbec* împungăcios. Ştim doar atât, că judecătorul l-a condamnat pe animalul arţăgos la *deportare în Siberia*. Nu ne-au rămas date despre felul în care s-a adus la îndeplinire sentinţa, nici despre viaţa particulară a berbecului, condamnat să mănânce pâinea amară a deportării.

Ştim însă mai multe despre câinele care, într-un orăşel din Austria, a muşcat un consilier municipal. Stăpânul câinelui şi-a dovedit nevinovăţia, obţinându-şi achitarea. În schimb, animalul trebuia să ispăşească. Pentru oribilul atentat a fost condamnat la închisoare pe un an şi o zi. În urma unor circumstanţe agravante, trebuia să-şi ispăşească pedeapsa nu în închisoarea obişnuită, ci într-o cuşcă în mijlocul oraşului. Numele acelei cuşti de fier era *Narrenketterlein* (cuşca infamiei), şi în ea se închideau vinovaţii condamnaţi să suporte şi batjocura publică.

Cunoaştem, de asemenea, şi cazul unui *conflict de competenţă*. În 1314, în comuna Moissy din Franţa, un taur scăpat din staul a luat în coarne un om. Fiind înştiinţat, contele de Valois, vecin de domeniu cu comuna, a dispus arestarea taurului şi a ordonai deschiderea procedurii penale. Funcţionarii contelui au descins la Moissy şi, în mod reglementar, au dat curs procesului. Audiindu-se martorii, taurul a fost dovedit criminal. Instanţa contelui, cu drept de viaţă şi de moarte (*jus gladii*), a dat sentinţa, care a fost executată pe loc, la spânzurătoarea comunei. Dar, după asta, primăria comunei Moissy şi-a adus aminte că pe teritoriul ei contele n-ar fi avut drept de judecată. A făcut recurs la instanţa superioară, dieta comitatului. Dieta s-a luat cu mâinile de cap : pe de o parte, comuna avea dreptate, iar pe de alta nu

era recomandabil să te pui rău cu puternicul conte de Valois. În consecinţă, a decis în mod înţelept că într-adevăr contele n-a avut dreptul să judece pe teritoriul comunei, în schimb, spânzurarea taurului fusese legală, fiindcă acesta o meritase.

Au rămas însemnări şi despre *acordarea înaltei graţieri*.

În septembrie 1379. pe imaşul comunei Jussey, trei porci turbaţi s-au repezit la băieţaşul porcarului comunei şi l-au sfâşiat. S-a iscat mare zarvă, porcii alergau în toate părţile şi, la îmbulzeală, turma de porci a moşierului s-a amestecat cu turma comunei. Pentru a potoli revolta opiniei publice, moşierul a dispus deschiderea procedurii penale, închizând, deocamdată, ambele turme într-o cocină de prevenţie. Dar, după primul elan, atât moşierul, cât şi primăria şi-au dai seama că de aici poate ieşi o mare belea, fiindcă judecata supremă o exercita ducele de Burgundia. Daca acesta s-ar fi amestecat în proces, se putea foarte uşor întâmpla ca el să nu se mulţumească doar cu condamnarea celor trei porci — vinovaţii principali —, ci să dispună executarea, *pentru complicitate*, a ambelor turme. Aceasta însemna o imensă pagubă, deoarece vânzarea cărnii animalelor executate era interzisă. Ea se arunca la câini ori se îngropa la piciorul spânzurătorii. Prin urmare, seniorul s-a dus personal în audienţă la Filip cel îndrăzneţ, ducele cu renume istoric al Burgundiei. Intervenţia a avut rezultat, obţinându-se de la duce înalta graţiere a complicilor porcilor criminali. S-a trimis către judecătorul suprem al ducatului o ordonanţă dispunând doar condamnarea celor trei făptaşi principali. în urma graţierii, ceilalţi, „deşi toţi au fost de faţă la uciderea copilului porcarului", trebuiau să fie lăsaţi liberi.

Pentru a prezenta şi sub aspectul formal înscrisurile întocmite cu prilejul unor astfel de procese, voi reda, în traducere exactă, un foarte interesant proces-verbal şi sentinţa respectivă. Mă abat de la original doar prin aceea că pe alocuri introduc semne de punctuaţie, fiindcă ar fi imposibil să citeşti dintr-o singură suflare întortocheatele şi interminabilele salbe de cuvinte ale textului oficial. Din nou este vorba de o scroafă criminală, care n-a fost acuzată de una singură, ci împreună cu cei şase purcei ai săi, fiindcă provocaseră moartea unui băieţaş de cinci ani. Cazul s-a întâmplat la Savigny, pe teritoriul de sub *jus gladii* al doamnei de Savigny. În proces a fost implicat şi stăpânul scroafei, însă acestuia nu i s-a întâmplat nici un necaz.

Actul sună în felul următor :

„S-a judecat în Savigny, de către noi, nobilul judecător Nicolas Quarroillon, în ziua de 10 ianuarie 1457, de faţă cu martori numiţi şi citaţi.

Huguemin Martin, procurorul nobilei doamne de Savigny, a ridicat acuză împotriva lui Jean Bailly, locuitor tot de aici, din pricina acelei întâmplări că marţea dinaintea Crăciunului trecut, o scroafă cu cei şase purcei ai săi, aflaţi în momentul de faţă în arestul amintitei doamne, a fost prinsă asupra faptului. săvârşind, din vina numitului Jean Bailly, crima de omucidere asupra lui Jean Martin, în vârstă de cinei ani. Numitul procuror, dorind să ia în considerare hotărârea instanţei numitei doamne, întreabă prin noi pe numitul acuzat dacă doreşte sa se pronunţe în cazul acum amintit al numitei scroafe şi al purceilor săi. După care, somat o dată, de două ori, şi în al treilea rând, constatând că întrucât nu are nici o obiecţie care să împiedice procesul, poate să expună totul în ceea ce priveşte vinovăţia şi ispăşirea numitei scroafe ; numitul acuzat a declarat că n-are nimic de spus ; drept care, numitul procuror ne-a adresat acea rugăminte, ca fără nici o amânare să pronunţăm hotărâre în acest caz. Din această pricina, noi, sus-numitul judecător, dăm spre cunoştinţa tuturor că decidem următoarele :

Luând în considerare că este îndeajuns de dovedit cazul înaintat nouă, referindu-ne la procedura şi legile ducatului Burgundiei, ne pronunţăm şi facem cunoscut ca porcul Iui Jean Bailly — la dispoziţia doamnei de Savigny — să fie spânzurat de cele două picioare de dinapoi, pe spânzurătoarea aflată pe teritoriul de sub jurisdicţia doamnei de Savigny. În ceea ce priveşte purceii de lapte ai numitei scroafe, ne pronunţăm şi facem cunoscut că, deşi numiţii purcei au fost găsiţi plini de sânge, vinovăţia lor nu este, totuşi, pe deplin dovedită, fapt pentru care cazul lor este separat de cei al scroafei şi până la un nou termen, care se va fixa, se dau în îngrijirea lui Jean Bailly, presupunând că Jean Bailly va depune 100 sous, garanţie a unor viitoare cheltuieli de judecată, în cazul că totuşi se va dovedi vinovăţia purceilor.

După pronunţare, numitul procuror a cerut ca sentinţa să i se înmâneze în scris, drept care eu, jos-iscălitul Huguemin de Montgachot, notar de curte al înălţimii sale ducele de Burgundia, i-am eliberat prezentul act ; în ziua sus-amintită şi în faţa martorilor amintiţi, Ita est" [56].

În legătură cu acest caz complicat, şi bravul Montgachot, notarul înălţimii sale, a mai întocmit încă *trei acte*. Într-unul e cuprinsă declaraţia stăpânului purceilor, des-amintitul Jean Bailly, cum că el n-are nici un ban pentru cheltuieli de judecată şi nu-i dispus să-şi asume nici o răspundere în

ceea ce priveşte viitoarea comportare a purceilor. Al doilea act a fost întocmit la executarea sentinţei de condamnare la moarte a scroafei şi atestă execuţia. Cel mai interesant act este al treilea care cuprinde hotărârea luată în cazul purceilor rămaşi orfani. Pentru soluţionarea problemei, s-a ţinut, în ziua de 2 februarie, în prezenţa persoanelor pomenite de către sus-amintitul judecător, un proces suplimentar, dându-se o sentinţă care aminteşte înţelepciunea lui Solomon : întrucât stăpânul purceilor n-a fost dispus să depună garanţia pentru cheltuielile de judecată, cei *şase purcei* vor fi consideraţi bunuri fără de stăpân, şi, ca atare, pe baza uzanţelor juridice ale ţării, vor fi predaţi *latifundiarei*.

În felul acesta, toată lumea a fost mulţumită. Gospodarul cu porcii a scăpat de plata daunelor, cucoana a obţinut purceii, persoanele oficiale au încasat taxele, iar tinerii porci au scăpat fără cazier judiciar.

JURISPRUDENŢA ROMANŢATĂ

E dificil să acordezi barocul cu romanticul. Totuşi, nu pot caracteriza altfel grupul de jurişti care s-a format, la începutul secolului al XVIII-lea, în jurul universităţilor germane, care făcea să răsară flori — fie ele cât de bizare — pe aridul teren al jurisprudenţei. Cine are posibilitatea să răsfoiască noianul dizertaţiilor, disputelor, comentariilor şi tratatelor acelei vremi se va simţi de parc-ar sta în faţa unui câmp smălţuit cu flori stranii.

Aceste studii dezbat problemele juridice *într-un mod vădit romanţios*. Autorii lor nu-şi încercau agerimea spiritului asupra instituţiilor juridice. Juristul de azi, de pildă, îşi alege ca temă legea chiriilor, dreptul de succesiune, dreptul familiei, dreptul cambial, şi despre fiecare în parte scrie câte un studiu mai mult sau mai puţin substanţial. Nu astfel se apuca de treabă juristul barocului german. El îşi punea ochii pe o persoană sau un obiect şi pe acesta îl plimba de-a lungul diferitelor paragrafe.

BUNĂ'I
VAI TU
2
BALAMALE
DE 245 m.

S-a redactat dreptul morarilor, al brutarilor, al fierarilor, al trompeţilor, ba chiar şi al prostituatelor. Ei discutau cu seriozitate despre drepturile câinilor, ale porumbeilor, ale albinelor. Au luat în vârful condeielor raporturile juridice privitoare la scrisorile de dragoste, problemele juridice ivite în legătură cu palmele, au rezolvat problemele juridice iscate de bântuirile stafiilor.

Toate acestea surit prezentate în stilul pompos al barocului, esenţa fiind înlocuita cu strălucire moartă, cu speculaţii lipsite de conţinut.

Cu un cuvânt, romanţat.

DREPTUL CANIN

De jure canum. Cu acest titlu apare, în 1734, expunerea populară a avocatului Heinrich Klüver din Wittenberg despre dreptul câinilor. Acest opuscul ar putea servi în şcoli drept model al felului de gândire barocă.

Primul capitol se ocupă cu apologia câinelui; autorul povesteşte întâmplări despre docilitatea şi lealitatea animalului. Pofta de a povesti îl târăşte. în §§ 23 şi 24, pe tărâmuri neobişnuite:

§ 23. Odată, găina unei femei bătrâne şi sărace îşi ouase conştiincios ouăle cu care a fost prevăzută de către natură, însă n-a mai apucat să le clocească, murind dintr-o cauză oarecare. Biata femeie îşi frângea mâinile de necăjită ce era. Deoarece se gândea că s-a isprăvit cu creşterea găinilor, fiindcă n-o să mai aibă cine să clocească ouăle. Căţeluşul ei, de parcă ar fi înţeles tragica situaţie, s-a aşezat pe ouă şi le-a clocit pe toate.

§ 24. O cărturărească de la ţară a preparat găinilor sale o hrană deosebită, pentru ca ele să devină bune ouătoare. Câinele ei a înfulecat mâncarea găinilor. Rezultatul: atât timp cât a ţinut efectul alimentului, câinele oua un ou după altul, de parcă ar fi fost găină.

Doar în capitolul trei încep să mârâie problemele propriu-zise ale dreptului canin. Se perindă, ca unii care stârnesc diferite încurcături juridice, câinii de casă, cei de vânătoare şi cei turbaţi. Pe scenă apare şi hingherul. Rolul acestuia nu-i aşa de simplu, cum s-ar părea. După regulamentul vechilor bresle, un om care fusese odată hingher nu mai putea fi vreodată membru al vreunei bresle, deoarece meseria aceasta era trecută în rândul ocupaţiilor dezonorante. Totuşi, se putea întâmpla ca vreun meseriaş onorabil să omoare un câine. Problema juridică consta în ce măsură se poate

califica acest meseriaş drept hingher de ocazie, cu alte cuvinte, amator şi nu profesionist în meseria de hingher.

Câinii doctorului Klüver şi-au amestecat lătratul şi în dreptul de succesiune. Aflăm astfel că un câine nu se consideră avere succesorală, în consecinţă este moştenit de către celălalt soţ. În schimb, zgarda câinelui numai în acel caz poale fi moştenită de către soţ dacă este confecţionată din curea simplă. În caz că e bătută cu argint, se va preda moştenitorilor în drept.

Autorul mai scormoneşte o mulţime de probleme canine interesante, însă, în locul lor, voi face cunoscută o altă capodoperă de-a lui: studiul — apărut în multe ediţii — despre copilul născut în poştalion.

COPILUL NĂSCUT ÎN POŞTALION ŞI TAXA DE TRANSPORT

Titlul întreg sună astfel: Kurtzes Bedencken über die juristische Frage: Ob eine schwangere Frau, wenn sie wärender Reise auf den Wagen eines Kindes genesen, für selbiges Fuhr-Lohn zu geben gehalten sey (Jena, 1709) (Scurtă monografie despre problema juridică: dacă o femeie însărcinată naşte un copil în timp ce călătoreşte într-un poştalion, este obligată să plătească taxă de transport şi pentru prunc).

Înainte de a se naşte în poştalion copilul, autorul discută problema dacă în general se cade ca o femeie să călătorească neînsoţită. El citează, în legătură cu aceasta, pe profesorul Beier de la Jena, care e categoric împotriva acestor călătorii, *quia suspectum reddunt pudicitiam* (fiindcă ridică îndoieli în privinţa pudorii). însuşi autorul nostru recunoaşte că se pot isca suspiciuni în jurul pudorii). În schimb, descoperă şi o circumstanţă atenuantă: este posibil — spune el —ca femeia *să aibă treabă*, şi astfel este obligată să călătorească. S-ar putea întâmpla însă ca vreun călător să dea târcoale cu propuneri obraznice doamnei care călătoreşte singură; în acest caz, autorul recomandă un răspuns straşnic, cu referire la pudoare. Îndrăzneţului trebuie să i se răspundă în felul următor: „Dacă mă iubiţi cu adevărat, nu-mi răpiţi ceea ce mă face demnă de iubit". Pentru şi mai mare efect, răspunsul este trecut în text în limba franceză, aşa cum l-a copiat autorul din vreo carte franceză de anecdote (*Si vous m'aimez, vous ne songerez pas ă me ravir ce qui me rend aimable*).

După acestea, are loc evenimentul care slujeşte ca subiect disertaţiei : călătoarea singuratică naşte, pe neaşteptate, un copil în poştalion. Autorul nu este preocupat de problema ajutorului medical, pentru el fiind importantă

doar problema juridică : oare taxa de transport trebuie plătită separat pentru nou-născut ? În limbajul de azi : trebuie cumpărat bilet şi pentru copil ?

Sunt două cazuri posibile:

1. Dacă femeia a închiriat toată trăsura. în acest caz, are dreptul să invite oricâţi musafiri doreşte, fără ca proprietarul poştalionului să poată pretinde vreo taxă separată. Copilul se consideră drept un astfel de oaspete.

2. Dacă a cumpărat bilet doar pentru ea. Această eventualitate a fost discutată de mai mulţi învăţaţi şi s-a ajuns la părerea generală că pentru copil nu trebuie plătit bilet, quia partus est portio mulieris, vel viscerum (fiindcă fătul face parte din trupul femeii, asemeni organelor ei interne). Autorul împărtăşeşte aceeaşi opinie, însă din cu totul alte motive, şi se pare că întreaga disertaţie a scris-o ca să opună argumentelor juriştilor retrograzi argumentele sale „înnoitoare" şi surprinzătoare. Argumentul de mai sus. după care copilul face parte din trupul femeii şi deci poate fi considerat ca persoană de sine stătătoare tot atât de puţin ca oricare dintre organele ei interne, nu stă în picioare. Adică stă, însă numai atât timp cât copilul se ascunde pe dinăuntru. Din momentul în care s-a desprins de mamă, el trebuie considerat o persoană independentă.

Care sunt, aşadar, noile argumente hotărâtoare ?

1. Copilul nu ocupă uni loc separat pe bancă, deci nu-l păgubeşte pe cărăuş. Chiar dacă mama n-ar fi în stare să-l ţină în braţe, nici atunci nu-i nevoie să-l aşezi pe bancă ,fiindcă poate fi culcat pe paiele din fundul trăsurii.

2. Cărăuşul putea să vadă că femeia este însărcinată, deci trebuia să ţină cont de sporire.

Lucrul e clar. Se schimbă oare situaţia dacă femeia, din precauţie, îşi ia cu sine şi un leagăn ? Da. se schimbă, fiindcă leagănul ocupă loc în trăsură. Dar nici în acest caz nu se va plăti pentru copil, ci pentru leagăn, şi anume numai în cazul în care proprietarul poştalionului dovedeşte că locul ocupat de leagăn l-ar fi putut da altcuiva.

O nouă încurcătură : femeia nu vrea să plătească pentru leagăn. Ce poate să facă, în acest caz, cărăuşul? Poate opri leagănul ? Foarte bine, dar cu ce drept 7 Cu drept de zălog ori eu simplul drept de reţinere ? Nu-i totuna, fiindcă dacă n-are decât drept de reţinere, i-o poale lua înainte un creditor cu drept de zălog. După ce citează o groază de autorităţi în materie de drept, autorul ajunge la concluzia importantă că proprietarul poştalionului n-are decât drept de reţinere. Cine se îndoieşte de corectitudinea citatelor — scrie

la sfârşit — sa frunzărească opul, unanim apreciat, al doctorului Harprecht, intitulat *Recht der Fuhrleute* (Dreptul cărăuşilor), în care va găsi toate citatele în partea I, cap. 4, § I, p. 63.

Eu unul nu m-am îndoit şi n-am mai răsfoit acea carte de mare autoritate.

DOMENIUL JURIDIC AL SCRISORILOR DE DRAGOSTE

Dacă m-am ocupat de complicaţiile juridice iscate în jurul nou-născutului, o să amintesc şi despre antecedente.

Bernhard Pfretzscher, jurist, savant din Wittenberg, s-a aventurat pe acest tărâm al dreptului, neglijat până atunci, scriind o lucrare de interes obştesc despre scrisorile de dragoste: *De litteris amatoriis*. Von Liebesbriefen (Witembergae, 1744).

Studiul se împarte în două părţi: se discută separat despre dragostea cinstită şi despre cea vinovată.

Primul caz, prima întrebare: întrucât obligă la căsătorie scrisoarea de dragoste a unui minor? Răspuns: dacă părinţii au consimţit să fie scrisă, ea obligă — altfel, nu. Hotărârea este corectă, cu toate că în practică, de la Papinianus încoace, e foarte puţin probabil să se fi întocmii scrisori de dragoste cu aprobare părintească.

Întrebarea următoare: scrisoarea alienatului obligă la căsătorie? Problema nu-i deloc simplă. Dacă studiem cu atenţie cazurile, găsim câte exemple vrem, în care *chiar dragostea a tulburat mintea aceluia care a compus scrisoarea*. Câteodată l-a ţicnit în aşa măsură, încât arăta de parcă ar fi fost nebun de legat. După unii jurişti, astfel de îndrăgostiţi exaltaţi trebuie consideraţi nebuni, deci scrisorile lor de dragoste nu-i obligă la nimic. Punctul de vedere al autorului : trebuie cerută *părerea medicilor specialişti* spre a putea stabili gradul de nebunie.

O altă complicaţie : în ce măsura obliga scrisoarea *omului beat* ? Depinde de gradul de beţie -- îşi dă cu părerea autorul.

Trebuie să se procedeze foarte prudent cu interpretarea declaraţiilor nu tocmai limpezi din scrisorile de dragoste.

Juriştii au căzut de acord că declaraţiile vagi, în genul locurilor comune ca, de exemplu : „Eşti a mea", „Să fii a mea" etc., nu obligă. În schimb, da, sunt considerate drept promisiuni de căsătorie frazele astfel

însăilate : „Orice ar spune lumea, vreau să fii a mea" ; „Scumpa mea, eşti a mea, niciodată nu le voi părăsi" ; „Numai moartea ne poate despărţi".

Ce de îndrumări folositoare pentru tinerii corespondenţi! În special se remarcă ultima frază a colecţiei de exemple: „*Dacă mă căsătoresc vreodată, atunci numai pe tine te iau*". Autorul se plasează pe o bază riguros legală, trecând declaraţia de mai sus în rândul promisiunilor ipotetice, conform regulii *lex permittens* ; în cazul prezenţei unei condiţii de amânare (dacă...), contractul nu intră în vigoare decât o dată cu îndeplinirea condiţiei. Deci, în cazul în care autorul scrisorii e hotărât să nu se căsătorească niciodată, nu poate fi obligat să se căsătorească nici cu domnişoara în cauză.

Ultima întrebare din domeniul dragostei cinstite : ce se întâmplă dacă adresanta nu răspunde la scrisoare ? După autor, nici nu e obligată să răspundă. O declaraţie valabilă obligă chiar dacă onorabila nu răspunde. În caz de dubiu, se ia hotărârea ca femeia să declare sub jurământ în ce fel a interpretat conţinutul scrisorii.

Cu dragostea vinovată autorul termină repede. De această rubrică ţin scrisorile de dragoste ale soţilor, şi anume cele adresate unor terţe persoane. Dacă soţia se pretează la astfel de lucruri, soţul poate proceda în două feluri:

1. Întrucât femeia a greşii din lipsă de experienţă, trebuie iertată.
2. Întrucât a corespondat în mod conştient, soţul poate s-o pălmuiască. De altfel, şi puncte de vedere utilitariste justifică o palmă aplicată la timp, lucru care-l scuteşte pe soţ ca mai târziu să fie nevoit să recurgă la măsuri disciplinare mai grave.

Dar dacă femeia îşi prinde bărbatul asupra faptului ? Ea nu poate uza de palme şi de procedee teroriste ca mijloace represive, ci trebuie să aranjeze afacerea în mod paşnic.

Cu aceasta expunere de motive, vădit părtinitoare, s-ar parca ca autorul a făcut ordine definitivă în imensitatea stufoasă a problemelor juridice iscate de scrisorile de dragoste.

În timp ce citeam micul studiu, mi-a atras atenţia acea afirmaţie a autorului că poţi înnebuni din dragoste. Este cunoscută minuscula operă a spaniolului Quevedo, despre spitalul nebunilor din dragoste; aceasta însă nu este altceva decât jocul imaginaţiei marelui satiric al veacului al XVII-lea. În schimb expertiza Facultăţii de medicină de la Helmstädt, din anul 1726, a fost emisă de nişte savanţi.

Pretextul a fost furnizat de un tânăr teolog luteran, care s-a îndrăgostit de servitoarea tatălui său. Fata fiind calvinistă, în faţa căsătoriei

s-au ridicat grave obstacole religioase. La un moment dat, în biserica luterană s-au găsit bileţele batjocoritoare la adresa luteranilor. Cercetările au scos la iveală că autorul răvaşelor fusese tânărul teolog.

Dar, oare de ce îşi bătea joc tânărul de propria sa credinţa ? Fiind citat în faţa conciliului bisericesc, a recunoscut totul. Voia să aţâţe preoţimea luterană, ca apoi aceştia, la rândul lor, să-i atace pe calvinişti cu putere înteţită, drept care să ia naştere o puternică dispută teologică, iar fata, convinsă de argumentele disputei teologice, să treacă la religia luterană.

Dragoste complicată de teolog!

Autoritatea bisericească, bănuind că ceva nu-i în ordine cu teologul, s-a adresat Facultăţii de medicină din Helmstädt. Iată răspunsul acesteia :

„*Responsum Facultatis Medicae* (Răspunsul Facultăţii de medicină). Având în vedere actele privitoare la cand. teol. C.H. şi cerându-ni-se părerea privitoare la faptul dacă din acte se poate constata că la numitul candidat *judicium rationis* e pervertit *per nimium amorem* (dacă dragostea peste măsură nu i-a luat minţile), noi, Decanul, Seniorul şi Profesorii Facultăţii de medicină de aici, studiind şi cumpănind temeinic cazul, *am sintetizat părerile noastre*. Împrejurările cuprinse în acte permit într-adevăr să se tragă concluzia că în cazul numitei persoane nu-i totul în ordine, deoarece la persoanele predispuse la melancolie, *amor frustratus* (dragostea neîmpărtăşită) poate provoca tulburarea minţii în aşa măsură, încât individul nu mai e răspunzător de faptele sale".

Timpul trecea, însă idila teologului se târa mai departe prin labirintul actelor. Expertiza Facultăţii de medicina a fost transferată la Facultatea de drept din Wittenberg. S-a dispus un consult medical. Teologul a fost luat în primire de către medici, care l-au examinat, întocmind despre cele constatate un proces-verbal. Conform procesului-verbal, afacerea s-a isprăvit în mod surprinzător : teologul a declarat ca *n-are nici pe dracu' şi, de altfel, nici nu mai este îndrăgostit...*

JURISPRUDENŢA PRIVITOARE LA STAFII ŞI LEGEA PĂLMUITULUI

Părintele juriştilor romantici îşi desfăşura activitatea la Facultatea din Halle. Se numea Samuel Stryk, după numele latinizat Strykius ; între altele, decan al Facultăţii de drept, consilier secret al curţii ; cu un cuvânt, era un bărbat important. A împodobit literatura juridică cu o sumedenie de studii. Una dintre cele mai vestite cărţi ale sale a fost *De jure spectrorum* (Despre

dreptul strigoilor), Halle, 1700. În ea se lămuresc încâlcitele complicaţii juridice ivite de pe urma stafiilor.

Arţăgoasele fantome făceau tapaj mai ales în jurul *dreptului de închiriere* : *Chiriaşul poate oare desface contractul, daca în locuinţă se ivesc stafii* ? Întrucât bântuitul stafiilor este suportabil — de exemplu, dacă în părţile laterale ale casei, strigoii ciocănesc mai domol sau răcnesc mai moderat — locuinţa nu poate fi abzisă. În cazuri mai grave, chiriaşul poate desface contractul. Proprietarul este obligat să accepte rezilierea, cu excepţia cazului când poate dovedi că înainte de închiriere nu s-a ivit în casa nimic neobişnuit. Prin urmare, dacă stafiile s-au instalat în casa o dată cu noul chiriaş, aceasta se datoreşte faptului că el a aţâţat împotriva sa vrăjitori si vrăjitoare.

În cazul când se dovedea ca o casa este bântuita de stafii, actul de vânzare-cumpărare se anula. Mai mult. dacă ginerele primea ca zestre de la socrul sau o astfel de casă stăpânită de stafii, el putea s-o înapoieze şi să pretindă completarea dotei. În cazul caselor cu stafii, proprietarilor li se cuvin şi *reduceri la impozit*.

Demonii bântuie nu numai casele, ci intra şi-n oameni. Ce se întâmpla dacă iau în stăpânire pe vreunul dintre soţi ? Data aceasta are loc în timpul logodnei, logodnicul sănătos se putea retrage. Daca s-a legat căsnicia, soţul nebântuit trebuie să rabde. Divorţul nu este îndreptăţit. Exemplu : s-a întâmplat ca într-o femeie, care ducea o viaţă pioasă, să intre un *vârcolac*. Uneltirile duhului blestemat se manifestau prin aceea că femeia devenea *tot mai murdară, iar din casă dispăreau, pe rând, toate obiectele preţioase*. Bărbatul s-a ruinat complet, însă a trebuit sa rămână lângă nevasta lui, deoarece decăderea ei era isprava vârcolacului, iar femeia n-avea nici o vină.

O întrebare importantă, era, de asemenea, dacă o comoară găsită sub îndrumarea unui duh este a celui care a găsit-o sau se poate confisca în favoarea statului ? Se recomandă multă prudenţă, deoarece este posibil ca duhul care apăra comoara sa nu fie împuternicitul diavolului, ci eventual *un duh bun*. Totuşi, trebuie făcută deosebire şi în cazul intervenţiei *duhurilor rele*. Daca duhul nu face altceva decât să indice locul comorii, iar respectivul o găseşte şi o duce acasă prin propriile sale puteri, comoara devine proprietatea legală a găsitorului. În schimb, dacă duhul îl învaţă fel de fel de vrăji secrete ca să poata ajunge la comoară, adică îi serveşte mijloacele pentru a o procura, comoara se va confisca.

Profesorul Strykius descâlceşte încă multe alte probleme. Se poate oare declara decesul unui sol dispărut pe baza faptului că a apărut ca strigoi ? Nu!, vine răspunsul, fiindcă apariţia se poate baza pe o înşelăciune. În caz de omor, oare constituie o dovadă îndestulătoare dacă stafia victimei apare însângerată la locul crimei ? Nu, din acelaşi motiv ca în exemplul de mai sus. Are circumstanţe atenuante o crimă, dacă făptaşul a fost îndemnat de către un vârcolac s-o facă ? Numai în cazul când se poate dovedi că vârcolacul i-a dat târcoale omului şi l-a ameninţai că, dacă se codeşte, îi suceşte gâtul.

O altă operă de seamă a decanului Strykius pune la punct discuţiile în jurul dreptului pălmuitului. Titlul ei: *Tractatio juridica de alapa* (Tratarea juridica a pălmii).

Lucrarea se împarte în patru capitole: pentru a ilustra temeinicia şi seriozitatea tratării juridice, iată-le titlurile:

I. *De alapae descriptione*, adică despre definirea noţiunii de palmă.

II. *De subjecto activo* —despre cel care trage palmele.

III. *De subjecto passivo* - despre cel care primeşte palmele.

IV. *De effectu alapae* - despre urmările palmelor.

Nu voi urmări clasificarea ştiinţifică a profesorului, ci voi da câteva mostre, demne de reţinut, din expunere. Omul ar fi tentat să-şi închipuie că întreg capitolul întâi este de prisos, deoarece palma este palmă, n-are neve de de nici o explicaţie. Cum să n-aibă nevoie ? ! Se poale cădea de acord că nu-i cazul să se vorbească despre pălmuire, atunci când i se trage cuiva un picior în faţă ; în schimb, când palma este dată de un om căruia *îi lipsesc toate degetele de la mână*, este necesară o precizare căi se poate de riguroasa. Nu importă dacă — de când e lumea — s-a ivit vreodată vreun caz de acest fel ; *posibilitatea* ivirii lui este suficientă spre a incita la speculaţie pe juristul pur-sânge. Aşadar, aflaţi că o astfel de palmă nu-i palmă.

În schimb, demonstraţia autorului, după care stăpânul n-are dreptul să-şi pălmuiască servitorul, vorbeşte despre concepţia sa umanistă. Totuşi, în anumite situaţii, soţul poate să-şi pălmuiască în mod legal soţia, şi anume dacă o prinde sărutându-se cu altul ; sau — după cum s-a mai arătat — dacă întreţine corespondenţă de dragoste cu un bărbat străin, sau, în fine, dacă hoinăreşte şi nu se întoarce acasă decât seara târziu. Însă dacă o plesneşte de-i dă sângele din nas, faptul constituie un motiv de divorţ.

Ce se întâmplă, dimpotrivă, dacă soţia îşi *pălmuieşte* bărbatul ? Intervin două cazuri posibile: 1) dacă bărbatul este mai tare decât femeia, poate liniştit s-o pălmuiască şi el; 2) dacă bărbatul este mai slab decât femeia, şi acţiunea de pedepsire nu are sorţi de izbândă, poate intenta divorţ. În ambele cazuri, bărbatul are dreptul de a nu lua cunoştinţă că a fost pălmuit, şi de a se resemna fără a întreprinde nimic.

Este interzis să recurgi la palmă ca mijloc de represalii împotriva unei jigniri verbale. Acest principiu juridic este important şi fiindcă în practică se ridică următoarea problemă: dacă vreun domn, cu ocazia unui bal, invită la dans vreo duduie si ea îl refuză, *respectivul domn are sau nu dreptul să-i tragă o palmă respectivei dudui* ? Concluzia este negativă, pentru că, pe de o parte, femeia dansează cu cine îi place, iar pe de altă parte, chiar dacă refuzul de a dansa s-ar considera drept jignire, aceasta este doar o jignire verbală, deci nu se poale răzbuna prin pălmuire.

La baluri şi în alte ocazii asemănătoare, se poale întâmpla şi altceva. Anumiţi bărbaţi cu moravuri proaste obişnuiesc să se atingă de domnişoarele cu bune moravuri, într-un fel care nu este strict necesar desfăşurării dansului. în astfel de cazuri atentatorul poale fi pălmuit imediat, deoarece o cunoscută regulă juridică glăsuieşte că cine cu ce greşeşte, cu aceea să şi ispăşească. Ce a greşii deci mâna păcătoasă de bărbat, pedepseşte mâna femeii jignite.

Pe tărâmul dreptului pălmuitului, s-ar mai găsi mea multe lucruri folositoare de ştiut, însă acestea nu-i interesează decât pe istoricii dreptului.

Asemănătoare disertaţii juridice în stil baroc ocupă, în cantităţi înspăimântătoare, rafturile bibliotecilor mai mari. S-a scris despre *legea fecioriei*, iscându-se controverse asupra întrebării dacă mireasa are dreptul să-şi pună lămâiţă pe cap dacă a fost *violată* ca fată? Un jurist a susţinut că da; lămâiţa este simbolul nevinovăţiei morale, iar atacul n-a avut decât urmări fizice, cinstea fetei nesuferind nici o lezare. Juriştii tipicari mârâiau însă : oricum şi-ar pierde cineva nevinovăţia, nu poate păşi, în faţa altarului, cu simbolul ei. S-a susţinut şi o părere de compromis: bine, să fie interzisă cununa de lămâiţă unei astfel de mirese, însă trebuie să i se asigure cel puţin dreptul de a putea pretinde mirelui *preţul cununii*.

Un doctorand, pe nume Simon Christoph Ursinus, a stors o teză de doctorat — desigur pe bază de cercetări asidue — despre problema dreptului prostituatelor *(De quaestu meretricio)*. Când se poate numi o femeie *meretrix* ? Când îşi împarte graţiile pentru bani. Dar dacă nu ia bani, câţi cavaleri sunt necesari pentru a merita calificativul? Ştiinţa n-a luat o poziţie

hotărâtă; după unii autori, ar fi nevoie de patruzeci. Ceea ce i s-a dat *meretrix*-ei nu i se mai poate cere înapoi; dacă cineva s-a bucurat de ea şi i-a lăsat un zălog, zălogul trebuie preschimbat. Dacă nu i s-a plătit şi nu i s-a lăsat nici zălog, onorariul promiţându-i-se doar, această promisiune obligă. Nici o posibilitate nu era ocolită de ochiul ager al vlăstarului de jurist. O *meretrix* poate face testament sau nu ? Dacă da, are dreptul de a face donaţii pioase? Mai mult ca sigur că autorul s-a gândit la Phryne, care s-ar fi oferit să reclădească, din câştigul ei, zidurile Tebei. Cea mai teribilă problemă juridică a fost dacă o astfel de fată — care îşi risipeşte câştigul fără cruţare, refuzând să trăiască economicos, cumpătat, conform principiilor burgheze — poate ti pusă *sub tutelă*. Răspunsul este negativ şi, în felul acesta, autorul scapă de discutarea amănuntelor asupra felului în care ar trebui să activeze tutorele.

S-a scris despre dreptul bărbii, despre dreptul tăcerii, despre dreptul nasului, al piciorului, al mâinii, ba chiar separat despre dreptul mâinii stângi şi al celei drepte, precum şi despre dreptul fiecărui deget în parte etc.

Etc. ?

Şi acesta avea dreptul Iui separat.

Da, el, modestul şi neînsemnatul *et caetera*, care până atunci nu dusese o viaţă independentă, ci uitându-şi umil propria existenţa s-a mulţumit să facă aluzie la existenţa altor noţiuni, mai distinse; mereu neobservat sau neluat în considerare, tânjind ca un paria, acest *et caetera* a ieşit — prin bunăvoinţa profesorului Strykius — din anonimat şi s-a alăturat, cu capul sus, şirului de concepte juridice, asemenea micii răţuşti urâte din poveste, care devine apoi o lebădă albă, strălucitoare.

Strykius a scris despre el o carte intitulată *Tractatio juridica de et caetera*, adică Tratat juridic despre et caetera. Care este povestea lui *et caetera*? Care este esenţa lui? Când poale fi întrebuinţat? Ce fel de încurcături pot lua naştere din întrebuinţarea lui nejustă, etc. ?

Iată, de exemplu, dacă în vreun act juridic trebuie înşirate toate titlurile principelui domnitor, nu este îngăduit să pui stavila şirului lung de titluri la cel de-al treilea sau al patrulea, din motiv de scurtare, scriindu-l pe *et caetera*. Mai departe: notarul este răspunzător de actele oficiale completate în fala lui, deci să evite întrebuinţarea lui *et caetera*, fiindcă partea adversă, răuvoitoare, poate să-i atribuie diverse înţelesuri.

Din mica şi admirabila lucrare mai aflăm că pe vremea aceea reprezenta o insultă gravă să-i spui cuiva: eşti un *et caetera*! *(Du et*

caetera!). Deşi, după cum s-a arătat, nu era îngăduit să-i tragi unuia o palmă dacă te jignea, în schimb îi puteai intenta un proces, iar judecătorul era obligat să-l pedepsească aspru. Se parc că pedepsele aspre au avut un efect binevenit nu numai ca sancţiuni, ci au dus la abandonarea treptata a folosirii cuvântului în sens jignitor. Cu aceasta s-a restabilit onoarea lui *et cactera.*

Et caetera.

NEMURITORUL NU ESTE INFAILIBIL

La 11 martie 1878, la Academia de Ştiinţe a Franţei a avut loc o scenă memorabilă. Fizicianul *Du Moncel* a prezentat fonograful, noua invenţie a lui Edison. Mare a fost surpriza adunării, când mica maşină neînsufleţită a prins deodată grai şi a redat fidel cuvintele prezentatorului său. care răsunaseră în incintă cu puţin înainte.

Deodată, un academician mai în vârstă, cu numele de Bouillaud, a sării din fotoliu şi, repezindu-se la Du Moncel, *a început să-l strângă de gât* cu o furie nu tocmai demnă de un savant. „Mizerabile — i-a urlat el —, chiar un *ventrilog* o să ne păcălească !?"

Întâmplarea este relatată de un martor ocular. Camille Flammarion, în capitolul întâi al cărţii sale *L'Inconnu* (Necunoscutul). El mai adăugă că furiosul domn nu s-a potolit nici după o jumătate de an. La 30 septembrie, Academia a ţinut din nou o şedinţă; incredulul încăpăţânat a cerut din nou cuvântul şi a declarat că, după o matură chibzuinţă, îşi menţine părerea: fonograful a fost demonstraţia unui ventrilog. „Fiindcă a spus el — nu este posibil ca un nenorocit de metal să înlocuiască nobilele organe ale graiului omenesc."

Posteritatea n-ar fi aflat niciodată despre bravul domn, dacă Flammarion nu i-ar fi imortalizat numele. însă Academia a avu! un membru cu un nume într-adevăr nemuritor: marele astronom Lalande. În 1781, Blanchard a prezentat lumii nava sa zburătoare şi dirijabilă. Fantezia marelui public s-a înflăcărat, lumea aproape că şi vedea zburând stoluri de oameni deasupra Parisului. Lalande s-a grăbit să potolească excesul de însufleţire, scriind un articol în numărul din 18 mai 1782 al ziarului „Journal de Paris". Folosind în articolul său tot lestul ştiinţei, el a doborât nava zburătoare. „Din orice punct de vedere am cerceta problema -- scria Lalande —, este absolut imposibil ca omul să se ridice în aer şi să plutească. Pentru aceasta, ar fi

nevoie de aripi cu dimensiuni uriaşe, mişcate cu o viteză de *trei picioare pe secundă*. Numai un nebun poate să creadă că aşa ceva s-ar putea realiza vreodată."

La 5 iunie 1783, fraţii Montgolfier lansează primul aerostat...

O lună după aceea, la 11 iulie 1783. Jouffroy, inventatorul navei cu abur, a făcut primul drum cu vaporul său pe Saône. El şi-a prezentat invenţia guvernului. Acesta a înaintat-o Academiei. Referatul: experienţa nu dovedeşte nimic, cazul nu e demn de interes.

Primii cuceritori ai acrului şi ai apei au căzut în faţa comisiei de examen a ştiinţei. Nici pionierii căii ferate n-au avut o soartă mai bună. Ştiinţa oficială a lichidat invenţia cu o ridicare din umeri: niciodată n-o să pornească trenul acela — se spunea —, fiindcă roţile se vor învârti pe loc. Însă roţile de fier au dezminţit uruitul roţilor din capul savanţilor. Ele se învârteau, se tot învârteau, iar locomotiva a luat-o din loc. Atunci se ivi o altă pacoste, şi anume că mişcarea cu viteză mare o să dezlănţuie boli grave. Conform părerii Colegiului medical regal al Bavariei, cine se va urca în tren va suferi *o comoţie cerebrală*, iar cine îl va privi cum merge *va ameţi*. Din acest motiv — recomanda referatul —, dacă statul îngăduie această experienţă periculoasă, măcar să se construiască *de-a lungul terasamentului un gard de scânduri de înălţimea trenului.*

De secole, căderea *meteoriţilor* era văzută, observată şi dovedită în toată Europa. Meteoriţii se înghesuiau prin vitrinele muzeelor, însoţiţi de atestate despre locul şi data căderii. În sfârşit, s-a trezit din somnu-i ştiinţific şi Academia, însărcinându-l pe marele chimist Lavoisier să facă un referat despre aventuroasele pietre. Pe baza referatului, Academia a decretat că treaba cu meteoriţii este de necrezut şi imposibil de acceptat, deoarece nu pot cădea pietre din cer. Pietrele suspecte au fost aruncate probabil de vreo erupţie vulcanică necunoscută.

Planurile cablului transoceanic au fost taxate de către academicianul Babinet drept neserioase. Pe Lebon, inventatorul becului cu gaz, l-au pus la punct argumentând că o lampă fără fitil nu poate să ardă. Când Harvey şi-a expus teoria despre circulaţia sângelui, colegii lui s-au repezii la el atât de sălbatic, încât i-au împrăştiat pacienţii. Cazul lui Galilei a luat o întorsătură aproape tragică, fiindcă noua sa descoperire irita nervii „sensibili" ai bisericii şi ştiinţei slugarnice de pe atunci. Universitatea din Paris preda, încă şi în secolul al XVII-lea, tezele osificate ale şcolii aristotelice, şi împotriva îndrăzneţilor înnoitori recurgea la ajutorul Parlamentului. Acesta i-a exilat

din Paris, în 1624, pe autorii noilor teorii şi a interzis, sub sancţiunea pedepsei cu moartea, „să se predea noile principii care se abat de la vechii autori consacraţi”.

Lui Galvani, colegii de ia Universitatea din Bologna i-au pus pe cap o tichie de bufon, l-au făcut de râs şi l-au poreclii „maestrul de dans al broaştelor".

O soarta crudă a avut şi una dintre marile glorii ale ştiinţei medicale engleze, Jenner, realizatorul vaccinului împotriva vărsatului. Când a expus ideea că împotriva flagelului trebuie să te aperi cu vaccinul extras de la vacile infectate cu aceeaşi boală, colegii lui s-au năpustit asupra lui cu furia unei turme înnebunite. Trăgeau în cutezătorul înnoitor cu articole şi pamflete. Un anume dr. Mosley s-a adresat opiniei publice cu mare indignare şi fraze profetice; „dacă injectăm în corpul omenesc umori animale, cine poate sa spună ce consecinţe vor apărea peste câţiva ani ? Ce gânduri se vor forma în creierii infectaţi cu febra animalică ? Ce efect va avea asupra caracterului uman influenţa patrupedelor ? Şi alţii şi-au înscris pe stindardele lor ademenitoare lozinci. Coperta broşurii doctorului Rowley era împodobita cu poza colorată a unui *băiat cu cap de bou*. Doctorul Smyth a amestecat în balele furiei sale otrava minciunilor şi nu s-a sfiit să fluture pe sub nasul „neghiobului” de Jenner — drept pildă înfricoşătoare — un caz fatal. Victima ar fi fost un băieţaş vaccinat cu ser de vacă şi care, după vaccinare, umbla în patru labe, mugea ca o vacă şi împungea ca taurul.

Cine nu se mulţumeşte cu această scurtă trecere în revistă, să răsfoiască istoria invenţiilor şi descoperirilor; pildele vor mişuna în faţa ochilor, la fel ea si gângăniile — care se ivesc, când le zgândări, de sub turtele care zac pe păşunile vitelor.

CREDULII INCREDULI

Câteodată creierul omenesc parc a fi alcătuit din nişte amestecuri foarte bizare.

Omul cu un astfel de creier dobândeşte subit o mare erudiţie, orientându-se în cele mai profunde probleme ştiinţifice, pătrunzând tainele cele mai ascunse ale firii, dar nu sesizează uneltirile amăgitoare ale şarlatanilor de rând, lăsând, cu uimitoare naivitate, să i se agaţe o veriga de nas ca sa spunem aşa - şi să fie pus să joace, ca namila de urs la târg. Aceasta, cu toate că rămâne tot un savant eminent, podoabă a academiilor şi

universităţilor, la fel ca şi faimoşii Iui colegi neîncrezători, caic au pus o frână scrâşnitoare la carul progresului.

Cunoaştem academicieni, eroi pasivi ai unor astfel de înşelătorii, care n-ar fi fost îngăduit să li se întâmple nici unor copii de şcoală, necum unor nemuritori.

Eroul eroilor a fost matematicianul de renume mondial Michel Chasles, membru de vază în Académie des Sciences, autorul unor opere deschizătoare de drum, posesorul medaliei de aur a lui Royal Society din Londra, membru corespondent al Academiilor din Berlin, Petersburg, Roma. Bruxelles, Stockholm, Madrid etc. Timp de opt ani, din 1861 până în 1869, savantul a fost purtat de nas de către un şarlatan semidoct. Acesta îi vindea, pentru bani grei, scrisorile falsificate ale unor personalităţi de scamă din istoria universală. Nu o duzină, două, nici o sută, două, ci în total 27 345, adică *douăzeci şi şapte de mii trei sute patruzeci şi cinci* de bucăţi în cei opt ani. Cât priveşte specialitatea academicianului, ea figurează în colecţie cu I 745 de scrisori de-ale lui Pascal, 622 de-ale lui Newton şi 3 000 de-aIe lui Galilei. Savantul atât de priceput în matematică risipeşte banii pe aceste scrisori, fără nici o socoteală. În decursul celor opt ani. cât a, durat escrocheria, omul a plătii falsificatorului 140 000, adică *una sută patruzeci de mii de franci.*

Păianjenul nu c în stare să prindă cu atâta dibăcie musca în pânză, cum l-a prins escrocul, cu numele de Vrain-Lucas, pe savantul nostru. Iată povestea cu care opera:

Contele Bois-Jourdain, un nobil regalist, cică ar fi fost nevoit să emigreze din cauza terorii lui Robespierre. EI s-a îmbarcat pe o corabie cu destinaţia America. Aproape de ţărm, corabia — prinsa de furtună — se scufundă, iar contele pieri în valuri. Dintre sfărâmăturile corăbiei, expediţia de salvare a pescuit o ladă în care era *colecţia de manuscrise*, de o valoare inestimabilă, a contelui. După înfrângerea revoluţiei, moştenitorii lui au obţinut preţioasa ladă, păstrând-o ca pe o relicvă de familie. Însă a doua generaţie nu mai este roaba pietăţii şi, scăpătând, are nevoie de bani, aşa că ar fi dispusă să se despartă de câteva exemplare. Bineînţeles, în taină, ca vanitatea familiei să nu fie ştirbită. Din cele câteva bucăţi s-au făcut, cu timpul, încet, încet, 27 345, iar savantul se repezea la fiecare exemplar ce i se oferea, cu lăcomia colecţionarului.

Epistolele erau scrise — cu nişte litere cu aspect învechii — pe hârtie de fabricaţie veche, tăiată din cărţi de demult. Falsificatorul n-a uitat nici să

ţină câteva zile *hârtia în apa sărată*. Cu aceasta el a preîntâmpinat eventuala suspiciune care s-ar fi ivit în legătură cu povestea *naufragiului.*

Lucrul cel mai semnificativ în ce priveşte naivitatea nemărginită a marelui matematician îl constituie faptul că nici nu s-a interesat măcar dacă a existat eu adevărat vreun emigrant cu numele de conte Bois-Jourdain, nici dacă e adevărat că s-a prăpădit pe mare. La fel nu-l preocupa cine sunt moştenitorii săi, unde locuiesc, dacă ar fi posibil să ia legătura personal cu ei şi să cerceteze întreaga colecţie. Toate îndoielile i-au fost risipite de un truc temerar a! falsificatorului: el vându savantului câteva scrisori rare, luând pe ele o sumă respectabilă, dar după câteva zile se prezentă din nou, cu o mutră amărâtă, cerând înapoi scrisorile şi restituind banii. Pretindea că unul dintre moştenitori, un general regalist de modă veche, auzind despre vânzare, ar fi fost cuprins de o furie fără margini, interzicând vânzarea pe viitor şi cerând restituirea scrisorilor. Chiar dacă în sufletul savantului a existat vreo îndoială, la auzul acestora ea s-a risipit ca o geană de nor. Acum, el îl implora pe intermediar să-l liniştească pe bătrânul combatant, deoarece la el scrisorile sunt în loc bun. Vrain-Lucas a luat asupră-şi greaua sarcină, l-a dezarmat pe bătrânul general morocănos, iar comorile lăzii se scurgeau, mai departe, în dulapurile domnului Chasles.

Mai era însă un mic defect. Scrisorile Iui Newton şi Pascal erau scrise în limba franceză, însă pe un profan falsificarea pricepută a scrisului putea să-l inducă în eroare. Dar. *oare din ce motiv îi scria Alexandru cel Mare lui Aristotel în limba franceză, şi oare cum a putut .scrie Cleopatra lui Iulius Caesar o scrisoare tot în limba franceză ?* Pentru că din ladă ieşeau Ia iveală astfel de rarităţi cu sutele, ba unele chiar şi mai teribile, după cum vom vedea mai jos.

Şarlatanul nu s-a încurcat în iţele poveştii. El urzea mai departe firul povestirii cu o iscusinţă scăpărătoare. „Aceste scrisori vechi — spunea el — nu sunt originalele, ci traduceri din .secolul al XVI-lea. Nu încape îndoială că pe vremea aceea mai existau originalele, şi astfel traducerile sunt autentice. Colecţia originală fusese păstrată în arhiva mănăstirii de la Tours, unde s-au făcut tălmăcirile. Originalele s-au pierdut, dar autenticitatea traducerilor a fost recunoscută de însuşi Ludovic al XIV-lea, care le a trecut în colecţia sa personală de manuscrise. El şi doamna de Pompadour au îmbogăţit mereu această colecţie, care a rămas în patrimoniul regal până la Ludovic al XVI-lea. În furtuna revoluţiei, acest rege a dăruit întreaga colecţie contelui Bois-Jourdain, ca nu cumva să cadă în mâinile iacobinilor“.

Savantul s-a liniştii pe deplin.

Şi poate s-ar fi desfătat liniştit, până la moarte, privindu-şi comorile păstrate în taină, dacă amorul propriu nu-l îmboldea să dea publicităţii o parte din ele. Nu ambiţia sa personală l-a determinat, ci *orgoliul naţional de francez.*

Cu ajutorul scrisorilor obţinute pe bani grei, el voia să demonstreze că *nu englezul Newton descoperise legea gravitaţiei, ci francezul Pascal*. Gloria ar reveni, pe drept, geniului francez, care trebuie repus, prin urmare, pe piedestalul de pe care l-au dat jos, în mod nedemn.

La 15 iulie 1867 s-a ţinut memorabila şedinţă a Academiei de Ştiinţe, la care Michel Chasles şi-a prezentat comunicarea privitoare la *corespondenţa lui Pascal cu tânărul student Newton, anexând notiţele care dezvoltă teoria gravitaţiei şi scrisorile mamei lui Newton*, adresate lui Pascal, prin care îşi exprima mulţumirile pentru bunătatea lui faţă de fiul ei.

Comunicarea produse însă explozie. Nici zicala strămoşească despre furnicarul zădărit nu exprimă îndeajuns agitaţia iscată de aceasta. Majoritatea l-a ovaţionat pe Chasles, savantul patriot care a redobândit pentru geniul francez gloria uzurpată de străini. S-a găsit chiar un chimist renumit, care a analizat cerneala întrebuinţată la o scrisoare, stabilind prin expertiză că este în mod cert din vremea lui Pascal. Însă, câţiva înăcriţi strâmbau din nas: „nu-i lucru curat — spuneau ei — , deoarece la data indicată pe prima scrisoare Newton era încă *un elev de 12 ani:* deci era neverosimil ca Pascal să-şi fi împărtăşit marea descoperire ştiinţifică unui băieţaş de vârsta aceasta“. Mai băteau la ochi şi alte mici erori şi anacronisme din scrisori, făcând dubioasă autenticitatea lor. În discuţie s-a amestecai şi Sir David Brewster, vestitul biograf al lui Newton, care a declarat, fără înconjur, că toată corespondenţa constituie un fals; de altfel, toată lumea ştie ca Newton s-a ocupat de fizică mai târziu, iar în perioada corespondenţei cu Pascal nu putea nici măcar să viseze la legea gravitaţiei!

Profesorul Chasles nu s-a lăsat tulburat. Scepticilor francezi le-a răspuns aşa cum se obişnuieşte în astfel de împrejurări, şi anume că sunt lipsiţi de patriotism şi distructivi. Împotriva savantului englez a pornit la luptă cu un nou transport de arme; după câtva timp a publicat şi scrisori atribuite lui Galilei, pe care învăţatul italian le-ar fi scris tânărului Pascal, în care acesta din urma dădea să se înţeleagă ceva despre teoria gravitaţiei. Iată cum Pascal se ocupa de legea gravitaţiei încă pe vremea când Newton nici nu se născuse.

Degeaba i se obiecta că Ia data pe care o poartă scrisorile, Galilei era orb; peste câteva zile se prezentă cu o scrisoare originală, în limba italiană, a lui Galilei în care bătrânul savant anunţa cu bucurie că i s-a ameliorat boala de ochi, putând să scrie din nou. La aceasta, partida adversă a dat lovitura de graţie: una din scrisorile lui Galilei era transcrisă, cuvânt cu cuvânt, dintr-o carte franceză din anul 1764, apărută deci cu mai mult de o sută de ani mai târziu: *Histoire des Philosophes modernes*, de Savérien. „Ha, ha — răspunse neclintitul academician — , în realitate lucrurile stau invers: Savérien a furat textul din scrisoarea lui Galilei". Drept care a depus la Academie scrisoarea lui Savérien adresată doamnei de Pompadour, prin care îi mulţumea pentru faptul că marchiza i-a pus Ia dispoziţie, din colecţia ei, scrisorile lui Pascal, Newton şi Galilei, ajutându-l cu bunăvoinţă la realizarea operei sale despre filozofii moderni.

Nu trebuie să mai spun că toate dovezile noi ieşeau tot din atelierul lui Vrain-Lucas.

Cine era acest Vrain-l.ucas ?

Fiu al unui grădinar de provincie, el n-a terminat decât şcoala primară, dar, ajungând la Paris, cercetă bibliotecile, înghiţind o mulţime de cărţi şi creându-şi cunoştinţe confuze de autodidact. Pe urmă, deveni copist la un genealog care, pentru bani grei, ticluia arbori genealogici. Aici şi-a însuşit elementele de bază ale nobilei îndeletniciri de plastograf. Întâmplarea l-a pus în legătură cu academicianul nostru, copilăros de naiv, şi. dându-şi seama ce posibilităţi i se oferă, porni grandioasa campanie de falsificări despre care, la început, nu credea nici el că se va desfăşura cu un astfel de succes napoleonian.

Timp de doi ani de zile a tălăzuit fluxul şi refluxul disputei ştiinţifice. Chasles nu voia să destăinuie cu nici un chip cum obţinuse scrisorile. Păstra cu discreţie secretul familiei Bois-Jourdain ! Ajungând la mare strâmtoare, el şi-a deschis dulapurile în; faţa câtorva colecţionari de autografe recunoscuţi, descoperindu-le resturile comorii sale. Voia să dovedească prin diversele rarităţi autenticitatea locului de provenienţă a scrisorilor.

Colecţionarii priviră înmărmuriţi minunile ce le stăteau în faţă. Erau acolo 27 de scrisori ale lui Shakespeare, 28 de la Pliniu, câte 10 de la Platon şi Seneca, 6 de la Alexandrii cel Mare, 5 de la Alcibiade şi mai mult de 100 tic la Rabelais. În cutii zăceau vrafuri de scrisori de dragoste, vechi de mai multe secole : câteva ale lui Abélard către Héloïse, 18 ale Laurei către Petrarca, iar una — perla colecţiei — a Cleopatrei, topitoarea de perle, către

Caesar. Iar când s-a crezut că şirul curiozităţilor se încheie cu aceasta, cu un zâmbet fin pe buze, bătrânul academician a scos la iveală o scrisoare a lui Attila, apoi una a lui Pontius Pilatus către împăratul Tiberius şi, culmea culmilor, scrisoarea Mariei Magdalena către Lazăr *cel înviat din morţi !*

Această raritate a rarităţilor suna astfel:

„Mult iubite frate, în ceea ce îl priveşte pe Petru, apostolul lui Iisus al nostru, sper că nu peste mult o să-l vedem printre noi şi mă pregătesc, cu zor, de primirea lui. Sora noastră Maria se bucură de asemenea mult de venirea Iui. Ea o duce cam prost cu sănătatea, din care pricină ţi-o recomand s-o pomeneşti în rugile tale. Ne simţim aşa de bine pe pământul galilor, încât n-avem de gând să plecăm acasă în curând. Aceşti gali, care suni numiţi barbari, nu sunt deloc barbari, si din ceea ce am putut constata aici, pot presupune că de la ei se va răspândi pe pământ lumina ştiinţei. Ne-ar plăcea să te vedem o dată şi pe tine, şi-l rugăm pe Domnul să te primească în mila lui.

Magdalena“.

Numai un îndărătnic posedat de grandomania naţionalistă, cum era Chasles, putea să nu observe aţa albă cu care era cusută toată povestea. Strămoşii gali, agitând făclia ştiinţei, au fost introduşi în scrisoare pentru a face să palpite inima Iui de francez şi să nu cântărească banii pe care-i dă pe documentul de extraordinară valoare probatoare asupra geniului galic.

Dar în ochii compatrioţilor săi colecţionari, şi mai puţin decât atât ar fi însemnat mult prea mult, Pe Maria Magdalena n-au mai putut-o înghiţi şi l-au solicitat pe profesor să îngăduie cercetarea colecţiei de către oameni de ştiinţă şi grafologi. Profesorul n-a fost de acord. Refuzul şi l-a motivat cu încăpăţânare şireată de nebun maniac: „Nu se poate spera nimic de la aceste cercetări, deoarece omul de .ştiinţă nu-i grafolog, iar grafologul nu-i om de ştiinţă".

Nici de data asta nu s-a dat bătut .şi ar fi jurat, cu bună-credinţă, că şi cea mai flagrantă falsificare este act autentic.

Avalanşa a fost pornită printr-o întâmplare. Comiţând câteva matrapazlâcuri mărunte în dauna bibliotecii imperiale, maestrul Vrain-Lucas a fost dat pe mana poliţiei. Acolo s-au pus pe tapet şi celelalte afaceri ale sale şi s-au descurcat frumos şi iţele poveştii Bois-Jourdain. Mărturisirea escrocului îl înfurie peste măsură de mult: pe profesor. În şedinţa din 13 septembrie 1869 a Academiei de Ştiinţe, el a recunoscui, cu pocăinţă, că

fusese înşelat, iar gloria enunţării teoriei gravitaţiei trebuie lăsată lui Newton.

La proces, Vrain-Lucas s-a apărat cinic. Cică, nu l-a păgubit pe domnul Chasles cu nimic, deoarece plăcerea pe care i-a procurat-o cu falsificările lui face 140 000 de franci. Afară de aceasta, el a adus servicii şi patriei, pentru că a îndreptat atenţia publică asupra gloriosului trecut francez.

Patria s-a dovedit nerecunoscătoare, Vrain-Lucas a fost condamnat la doi ani închisoare.

Michel Chasles n-a murit din cauza ridicolului. A mistuit durerile deziluziei, ruşinea procesului, numai pateul cu care şi-a stricat stomacul la vârsta de optzeci si opt de ani nu l-a putut mistui : din cauza Iui a si murit la 8 decembrie 1880.

*

Ar fi interesant să se alcătuiască o antologie cu păţaniile savanţilor păcăliţi.

Farsa lui Fontenelle este unu dintre cele mai nevinovate. Bătrânul domn — care de altfel a murit la vârsta de o suta de ani, ca prim-secretar al Academiei Franceze — şi-a invitat la masa colegii de Ia Academie. După masă, au ieşit la plimbare în gradină şi acolo gazda a atras atenţia musafirilor asupra unui fenomen ciudat. „Pipăiţi, domnilor, acest glob de .sticlă. Soarele cade de-a dreptul pe el, şi totuşi sus este rece, iar jos este cald. Care poate fi cauza?“ Savanţii l-au pipăit şi l-au învârtit în mâini. În jurul faimoasei bile au început să roiască păreri înţelepte şi întemeiate. În cele din urmă, Fontenelle s-a plictisit de atâtea ipoteze. „Cred că pot să vă comunic dezlegarea exactă. Adineauri am fost în grădină şi atunci globul era sus cald şi jos rece. L-am întors, şi acum, când l-aţi cercetat domniile voastre, sus e rece şi jos e cald“.

Sir John Hill (1716—1775) i-a jucat Academiei din Londra o farsă mai răutăcioasă. După ce a asaltat în zadar societatea ştiinţifică, iar aceasta nu l-a primit ca membru, s-a răzbunat. Într-o zi, secretarul de la Royal Society a primit o scrisoare senzaţională, citită imediat în prima şedinţă. Fusese trimisă de către un medic din provincie şi relata despre vindecarea miraculoasă obţinută cu ajutorul unei soluţii de *smoală*. Un marinar şi-a rupt piciorul ; medicul a potrivit părţile rupte, le-a uns cu smoală, le-a bandajat şi,

după câteva zile, ele s-au sudat perfect. Marinarul umblă de parcă niciodată n-ar fi suferit vreun accident.

Pe vremea aceea, se vorbea mult despre puterea terapeutică a smoalei; se .spuneau minuni mai ales despre smoala ce s-ar fi găsit în mumiile egiptene. Savanţilor care jurau pe catran, cazul le veni la îndemână, constituind o nouă dovadă în sprijinul propriilor lor teorii. S-au găsit şi sceptici; aceştia au opinat că piciorul marinarului nu putea să fi fost complet rupt. Medicul din provincie exagerează probabil, iar vindecarea trebuie că n-a fost chiar aşa de rapidă. Nici nu sa potolit discuţia şi medicul din provincie s-a prezentat din nou. „În scrisoarea mea anterioară — scria el — am omis ceva. Am uitat să scriu că piciorul rupt al marinarului era de lemn“.

Eminentul naturalist francez Bory de Saint-Vincent (1780 1846) a fost victima unei farse şi mai neobrăzate. De numele lui se leagă vestita poveste a *şobolanilor cu trompă*. S-a prezentat la el un zuav pensionat, pe nume Brinon, oferindu-i spre cumpărare câteva exemplare de animale ciudate, nemaivăzute. Erau nişte şobolani, însă nu de soi obişnuit. Aveau coada scurtă, în schimb botul se prelungea într-o trompă lunga de mai mulţi centimetri. „Sunt aşa-numiţii şobolani cu trompă, din Sahara (*rats à trompe du Sahara*) spuse zuavul. Savantul a cumpărat cu vreo trei sute de franci o femelă şi un mascul. În curând, perechea de guzgani a fost blagoslovită cu fericirile familiale şi, peste puţin, a venit pe lume noua generaţie de şobolani, însă nici unul nu avea trompă. Până la urmă, s-a aflat că zuavul fusese mai înainte om de serviciu într-o sală de disecţie şi, folosindu-se de cunoştinţele sale, a tăiat cozile şobolanilor şi le-a transplantat pe nas.

În cercurile ştiinţifice germane a produs o mare vâlva descoperirea Iui J.B.A. Beringer, profesor universitar şi consilier ducal din Würzburg. Odată, plimbându-se printr-o veche cariera de piatră, privirea i-a fost atrasă de nişte pietrificări interesante : păianjeni, viermi, râme şi altele de soiul acesta. Profesorul deveni atent şi începu în carieră cercetări sistematice. Descoperirile sporeau. Apăreau la suprafaţă şerpi pietrificaţi, broaşte, şopârlc, apoi — minunea minunilor — *un păianjen, împreună cu pânza lui, întreagă, împietrit în momentul în care tocmai prindea o muscă*. Senzaţia luă proporţii. Pe unele din pietrele scoase se puteau vedea desenate soarele şi luna ; mai mult, savantul norocos a găsit şi un desen înfăţişând o cometă. Cea mai preţioasă parte a descoperirii o constituiau pietrele în perfectă stare, pe care se putea citi numele lui Iehova, scris cu litere ebraice. Şi toate acestea nu săpate în piatră, ci parcă *sculptate, în relief !*

Au început sa apară ipotezele. După una dintre păreri, pietrele au luat fiinţa drept urmare a unui *lusus naturae*, joc al naturii. Chiar şi atunci când vărsăm pe pământ o găleată cu apă, aceasta va forma fel de fel de desene capricioase. Este adevărat însă că dacă am turna şi o mie de găleţi — îşi dădea cu părerea un altul — , tot n-o să ia naştere figura unui păianjen prinzând o musca şi nici numele lui Iehova scris corect. Trebuie să ne gândim la altceva, şi anume că pietrele n-au apărut întâmplător, ci au fost create conştient de către *anima mundi*, spiritul universal, creator, care pătrunde întreaga fire.

Părerea profesorului Beringer era însă alta ; de altfel, a şi prezentat-o în faţa lumii ştiinţifice într-o formă fastuoasă, corespunzătoare. El a prezentat materialul, împreună cu discipolul său Georg Ludwig Huber, sub forma unei disertaţii de doctorat, ilustrată cu splendide anexe litografice. Cărticica apăru în 1726, la Würzburg. Din titlul său kilometric ajung doar cele două cuvinte de la început: *Lithographiae Wirceburgensis* etc. Comunicarea ştiinţifică de atunci este astăzi o raritate bibliofilă [57]*.

Profesorul n-a admis părerile prăpăstioase sus-amintite. De la prima vedere, un om de ştiinţă serios putea să ştie că nu avem de-a face cu pietrificări. Reprezentările sunt făcute de mâna omului, şi anume ele provin din vremea când străvechiul popor german trăia încă în starea întunecată a păgânismului. Cu alte cuvinte figurile erau idoli, obiecte de cult păgân şi, ca atare, reprezintă o valoare inestimabilă pentru cercetarea culturii germane străvechi. Probabil că au ajuns în cariera de piatră din Würzburg când germanii s-au creştinat. Este evident că primii episcopi creştini n-au admis obiectele cultului păgân şi, la ordinul lor, populaţia Ie-a strâns şi le-a îngropat pe toate. S-ar putea ca şi prin alte părţi, în adâncul pământului, să se ascundă pietre asemănătoare. Pentru lumea ştiinţifică este un noroc providenţial că tocmai la Würzburg, datorită întâmplării, ele au ieşit la suprafaţă.

Argumentarea era limpede şi simpla, putând fi acceptată.

Profesorul a dat un răspuns la fel de limpede şi acelor sceptici care nu puteau include în obiectele cultului păgân şi pietrele cu inscripţia *Iehova*. În sânul populaţiei germane din timpul trecerii la creştinism au fost evrei care au trecut la creştinism o dată cu ceilalţi, îngropându-şi si ei obiectele cultului lor anterior.

Cărticica a ajuns la regele Saxoniei. Descoperirea îl interesa şi a dat dispoziţii să i se scrie profesorului ca să-i trimită câteva exemplare din

interesanta descoperire. Pietrele au fost cercetate la Dresda şi problema s-a elucidat şi mai simplu decât explicaţia „simplă" a profesorului.

Cu o truda demnă de o cauză mai bună, pietrele fuseseră cioplite de către studenţii din Würzburg. Le-au îngropat în cariera de piatră, având grijă ca profesorul să le găsească pe rând. Era o ştrengărie de o îndrăzneală nemaipomenită, însă a reuşit. Făptaşii au fost solidari, aşa că nu s-a putut descoperi banda care hohotea de râs în spatele profesorului.

Se spune că însuşi profesorul a cumpărat şi a distrus exemplarele lucrării ce-i vestea gloria ; de aceea cartea a şi devenit o raritate bibliofilă.

TAINA CĂRŢII SĂLBATICILOR

Cei despre care am vorbit până acum erau savanţi fără experienţa vieţii. Ei nu erau pregătiţi sufleteşte pentru suspiciune ; nu recunoşteau cursa întinsă cu viclenie. Însă abatele francez Domenech şi-a săpat cu propria lui mână groapa în care a căzut.

Biblioteca. Arsenalului din Paris păstra un caiet misterios ; nimeni nu ştia cum de ajunsese acolo. Catalogul îl ţinea în evidenţă sub titlul *Cartea sălbaticilor (Livre des Sauvages)*. Caietul cuprindea nişte figuri şi desene ciudate, care după fişele bibliotecii erau opera unor piei-roşii din America.

Directorul bibliotecii. Paul Lacroix, a arătat-o unui renumit geograf francez, abatele Domenech. El ştia că abatele cutreierase prin America de Nord, Texas şi Mexico, fiind recunoscut ca specialist în problema pieilor-roşii.

Abatele s-a apucat să cerceteze caietul şi, după câteva săptămâni de studiu, interpretarea a fost gata.

Figurile nu sunt altceva decât *ideogramele străvechiului scris al pieilor-roşii*. Ele sunt de o importanţă ştiinţifică uriaşă, permiţând să se pătrundă în tainele străvechii culturi a pieilor-roşii, elucidând unele perioade din istoria lor. Abatele a recunoscut modest, că nici el n-a fost în stare să descifreze toate ideogramele, însă, în general, caietul cuprindea descrierea peregrinărilor unor triburi şi a misterelor străvechilor religii. Deosebit de surprinzător este faptul că ilustraţiile primitive dau dovezi sigure şi despre existenţa unui cult falic.

Descoperirea a fost primită de către cercurile competente pariziene cu aprecieri laudative. Era vorba ca abatele să concureze pentru Premiul Volney al Academiei, însă s-au răzgândit. Directorul bibliotecii a povestit că

încă înaintea abatelui fusese la el un misionar din America de Nord şi a făcut o copie exactă după caiet. De aici teama ca nu cumva vreo societate ştiinţifică americană sau mexicană să publice caietul în *facsimil* şi astfel s-o ia înainte francezilor. Orgoliul naţional francez s-a burzuluit şi, la propunerea Direcţiei artelor, guvernul a hotărât ca studiul abatelui Domenech, împreună cu materialul ilustrativ, să fie editat.

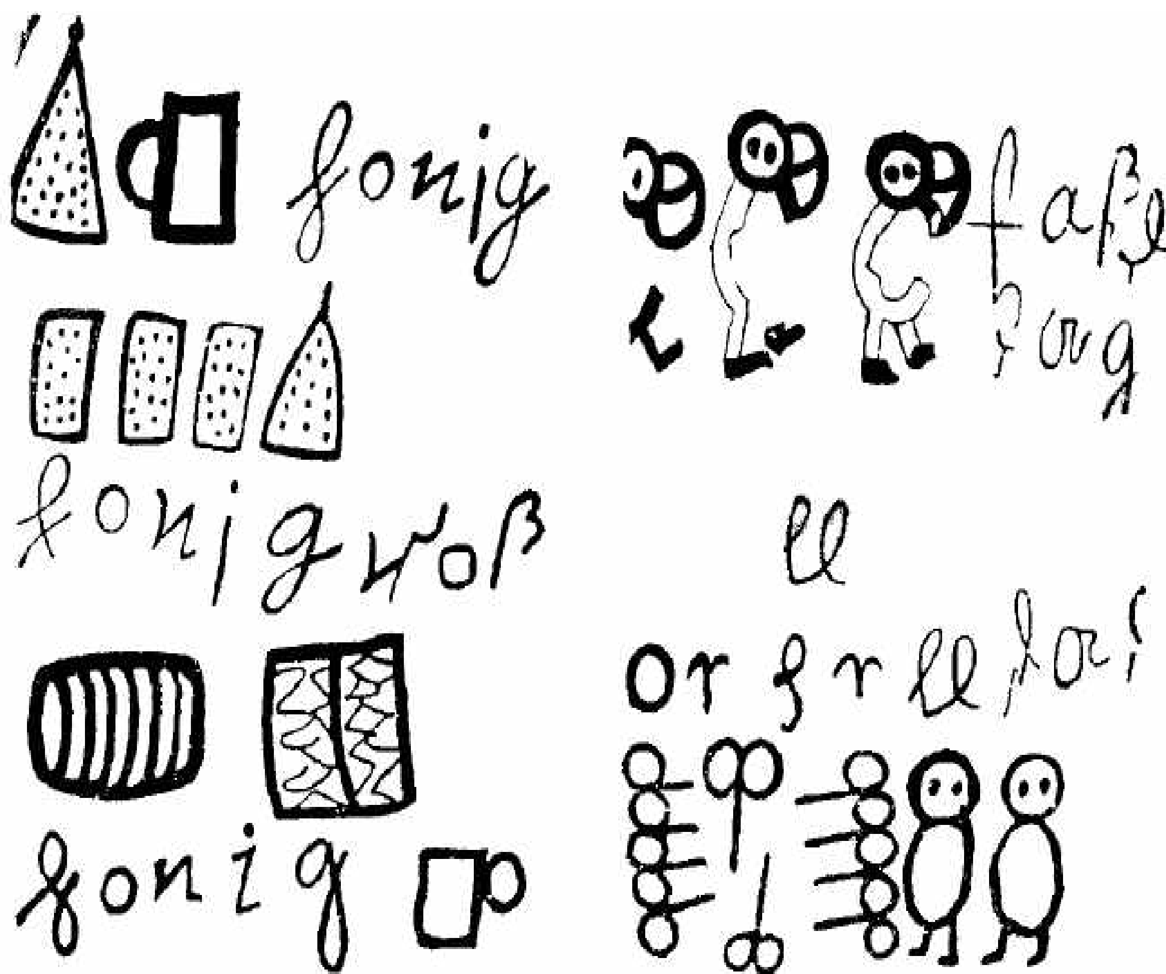
Cartea a apărut sub următorul titlu:

Manuscrit pictographique Américain, précédé d'une Notice sur l'Idéographie des Peaux-Rouges pur l'Abbé Em. Domenech, Membre de la Société Géographique de Paris etc. Ouvrage publié sous les auspices de M. le Ministre d'État et de la Maison de L'empereur. Paris, 1860. (Manuscris pictografic american, precedat de o notă asupra ideografiei pieilor-roşii, de Abatele Em. Domenech, membru al Societăţii geografice din Paris etc. Lucrare publicată sub auspiciile domnului Ministru de Stat şi a Casei împăratului).

Aşadar, s-a reuşit să i se ia înainte Americii.

Însă a ieşit cu bucluc.

Cu ocazia împărţirii premiilor expoziţiei de artă de la Paris, obişnuitul discurs festiv a fost rostit de contele Walewski, pe atunci ministru de stat. Avântul oratoric l-a împins pe vlăstarul napoleonian spre piscuri primejdioase. A făcut din Franţa maestra popoarelor şi a constatat că întreaga civilizaţie apuseană există datorită pildei franceze, purtând amprenta spiritului francez.

FRAGMENT DIN „CARTEA SĂLBATICILOR“
Stup de albine, fagure de miere, butoi cu miere, copil care mănâncă în timpul postului covrigi. Linguri şi foarfece

În Germania, aceste osanale oficiale au fost primite cu indignare. Deosebit de revoltat era vestitul savant bibliograf J. Petzholdt tun Dresda. Tocmai îi căzuse în mână opera de mari pretenţii a lui Domenech. Civilizaţie franceză ? Bine. A luat pana în mână şi a fericit piaţa germana cu o broşura de şaisprezece pagini:

„Das Buch der Wilden“ im Lichte französischer Civilisation, Dresden, 1861 („Cartea sălbaticilor" în lumina civilizaţiei franceze).

Băştinaşii, piei-roşii, nu şi-au înmuiat niciodată săgeţile într-o atât de ucigătoare otravă ca aceea cu care savantul german a împroşcat civilizaţia franceză. Şi,pentru a începe cu începutul : *Cartea sălbaticilor nu e decât maculatorul unui elev german din America*. Băiatul trebuie că locuia pe vreo

plantaţie îndepărtată şi, de plictiseală, şi-a mâzgălit caietul cu tot felul de figuri şi linii abracadabrante.

Silueta care şfichiuieşte cu biciul nu este un vrăjitor, ci învăţătorul care bate un elev. Misterioasa figură lunguiaţă nu-i simbolul fulgerului şi al pedepsei divine, ci un cârnat oarecare. Figura cu şase ochi nu-i un şef de trib 'înţelept şi viteaz, ci doar un monstru născut de fantezia copilului. Nu se văd trei preoţi ţinând în faţa gurii obiecte de cult, ci trei copii mâncând *covrigi*. Zeul norilor, spiritul focului şi celelalte apariţii de pe celălalt tărâm îşi datorează existenţa cunoscutului fel de a desena al copiilor : un mic cerculeţ, cu două puncte, reprezintă capul; un cerc mare — abdomenul ; două beţe de chibrit — picioarele. În ceea ce priveşte adorarea falusului, abatele desigur că a putut vedea acasă, la Paris, destul de multe măscări desenate rudimentar ; copiii neastâmpăraţi obişnuiesc sa mânjească cu ele pereţii unei anumite încăperi sanitare.

Afacerea are şi o poantă. Învăţatul francez nu cunoştea deloc limba germană, *nici măcar literele gotice*. Desigur, nu-i nevoie să fie cineva savant pentru a distinge literele gotice, aşa că primul neamţ care ar fi intrat în bibliotecă l-ar fi putut lămuri pe abate despre tragica sa eroare. El a scornit că un grup de desene reprezintă *băutura de foc*, adică rachiul distrugător de seminţii. În realitate, alături scrie : *Honig* (miere). Pe caiet copilul a desenat următoarele: un stup, un butoi cu miere şi faguri. Şi sub celelalte ideograme mişunau cuvinte germane: *will, grund heilig, hass, nicht wohl, unschuldig, schaedlich, bei Gott* şi altele.

Frumosul castel din Spania s-a năruit.

Însă opinia publică franceză n-a fost zdruncinata de regretabila întâmplare. Cartea lui Petzholdt s-a tradus în franceză, îl lăudară pe savantul german şi făcură haz de abatele Domenech. De bună seamă, şi de ministrul de stat.

COMOARA EROILOR

Susţin că un simplu ţăran sau o calfă de croitor se pot considera eroi mai degrabă decât cavalerul luptător din evul mediu, care pornea la bătălie înzăuat până la copilele calului. Ba mai mult, chiar şi 'eroii legendari ai mitologici le erau. la fel ca şi cavalerii, inferiori în ceea ce priveşte vitejia. După ce a fost înmuiat de maică-sa în apa Stixului, lui Ahile i-a convenit să facă pe eroul: de asemenea, nici lui Siegfried nu-i fusese greu să-şi dovedească vitejia între duşmanii săi cu pielea moale, când, după baia făcută în sângele balaurului ucis de el, trupul său devenise invulnerabil. Asta nu e *fair play*. Se poare obţine o victorie cu astfel de şanse inegale, însă nu se poate aspira la cununa de lauri.

Să fi fost Ahile de planton în munţi într-o noapte ucigător de rece şi să fi urmărit străfulgerări care nu erau urmate de fâşâit de săgeată, ci de exploziile bubuitoare ale grenadelor ! Să fi încercat Siegfried să stea în cazematele care-i poartă numele, precum au făcut-o flăcăi anonimi de la ţară şi de la oraş, sub o canonadă de artilerie care ţinea opt zile !

Comparaţia nu va fi favorabilă nici vechilor *mercenari*, dacă m-apuc să cercetez minuţios virtuţile lor de luptă. De fapt, ei nu erau prea entuziasmaţi de perspectiva pieirii pe câmpul de luptă. Chiar aş putea spune că se şi temeau. Aceasta o dovedeşte mulţimea de practici superstiţioase, la care recurgeau domnii oşteni ca să devină invulnerabili, iar propria lor armă să nimerească Ia sigur.

ELIXIRELE INVULNERABILITĂŢII

Un autor cu pseudonimul Johannes Staricius a scos o carie cu un titlu promiţător: *Geheimnissvoller-Heldenschatz* (Comoara tainică a eroilor). Ea a fost redactata pe baza aşa-numitei *ştiinţe magice*. Pe vremea aceea, chiar şi

învăţaţii serioşi se prindeau în plasa prezentării acestei ademenitoare ramuri a „ştiinţei“. Publicul se prăpădea după ea. deoarece superstiţia se prezenta învăluită în veşmintele ştiinţei, iar cel care o practica n-avea a se teme că va fi învinuit de vrăjitorie. Comoara eroilor a apărut în numeroase ediţii; extrasele următoare le-am cules din ediţia de la Köln. din 1750.

Iată o recomandare pentru a se evita rănirea :

„Caută o ţeastă de om spânzurat sau tras pe roată, pe care au început să crească muşchi. Notează-ţi bine locul şi lasă ţeasta neatinsă. A doua zi, du-te din nou acolo şi potriveşte ţeasta într-o poziţie în care muşchiul poate fi scos uşor. Vinerea următoare, înainte de răsăritul soarelui, du-te din nou şi scoate muşchiul, leagă-l într-o băsmăluţă şi pune să ţi-l coasă în căptuşeala tunicii, sub braţul stâng. Atât timp cât ai pe tine tunica, eşti apărat de gloanţe, sabie sau pumnal“.

O altă varianta a reţetei recomandă să înghiţi înainte de bătălie o bucăţică (de mărimea unei boabe de piper) din acest muşchi. Autorul se referă la un căpitan cunoscut de-al său. care i-a confirmat că apetisantul remediu l-a făcut invulnerabil timp de 24 de ore.

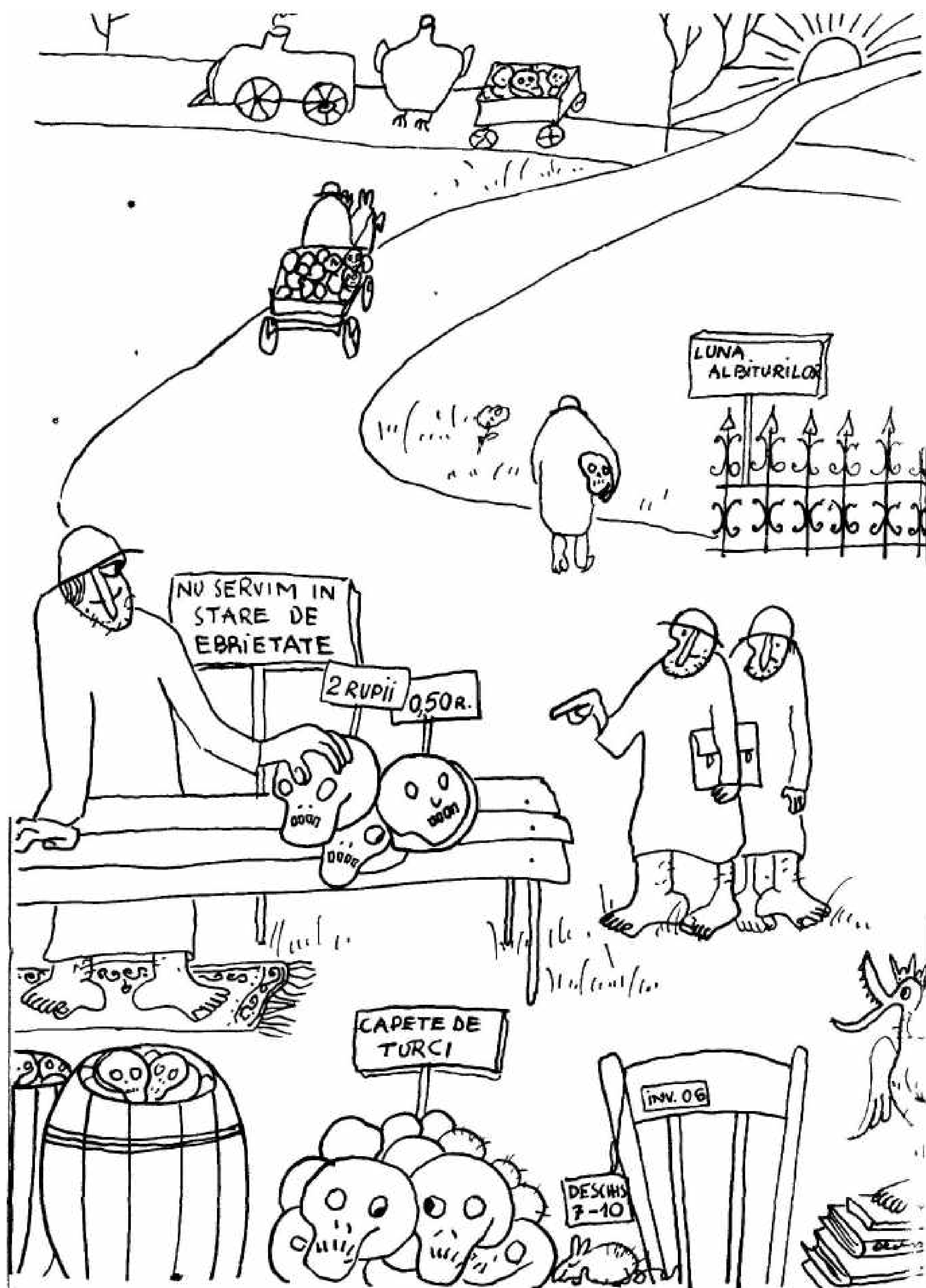
Acest remediu vegetal nu era o vrăjitorie oarecare a unei ţigănci nepricepute, ci se baza pe opiniile docte legate de neobişnuitul efect al *muşchiului crescut pe ţeastă*.

Muşchiul crescut pe oasele capului era privit de vechea farmacopee ca un remediu cu puteri uriaşe, Numele oficial, latin, era *Usnea humana*. După concepţia de pe atunci, faptul că creştea pe un craniu de om îl făcea bun împotriva bolilor mintale. Datorită naturii sale vegetale, se putea lăuda şi cu însuşiri hemostatice. Nici nu era nevoie să-l pui pe rană. fiind de ajuns ca rănitul să-l ţină strâns în pumn.

Este ştiut că după un anumit timp. dacă o ţeastă de om zace la suprafaţa pământului. într-un loc umed. va fi năpădită de muşchi. Însă de ce oare *Comoara eroilor* aprecia mai ales ţeasta de om executat ?

Conform practicilor medicale oculte, nu orice craniu era utilizabil, fiindcă în împrejurări normale, moartea fiind precedată de boală, trupul infectat al omului bolnav nu e potrivit ca medicament. Este nevoie deci de un om care să fi murit perfect sănătos. Adică unul executat. Ar fi fost bun şi un craniu de pe câmpul de luptă, însă la el era greu de ajuns, deoarece nu peste tot câmpurile de luptă se află la îndemâna unui soldat căutător de muşchi.

Întâmplător, am dat într-o gazetă de o .ştire care anunţa o ocazie rară : posibilitatea de a procura de la târg un craniu corespunzător. Numărul 7 din anul 1584 al gazetei „Ordentliche Wochentliche Postzeitungen“ relatează despre târgul de Anul Nou de la Lipsca. Ea aminteşte, ca o curiozitate a târgului, că s-au găsit câţiva negustori descurcăreţi care *vindeau la butoi capele de turci.* Ele proveneau de pe urma luptelor din jurul Vienei. La început nu s-au găsit cumpărători, deşi un cap era preţuit doar la un taler imperial. Mai târziu însă, cercurile militare aflând despre existenţa preţioasei mărfi, cererea a crescut, iar preţul de cumpărare se ridică la opt taleri.

LUNA ALBITURILOR
NU SERVIM IN STARE DE EBRIETATE
2 RUPII
0,50 R.
CAPETE DE TURCI
INV. 06
DESCHIS 7-10

Şi regnul animal oferea remedii, presupuse cu efect. Trebuie cercetate *căprioarele* — scria Staricius. În cercurile vânătoreşti este cunoscut faptul că într-o anumită perioadă a anului glonţul nu le prinde. Aceasta, deoarece căprioara cunoaşte ierburile care produc invulnerabilitatea, şi cât există buruienile paşte veselă şi fără teamă, fiindcă ştie că nu i se poate întâmpla nici un rău. Problema este, prin urmare, simplă : trebuie procurate aceste ierburi. Da, dar care sunt şi unde se găsesc? Căprioara n-o destăinuie. Natura însă s-a îngrijit ca omul să poată ajunge totuşi la ele. Câteodată, ierburile prost mistuite şi amestecate cu păr de animal, adunându-se în stomacul căprioarei, se transformă într-un fel de bilă. În vechile spiţerii această găluşcă era cunoscută sub numele de *piatră de căprioară*. Era o rubedenie mai modestă a *pietrei de bezoar*, care se forma în stomacul caprei bezoar din Asia şi despre puterea căreia se povesteau minuni.

Deci, vânătorul să aştepte până ce, o dată cu ofilirea ierburilor vrăjite, căprioara devine din nou vulnerabilă, s-o împuşte şi să-i scoată din stomac piatra, în care va găsi întrunită puterea misterioasă a tuturor ierburilor.

Modul de întrebuinţare:

„Când Pământul va intra în conjuncţie cu planeta Marte, pisează piatra de căprioară şi ia din ea o fărâmiţă cu vin malvezian ; aleargă apoi cât te ţin picioarele până ce sudoarea va curge şiroaie pe tine. Repetă operaţia de trei ori la rând şi trupul îţi va deveni invulnerabil".

ARTA DE LA PASSAU

În 1611, călăului de la Passau, Kaspar Neithart, i-a venit o idee strălucită. Mercenarilor grei de cap le arăta tot felul de bileţele umplute cu semne şi cuvinte „magice". I-a făcut să creadă că, prinse de gât sau, mai bine, *înghiţite*, ele apără de oţelul duşmanului.

Semnele şi cuvintele magice n-aveau nici un. înţeles.

Pe bileţele erau scrise lucruri de soiul acesta: „*Arios. Beji, Glaigi, Ulpke, nalat nasala, eri lupie*".

Aiurelile ar fi putut fi scrise, tot atât de bine, şi invers. Însă cuvintele sunau diabolic şi, asociate cu misterul care înconjura persoana călăului, au aţâţat închipuirea mercenarilor, făcându-i să cadă pradă mistificării. Cumpărau deci cu bani grei bileţelele şi într-adevăr obţineau ceva : porneau la luptă plini de curaj, crezând că nu-i mai poate ajunge nici o armă. Dacă

vreunul totuşi îşi lăsa oasele pe unde umbla, n-avea cum să se plângă de ineficacitatea amuletei. Dacă era rănit numai, explicaţia era la îndemână : deşi duşmanul a întrebuinţat o vrajă mai puternică, totuşi amuleta şi-a făcut datoria, fiindcă rana n-a fost mortală.

Bileţelele l-au îmbogăţit pe călău. Mai mult, l-au făcut şi celebru, deoarece mercenarii i-au păstrat mult timp amintirea, şarlatania lui fiind cunoscută sub numele de *Passauer Kunst* (arta de la Passau) şi s-au făurit în jurul ei adevărate legende.

Mai târziu, şi-a găsit un rival care promitea un succes mai sigur: aşa-numitul *taler de Mansfeld*. Acesta a fost bătut de către conţii Mansfeld, în memoria strămoşului lor Hoier Mansfeld. Străbunul fusese un bărbat vestit. El nu s-a născut în mod obişnuit, ci prin operaţie cezariană, asemenea lui Macduff, învingătorul lui Macbeth. A fost norocos în războaie, nepierzând nici o bătălie. Şi-a imortalizat propria glorie prin deviza : *Ich, Graf Hoier, ungebohren, Hab noch keine Schlacht verlohren* (Eu, contele Hoier. care nu m-am născut, nici o bătălie n-am pierdut). Pe o faţă a talerilor de Mansfeld, bătuţi în timpul războiului de treizeci de ani, se afla deviza de mai sus, iar pe revers se putea vedea Sf. Gheorghe călare. Aveau foarte multă căutare, oamenii dând pentru ei, bucuroşi, câte 10 — 12 taleri obişnuiţi.

Soldatul citit şi cultivat era mai exigent decât mercenarul neînvăţat. El purta amulete făcute de către alchimişti şi astrologi, pe baza ,,ştiinţelor" magice.

Azi nu mai putem dezlega înţelesul cuvintelor magice săpate pe amulete. Nimeni n-ar putea explica de ce întrebuinţau chiar şi căpeteniile şi comandanţii cuvântul *Ananisapta*. S-ar părea să se fi format din iniţialele cuvintelor vreunei fraze magice. Nici înţelesul aşa-numitei formule Sator nu s-a putut descifra ; se pare că nici n-a avut vreodată vreunul. Se mai întrebuinţau şi pătrate magice acoperite cu cifre. Pe un astfel de pătrat, oricum ai aduna cifrele, vertical, orizontal sau în diagonală, rezultatul e totdeauna treizeci şi patru. Dacă aceste două numere sunt adunate, dau cifra şapte care, zice-se, are dintre toate numerele cea mai mare putere magică. Acestea erau bucurii nevinovate, la fel ca şi mascotele care atârnă de geamul automobilelor.

Însă magia amuletelor avea şi o altă variantă, mai afurisita. Nemţii o numeau *Festmachen* (a încheia un pact). Cine o îndeplinea lega cârdăşie cu diavolul. Gazetele timpului anunţau, cu groază superstiţioasă, o mulţime de cazuri. În timpul împărtăşaniei, un soldat suedez n-a înghiţit azima, ci,

scoţând-o din gură, a făcut din ea o amuletă. Nu prea i-a folosit însă nenorocitului; când s-a aflat fapta, i-au smuls limba şi l-au tras pe roată.

Societatea germană de ştiinţe naturale şi medicale avea o revistă foarte serioasă care apărea iu limba latină. Lungul ei nume latin se întrebuinţa de obicei sub forma prescurtată de „Ephemerides“. Această revistă serioasă, cu barbă şi ochelari, nu se îndoia nici o clipă că pe baza cârdăşiei cu diavolul acest *Festmachen* se poate realiza. Ba mai recomanda şi un antidot eficace. Când cineva trebuie să se lupte cu un om suspectat de cârdăşie cu dracul, în primul rând să-şi înmoaie vârful spadei în gunoi de porc. Înainte de a vârî glonţul în puşcă, să şi-l bage în gură. Adică, mai bine zis, nu tocmai acolo, ci în locul opus. După aceste două acţiuni, diavolul batjocorit se înfurie şi fuge. părăsindu-şi fârtatul, care devine apoi vulnerabil, ca oricare alt om.

Iată un punct de vedere „ştiinţific" din 1691.

ZÂLELE REZISTENTE LA ARME

Ce-i sigur e sigur. Dacă invulnerabilitatea te-ar lăsa în pană, răul trebuie prevenit cu zale de nepătruns pentru armele duşmanului.

Cei din evul mediu nu se îndoiau că tot ce era scris de clasicii antichităţii reprezintă purul adevăr. După legendă, Vulcan i-a făurit Iui Ahile asemenea zale ; duşmanul se îngrozea chiar şi la simpla lor vedere, şi-i pierea curajul. (O nouă contribuţie la cercetarea profilului psihologic al marilor eroi greci ; cu astfel de echipament era uşor s-o porneşti împotriva troienilor.)

Şi-au bătut ei oamenii mult timp capul cu secretul zalelor-minune. Se ştia doar că ele fuseseră făcute dintr-un metal numit *electrum*, însă n-au putut descoperi compoziţia misteriosului aliaj. În sfârşit, Paracelsus se prezentă cu dezlegarea.

Orice metal — spunea el — este supus acţiunii unei stele. Prin urmare, dacă amestecăm metale corespunzătoare sub influenţa constelaţiilor corespunzătoare, vom dobândi un nou aliaj, pătruns de puterea magică a stelelor. Noul aliaj a fost botezat de Paracelsus. *electrum magicum*. Se compunea dintr-un amestec de aur, argint, aramă, oţel, plumb, cositor şi mercur. Reţeta prevedea o mare cantitate de aur şi argint, aşa încât metalul-minune nu era la îndemâna oricui.

Dar nici cel bogat nu putea dobândi, cu una. cu două. zale făurite din acest aliaj. Cărţile de magie care se ocupau cu prelucrarea faimosului *electrum magicum* legau reuşita preparării lui de îndeplinirea precisă a unor reguli complicate.

Prima regulă : cel mai mic amănunt al procedurii trebuie să fie *marţial*, adică războinic. Să fie marţiale : cerul, aerul, vremea, ziua, ora. minutul, locul, uneltele, focul, ba mai mult, chiar sufletul, moralul şi glasul făurarului respectiv. Aparatura, adică nicovala, ciocanul, cleştele, foalele. să fi fost pregătită într-o zodie corespunzătoare ; pentru toate acestea trebuie cerută părerea unui astrolog învăţat. Rolul cel mai însemnat în făurire îl avea planeta zeului războiului, Marte.

Dar în ce fel poate să t'ie războinic, de pildă, focul ?

Simplu de tot. Calificativul de marţial nu i se cuvine decât focului de fulger, pentru că se iscă. cu mare putere distrugătoare, din înălţimea cerului, însoţit de tunete cutremurătoare. Deci. trebuie pândită ocazia când fulgerul aprinde vreun copac sau ceva lemnărie, să se ia de acolo jar, să se păstreze şi să se întreţină, apoi cu grijă într-o candelă, până când se iveşte zodia prielnică pentru făurirea zalelor.

Cele şapte metale trebuia amestecate sub zodii diferite, ceea ce punea răbdarea la grea cumpănă. însă nici aceasta nu era de ajuns, ci — după cum am mai amintit — însuşi făurarul zalei trebuie să fie într-o dispoziţie *marţială*. Munca aceasta trebuie să-l scoată din cotidian, iar în el să freamăte porniri războinice. Modul cel mai sigur de a realiza dispoziţia marţială *consta în a recita cu glas tunător, în timpul lucrului, hexametre eroice. Ritmul răpăitor al versurilor întreţine tot timpul flacăra pornirilor războinice* [58]*.

Succesul va fi deplin dacă se va grava pe zale vreo deviză sau emblemă înălţătoare, eroică ; mai departe, se va avea grijă ca şi curelele zalelor să aibă putere magică, deci ele trebuie confecţionate din piele de lup sau de hienă, amândouă fiind animale marţiale. De lup şi de hienă se lega superstiţia moştenită încă de pe vremea lui Plinius, după care *dacă animalele îl văd mai repede pe om decât acesta pe ele, privirea lor face ca omul să amuţească şi să împietrească*. Pielea de lup va fi deosebit de eficace, dacă se taie de pe spatele unui *lup viu*. Raţionamentul este acebşs ca în cazul teoriei lui *Usnea humana*. Din animalul răpus, împreună. cu rămăşiţele de viaţă dispar şi puterile magice ; deci aceste puteri trebuie extrase cât timp animalul este încă în viaţă.

Această teorie era aplicată într-un mod interesant şi reţetelor care ..ajutau" *să se câştige procesele*. Avocatului i se recomanda să smulgă limba unui cameleon viu şi să şi-o pună, când pledează, sub propria sa limbă. Cu siguranţă că astfel va câştiga procesul. După cum se ştie, cameleonul îşi schimba culoarea după împrejurări.

SABIA CU PUTERI MAGICE

Devenit invulnerabil şi îmbrăcat cu zale rezistente, ostaşul putea porni liniştit la bătălie. Însă nu-i de ajuns ca el să fie apărat; mai trebuie ca duşmanul să fie măcelărit şi distrus.

Pentru aceasta era necesară *o sabie cu puteri magice.*

Legendele medievale sunt pline de întâmplări cu săbii-minune. Abia dacă găsim vreun erou de şoldul căruia să nu fi atârnat un paloş care trecea prin orice şi nu putea fi sfărâmat [59]*. Cei care ţineau contabilitatea legendelor nu s-au gândit că din echipamentul de virtuţi eroice al posesorilor unor astfel de arme, ar trebui să se facă un scăzământ de cel puţin cincizeci la sută.

Pentru paloşul-minune era nevoie de piese înfiorătoare.

Lama să fie dintr-acelea cu care a fost omorât un om. Teaca să-i fie făcută din spiţa unei roţi întrebuinţată de călău la o tragere pe roată. Prăseaua să-i fie făurită din metalul unui lanţ cu care a fost spânzurat cineva. Teaca trebuie îmbrăcată cu postav îmbibat în... [60]**, însă aici nu mai îndrăznesc să intru în detalii, fiindcă si fără aceasta reţeta este destul de trăsnită.

ELIXIRUL CURAJULUI SI ARMĂSARUL CURAJOS

S-ar părea că prevăzut cu un echipament atât de îmbelşugat, viteazul se poate avânta plin de curaj împotriva duşmanului. Da' de unde! Mai e nevoie şi de un întăritor pentru suflet, de aşa-numitul elixir al curajului, care să izgonească până şi eventualele resturi ale fricii. În timpul războiului de treizeci de ani. elixirul se numea *Aqua Magnanimitatis.*

Iată reţeta nobilei poşirci:

„În miez de vară biciuieşte un muşuroi de furnici, ca ele, de groază, să secrete un lichid urzicător, cu miros puternic. Ia, după plac. o cantitate de furnici şi pune-o într-un alambic. Toarnă peste furnici rachiu tare, astupă

alambicul şi pune-l la soare. Lasă-l să stea 14 zile, după care, distilează-l, şi în spirtul astfel obţinut pune o uncie de scorţişoară".

Modul de întrebuinţare : înainte de luptă se va lua o jumătate de lingură de licoare, amestecată într-un vin bun. Soldatul va fi cuprins imediat de curaj, şi nu de cine ştie ce pornire sălbatică şi sângeroasă, ci de o însufleţire eroică, înălţătoare, care îndeamnă la fapte mari.

Era, de asemenea, recomandabil să se amestece ulei de amarantă cu spirt şi să se ungă cu el lama spadei şi mâna. Un soldat astfel pregătit putea să facă de petrecanie la 10—12 vrăjmaşi, fiindcă duşmanul, văzându-l, va fi, la rândul său, apucat de frică. Puterea plină de vrajă a elixirului se explica prin natura marţială a furnicilor. Doar se ştie ce insecte războinice sunt furnicile!

Însă nici cu aceasta practicile eroice nu s-au terminat.

Şi calului de campanie trebuie să i se insufle curaj.

Potcoavele şi zăbala trebuie să fie făcute dintr-un fier cu care a fost ucis cineva. Potcoavele îi vor de calului curaj, îl vor face ager, inteligent şi cu pas uşor, iar zăbala va îmblânzi chiar şi pe cel mai nărăvaş animal.

S-a găsit leac şi pentru a evita epuizarea calului: dacă se vor agăţa de frâul lui dinţi de lup, calul va putea galopa, fără odihnă, zile în sir.

PRIVAŢIUNILE VIEŢII DE CAMPANIE

Nu-i de ajuns ca soldatul să fie invulnerabil, ca armele să-i fie imbatabile şi el să poarte în suflet porniri eroice! în perioada vieţii de tabără luptătorul este expus la multe încercări: frig, sete. foame.

Împotriva frigului te poţi apăra în mai multe feluri. „Înfăşoară-ţi picioarele cu hârtie, apoi trage ciorapii, toarnă în cizme rachiu şi încalţă-le". Nici nu-i o idee prea zăludă. La fel ca o alta care recomanda ca rachiul să fie turnat nu în cizma soldatului, ci pe gâtul lui. Procedeul al treilea este mai complicat. „Ia o oală plină cu găinaţ de porumbel, arde-l, până se face scrum, fă din el leşie, cu care te speli apoi pe mâini şi pe picioare. Dacă îţi înmoi şi cămaşa şi pantalonii în leşie, şi îi laşi să se usuce, poţi suporta uşor, timp de 14 zile, cel mai aprig ger".

Împotriva .setei : în ficatul claponului de 4 ani se formează o piatră transparentă de mărimea unui bob de fasole ; soldatul să şi-o pună sub limbă şi nu va mai simţi setea.

Împotriva foamei este eficace un procedeu străvechi. Aulus Gellius scrie că atunci când luptătorul scit rămânea fără hrană, el se înfăşură peste stomac cu un brăcinar lat. După părerea sciţilor, de la strânsoarea puternică, stomacul se adună de nu mai încape în el nimic; iar dacă tot nu încape nimic în el, ar fi absurd să te zbaţi să-l umpli! Se prea poate! În orice caz. contrariul este un adevăr verificat, deoarece, cu ocazia ospeţelor îmbelşugate, desfacerea curelei de la pantaloni a devenit proverbială.

Cu aceasta am epuizat, aproximativ, seria practicilor folosite de către vitejii precauţi.

Din păcate, se pare că aceste practici n-au dat rezultatele scontate, fiindcă experienţa a dovedit că în războaie soldaţii obişnuiau să fie răniţi şi omorâţi.

TRATAREA RĂNILOR ŞI ALIFIA PENTRU ARME

Dacă arma se frânge în rană, trebuie să se recurgă la descântec. Acesta avea multe formule, deşi biserica interzicea categoric descântecele, socotindu-le copii ale vechilor incantaţii păgâne în care zeii erau înlocuiţi cu Iisus şi cu diverşi sfinţi.

Un manuscris maghiar din secolul a! XVII-lea recomandă următoarele :

„O preafrumoasă rugă pentru extragerea vârfului de săgeată:

Nicodem, omul cu sfântă şi pioasă viaţa, regelui nostru îi scoase din mâini şi picioare cuiele de jug, carele cu mare uşurinţă ieşiră ; la fel de cu mare uşurinţă să iasă din tine săgeata, la care uşurare să te ajute pre tine acel om, carele pe crucea înaltă a murit pentru noi. Spune aceasta de trei ori în şir, la cea de-a treia oară apucă săgeata cu două degete şi trage-o afară“.

De ce să ne mire credulitatea blajinului muritor de rând ? Pe el îi scuză neştiinţa sa. Ce ar putea scuza. în schimb, groaznica scrânteală a ştiinţei medicale a secolului al XVII-lea. care a născocit faimoasa şi populara reţetă a alifiei de armă şi a prescris modul ei de întrebuinţare ?

Pentru uimitorul leac erau necesare tot atât de uimitoare componente:

„Ia osânză de la un vier sălbatic şi de la unul domestic precum şi unsoare de urs mascul ; din fiecare câte o jumătate de uncie. Adună o măsură bună de râme, pune-le într-o oală, acoper-o şi arde-le scrum. Ia din scrumul de râme de trei ori câte o jumătate de găoace de ou. adaugă-i, ca de patru ori mărimea unei nuci, muşchi de ţeastă presat, luat de pe craniul unui om

spânzurat sau tras pe roată. Mai ia încă trei uncii de hematită şi şase uncii de lemn de santal roşu, pisat măruţ. Toate acestea amestecă-le bine cu grăsime, adaugă-i un pic de vin şi-i gata *unguentum armarium*“, nobila „alifie de arme“.

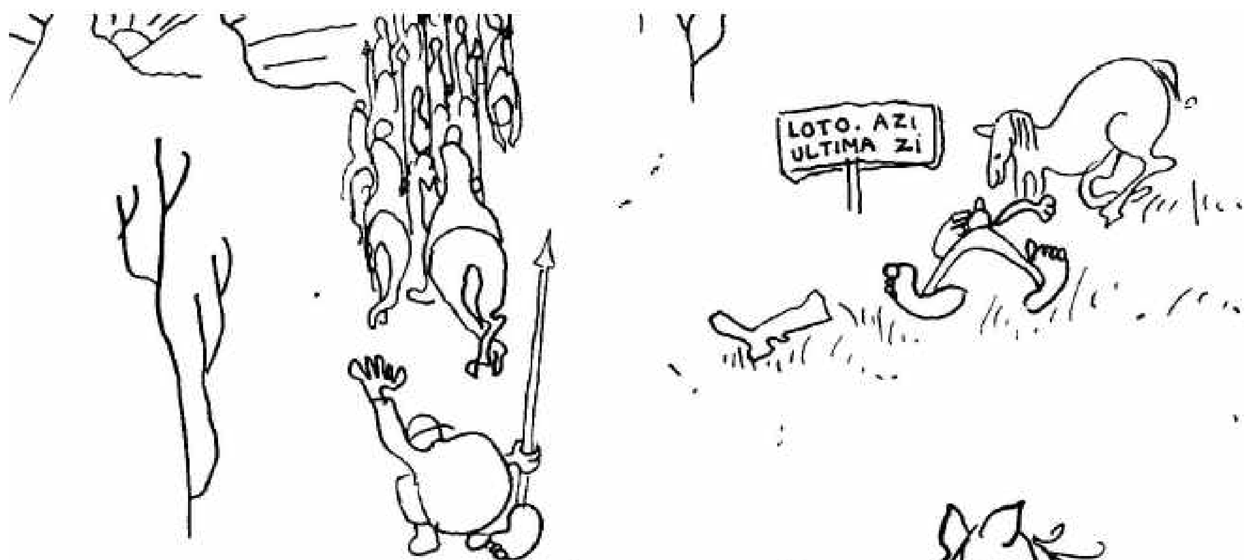
Pe omul de azi ii apucă ameţeala când se gândeşte că rănile ar fi putut fi unse cu această oribilă fiertură.

Spre liniştea dumneavoastră : *nu se ungeau rănile, ci armele !* Da, aşa este ! Cu această pomadă *trebuia unsă arma care a provocat rana*, presupunând că arma se mai afla la îndemână. Dacă. nu ieşea la iveală, trebuia înlocuită cu altceva, după cum se va vedea în cele ce urmează.

Trebuia să se constate precis, pe armă, până unde a pătruns în rană. Indicaţia spune că acea porţiune de pe armă trebuie, unsă şi încă în mod diferit, după felul armei : armă de lovit sau armă de înjunghiat. În primul caz, se recomandă ungerea în direcţia tăişului, fiindcă altfel rana se cicatrizează doar la suprafaţă, iar în profunzime rămâne deschisă. În cazul armelor de înjunghiat, ungerea trebuie făcută dinspre vârful armei, de jos în sus.

A doua etapă a tratamentului: se leagă arma cu o cârpă curată şi se ţine închisă într-un loc călduţ, ferit de curent. Dacă arma este expusă curentului sau schimbărilor bruşte de temperatură, rana se va resimţi imediat. Pansamentul trebuie schimbat zilnic, ca şi cum am trata însăşi rana.

Începe să se contureze sensul şi non-sensul ştiinţific. Curiosul procedeu nu-i altceva decât aplicarea aşa-numitei terapii *simpatetice.*

CAPORAL
DE SCHIMB
INV. 31
ALLO!!
ZIAR
VÎND BRĂCINAR
STAREȚĂ - NOU
ZIAR

După teoria simpatetică, legătura dintre om, animal, plantă — şi, în genera!, dintre toate elementele componente ale universului — este determinată de simpatie sau de antipatie. Sângele rămas pe armă are exact aceeaşi compoziţie ca sângele din rană. adică sunt în *legătură simpatetică*. La fel de misterios, după cum magnetul atrage fierul, şi rana atrage ascunsele puteri terapeutice ale componentelor alifiei de armă. Deci, este de ajuns să tratăm doar sângele rămas pe armă : rănitul se va însănătoşi chiar şi de la o distanţă de 40 de mile.

Lucrul este destul de ciudat. Opinia ştiinţifică generală însă considera teoria simpatetică atât de indiscutabilă, încât în caz de boală — de exemplu — se deducea starea bolnavului din calitatea sângelui, tratat separat. Trebuie, se spunea, să se ia sânge bolnavului şi să se închidă într-un vas de sticlă. Datorită puterii simpatetice, sângele din sticlă va indica schimbările care au loc în sângele bolnavului : rămâne limpede, dacă bolnavul se vindecă : se tulbură, dacă boala se agravează.

Dacă nu se poate da de urma armei care a provocat rana, rana trebuie zgândărită cu o bucată de lemn, până când dă din nou sânge. *Această bucată de lemn trebuie apoi unsă* cu alifie de armă.

În tot timpul tratamentului, bolnavul să rămână liniştit, să nu facă nimic, să păstreze rana curată şi să ţină regim.

Acum urmează partea cea mai interesantă. S-a dovedit că *majoritatea bolnavilor,* în urma tratamentului cu alifie de armă *s-au însănătoşit*, pe câtă vreme răniţii pe care medicii îi tratau cu alte procedee *piereau* într-un procentaj extraordinar de mare !

Care să fie cheia misterului ?

În locul unei lungi disertaţii de istorie a medicinei, voi mai da o singură reţetă, aparţinând neobişnuitei terapii cunoscută sub numele de copropharmacia [61]*.

„Dacă hemoragia este foarte puternică, pregăteşte din tămâie, sânge de balaur, aloe, precum şi balegă de cal o pulbere pe care s-o presari pe rană. Poţi obţine rezultat bun şi cu gunoi de capră amestecat cu oţet. Poţi obţine un plasture la fel de eficace, amestecând gunoi de gâscă în oţet tare“.

Ca rezultatul să fie şi mai sigur, medicul recomanda şi o băutură. Trebuia amestecat *album graecum* cu bere şi apoi distilat; din drojdia depusă să i se dea rănitului, în fiecare dimineaţă, două linguri. Această drojdie se putea pregăti uşor pentru că materia, cu denumirea sonoră de *album graecum*, era la îndemână în casele care ţineau *câini*...

Este clar, prin urinare, că bolnavul tratat cu alifie de armă se vindeca fiindcă nici un medic nu se atingea de rănile sale. Natura îşi putea duce la îndeplinire opera de vindecare fără nici o tulburare.

INVENŢIA DOCTORULUI FERENC

În istoria *soldatului ungur* nu am găsit nimic despre aceste practici.

Adică de ceva tot am dat. Numărul 11, din 1838, al revistei „Nemzeti Társalkodó“ face cunoscută descoperirea doctorului Ferenc. medicul de curte al lui Sigismund Báthory. Este vorba de leacul împotriva rănilor provocate de glonţ.

Doctorul Ferenc era un medic vestit. Ştiinţa lui era apreciată şi de domnitor, care îl ţinea tot timpul în preajma sa. În 1595, Báthory a pornit la luptă împotriva turcilor, ducându-şi oastea în Ţara Românească. Doctorul Ferenc trebuia să-l însoţească, lucru ce nu-i convenea deloc paşnicului învăţat, care avea oroare de avatarele războiului. A socotit util să mărturisească confidenţial, câtorva curteni că „ar şti el un leac, care-l ajută pe cel ce-l întrebuinţează să poată trăi liniştit, fără frică de vreo armă, fie ea numai o puşcă mică ori un tun cât de mare“.

Bineînţeles, ştirea a ajuns până la Báthory şi i-a dat de gândit. Doctorul Ferenc fiind foarte învăţat, lucrul putea să fie adevărat. Încercarea moarte n-are. A poruncit deci domnitorul ca medicul să pregătească leacul-minune.

Doctorul Ferenc a acceptat. A cerut însă permisiunea să se întoarcă la Braşov, pentru că acolo — spunea el — are lada cu substanţele necesare.

Domnitorul a dispus ca doctorul Ferenc să fie condus înapoi la Braşov şi aştepta rezultatul. Înştiinţarea doctorului sosi cu o repeziciune neaşteptată. Scrisoarea este reprodusă astfel în „Nemzeti Társalkodó“ :

„În ladă am găsit următorul leac : acela care doreşte să fie ferit de loviturile armelor şi de obuzele tunurilor din Ţara Românească *să stea frumos la Braşov.* Cum el socoteşte că acesta ar fi leacul cel mai sigur, va rămâne la Braşov, aşteptând acolo sfârşitul războiului ; propune, odată pentru totdeauna, atât domnitorului cât şi altora care doresc să se apere de pericolele bătăliilor să procedeze la fel“.

Nu cunoaştem răspunsul domnitorului.

PREAONORATUL PUBLIC

Cu ceva timp în urmă, un ziarist american, pornit pe farse, a propus colegilor săi un pariu. A spus că va solicita preşedintelui cea mai stupidă aiureală, şi se obligă să facă astfel încât cererea să fie semnată cu bună-credinţă de o serie de cetăţeni inteligenţi. Pariul a fost acceptat. N-au trecut nici trei zile şi pe masa redacţiei se lăfăia cererea adresată preşedintelui Roosevelt, prin care şaptezeci şi cinci de semnatari îi solicitau să propună votarea unei pensii pentru *văduva soldatului necunoscut.*

Cazul este verosimil. Publicistul american Brisbane, de la concernul Hearst, atribuie cititorilor americani o naivitate fără margini. Aceştia, spune Brisbane, cred orice, cu condiţia ca minciunile să fie dozate în mod corespunzător. Americanul mijlociu, *the man of the street* (omul de pe stradă), socoteşte acelaşi Brisbane, aleargă după treburile lui şi n-are vreme să gândească ; chiar dacă i-ar mai rămâne timp, nici acest lucru nu l-ar ajuta, fiindcă are o cultură generală uimitor de lacunară [62]*.

Cititorului mijlociu din Europa nu i se poate pune în cârcă învinuirea că ar fi incult, însă goana zilnică îi răpeşte de multe ori disponibilitatea de a elimina din informaţia sa senzaţionalul ştirilor false care se învolburează împreună cu cele adevărate.

Credulitatea cititorului de ziare este stimulată şi de vraja literei tipărite [63]*.

O bază psihologică asemănătoare poate avea şi succesul care întovărăşeşte stolul ştirilor false [64]**, ale „răţoilor“, sau, cum li se mai spune, gogoşi, braşoave.

Din ce găoace a ieşit pasărea-minune, ce origine are denumirea de „răţoi“, nimeni nu poate s-o spună.

La nemţi, expresia „*blaue Ente*", care înseamnă raţă albastră, adică un lucru imposibil, este cunoscută încă din secolul al XV-lea.

Francezii leagă obârşia expresiei „*canard*“, cu care denumesc minciuna gazetărească, de cunoscutele peripeţii ale *münchausen*-ului gascon, *Monsieur* de Crac, care, după cum se povesteşte, a înşirat 12 raţe pe o sfoară, la capătul căreia era legată o bucată de slănină.

Englezii nu întrebuinţează expresia „răţoi". La ei numele comun al tuturor mistificărilor este „hoax“. Cu acest cuvânt, ei se găsesc, de altfel, în aceeaşi încurcătură ca şi cei care întrebuinţează expresia ,,răţoi": nu sunt în stare să ghicească de unde provine. Se spune că ar fi deformarea lui *hocus-pocus*, lucru care-i vâră într-o nouă fundătură, fiindcă de asemenea nu pot dovedi nicicum de unde li s-a strecurat în vorbire *hocus-pocus*-ul, popular de altfel şi prin alte părţi.

Belgienii leagă originea expresiei „răţoi" de faimoasa născocire a lui Cornelissen, un ziarist din Anvers. Cazul s-a întâmplat în al treilea deceniu al secolului trecut. Cornelissen s-a plictisit de minciunile prosteşti ale ziarelor de pe vremea aceea şi a vrut să dea un exemplu de cum trebuie să se mintă spiritual. A scris, în ziarul său, un articol despre o experienţă ştiinţifică menită să demonstreze lăcomia fără de margini a raţelor. Nişte savanţi ar fi închis într-un coteţ *douăzeci de raţe*. Una a fost tăiată pe loc şi tocată, cu pene cu tot, apoi dată ca hrană celorlalte. Acestea s-au repezit ca nişte căpcăuni şi au înghiţit-o. Au rămas nouăsprezece raţe. Din nou a fost tăiată o pasăre şi, făcută bucăţi, a fost dată celorlalte optsprezece. Şi aceasta a fost imediat înfulecată. Din nou au tocat o raţă; au rămas deci şaptesprezece. Şi aşa au continuat hrănirea raţelor, făcându-se tocătură din câte o raţă, pe care o dădeau apoi celorlalte. Penultima i s-a dat ultimei raţe, care şi-a înghiţit tovarăşa făcută tocătură cu o poftă de mâncare de invidiat. Iată deci cum s-a adeverit că raţa este fiinţa cea mai lacoma de pe pământ, *fiindcă o singură raţă a fost în stare să mănânce, în câteva ore, alte nouăsprezece raţe*.

Ştirea a făcut o carieră strălucită. A parcurs toate gazetele din Europa, ajungând până în America. După câţiva ani, ea s-a reîntors la locul său natal, în Europa, însoţită de *un proces-verbal autentic, întocmit la disecţia raţei cu pricina*, potrivit căruia profesorii au găsit în cadavrul păsării diferite deformaţii.

In cele din urmă Cornelissen a dat în vileag adevărul. De atunci ştirile false ale ziarelor se numesc „răţoi".

Chiar dacă originea expresiei nu se poate lega de această întâmplare, este cert totuşi că popularitatea şi-o datorează cetăţeanului din Anvers. În prima jumătate a secolului al XIX-lea apăreau, ca ciupercile, ziare pariziene bulevardiere, care se denumeau, cu o cinică sinceritate, „răţoi“. Astfel au fost: „Le Canard raisonnable“ şi „Le Canard véridique“ (1834), „Le Canard en colère“ (1835), „Canards de l'année“ (1847) şi, în sfârşit, vestitul „Le Canard" (1848), ziarul lui Xavier de Montépin şi al tovarăşilor săi.

Oricând s-ar fi născut denumirea, este neîndoielnic că ştirea mincinoasă, adică „răţoiul", este de o vârstă cu gazetăria. Ziarul era încă în pruncie, n-avea decât o singură pagină, dar de pe ea măcăia răţoiul. De cele mai multe ori, ziarul se împodobea şi cu vreo ilustraţie senzaţională, al cărei text aţâţa nervii şi ademenea cumpărătorii. Pe unul se putea vedea un moşier polonez transformat în câine, drept pedeapsă pentru că se purta rău cu iobagii. Pe un altul erau imortalizate ororile săvârşite de un monstru uman cu cap de cămilă; un altul relata despre o pereche din comuna Bönningheim, care a dat patriei nu mai puţin de cincizeci şi trei de copii. La Germanisches National Museum din Nürnberg s-a păstrat o frumoasă xilografie în culori, care încearcă să confere autenticitate acestui caz unic ; pe ea se văd toţi copiii fericiţilor soţi, treizeci şi opt de băieţi şi cincisprezece fete. Ziarele aduceau, pe baza datelor fanteziste din cartea a şaptea a lui Pliniu, ştiri despre neobişnuiţii locuitori ai unor ţări îndepărtate. Întâlnim în coloanele ziarelor ţara oamenilor cu un picior, în care locuitorii n-au, aşa cum îi arată numele, decât un singur picior, însă cu o talpă atât de mare, încât dacă îşi ridică piciorul se pot adăposti de arşiţa celui mai arzător soare, la umbra propriei lor tălpi. Aceleaşi ziare informau că există popoare blagoslovite cu urechi de mărimea celor de elefant; cetăţenii astfel împodobiţi se culcă pe o ureche, iar cu cealaltă se învelesc. Sunt fără număr ştirile despre viţeii cu două capete şi vacile cu şase picioare. Dintre ştirile de acest fel, cea mai caracteristică este ştirea referitoare la iepurele dublu. El avea cică opt picioare : patru plasate obişnuit, pe partea de jos a trupului, şi patru aşezate pe partea de sus a corpului. Dacă iepurele, fiind gonit, obosea, făcea frumos o tumbă şi alerga mai departe pe celelalte patru picioare odihnite.

Un ziar din 1664, care se găseşte în colecţia pinacotecii din München, îşi dăruieşte cititorii cu o ştire şi mai senzaţională. Contele Miklós Zrinyi ar fi capturat, în luptele sale cu turcii, *un tătar cu gât de girafă*. Gâtul numitului prizonier de război era la fel de lung ca şi braţul. Ştirile despre soarta omului cu gât de girafă lipsesc ; la fel şi cele despre felul cum a

decurs, în 1530, în Ungaria invazia de şerpi, deşi, după un ziar din colecţia „Wickiana", din Zürich, isprăvile reptilelor abundă în orori nemaipomenite. În comunele din regiunea Tisei, *trei mii de oameni* ar fi fost muşcaţi mortal de către şerpi. Se spunea ca şerpii se vârau în gâtlejul oamenilor şi nu ieşeau de acolo decât atunci când omul se culca la soare. Dacă voiau însă să-i prindă, şerpii nu se lăsau şi se strecurau din nou în gâtul nefericitelor lor victime.

Multele nebunii nu erau chiar atât de inofensive, după cum am fi tentaţi să credem. Vraja amintită înainte a literei tipărite, însoţită de puterea sugestivă a ilustraţiei, submina discernământul oamenilor, făcând să izbucnească norul otrăvit al superstiţiilor. Dacă este adevărată întâmplarea cu nobilul transformat în câine, de ce n-ar fi adevărate zvonurile despre existenţa *oamenilor-lupi*, transformaţi, tot cu ajutorul vrăjilor, în fiare, care răpesc copiii şi fac ravagii în rândul turmelor ? De ce n-ar exista vampiri ? De ce nu s-ar ascunde prin sate vrăjitori şi vrăjitoare ? De ce strigoii nu l-ar putea îngrozi pe blajinul cetăţean?

„Răţoiul“ şi-a continuat opera distructivă şi atunci când ziarele s-au mai cizelat şi au început să apară regulat. În mintea oamenilor era încă vie credinţa în existenţa vrăjitoarelor ; prin Europa mai ardeau ruguri în flăcări purpurii. Pofta de profit a editorilor nu s-a reţinut să aţâţe şi mai tare focul. Ştirile despre stricăciunile afurisitelor de vrăjitoare curgeau potop. Erau preferate ştirile despre vrăjitoria cu păpuşi de ceară ; cineva modela după vreun domnitor o păpuşă de ceară, pe care o înţepa cu acul, iar domnitorul resimţea pe propriul său trup fiecare înţepătură, ca pe un junghi dureros. Odată, s-a găsit în patul regelui spaniol o broască uscată, de bună seamă vreo vrajă ocultă îndreptată împotriva vieţii regelui. Goarna ştirilor răspândea prin lume întâmplări despre iscări de furtună, vrăjirea copiilor, provocări de boli şi despre vrăjitoare care iau parte la sabatul diavolilor. Vraja acelui *Festmachen*, despre care am mai vorbit, bântuia prin gazete încă şi pe la sfârşitul secolului al XVII-lea. Numărul 11 din anul 1681 al gazetei berlineze „Sonntagischer Postilion“ a furnizat abonaţilor săi următorul „răţoi" :

„La Stockholm, cu ocazia executării unei femei condamnate la decapitare, s-a întâmplat următorul fapt miraculos : când condamnata şi-a pus capul pe butuc, iar călăul a izbit cu toată puterea, barda a ricoşat pe gâtul ei de parcă s-ar fi lovit de oţel. Femeia nici n-a fost măcar rănită; pe gât îi

apăru doar o dâră roşie. Autorităţile au cercetat barda şi au găsit-o ascuţită ca briciul".

Fantezia inventatorilor de gogoşi nu s-a mulţumit doar cu prezentarea slugilor diavolului. Ea a adus în faţa cititorilor pe însuşi marele maestru, pe diavol. Numărul 37 din anul 1628 al gazetei „Wochentliche Ordinari Zeitung", din München, ne bagă în sperieţi cu următoarea ştire:

„În oraşul Itzehoe s-a arătat dracul în persoană. El a sucit gâtul la mai mult de douăzeci de boi şi i-a izbit cu atâta putere de pământ, încât boii s-au afundat, de nu li se mai vedeau decât coarnele. Diavolul a împletit şi oiştile de la căruţe, încât a trebuit să fie despărţite cu toporul. A ridicat apoi poarta oraşului şi a aruncat-o cu câţiva paşi mai înăuntru. Ce-o să mai iasă din asta?"

„Răţoiul" nu s-a mulţumit sa planeze doar pe filele gazetelor, ci râvnea spre piscuri, spre regiunile răcoroase şi pure ale *ştiinţei*. Una dintre revistele cu cel mai mare prestigiu din secolul al XVII-lea a fost „Theatrum Europaeum" din Frankfurt, revistă tipărită deosebit de îngrijit. Această publicaţie serioasă şi cu prestigiu anunţa, cu o rece obiectivitate, că în anul 1630 oraşul Milano a fost scena unei întâmplări miraculoase: şi-a făcut apariţia acolo diavolul, în întruchiparea lui subpământeană.

De unde a dezgropat „Theatrum Europaeum" această fantastică nebunie?

Hazardul ne-a condus Ia sursa ştirii.

În 1621, micul oraş Rinteln, din Hesse, a fost înzestrat cu o universitate. Podoaba corpului didactic era profesorul J. P. Lotichius, om de ştiinţă vestit pe vremea aceea. Probabil, pentru a ridica prestigiul noii universităţi, în 1631, el a prezentat o comunicare ce promitea să fie de-a dreptul senzaţională. Scrisă în latină [65]*, a fost publicată, în acelaşi an, şi în traducere germană. Profesorul şi-a citit referatul în faţa plenului universităţii. Este de mirare că auditoriul nu s-a repezit la tribună ca să-l lege burduf pe profesor, pentru că în conferinţă se spuneau următoarele :

„După cum relatează numeroşi bărbaţi iluştri, în prezent dracul s-a instalat la Milano, înjghebându-şi acolo o adevărată curte. Zilnic, în văzul lumii, trece triumfal prin oraş într-o caleaşca trasă de patru cai diavoleşti. Se înconjură cu numeroşi curteni, care se fudulesc în uniforme de catifea verde cu fireturi de aur. El nu neagă că ar fi stăpânul iadului, şi cere să fie numit prinţul Mammon".

N-am putut să urmăresc mai departe zborul obezului „răţoi" ştiinţific. Bănuiesc doar că vreun şarlatan şi-a făcut apariţia prin Milano şi, după obiceiul vracilor, s-a înconjurat cu mare pompă şi tămbălău. Careva o fi spus, dând din cap, că probabil ciudatul necunoscut este însuşi diavolul ; atât i-a trebuit „răţoiului" ca să se ridice în slăvi şi să zboare de la Rinteln până la Frankfurt.

Pe vremea aceea „răţoiul" era în plină glorie : era luat în serios. Mai târziu, prin secolul al XIX-lea, cu cât gogoaşa se umfla mai mult prin coloanele gazetelor moderne, cu atât îi scădea influenţa. Cititorul începea să dea neîncrezător din cap şi să se scuture de falsul senzaţional, precum se scutură raţa adevărată de apa băltoacelor.

Pseudoştirile au devenit astfel mai inofensive. În şuvoiul ştirilor din secolul trecut, se bălăceau sirene, oameni şi şerpi de mare. Acestea erau însă ştiri lipsite de fantezie, oarecum un fel de redescoperire a monştrilor din vechile gazete de o pagina, înveşmântaţi doar cu straie moderne. *Monstrul din Chile* a fost specimenul cel mai notoriu. A devenit vestit mai ales prin persoana autorului său, care nu era altul decât contele de Provence, devenit mai târziu, sub numele de Ludovic al XVIII-lea, rege al Franţei. Pe vremea aceea el se distra trimiţând gazetelor tot felul de inepţii. Cu monstrul din Chile a fericit gazeta „Journal de Paris". Straniul animal — scria ziarul pe marginea relatărilor nobilului său corespondent — a fost capturat pe ţărmul chilean de către vânători spanioli. Seamănă cu sfinxul, însă are cap de leu, coarne de taur şi urechi uriaşe de măgar. Pe spate are aripi ca liliacul. Partea din faţă i se sprijină pe două picioare uriaşe de raţă, iar la spate se termină, ca foca, cu înotătoare. Monstrul poate înota, zbura şi alerga; nici o vieţuitoare nu-i scapă.

America a perfecţionat în cel mai înalt grad prăsitul „răţoilor .În turbata concurenţă dintre ziare, câştiga cel care reuşea să-şi năucească abonaţii cu reportaje cât mai senzaţionale. Cu ştiri false, concepute spiritual şi finisate cu gust, se puteau câştiga mulţi bani.

Cartea aceasta ar deveni mult prea groasă dacă aş vrea să servesc toţi „răţoii" celebri din S.U.A. Ar fi şi inutil, fiindcă prin faţa ochilor noştri zboară şi acum stoluri de „răţoi" americani. Pentru exemplificare însă, voi face cunoscut unul dintre cei mai vestiţi „răţoi".

În numerele 615 — 619 din anul 1835 ale ziarului new-yorkez „Sun“, se prezintă o descoperire astronomică. Seria de articole oferă, cu

aparentă pricepere şi strictă obiectivitate, caracteristică omului de ştiinţă, amănunte detaliate despre această senzaţie ştiinţifică.

Marele astronom Harschel cică ar fi fost trimis de către guvern în Africa de Sud, pentru observaţii astronomice. Încă nu şi-a făcut raportul oficial — scria „Sun" —, dar s-a reuşit să se obţină notiţele colaboratorului său, savantul dr. Grant. Fiind vorba de cea mai palpitantă curiozitate a secolului, „Sun" consideră că este de datoria sa să-şi informeze primul cititorii.

Herschel a reuşit să construiască în cel mai mare secret un telescop care reduce, pentru ochiul omului, distanţa dintre Pământ şi Lună până la 100 de yarzi. Telescopul este ingenioasa reunire a unei lentile care măreşte de 42 000 de ori şi a unui microscop legat de un aparat de proiecţie în aşa fel, încât porţiunea vizată din Lună se poate proiecta de-a dreptul pe o *pânză prinsă de perete*.

Luna a început să fie observată la 10 ianuarie, seara, la orele 21 şi treizeci de minute. Din primul moment, s-a proiectat pe pânză un spectacol nemaivăzut de ochi pământeni : munţi uriaşi de bazalt, *iar prin văi păduri şi poiene înflorite*. Deci, Luna este înconjurată cu un strat de aer, asemănător cu cel al planetei noastre! Privitorii uimiţi au fost cuprinşi de febra emoţiei : pe corpul ceresc, socotit mort, trebuie să existe şi vieţuitoare!

În faţa lentilelor telescopului, Luna s-a învârtit mai departe. Pe pânză sclipiră *munţi de ametist*, *jucând în focuri violete*, apoi apăru o turmă de bivoli ce păştea liniştită. (Un joc interesant al fanteziei : pe vremea aceea nici nu se visa despre cinematografie, şi totuşi autorul articolului descrie spectacolele din Lună parcă le-ar fi văzut în sala unui cinematograf.) Împrejurul lor se zbenguiau nişte animale drăgălaşe, asemănătoare caprelor noastre, cu deosebirea că aveau *doar un singur corn* în mijlocul frunţii. Deoarece animalul legendar se vede şi pe blazonul regelui englez, Herschel a botezat minunata regiune *Valea Unicornului.*

În noaptea de 11 spre 12 ianuarie, cerul fiind înnourat, nu s-au putut face observaţii (ce straşnică idee să dai iz de veridicitate întâmplărilor prin aceste note în stil de jurnal de bord). În ziua de 13 le-a apărut din nou Luna şi urmă surpriza surprizelor, descoperirea de răsunet mondial :

Într-o vale înconjurată de stânci abrupte, s-au arătat cu sutele nişte oi grase şi miţoase, formând parcă o turmă, însă fără păstor. Arătau exact ca şi când vreun crescător de oi englez le-ar fi exportat în Lună. Privitorii erau din

ce în ce mai surescitaţi. Dacă există oi seleniene, trebuie să fie şi *oameni selenieni !*

Uluirea totală n-a întârziat mult.

Pe creştetul stâncilor au apărut siluete umane. Oare cum o să coboare la turmele lor ? În câteva clipe răspunsul s-a desfăşurat pe pânză. Selenienii şi-au întins nişte *aripi* enorme şi s-au lăsat încet în vale. Acolo ei au putut fi priviţi mai de aproape. Selenienii nu se puteau lăuda cu cine ştie ce frumuseţe, deoarece abia dacă aveau patru picioare înălţime ; corpul le era acoperit cu o blană roşcată, iar faţa era cu puţin mai fină decât a urangutanilor. În schimb prezenţa *aripilor de liliac* ce le creşteau din spate şi care, închise, le ajungeau până la glezne îi făcea să fie mai desăvârşiţi decât pământenii. Doctorul Herschel i-a botezat pe loc cu numele de *Vespertilio-homo*, adică omul-liliac. O vreme au evoluat prin faţa spectatorilor, care-i urmăreau cu ochii căscaţi de uimire; se învârteau încoace şi încolo, se scăldau în lac, făcând impresia unor fiinţe fericite şi nevinovate, deşi — spune articolul — e greu să faci să corespundă „concepţiei pământene despre bună-cuviinţă unele dintre distracţiile lor“.

Apoi, oamenii-lilieci şi-au desfăşurat aripile, au zburat, şi cronica doctorului Grant luă sfârşit.

În schimb, nu a luat sfârşit agitaţia care a parcurs ca o săgeată întreaga Americă. Terminându-se exemplarele din „Sun" editorul a tipărit separat articolul. în câteva zile, au fost vândute 60 000 de exemplare. Publicul saluta cu entuziasm zgomotos vestea despre rubedenia selenică. Micul grup al scepticilor abia de îndrăznea să-şi deschidă gura. Degeaba Edgar A. Poe a arătat că ideea articolului fusese luată din scrierile lui; opinia publică l-a huiduit. Deşi n-ar fi trebuit să se justifice pe o cale cine ştie ce complicată: oricine se putea convinge că în „Southern Literary Messenger“ începuse să apară în fascicule, cu trei săptămâni înainte de apariţia ciclului de articole din „Sun“ o nuvelă fantastică a lui Poe, intitulată *Hans Pfaal's Journey to the Moon* (Călătoria lui Hans Pfaal spre Lună). Ziarele din New York şi din provincie au declarat că articolul din „Sun“ este plauzibil şi justificat din punct de vedere ştiinţific.

Însufleţirea a început să scadă numai atunci când au parvenit ştiri autentice din Africa de Sud. S-a dovedit că din articol nu este adevărată nici o iotă, începând cu telescopul-minune şi terminând cu omul-liliac. Autorul „răţoiului“ era un ziarist din New York, cu numele de R. A. Locke. Farsa a reuşit într-o astfel de măsură, încât şi după decenii consumatorii americani

de ziare erau obsedaţi de basmul cu omul din Lună. În 1876, „Chicago Times“ a lansat „răţoiul“ selenic numărul doi. Potrivit acestuia, la Paris ar fi fost montat un telescop uriaş cu ajutorul căruia au putut fi cercetate amănuntele necunoscute ale vieţii din Lună. S-au observat clădiri, ba se puteau vedea şi muncitori lucrând la construcţii şi încă *legaţi cu lanţuri unul de altul, ceea ce dovedea că în Lună se cunoştea instituţia sclavajului.*

MISTIFICAREA

Mistificarea este o rudă apropiată a minciunii gazetăreşti.

Dacă ar fi să explic cuvântul, ar trebui să aleg între a înşela, a păcăli, a induce în eroare, a amăgi, a ademeni, a purta cu minciuni, a scorni, a falsifica, a trage pe cineva pe sfoară.

Din vastul material cu fel de fel de mistificări am ales două mostre. Le-am reţinut, fiindcă exemplifică în modul cel mai adecvat paradoxul : *e de necrezut ce de lucruri sunt în stare să creadă oamenii.*

În 1785, s-a întâmplat ca doi ofiţeri francezi din garnizoana de la Nancy să se plictisească de moarte. Ei se numeau Fortia de Piles şi Boisgelin. Amândoi erau literaţi. Fortia scrisese piese de teatru, opere, jurnale de călătorii, ba chiar şi studii politice. Citind o gazetă locală din Nancy, l-a izbit faptul că printre colaboratorii externi figurează şi procurorul din Abbeville, Le Cat, care inundă gazeta cu cele mai diverse produse literare din care urlă diletantismul : poezii, epigrame, logogrife şi altele. Cei doi camarazi s-au înţeles dintr-o privire : iată ocazia nimerită să-şi înveselească monotona viaţă de garnizoană. Au scornit deci un personaj inexistent, pe care l-au botezat cu numele de Caillot-Duval. Acest Caillot-Duval intră în corespondenţă cu procurorul, şi atâta i-a gâdilat vanitatea scriitoricească, până a reuşit să-l facă să comită cele mai absurde trăsnăi.

Succesul le-a dat curaj celor doi camarazi. Ei au continuat, în numele lui Caillot-Duval, mistificarea, făcând cu ajutorul corespondenţei o mulţime de victime. Mai târziu, Fortia se gândi că ar fi păcat pentru posteritate dacă instructiva corespondenţă s-ar pierde. În 1795, el a adunat scrisorile şi răspunsurile într-un volum, publicat sub titlul de *Correspondance philosophique de Caillot-Duval* (Corespondenţa filosofică a lui Caillot-Duval). Azi nu se mai găsesc din carte decât unul sau două exemplare; cei interesaţi sunt nevoiţi să facă apel la noua ediţie a lui Lorédan Larchey, apărută în 1901, într-un tiraj restrâns şi în ediţie bibliofilă. Cartea merită să

fie răsfoită, nu numai pentru curiosul ei conţinut. În ea găsim documente foarte interesante cu privire la vanitate, care este nu numai oarbă, ci şi lacomă, înghiţind cea mai grosolană momeală.

Mistificarea procurorului Le Cat începe cu o scrisoare măgulitoare, în care Caillot-Duval apare în rolul unui tânăr scriitor începător, şi îl felicită pe procuror pentru poeziile sale, cerând îngăduinţa să-i trimită, pentru a-i cunoaşte opinia, una dintre slabele sale poezii. Procurorul a înghiţit pe loc momeala, mulţumind pentru apreciere şi încurajându-l pe tânărul poet să-i trimită, liniştit, primele producţii. Caillot-Duval îi scrise din nou, şi de data aceasta făcu să explodeze petarda celor mai neruşinate laude; cât priveşte propria sa operă, aceasta este un poem compus din douăzeci şi patru de cânturi, în care se preamăresc plăcerile vieţii rustice. Lucrarea este expediată unei tipografii pariziene, însă cum va primi şpaltul îl va trimite imediat la Abbeville. Ca încheiere, el împărtăşeşte, plin de modestie, îmbucurătoarea veste că Maiestatea sa împărăteasa Rusiei l-a numit pe el, Caillot-Duval, *membru al Academiei Imperiale din Petrograd*.

Răspunsul lui Le Cat : arde de nerăbdare să citească poemul şi-l felicită din tot sufletul pentru distincţie. Este frumos să fii membru al unei academii ; pe el personal, o astfel de distincte l-ar face tare fericit.

Lui Caillot-Duval nu-i trebuia mai mult. Văzând peste ce mediu straşnic au dat, cei doi ofiţeri au lăsat libere fantezia şi neruşinarea. În scrisoarea de răspuns, Caillot-Duval expune punctul său de vedere, după care, într-o societate literară, nu se poate pătrunde decât prin diverse legături. Meritul în sine nu-i de ajuns. Personal, el a pătruns în Academia din Petrograd datorită prietenei prinţului Kabardinski, fratele domnitorului circazian Heraclius, şi totodată personalitate de vază la curtea din Petrograd. Caillot-Duval îşi exprimă convingerea că prinţul i-ar face serviciul să pună o vorbă bună pe lângă ţarină şi în interesul primirii domnului Le Cat la Academie ; pentru aceasta însă va fi nevoie ca şi domnul Le Cat să depună un efort pentru a intra în graţiile prinţului. Cel mai sigur mod ar fi o odă adresată acestuia din urmă. El propune, aşadar, ca domnul Le Cat să scrie o astfel de odă pe care, cu un comentariu corespunzător, el o va transmite prinţului. În ceea ce priveşte conţinutul, va fi de ajuns să ştie că prinţul e de os domnesc şi că, la vremea ei, soţia sa a născut cinci gemeni. Toţi cei cinci băieţi trăiesc şi în prezent, făcând fapte vitejeşti în armata ţarinei!

Rezumat astfel, totul pare cea mai grosolană absurditate, însă această nebunie fusese atât de abil dozată, iar poetul diletant atât de orbit de vanitate,

încât n-a observat drăceasca uneltire. Înghiţi şi această găluşcă, zbătându-se leşinat de fericire în undiţa lui Caillot-Duval. Primi plin de recunoştinţă sfatul. Şi după părerea lui, spunea el, este necesară o odă închinată prinţului Kabardinski. S-a şi apucat de scris: cum o termină, o va trimite.

Cei doi camarazi urlau de plăcere, aşteptând cu înfrigurare oda promisă. Aceasta sosi după zece zile; atât i-a trebuit poetului până s-o compună.

Oda începe cu rugămintea ca prinţul Kabardinski să primească prinosul unui modest poet care, dintotdeauna, a condamnat şi a evitat murdara linguşire. Însă acum se schimbă situaţia, deoarece însăşi Minerva va aplauda ascultând elogiul adus acelui bărbat care, născut dintr-o familie nobilă, este şi mai nobil datorită propriilor sale merite. Prinţul rus este glorificat de procurorul-poet în alexandrini străluciţi, iar ca încheiere doar atât îşi mai doreşte poetul de la soartă; să poată intra cândva împreuna cu Kabardinski în Templul Faimei [66]*.

Soarta i-a satisfăcut dorinţa domnului Le Cat. Datorită cărţii lui Caillot-Duval, a intrat în Templul Faimei, însă în afară de aceasta nu i-a fost dată nici o graţie, deoarece corespondenţa s-a întrerupt brusc, iluzia primirii la Academia din Petrograd destrămându-se, în pofida aplauzelor Minervei.

Prinţul Kabardinski şi-a găsit o nouă ocupaţie.

El a trimis o scrisoare domnişoarei Saulnier, sărbătorita prim-balerină a Operei din Paris. Prin cuvinte alese, i-a comunicat că faima ei a ajuns până în îndepărtatul nord şi că moare de nerăbdare s-o cunoască, îndată ce va sosi la Paris; câteva luni mai trebuie să petreacă la o curte domnitoare din Germania, însă şi-a trimis maestrul de ceremonii la Nancy, însărcinându-l cu expedierea scrisorii.

Plin de însufleţire, maistrul de ceremonii, Caillot-Duval, trimite domnişoarei Saulnier scrisoarea prinţului, cerând răspuns la Nancy.

Însă zâna operei era mai precaută decât procurorul-poet. În locul ei, afacerea este tratată de către sora sa. Plină de tact, aceasta se interesează care sunt scopurile prinţului. Caillot-Duval răspunde: prinţul are de gând să-i ofere un mic palat mobilat, îi pune la dispoziţie doi lachei, un vizitiu, iar pe lângă vizitiu îi dă şi trăsură cu cai. În sfârşit, afară de întreţinerea completă, îi mai oferă lunar cincizeci de galbeni, fără să mai pună la socoteală şi micile daruri ocazionale. Bineînţeles, toate acestea sunt lucruri secundare, importante sunt în primul rând sentimentele domnişoarei, hotărârea ei trebuind să fie inspirată exclusiv de simpatie. Anexă o scrisoare şi pentru

balerină, înşirând calităţile prinţului care, deşi căsătorit (căsătoria lui a fost făcută din interes), tânjeşte după o inimă înţelegătoare. De data aceasta, Caillot-Duval nu pomeneşte de cei cinci gemeni.

Păuniţă de aur căzu în cursă. Deşi ca prim-balerină domnişoara Saulnier primea anual 7 000 de franci, închinase un palat, avea cal şi trăsură, totuşi oferta princiară trebuia cumpănită. A urmat o corespondenţă de luni de zile, în care sora şi Caillot-Duval au discutat amănuntele. însă într-o bună zi, iţele intrigii s-au rupt: cele două pariziene aveau mai multă minte decât procurorul provincial. Au făcut rost de un Almanah Gotha, din care au văzut că nu există nici un prinţ Kabardinski. Domnişoara renunţă la mirajul unui amant princiar, mulţumindu-se cu realitatea pariziană, deşi mai modestă.

Cei doi ghiduşi nu s-au dat în lături nici de la alte corespondenţe.

Ei au scris unui pantofar parizian de la curte, întrebându-l daca ar putea să le facă pantofi fără cusătură. Şi aici vanitatea zgândărită reacţiona prompt; pantofarul a răspuns că da, ar putea, în prezent însă n-are timp, deoarece este prea ocupat la curte.

Unui librar i-au oferit, spre cumpărare, o carte ilustrată, deosebit de rară, tipărită în 1400. Pus pe jar, librarul a arătat un interes deosebit faţă de opera tipărită înainte de inventarea tiparului. I s-a răspuns că, din păcate, Caillot-Duval a vândut-o, între timp, Bibliotecii regale pentru 3 000 de franci, bani gheaţă, şi o rentă viageră de 300 de franci, pe care, după moartea sa, o va moşteni bunica lui.

Au mai scris unui căpitan din garda franceză că un anume Caillot-Duval ar vrea să-şi plaseze doi veri în gardă. Amândoi sunt de aceeaşi înălţime, numai că cel mai tânăr este mai înalt decât fratele său cu trei degete; sunt de aceeaşi vârstă, atât doar că unul este de optsprezece ani, iar celălalt de douăzeci şi şapte. Bravul combatant n-a observat aiurelile care se dădeau de-a tumba printre rânduri: el a răspuns că îi primeşte pe băieţi cu plăcere şi, totodată, alătură formularul care trebuie completat în vederea angajării.

Au scris apoi o scrisoare măgulitoare unui meşter curelar, om foarte cumsecade: Caillot-Duval ar dori să intre în legături de rudenie cu meşterul de bun renume în meseria sa, şi daca ar avea vreo fată de măritat, ar îndrăzni să-i ceară mâna pentru *unicul său fiu mai vârstnic*. Curelarul a răspuns fără întârziere : într-adevăr, are o fată drăguţă de 16 ani, bine educată, Şi consideră drept un noroc să o dea de nevastă unui tânăr dintr-o familie atât de bună ca aceea din care face parte tânărul Caillot.

Unui naturalist din Paris, Caillot-Duval i s-a prezentat drept crescător de păsărele. Îl anunţa că, în scop experimental, a închis în aceeaşi colivie un graur şi o bufniţă, iar aceştia s-au împrietenit atât de tare, încât s-au şi împerecheat. Bufniţa a ouat două ouă, pe care le-a clocit, ieşind din ele o coţofană şi o vrabie cu cioc încârligat. Cum e posibil acest lucru ? Învăţatul a răspuns, plin de demnitate, că, deşi cazul nu-i deloc obişnuit, în natură totul este posibil. Să fie amabil domnul Caillot-Duval şi să-i dea amănunte mai ample despre penajul puilor şi mai ales să-i specifice când face vrabia gălăgie mai mare: când se apropie de graur sau când se apropie de bufniţă ? În cazul din urmă n-o să apuce primăvara.

Cei doi perseverenţi autori de epistole au redactat şi au expediat în total 120 de scrisori. în istoria mistificării, lor le revin laurii tenacităţii.

„BOTTLE-HOAX"-UL LONDONEZ

Am început acest capitol cu un pariu şi tot cu un pariu îl voi termina.

Cuplul Caillot-Duval a prostit oamenii unul câte unul. Vestitul pariu din 1749 al prinţului de Portland, pomenit până în ziua de astăzi ca *Bottle-Hoax* (mistificarea cu sticla), stă mărturie cât de uşor pot fi ameţite cu ajutorul unei reclame, evident stupide, grupuri mari de oameni.

La clubul său, prinţul a provocat un pariu, susţinând că dacă un scamator ar da un anunţ cu un conţinut oricât de imposibil, publicul londonez l-ar lua de bun şi ar umple sala de spectacol.

— Poate, totuşi, nu — spuse contele Chesterfield. Dacă s-ar anunţa că, în văzul lumii, scamatorul va intra într-o sticlă de vin, nimeni nu l-ar crede.

Prinţul acceptă pariul.

Nu peste mult timp, în ziarele londoneze apăru un anunţ cu următorul text:

„Luni, la 16 ale lunii curente, în teatrul din Haymarket, un artist va prezenta spectatorilor numere senzaţionale :

1. La cerere, va imita cu cea mai mare precizie orice instrument pe un baston oarecare, acompaniindu-se cu o voce inegalabil de frumoasă.

2. Va prezenta o sticlă obişnuită de vin, pe care oricine o va putea examina. O va aşeza pe masă, în mijlocul scenei, şi, fără nici o scamatorie, va intra în sticlă, continuând să cânte.

Spectatorii de la parter sau din loji pot veni şi cu mască, iar el va ghici numele fiecăruia.

Preţul biletelor: parter — 7 s. ; lojă — 5 s.; balcon—2 s. *Biletele se găsesc la casă Spectacolul începe la ora 18 şi se sfârşeşte după ora 20.*

Observaţie : Dacă după spectacol vreun gentleman sau vreo lady ar dori să intre în legătură cu o rudă decedată, maestrul va realiza întrevederea în schimbul unui onorariu. Respectivii îl vor putea vedea pe decedat şi vor putea vorbi cu el de parcă ar fi în viaţă.

Numerele acestea au fost vizionate de către suveranii Europei, Asiei şi Africii. Marelui public nu i se oferă decât această unică ocazie. În casele particulare, tariful reprezentaţiei este de 5 lire".

Efectul întrecu cele mai aprinse speranţe ale prinţului. Timp de câteva zile nu s-a vorbit la Londra decât despre omul care intră în sticlă. În seara spectacolului teatrul a fost înţesat de lume; n-a rămas nici un scaun liber ; aproape că s-au bătut până şi pentru locurile în picioare.

Nerăbdarea creştea din ce în ce. Ceasurile arătau ora 18 şi încă nu se întâmpla nimic. Tensiunea aşteptării începea să se descarce în strigăte furioase şi bocancii din picioare. În sfârşit, în faţa cortinei apăru un slujbaş al teatrului. El cerea, însoţite de dese plecăciuni, scuze pentru întârziere. Şi direcţiunea este revoltată ; dacă până într-un sfert de oră artistul nu-şi face apariţia, casieria va înapoia costul biletelor. Disciplinatul public englez a mai aşteptat un sfert de oră. Când a trecut şi ultima secundă, dintr-o lojă au început să azvârle pe scenă cu lumânări aprinse. Din fericire, n-a izbucnit incendiul ; în schimb, izbucni nemulţumirea. Ca la un semnal, publicul se năpusti asupra mobilierului teatrului, zdrobind şi sfărâmând tot ce-i cădea în mână. Femeile ţipau şi încercau să fugă, iar bărbaţii vociferau. Când totul a fost rupt în bucăţi, au cărat sfărâmăturile în stradă, ridicând din ele un rug căruia i-au dat foc.

Directorul teatrului se apăra cu disperare. Nu făcuse decât să închirieze sala, el nu răspunde de nimic

Clubul tăcea. Taina pariului n-a ieşit la iveală decât după ani de zile.

Londra a fost bântuită de o furtună de râsete. Caricaturiştii ziarelor au trăit din acest *hoax* săptămâni întregi. A apărut o mare de pamflete; unul dintre ele, redactat poate chiar de autorii glumei, se străduia să explice întâmplarea. După părerea autorului pamfletului, contra a 5 lire, artistul a intrat în sticlă la locuinţa unui gentleman, iar acesta a astupat repede sticla. De atunci, nefericitul artist trăieşte în închisoarea lui de sticlă, precum

spiritul din *Halima*. Din timp în timp, gentlemanul destupă sticla şi-l hrăneşte pe artist. Nu peste multă vreme, are de gând să-l pună în libertate, în cadrul unei reprezentaţii publice; data va fi adusă prin presă la cunoştinţa generală.

Probabil s-au găsit oameni care s-o creadă şi pe asta!

ISTORIA FLIRTULUI

CE ESTE FLIRTUL?

Un eminent lingvist ungur a încercat să maghiarizeze cuvintele străine uzuale sau cel puţin să le înlocuiască prin cuvinte maghiare echivalente. în locul cuvântului *flirt*, el propune următoarele : curtare, sminteală, giugiuleală, dragoste neserioasă, cochetărie. Însă nici unul dintre aceste cuvinte nu exprimă exact înţelesul pe care îl conţine cuvântul englezesc flirt. În ceea ce priveşte cochetăria, ea se deosebeşte cu totul de flirt.

Verbul englez *to flirt* înseamnă a agita ceva iute încoace şi încolo, a mişca. Lnul dintre cei mai spirituali scriitori englezi ai secolului al XVIII-lea, contele Chesterfield, povesteşte că a fost de faţă la naşterea noului sens al acestui cuvânt. Doamna care a întrebuinţat pentru prima oară cuvântul, în înţelesul Iui de astăzi, şi al cărei merit a fost uitat cu totul de posteritatea nerecunoscătoare, se numea Lady Frances Shirley. „Eram de faţă — scrie Chesterfield — când acest cuvânt plin de importanţă şi-a luat zborul de pe cele mai fermecătoare buze.“ Încântătoarea Lady Frances *ba îşi deschidea evantaiul, ba şi-l închidea ; când îşi ascundea faţa în dosul lui, când doar ochii*, iar când partenerul ei, în glumă, i-a reproşat provocarea plină de seducţie, ea a răspuns cu nevinovăţie că ceea ce face este doar simplu *flirtation*, îşi flutură doar evantaiul.

Deci cuvântul s-a născut, şi atât doamnele engleze, cât şi cele de pe continent s-au străduit din răsputeri ca nou-născutul să nu rămână firav, ci să se dezvolte cum trebuie. Astfel, şi înţelesul cuvântului *flirt* a luat proporţii, s-a complicat atât de tare, încât în ziua de astăzi se întrebuinţează în diverse feluri. Flirtul nici azi nu are încă o definiţie ştiinţifică. N-o spun cu ironie, fiindcă, într-adevăr, o mulţime de savanţi şi-au bătut capul cu definirea lui.

Nu se poate nega existenţa şi înflorirea sa, deci trebuie încercată şi explicarea lui ştiinţifică.

Iwan Bloch îl defineşte opunându-l cochetăriei. După Bloch, cochetăria are în vedere doar simţurile, neluând în considerare partea spirituală a relaţiei dintre bărbat şi femeie. În schimb, flirtul este ruda spiritualizată a cochetăriei ; în acest caz, femeia recurge mai ales la armele spiritului.

După elveţianul Forel, femeia cochetă vrea, în primul rând, să placă, cucerirea lăsând-o pe planul al doilea. în schimb, flirtul doreşte, prin mijloace variate, să trezească de-a dreptul iubirea. Excelentul autor înşiruie aceste mijloace cu o graţioasă detaliere şi stabileşte cu temeinicie ştiinţifică cum că flirtul recurge la organele de simţ *vizuale* şi *tactile*. Dintre primele, cei mai important este graiul ochilor, pentru că, ochii destăinuind multe, se poate conta pe efecte foarte puternice. Din cercul simţului tactil fac parte: strângerea de mână, apropierea, atingerea aparent întâmplătoare, iar în locurile unde oamenii şed îngrămădiţi unul lângă altul, acţionează graiul genunchilor şi al picioarelor, în acest caz vorba devine inutilă, perechea care flirtează se înţelege şi fără ea.

Americanul H. T. Finck face, de asemenea, deosebire între cochetărie şi flirt. Şi după el cochetăria (*coquetry*) înseamnă dorinţa de a plăcea. Femeia cochetă doreşte să cucerească, însă fără nici un alt scop afară de cel de a savura cucerirea. Exact ca şi avarul care nu vrea să târguie nimic cu galbenii săi, adunându-i grămadă numai de dragul aurului. Faţă de cochetărie, flirtul este un joc mult mai de iertat. De altfel se şi spune: „flirt nevinovat", pe când despre cealaltă se spune : „cochetărie crudă". Pentru a scoate şi mai mult în evidenţă caracterul flirtului, autorul aminteşte şi de tipurile de femei trufaşe, rigide şi ipocrite. Aceste tipuri răspund cu un *nu* la întrebarea bărbatului chiar în cazul când gândesc *da* ; în schimb, femeia cochetă, chiar atunci când gândeşte *nu*, răspunde cu *da*. Şi flirtul ? Zâmbeşte şi nu spune decât: *poate*... Urmărind acest şir de idei, învăţatul nostru conchide astfel, dând o scurtă definiţie a flirtului: „Flirtul este arta prin care femeia vrăjeşte şi subjugă bărbatul, lăsându-l totodată în nesiguranţă dacă-l iubeşte sau nu".

Definiţia pare acceptabilă.

Încă ceva pentru a elucida complet înţelesul flirtului. Nu trebuie să-l confundăm cu preludiile dragostei. Acestea, câteodată, coincid cu fenomenele observate de profesorul Forel în legătură cu flirtul, fiindcă

dragostea nu este doar întâlnirea inimilor, ci câteodată şi a genunchilor. Francezii au o vorbă excelentă pentru a desemna aceste preludii : le numesc *petite-oie*[67]*. Tradus, sună cam aspru: potroace de gâscă, adică mărunte graţii, care preced marele ospăţ, când se va servi însăşi friptura de gâscă. (Pentru a nu da loc la neînţelegeri : accentul comparaţiei cade asupra fripturii, nu asupra gâştei!)

SLUJIREA FEMEII ÎN TIMPUL CAVALERISMULUI

De data aceasta nu încep cu antichitatea, cum este obiceiul în istoria culturii. Ştim că lumea antică nu cunoştea dragostea în accepţia de astăzi. Femeia, ca mamă de familie, era înconjurată de o stimă nemărginită; era respectată, ridicată pe un piedestal, unde era lăsată să stea, fără să se caţere nimeni după ea. În căsnicie se vorbea foarte puţin despre dragoste. Când capul familiei dorea să se distreze, mergea la hetaire, unde chiar că nu căuta principalul element al dragostei, înţelegerea sufletească.

Dragostea care corespunde înţelesului de astăzi s-a dezvoltat în perioada *cavalerismului*. Aceasta a fost, pe de o parte, un rezultat al influenţei germanice, deoarece în nord femeia se bucura de o libertate mai mare, iar pe de alta parte, ochii bărbatului au fost deschişi şi de cultul Mariei, începând să vadă în femeie şi altceva decât material de prăsilă sau hetairă.

Lucrul acesta a fost recunoscut şi stabilit demult de istoria culturală. Mai greu s-ar accepta îndrăzneaţă afirmaţie că de fapt *tot atunci s-a născut şi flirtul.*

Voi încerca să demonstrez şi aceasta.

În primul rând, trebuie să fim la curent cu esenţa dragostei din perioada cavalerismului. Spre a nu fi învinuit că o deformez potrivit ipotezei mele, voi da cuvântul lui Karl Weinhold care în opera sa capitală *Die deutsche Frauen in dem Mittelalter*, Wien, 1882 (Femeia germană în evul mediu), spune următoarele :

„Epoca cavalerismului a creat instituţia slujirii femeilor (*Frauendienst*). Viaţa ordinului cavaleresc era dirijată de reguli diferite de cele ale vieţii civile; ei aveau o concepţie despre onoare de tip deosebit şi şi-au creat obiceiuri aparte. Scopul vieţii cavalerului consta în a-şi dovedi bărbăţia şi curajul prin fapte cutezătoare. Acest scop a generat legea de bază

a dorinţei de aventuri şi a căutării lor : să aperi pe cei slabi, în special femeile.

Cu apărarea femeii şi cu slujirea ei, în cele din urmă, s-a ajuns ca serviciile cavalerului să fie închinate doar *unei singure femei*. Acest serviciu cavaleresc s-a transformat într-un veritabil *obicei convenţional*, foarte des lipsit de pasiune adevărată şi luând aspectul unei formalităţi, chiar dacă avea repercusiuni asupra întregii vieţi a cavalerului... Serviciul cavaleresc privea *femeile măritate*, deoarece acestea aveau un rol de frunte în societatea «distinsă». Scopul era doar jocul spiritual şi al simţirii amoroase. Cavalerul îşi alegea o *frouwe* (doamnă) şi-i oferea serviciile sale. Am putea spune că pentru el era oarecum o necesitate vitală să aibă o doamnă la care să se poată angaja drept cavaler (*frouwenritter*). Dacă doamna *i*i primea angajamentul, cavalerul îndeplinea toate acţiunile sale în numele ei. Totodată, conform obiceiurilor cavalereşti, doamna nu mai avea dreptul să primească serviciile vreunui alt cavaler, iar ca semn al înţelegerii lor, ea îi dăruia o panglică, un văl sau o cunună, pe care acesta o purta fie pe coif, fie prinsă de vârful lancei, ca la faptele sale vitejeşti amintirea doamnei să-i fie mereu prezentă şi să-l stimuleze la acţiuni eroice".

(Mai târziu, va veni vorba despre atitudinea uimitor de indiferentă a soţului.)

Voi adăuga câteva date despre obiceiurile cavalereşti franceze. Din operele trubadurilor provensali care ne-au parvenit, aflăm că serviciul cavaleresc avea mai multe trepte. Când încă îşi purta simţămintele ascunse în inimă, fără a îndrăzni să-şi mărturisească tainica dragoste, cavalerul stătea pe prima treaptă (*feignaire*). Dacă a făcut doamnei declaraţii, se urca pe cea de-a doua treaptă, care se cuvenea solicitanţilor (*pregaire*). Când doamna îi accepta serviciile, devenea ascultat (*entendeire*). Până să ajungă la această treaptă, trebuia să treacă printr-o perioadă de încercare, care ţinea uneori câţiva ani, ba câteodată putea să se tărăgăneze chiar şi cinci ani. După trecerea cu succes a *perioadei de încercare*, cavalerul era acceptat de doamnă ca vasal, nu numai aşa, între patru ochi, drept urmare a unei şuşoteli intime, ci în mod public, în cadrul unei ceremonii. *Ceremonia decurgea cu aceleaşi formalităţi uzitate între suzeran şi vasal* ! Doamna şedea într-un fotoliu, iar în faţa ei cavalerul îngenunchea, cu capul descoperit, depunând cu mâinile împreunate jurământul de credinţă, pe care doamna îl primea, ţinându-i, în timpul jurământului, mâna între mâinile sale, consemnând, apoi, printr-un sărut (nu de dragoste, ci de suzeran!) pecetluirea contractului.

Nu-i aşa că încep să se limpezească contururile acestei nebunii medievale ? Bărbatul se angajează ca servitor, iar femeia *nu se obligă la nimic...*

Cu privire la ceea ce se întâmpla după depunerea jurământului, îi voi da cuvântul din nou lui Weinhold:

„Tot ceea ce făcea cavalerul, fie că era doar turnir ori participare la o cruciadă, se îndeplinea în numele doamnei sale sau la porunca ei. Când Hartmann von Aue a pornit la luptă împotriva sarasinilor, el cânta astfel: « Să nu întrebe nimeni de ce merg la luptă, fiindcă o spun singur că o fac la porunca *dragostei*. Acest lucru-i de nestrămutat; promisiunea şi jurământul nu se pot călca! Mulţi se laudă că fac cutare sau cutare lucru din dragoste, însă toate acestea nu sunt decât palavre. Unde sunt faptele ? Adevărata dragoste este numai aceea pentru care bărbatul e în stare să-şi părăsească patria şi să plece între străini. Iată, să vedeţi cum mă goneşte dragostea din patria mea, deşi sultanul Saladin, cu toată armia lui, n-ar fi putut să mă momească din Franconia...» “.

Cavalerul îndeplinea toate faptele sale în speranţa că va fi răsplătit. Răsplata era de multe feluri. Şi aceea era considerată ca o răsplată, dacă, în urma slujirii femeii, cavalerul se ridica deasupra cotidianului, ajungând într-o stare sufletească înălţătoare (hôchgemout sîn). Într-unul din cântecele sale, Albrecht von Johannsdorf, minnesänger din secolul al XII-lea, cere o recompensă doamnei sale : „Oare cântecele mele, făcute pentru tine, şi faptele mele săvârşite pentru tine nu merită recompensă ?“ „Fii liniştit — răspunde femeia —, îţi vei primi răsplata şi vei fi fericit!“ „Care îmi este premiul, o, distinsă doamnă ?“ „Gloria-ţi în creştere şi înălţătoarea stare sufletească îţi sunt îndeajuns răsplată.“

De obicei, în felul acesta era păcălit cavalerul cu mintea risipită prin zale, şi timp de secole nu şi-a dat seama că starea sufletească înălţătoare dă dovadă de o dragoste foarte unilaterală. Bărbatul depune jurământ, face faţă încercărilor, participă la cruciade, face pelerinaj la sfântul mormânt, iar femeia primeşte totul plină de bunăvoinţă, neoferind *din partea ei nimic* în schimb. Istoria burgheză a culturii germane taxează această legătură unilaterală cu numele de *dragoste romantică* şi nu conteneşte să se minuneze de cuvântul *minne*, care exprimă atât de frumos gingaşul şi nevinovatul sentiment. Dar se uită că floarea romantismului înfloreşte doar de partea bărbatului.

Din partea femeii, ce altceva este aceasta decât flirt ? Femeia avea nevoie de *flirt*, ca să dea strălucire vieţii sale cenuşii. E ştiut că în acea epocă, la baza căsniciei nu stătea dragostea, ci interesele familiale. Părinţii nu prea întrebau ce părere are fata ; soţul era ales de ei. S-ar putea ca astfel de căsnicii să-i ofere femeii linişte şi comoditate, însă este cert că o plictiseau de moarte. Mai mult, nici chiar liniştea nu era totdeauna sigură. Iată câteva date interesante despre felul cum se comporta, în cercul restrâns al familiei, soţul medieval.

Nici nu se poate închipui o dragoste mai nobilă decât aceea, descrisă în *Cântecul Nibelungilor*, dintre Siegfried şi Krimhilda. Totuşi, ce se întâmplă după cunoscutul episod în care Krimhilda o jigneşte pe Brunhilda, tulburând astfel pacea curţii de la Worms ? însăşi Krimhilda îi povesteşte lui Hagen ce i-a făcut Siegfried :

„Am şi ispăşit-o — spuse regina. Drept pedeapsă,
EI mă bătu, învineţindu-mi trupul".

În sânul familiei astfel de păruieli nu ţineau de domeniul rarităţilor. Soţiile domnitorilor nu puteau fi sigure că nu vor fi pălmuite de către soţii lor; asemenea cazuri întâlnim deseori în cronici. În jurnalul său nemaipomenit de .savuros, cavalerul Schweinichen povesteşte o scenă semnificativă în acest sens, desfăşurată între perechea princiară de Liegnitz. Prinţul a dat un banchet la care era invitată şi o anume doamnă K., pe care prinţesa n-o putea suferi. De aceea, a refuzat să participe la ospăţ. Auzind aceasta, prinţul s-a mâniat grozav şi s-a dus personal în apartamentele prinţesei s-o ia la rost. Cavalerul Schweinichen, şambelanul prinţului, relatează în felul următor regretabila întrevedere:

„Alteţa sa prinţul a binevoit s-o certe aspru pe prinţesă, spunând că deoarece alteţa sa serenissimă a invitat o mulţime de nobili, doreşte ca prinţesa să vină numaidecât la masă. După multe scuze, alteţa sa prinţesa a răbufnit că ea nu vrea să stea lângă o scârbă ca doamna K. La care alteţa sa serenissimă s-a supărat grozav şi, începând s-o tutuiască pe prinţesă, i-a spus: «Află că doamna K. nu-i o scârbă». După care i-a tras prinţesei o palmă atât de grozavă, încât femeia ameţi pe loc şi a trebuit s-o prind eu în braţe. Alteţa sa serenissimă a vrut s-o păruiască şi mai tare pe prinţesă, însă eu i-am închis repede uşa în faţă. Din cauza aceasta, alteţa sa serenissimă s-a supărat şi pe mine, spunând că omul face ce vrea cu soţia lui“.

Din cele ce au urmat, ajunge doar să pomenim că după lungi tratative de pace şi după stabilirea diferitelor condiţii, prinţesa a fost de acord să-l ierte şi să participe la ospăţ, „fără să ia în considerare — precizează cavalerul Schweinichen — că de la palmă i se umflase un ochi“.

Trebuie să fi fost o palmă serioasă şi bine dirijată. Dar ce importanţă a avut această superficială atingere princiară faţă de acea bătaie despre care aminteşte cavalerul La Tour-Landry, în poemul didactic adresat fetelor sale? Autorul acestei opere, din secolul al XIV-lea, rămasă în manuscris, îşi instruieşte fetele, de-a lungul a nouăzeci şi opt de capitole; el le sfătuieşte să aibă o purtare bună şi cuviincioasă, condimentându-şi spusele cu pilde şi mici întâmplări. Mereu le atrage atenţia să fie supuse, povestindu-le întâmplarea unei femei care-şi contrazicea mereu soţul. Până la urmă, bărbatul s-a înfuriat, a răsturnat-o cu un pumn şi, când aceasta zăcea la pământ, i-a tras un picior în faţă de i-a rupt nasul. Morala întâmplării este prezentată de către autor în felul următor: „...Şi astfel femeia, din pricina urâtului ei caracter, a fost desfigurată pe toată viaţa. Era mai bine să fi fost supusă şi să fi stat liniştită, pentru că bărbatului îi este hărăzit să comande, iar pe femeie o onorează dacă îi dă supusă ascultare“. Purtării soţului, preabunul cavaler nu-i găseşte nici un cusur.

Poate că atât va fi de ajuns pentru caracterizarea căminului femeii din perioada cavalerismului. Femeia, înlănţuită de soţul brutal care duhnea a băutură, nu răsufla decât atunci când acesta pleca la vânătoare, la război, ori la curte. Însă atunci o apăsa *monotonia ucigătoare* a vieţii izolate de la castel. O legătură de dragoste ar fi însemnat un pericol de moarte, fiindcă putea aduce prejudicii soţului sub raportul proprietăţii asupra averii dotale ; în schimb, inofensivul *Frauendienst* i-a prins bine, şi astfel, în ceea ce o privea, populariza cu plăcere această deosebită instituţie care, pentru ea, nu era altceva decât un joc de-a dragostea, adică flirt în toată legea.

DRAGOSTE DE TRUBADUR

Câte era în stare să facă un cavaler acceptat în cinstea şi pentru amuzamentul doamnei sale !

Dacă ştia să compună versuri, ridica în slăvi — ba şi dincolo de ele — graţiile stăpânei sale. Iată un mic buchet de metafore cu care cavalerul *minne*-ului se închina doamnei lui:

„O, Stea a dimineţii, Mugur de mai, Rouă crinului, Floare de paradis, Ciorchine de toamnă, Grădină aromitoare, Foişorul bucuriilor, Splendoarea verii, Izvorul fericirii, Pădure înflorită, Cuibul de dragoste al inimii, Valea plăcerilor, Izvor tămăduitor al dragostei. Cântec de privighetoare, Acordul de harfă al sufletului, Floarea paştelui, Aromă de miere, Mângâiere eternă. Pavăza fericirii, Pajişte înflorită, Miez de migdală dulce, Raiul ochiului etc....“

Trubadurul provensal Arnaut de Mareuil, din motiv de amor, a luat-o razna în aşa un hal, încât, dorind să inventeze noi comparaţii, o elogiază astfel pe femeia inimii sale: „O! Oglinda dragostei, Cheia gloriei, Soare de martie, Ploaie de aprilie, Trandafir de mai, Umbră de vară...“

Ceea ce am spus înainte despre slăvirea dincolo de ceruri trebuie luat ad litteram. Contele Rambaud de Orange cânta astfel: „Zâmbetul Binevoitoarei mele mă face mai fericit decât dacă mi-ar zâmbi patru sute de îngeri din rai. Atâta bucurie zace în mine, că aş putea înveseli o mie de oameni trişti şi toate neamurile mele ar putea trăi din ea fără nici o altă hrană...“

Sunt cuvinte mari, dar nu tiradă gratuită, pentru că într-adevăr trubadurul era capabil de o astfel de adorare excesivă. Este notorie mult cântată întâmplare a lui Jaufré Rudel şi a contesei de Tripolis. Fiind povestită în numeroase versiuni romantice — printre care se numără şi poemul lui Heine —, a ajuns ca, până la urmă, lucidul cititor modern să nu mai creadă din ea nici o iotă. Cu toate acestea, sâmburele întâmplării este real. Friedrich Diez i-a descoperit sursa; cu concizia vechilor cronici, acesta redă astfel întâmplarea:

„Jaufré Rudei, prinţ de Blaye, s-a îndrăgostit, fără s-o fi văzut vreodată, de contesa de Tripolis, aţâţat doar de cele povestite despre bunătatea şi calităţile ei de către pelerinii reîntorşi din Antiohia. Cavalerul începu prin a-i închina poezii frumoase, apoi a fost cuprins într-atât de dorul de a o vedea, încât, luând în mâini crucea, a pornit-o pe mare. În timpul călătoriei s-a îmbolnăvit grav. Ajungând la Tripolis, tovarăşii săi l-au crezut mort şi l-au aşezat, provizoriu, într-un han de acolo. Contesa, fiind încunoştinţată, s-a dus la patul lui şi l-a cuprins în braţe. Cavalerul, socotit mort, văzând-o pe contesă, şi-a revenit, mulţumindu-i lui Dumnezeu pentru că i-a prelungit viaţa ca să apuce o astfel de clipă. Pe urmă a murit în braţele contesei, care l-a înmormântat cu mare pompă în biserica din Tripolis, iar ea, zdrobită de durere, s-a retras chiar după înmormântare într-o mănăstire“.

Diez a adunat datele referitoare la prinţul Rudel, le-a comparat cu relatarea cronicii şi cu poeziile rămase de la el, şi din toate acestea a tras concluzia că întâmplarea este adevărată.

Acest gen de adorare cu totul nefirească explică numeroasele fapte bizare pe care le voi aminti. Ele n-au fost iscate de vreo scrânteală donchihotească, deoarece cavalerii trăiau cu seriozitate acest fel de iubire, îndeplinind la fel de serios isprăvile lor, după cum lumea primea cu aceeaşi seriozitate vestea eroismului lor grotesc.

Pe aceşti adoratori gravi era uşor să-i prinzi în mrejele flirtului cavaleresc. În cele mai multe cazuri, doamna făcea mofturi, se lăsa admirată şi implorată, precum o cereau regulile bunei-cuviinţe, până când, în sfârşit, îl accepta totuşi drept cavaler pe bărbatul topit de dor şi lăsa la aprecierea lui faptele cu care el să-şi dovedească iubirea. Au fost şi cazuri când stăpâna desemna ea însăşi, cu o cruzime sadică, condiţii foarte aspre, pe care lunaticul adorator le accepta fără să cârtească ; flirtul a degenerat în astfel de cazuri în cea mai neomenească cochetărie.

Anthony Méray povesteşte întâmplarea celor trei cavaleri şi a încercării cămăşii. Trei cavaleri concurau pentru graţiile unei doamne. În cele din urmă, doamna hotărî că, dintre cei trei, aceluia îşi va oferi dragostea care la proximul turnir îi va purta cămaşa. Da, însă nu pe deasupra sau pe dedesubtul zalelor, ci pe trupul gol, neînzăuat. Aceasta nu însemna altceva decât să dai buzna peste moarte sau, în cel mai bun caz, să te prăbuşeşti de pe cal mai mult mort decât viu, cu trupul ciuruit de răni. Dintre cei trei adoratori, doi s-au răzgândit, retrăgându-se plini de înţelepciune. Însă al treilea într-atât era orbit de dragoste şi de cinstea cavalerească, încât acceptă încercarea. Bineînţeles, rezultatul a fost că după turnir el fu adus în faţa doamnei, năclăit de sânge, însă cu ochii arzând de dragoste fericită. Doamna a oferit, după cum se obişnuia în astfel de ocazii, un mare ospăţ. Cu astfel de prilejuri, oricât înalt rang ar fi avut doamna, trebuia, în onoarea eroului, să-şi servească ea însăşi musafirii. Deci sus-amintita doamnă şi-a tras peste rochie cămaşa mânjită de sânge, şi astfel gătită trebăluia în timpul ospăţului în jurul musafirilor.

Asemenea apariţii, de cavaleri în cămaşă, erau fenomene obişnuite la turniruri; bineînţeles, cavalerul o îmbrăca peste zale. Pe vremea aceea cămaşa doamnei era trecută în rândul talismanelor care apărau şi dădeau viteazului putere. Astăzi s-ar spune : *fetişism* erotic. într-adevăr, pentru aceasta pledează întâmplarea descrisă de Wolfram von Eschenbach despre

viteazul Gamuret, care îmbrăca peste zale cămaşa adoratei Herzeloyde nu numai la turniruri, ci şi în bătălii. -—Cavalerul Coucy a trimis iubitei sale propria sa cămaşă şi a rugat-o să doarmă îmbrăcată în ea. — Mult mai târziu, Brantôme, într-un capitol al cărţii sale închinat picioarelor frumoase, aminteşte de un foarte ciudat obicei. EI spune că a cunoscut personal nobili care, înainte de a-şi îmbrăca ciorapii noi de mătase, îi trimiteau iubitelor lor, Cu rugămintea să fie bune să îi poarte întâi ele vreo opt—zece zile. „După aceea — scria vestitul colecţionar de bârfe —, începeau să-i poarte şi ei, spre marea desfătare a sufletului şi trupului lor“.

Cavalerului Guillaume de Balaun i s-au întâmplat următoarele : ei alesese drept regină a inimii sale pe stăpâna Javiacului. Aceasta a şi dat ascultare implorării lui şi, conform tuturor regulilor, l-a acceptat cavaler. O bucată de vreme, jocul de-a dragostea a decurs reglementar, dar într-o bună zi la urechea cavalerului Balaun a ajuns povestea unor îndrăgostiţi care, certaţi fiind, s-au împăcat apoi. Balaun a aflat chiar de la eroul întâmplării câteva detalii intime care demonstrau cât de dulce-i împăcarea. Cavalerului Balaun i-au plăcut teribil cele povestite şi i s-a deschis o poftă atât de aprigă să guste din dulceaţa împăcării, încât a vrut s-o încerce cu propria sa doamnă. Întâi, bineînţeles, trebuia să se certe, lucru pe care bravul cavaler l-a şi făcut. Îndemna! de mintea-i bolovănoasă, a dat pur şi simplu afară pe uşă pe curierul ce-i adusese o scrisoare de la iubită. Aflând de aceasta, doamna i-a făcut personal o vizită cavalerului, ca să afle ce l-a apucat. Balaun a jucat de minune rolul bărbatului jignit şi a dat-o şi pe ea afară. Acesta ar fi trebuit să fie primul act al tachinării amoroase. Însă, în cele din urmă, comedia s-a transformat în dramă, deoarece iubita, doamna de Javiac, nici nu mai voia să audă de grosolanul iubit, iar atunci când, plin de căinţă, acesta s-a prezentat la castel cu gândul să-i ceară iertare, drept răspuns l-a dat şi ea afară. Bietul Balaun, căzând astfel victima propriilor sale experimente amoroase, a apelat !a un intermediar. A rugat pe un prieten să intervină pe lângă femeia mânioasă, să-i explice adevăratul scop al supărării şi să-i aranjeze, într-un fel, treburile. Prietenul s-a dus şi s-a întors cu următorul răspuns: „Bine, doamna îl iartă, dar drept ispăşire cavalerul să-şi smulgă unghia de la degetul cel mic şi să i-o trimită. însoţită de o poezie în care să-şi înfiereze nechibzuinţa“. Nimic nu ilustrează mai elocvent romantismul stupid ai epocii cavalereşti decât cele ce au urmat : pe loc, cavalerul Balaun a chemat un chirurg, l-a pus să-i smulgă unghia şi, scăldat în lacrimi de bucurie şi de durere, a compus poezia dorită. După aceea, împreună cu prietenul său, s-a

dus la castel. Doamna îl aştepta la poartă, rapsodul s-a prăbuşit în genunchi, înmânându-i unghia şi poezia ; stăpâna le primi plângând, după care cavalerul, cu preţul unghiei, a putut să savureze plăcerea sărutului de împăcare. Textul cântecului prin care implora iertarea a fost găsit şi publicat de către Saint-Palaye.

Cunoscând asemenea întâmplări, înţelegi mai uşor balada lui Schiller despre mănuşa aruncată între lei, pe care cavalerul o scoate, aruncând-o apoi în obrazul cucoanei. După cât se ştie, întâmplarea a fost descrisă pentru prima oară de către Brantôme şi, probabil, e autentică. Brantôme relatează un caz şi din propria sa experienţă, în care e vorba despre o doamnă care pretindea cavalerului, drept dovadă de iubire, să-şi străpungă braţul cu pumnalul. Cavalerul era gata s-o facă, şi numai după o trudnică luptă a reuşit Brantôme să-l împiedice de la nebuneasca încercare. El a relatat, de asemenea, şi cazul cavalerului de Genlis, care se plimba liniştit în tovărăşia doamnei lui pe podul Senei, când deodată femeia, apucată de diavolul flirtului sadic, şi-a aruncat batista scumpă de dantelă în fluviu, îndemnându-l pe cavaler să sară după ea şi s-o scoată. Degeaba se apăra cavalerul că nu ştie să înoate, femeia îl făcea laş, drept care, de disperare, s-a aruncat în fluviu, aşa îmbrăcat cum era. Din fericire, prin apropiere se afla o barcă şi buimacul îndrăgostit a fost pescuit la timp.

DRAGOSTE ŞI TURNIR

Pentru doamna aleasă, ditirambele trubadurilor reprezentau bucuriile tainice ale flirtului, pentru că bună-cuviinţa timpului nu permitea ca ea să fie numită în poezie. (Deşi putea să fie recunoscută, aparenţele erau salvate.)

Acestea erau numai aperitivele servite de bucătăria flirtului. Marele ospăţ public li se oferea doamnelor când aleşii se luptau, în onoarea lor, la turniruri.

Dacă cu ajutorul vreunei invenţii s-ar putea readuce din negura vremurilor imaginea unor evenimente de mult apuse, omul epocii moderne, pur şi simplu, n-ar pricepe aceste dueluri de la turniruri. Pe estradă şedea soţul, împreună cu soţia, şi privea liniştit cum în arenă un cavaler se lupta în onoarea soţiei lui. Ba mai mult, se putea întâmpla ca şi soţul să lupte în arenă, poate chiar în onoarea doamnei care era soţia cavalerului propriei sale soţii. Era o situaţie tare încurcată, de neînţeles, dacă nu sunt ştiute principiile amintitului *Frauendienst*, după care majoritatea turnirurilor se făceau în cinstea femeilor. Cavalerul era mai mândru decât de orice altă faptă vitejească, dacă se putea numi *servitorul unei femei*. (în Franţa îşi spuneau *serviteurs d'amour*.)

Luau atât de în serios acest aspect încât de multe ori însăşi doamna scotea cavalerul în arenă, conducându-l în semn de servitute de un lanţ prins de zăbalele calului.

În 1468 s-a organizat la curtea burgundă un mare turnir în cinstea soţiei lui Carol cel îndrăzneţ. În timp ce defilau cavalerii, în arenă apăru un cortegiu curios. În faţă, pe un căluţ alb, călărea un pitic, iar în urma lui, o cetate uriaşă purtată de scutieri. Construcţia de lemn avea patru turnuri unite între ele prin ziduri înalte de cetate. Zidurile ajungând până la pământ, nu se putea vedea ce se ascunde în dosul lor. Piticul s-a oprit în faţa estradei doamnelor şi a dat citire unei petiţii care suna în felul următor:

„Sublime şi preamărite prinţese şi doamne! Cavalerul, care este prizonierul stăpânei sale, vă trimite umilul său salut. El este închis în această cetate şi numai bunăvoinţa şi milostivenia doamnei îl pot elibera. De aceea, vă imploră, sublime şi preaslăvite prinţese şi doamne, să binevoiţi a ţine sfat, fiindcă poate că la sfat va fi şi doamna inimii sale prezentă şi nu va fi împotriva eliberării lui. Cavalerul speră că sfatul doamnelor o să-l elibereze

din chinuitoarea închisoare, deoarece fără această graţiere n-ar putea lua parte la întrecerile din acea zi etc.“.

Sublimele şi preaslăvitele prinţese, împreună cu doamna, au hotărât : cavalerul trebuie eliberat! Drept care, piticul a deschis cu o cheie uriaşă poarta de lemn a cetăţii-închisoare şi, spre plăcuta surpriză a frumoaselor, apăru cavalerul de Roussy, complet armat, călare pe un cal splendid împodobit.

În timpul turnirului, cavalerul purta pe coif sau pe lance zălogul de dragoste primit de la doamna lui. Zălogul făcea parte din ustensilele toaletei femeieşti: putea fi fundă, voal, pană, mănuşă, brăţară sau un alt obiect vestimentar. Acestea erau vestitele talismane pe care perioada cavalerească le cunoştea sub numele de *faveurs* sau *emprises d'amour*. Câteodată, în focul luptei, acest *faveur* cădea ; în asemenea cazuri, doamna îi arunca, de pe tribună, iubitului un alt obiect. S-a întâmplat — cunoaştem cazul din romanul cavaleresc *Perceforest* — ca în decursul aprigelor lupte emblemele domnilor cavaleri să cadă una după alta, iar doamnele, cuprinse de delir, să arunce noi şi noi talismane, rupând şi smulgându-şi de pe trup ce le cădea la îndemână ; în momentul când se anunţa încetarea turnirului, observau cu stupoare că şedeau, în mijlocul publicului ce se prăpădea de râs, dezgolite până la necuviinţă.

Soţul avea obligaţia să se bucure când cavalerul soţiei sale obţinea victoria, chiar dacă el însuşi era cel scos din şa.

Ca orice modă, a degenerat şi moda *Frauendienst*-ului. Jurământul cavaleresc depus pentru apărarea celor slabi era un lucru frumos ; într-o lume plină de nedreptăţi, instituţia cavalerilor pribegi, care-şi luau lumea în cap, pentru a apăra văduvele şi orfanii nedreptăţiţi, deşi grotescă, era plină de omenie; însă, după cum am spus, această instituţie a început să degenereze repede. Şabloanele monotone ale turnirurilor nu mai satisfăceau dezaxatele fiinţe. Trebuia inventate lucruri noi pentru a câştiga favorurile doamnei.

Drept astfel de inovaţii erau considerate străduinţele cavalerului de a-şi îngreuia, în onoarea doamnei sale, în chip deosebit condiţiile turnirului. Unii dintre cavaleri nu purtau zale pe mână, braţ sau picior, dorind prin aceasta să demonstreze că mai presus de orice zale porţiunea de trup lăsată liberă va fi mai bine apărată de către îngerii lor păzitori. Pe vremea prinţului de Saintré (secolul al XIV-lea), sosi la Paris un cavaler străin ; pe acesta, jurământul îl obliga să poarte pe braţul drept, deasupra cotului, şi pe piciorul

drept, în jurul gleznei, nişte brăţări de aur legate între ele cu un lanţ lung de aur. De la asemenea nebunii nu se dădeau în lături nici când era vorba de lupte serioase. În cronica sa, Froissart aminteşte despre nişte tineri cavaleri englezi veniţi în 1336 să lupte pe pământ francez. Aceştia porneau la luptă cu un ochi legat, fiindcă acasă le promiseseră frumoaselor lor că până nu-şi vor fi dovedit curajul prin vreo faptă vitejească, vor lupta doar cu un singur ochi descoperit.

Când cavalerul pribeag pornea în căutarea aventurilor, îmbrăcat în echipament verde, care simboliza tinereţea sa înfloritoare, îndeplinea, într-adevăr, toate acele nerozii de caricaturile cărora râdem noi astăzi, citind *Don Quijote* al lui Cervantes, fără sa ne gândim că în perioada cavalerismului toate acestea s-au desfăşurat aidoma cu o sângeroasă seriozitate.

În decursul vremii, soarta femeilor lipsite de apărare a fost trecută pe *planul al doilea*. Cavalerul pribeag dorea să sporească numai gloria propriei sale doamne. El proceda în felul următor : ajungând pe un teritoriu aparţinând unor cavaleri străini, îi provoca pe toţi la întrecere cu armele, *pour l'amour de sa dame* (în numele iubirii sale pentru doamna lui). După complezenţe reciproce, se străduiau să-şi spargă unul altuia capetele, *pour l'amour de sa dame*.

Învingătorul nu se mulţumea cu simpla glorie. Obiceiurile cavalereşti consfinţeau şi făceau obligatorie ciudata condiţie conform căreia cavalerul învins trebuia să se prezinte ca sclav la doamna cavalerului învingător. Neîndeplinirea condiţiei însemna eliminarea lui din rândul cavalerilor. Regina Johanna a Neapolului a onorat, la balul curţii, un nobil din Mantua, invitându-l la dans. Nobilul cavaler, topit de atâta cinstire, a făcut pe loc un legământ: va pleca imediat în ţări străine şi nu se va întoarce până nu va furniza reginei doi cavaleri învinşi. Şi-a îndeplinit angajamentul, însă regina — cum se obişnuia în astfel de ocazii — a primit pe cavalerii-sclavi plină de bunăvoinţă şi le-a redat libertatea.

Vulson de la Colombière povesteşte o întâmplare şi mai năstruşnică. Respectivul cavaler s-ajurat ca va obţine pentru doamna sa portretele a treizeci de femei pe ai căror cavaleri îi va învinge. Emeritul înaintaş al lui Don Quijote şi-a pictat pe scut portretul doamnei sale şi a pornit în lumea larga. De câte ori se întâlnea cu vreun cavaler care nu era dispus să consimtă că propria sa doamnă este mai puţin frumoasă decât cea pictată pe scut, voinicul nostru îl provoca la luptă. Cavalerul învins trebuia să permită

învingătorului să-şi picteze pe scut, sub portretul îngerului său şi portretul doamnei cavalerului învins.

Este imposibil să treci aceste înspăimântătoare inepţii doar pe socoteala cavalerilor. Oricât ar fi fost ei de ameţiţi de amor, tot nu s-ar fi scrântit în aşa hal dacă n-ar fi fost încurajaţi de femei, cărora le plăcea adorarea ce risipea plictisul.

René I, conte de Provence, rege al Neapolului şi Siciliei, care era, de asemenea, un mare amator de turniruri organizate în cinstea doamnelor, şi-a ales drept emblemă o tipsie plină cu jeratic, vrând să simbolizeze cu aceasta dorul aprins faţă de doamna inimii sale. De acord, comparaţia este drăguţă, dar care era oare mobilul care menţinea incandescent jeraticul din inima cavalerilor ?

Nu putea să fie dragostea adevărată, fiindcă femeia îndrăgostită se teme pentru viaţa iubitului ei, şi de vreme ce tot trebuie să-l lase să plece la război, n-o să-şi mărească îngrijorarea numai de dragul modei, îndemnându-l să alerge după nişte aventuri în care şi-ar putea frânge gâtul.

Mobilul n-a fost altul decât flirtul.

DON QUIJOTE-UL DRAGOSTEI CAVALEREŞTI

Din secolul al XIII-lea ne-a rămas un manuscris nemaipomenit de interesant. În el îşi povesteşte viaţa cavalerul Ulrich von Lichtenstein. Bineînţeles, întâmplările n-au fost scrise cu propria sa mână, fiindcă bravul cavaler, care a compus preafrumoase cântece de dragoste, făcând parte din elita *minnesänger*-ilor din vremea sa, *nu ştia să scrie*. Biografia şi-a dictat-o, la fel ca şi poeziile, secretarului său.

Istoria culturală oficială trece pe lângă memoriile cavalerului Ulrich cu un fel de desconsiderare; de-abia dacă le învredniceşte cu niţică atenţie. De ce ? Deoarece cavalerul Ulrich fusese cel mai perfect sau mai bine zis cel mai netot adorator care a rătăcit vreodată pe pământ. El a fost înaintaşul real al imaginarului Don Quijote. Ştiinţa demnă şi serioasă se jenează să se ocupe de turbatul erou al aventurilor de dragoste. Dar n-are dreptate, fiindcă, indiferent de exagerările la care s-a dedat cavalerul cu creierii înfierbântaţi de amor, exagerările au fost provocate de moda vremii de atunci; or, aceasta nu poate fi neglijată când vrei să caracterizezi o epocă.

În ceea ce priveşte însă istoria flirtului, aventurile domnului Ulrich au o nepreţuită valoare. În ciudata şi puţin cunoscuta sa operă întâlnim

descrierea completă şi amănunţită a unui flirt care a ţinut un an de zile. Această descriere reprezintă flirtul evului mediu în acţiune.

Manuscrisul este păstrat la biblioteca de stat din München. Ce înseamnă titlul lui, *Frauedienst*, ştim [68]*.

Ulrich von Lichtenstein a fost un nobil bogat din Stiria. El a murit în 1246. Piatra funerară i se păstrează şi astăzi, şi este vestită, fiindcă pe ea se află cea mai veche inscripţie în limba germană.

De obicei, biografii încep caracterizarea eroului lor cu următoarea banalitate: „Încă din fragedă tinereţe, s-au ivit la el semne care marcau direcţia dezvoltării lui ulterioare etc.“. Această frază s-ar putea aplica splendid cavalerului Ulrich, fiind de foarte tânăr îndrăgostit de o doamnă din marea nobilime. Veşnic se învârtea în jurul ei. în calitate de paj, putea intra oricând în apartamentul doamnei. Această favoare o folosea ca să bea apa cu care nobila doamnă se clătea pe mâini.

Nu se poate stabili precis cine a fost doamna. Din biografie reiese doar că era de rang foarte înalt; din câteva date s-ar putea deduce că a fost soţia prinţului austriac Leopold.

Când, la Viena fiind, domnul Ulrich a fost ridicat la rangul de cavaler, el socoti că a sosit timpul să-şi ofere, conform tuturor regulilor, serviciile stăpânei sale. însă cavalerul nu putea ajunge tot atât de uşor în apropierea ei, cum reuşise pajul. Trebuia căutat un intermediar. O mătuşă de-a lui, prietenă cu doamna, şi-a asumat acest rol. Tinerii au început să-şi trimită unul altuia vorbă. Cavalerul Ulrich trimitea doamnei versurile sale; aceasta le primea, Ie lăuda, ca apoi să-i răspundă, mereu, că nu are nevoie de cavaler, iar domnul Ulrich să nu-şi facă nici o iluzie că dânsa i-ar lua în considerare serviciile...

O dată, îngâmfata doamnă a declarat mătuşii următoarele : „Chiar dacă nepotul tău ar fi demn de mine ca rang, tot nu mi-ar trebui, fiindcă buza de sus îi iese tare urât în afară". Natura îl năpăstuise pe domnul Ulrich cu nişte buze foarte groase şi umflate, cea de sus părând aproape dublă.

Când mătuşa îi transmise cele spuse, domnul Ulrich n-a stat mult pe gânduri. A pus să i se înşeueze calul şi a plecat Ia Graz, la cel mai dibaci chirurg, promiţându-i bani grei dacă-l va scăpa de cea de-a treia „buză“, inutilă. Chirurgul i-a făcut intervenţia, care a reuşit pe deplin. Aceasta trebuie că a fost prima intervenţie de chirurgie estetică despre care amintesc cronicile. Pe vremea aceea anestezia încă nu era cunoscută, deci chirurgul vru să-l lege pe cavaler ca nu cumva, mişcându-se din pricina durerii, să-l

facă să-i alunece bisturiul şi astfel să compromită rezultatul operaţiei. Bineînţeles, blajinul filistin habar n-avea ce înseamnă cavalerism şi *Frauendienst*. Un adevărat cavaler nu scapă un prilej atât de splendid, să poată arăta că e în stare să suporte, pentru doamna lui, o durere cât de mare fără să scoată un geamăt. Domnul Ulrich nu s-a lăsat legat; aşa cum se găsea, s-a aşezat pe o bancă şi n-a scos nici măcar un suspin când felcerul i-a retezat buza de prisos.

Rezultatul : după cum am spus, operaţia a reuşit, iar cea de-a treia buză dizgraţioasă dispăru fără urmă. În schimb, nefericitul pacient a zăcut la Graz timp de o jumătate de an până i s-a cicatrizat rana complet. Între timp, a ajuns doar piele şi os. Nu putea nici să mănânce, nici să bea; i s-a uns buza cu o alifie îngrozitor de rău mirositoare, din care cauză vărsa pe loc orice lua în gură. „Trupul îmi suferea—scria incorigibilul îndrăgostit —, însă inima-mi era fericita".

Vestea intervenţiei plastice i-a parvenit şi doamnei, care i-a scris mătuşii că-şi va părăsi pentru scurta vreme reşedinţa spre a se duce într-un anumit oraş, unde i-ar face plăcere s-o vadă şi pe ea. „Poţi să-l aduci cu tine şi pe nepotul tău, dar numai ca să văd cum i s-a aranjat gura, nu pentru altceva“.

Iată deci că se apropia clipa în care cavalerul Ulrich îşi va putea împărtăşi în sfârşit şi prin viu grai sentimentele pe care le nutrea faţă de femeia adorată, care în scrisorile lui apărea întotdeauna ca Buna, Curata, Dulcea. Se apropia clipa, se apropia şi doamna călare, ba chiar singură, lăsându-şi în urmă suita. Cavalerul Ulrich s-a apropiat de ea, însă, bineînţeles, doamna a întors calul de parcă tânărul ar fi deranjat-o. Nenorocitul nu bănuia că şi această şicană era făcută conform prescripţiilor flirtului. Cavalerul s-a zăpăcit în aşa hal, încât limba i s-a lipit de cerul gurii, neputând să articuleze nici un cuvânt. De ruşine, a rămas puţin în urmă, apoi se apropie din nou, dar nici de data aceasta nu fu în stare să deschidă gura. De cinci ori a făcut această manevră şi, de fiecare dată, cu acelaşi rezultat. Cavalcada a luat sfârşit, iar ocazia a rămas neexploatată. La sfârşitul drumului, cavalerul Ulrich a îndrăznit să-i ajute doamnei să coboare din şa.

Şi atunci s-a întâmplat un lucru surprinzător.

Buna, Curata şi Dulcea, care i-a primit plină de bunăvoinţă ajutorul, a sărit de pe cal, însă, în timp ce ateriza, i-a smuls lui Ulrich, care ţinea scara, un smoc mărişor de păr, şoptindu-i la ureche: „Pentru laşitatea ta !“

În timp ce-l ustura pielea capului, cavalerul neexperimentat stătea şi judeca evenimentul de neînţeles. Cum nu mai avea încredere în puterea viului grai, a recurs din nou la scris. Şi-a expus sentimentele într-o poezie lungă, iar mătuşa serviabilă a făcut-o să parvină destinatarei. Din nou a intervenit o întorsătură neaşteptată. Domnul Ulrich primi răspuns. însă ghinionul nu-l părăseşte pe cel asupra căruia s-a abătut o dată. Domnul Ulrich nu ştia să citească, iar secretarul său era plecat într-un alt oraş. Zece zile în şir a păstrat la sân scrisoarea necitită, zece zile a tropăit de nerăbdare pe pragul mântuirii, până când, în sfârşit, sosi secretarul. Şi atunci a ieşit la iveală că bietul cavaler încălzea un şarpe la sân. În scrisoare se afla o poezie scurtă, însă fiecare silabă era ca o cupă cu otravă pentru îndrăgostitul plin de speranţă. Era evident că poezia era făcută chiar de nobila doamnă si exprima ideea că cine doreşte un lucru oprit singur şi-l refuză:

,,Wer wünscht, was er nicht soll,
Der hat sich selbst versaget wohl"

(Cel care doreşte ce nu trebuie, Acela tocmai singur se lipseşte.)

Pentru a le da mai multă greutate, poeta a transcis cele două versuri *de trei ori*.

Nici de data aceasta încăpăţânatul îndrăgostit nu se dădu bătut. În faţă îi flutura lozinca, de obârşie evident mistică, după care trebuia să primeşti şi răul cu umilinţă, dacă acesta vine din partea Bunei, Curatei, Dulcei. Drept urmare, continuă să-şi iubească doamna cu dragoste nestrămutată. Cum vorbele însă nu i-au adus nici o mulţumire, încercă să dovedească, prin fapte, că e demn de ea.

Oriunde în ţară s-ar fi ţinut turniruri, era prezent şi domnul Ulrich, luptând în cinstea stăpânei sale. A rupt pe adversarii săi 100 de lănci; totdeauna ieşea învingător. Numele lui era amintit în rândul celor mai buni cavaleri. Însă steaua-i nenorocoasă apăru din nou : într-o zi, lancea adversarului său l-a izbit cu atâta putere în mâna dreaptă, încât *i-a smuls degetul cel mic*. El părăsi turnirul plecând în galop la felcerul din oraş, care constată că degetul cel mic se mai ţine de mână prin câteva fâşii de piele şi poate mai sunt speranţe să-l salveze. Luni de zile l-a tot pansat şi tratat pe viteazul rănit, până când, în sfârşit, deşi strâmb, degetul cel mic s-a prins la loc.

Acum începe adevăratul rol al degetului mic.

Între timp, domnul Ulrich făcu rost, în locul mătuşii, de un alt intermediar. Un camarad de-al său avea acces la castelul unde trăia doamna lui. Acesta s-a angajat să poarte veştile. El a anunţat-o pe stăpână prin ce fapte vitejeşti şi-a dovedit Ulrich dragostea : iată, ultima dată era să-şi piardă degetul cel mic. Faptul a constituit pentru femeie o adevărată *găselniţă* (iertare, pentru expresia argotică pe care o întrebuinţez). Pe loc a fost gata cu răspunsul: ,,Nu-i adevărat, e minciună! Ştiu din sursă sigură că degetul mic există şi că n-are nimic“.

Auzind acestea, viteazul Ulrich s-a întristat, din nou a sărit pe cal, dar de data aceasta nu l-a mai căutat pe chirurg, ci pe un amic intim. Făcând apel la prietenia lui, i-a pretins să-i taie *degetul cel mic care se vindecase*! Prietenul n-a vrut să-i facă acest serviciu, drept care Ulrich şi-a potrivit singur cuţitul pe degetul care urma să fie sacrificat şi-şi ameninţă prietenul că dacă nu-l ajută o să şi-l taie singur, aşa cum va putea. Atunci amicul a pus mâna pe un ciocan, a tras una cu el pe cuţit şi degetul cel mic a zburat. Au pansat rana şi, zice mai departe domnul Ulrich, pe loc s-a apucat să compună poezii. Când a terminat kilometricul poem, îl dictă şi îl dădu să fie legat în catifea verde; a comandat apoi pentru carte, la un aurar, o încuietoare de aur ce reprezenta un deget mic. în această încuietoare şi-a ascuns degetul cel mic, amputat.

Emisarul conştiincios i-a înmânat doamnei cartea şi aştepta efectul, care. de altfel, nici n-a întârziat, fiindcă aceasta, observând degetul cel mic a exclamat: „O, vai! N-aş fi crezut niciodată ca un om cu judecata întreagă să fie în stare de o astfel de neghiobie!"

Răspunsul primit de domnul UIrich drept recompensă pentru temerara lui faptă glăsuia conform reţetei vechi: „Spune aceluia ce te-a trimis că voi păstra cartea în sertarul meu, iar degetul mic îl voi privi în fiecare zi ; dar să nu-şi închipuie că prin aceasta a ajuns cu un fir de păr mai aproape de ţintă, fiindcă poate să mă servească şi o mie de ani, tot degeaba“.

Totuşi, cavalerul UIrich înota în fericire, fiindcă în sertarul doamnei degetul lui cel mic stătea într-un loc mai demn decât dacă i-ar fi atârnat prins de mână. În marea sa însufleţire, UIrich s-a angajat la o ispravă menită să încoroneze toate faptele cavalereşti săvârşite în cinstea femeii alese.

Această ispravă era cea mai smintită dintre toate nebuniile a căror descriere autentică ni s-a păstrat din perioada cavalerească. Era o grotescă aventură cavalerească, exagerată până la absurd, pe care nici n-o poţi

înţelege cu mintea de astăzi. Faptul că totuşi s-a întâmplat dovedeşte cât de aiurit era câteodată mult lăudatul romantism cavaleresc.

Într-o bună zi domnul Ulrich von Lichtenstein şi-a părăsit castelul, pretextând că pleacă în pelerinaj la Roma. Însă nu s-a dus la Roma, ci s-a oprit la Veneţia, unde a rămas ascuns toată iarna. Şi-a petrecut timpul comandând croitorilor de acolo haine de ceremonie. Da ! Însă nu haine de gală cavalereşti, ci rochii de damă ! Şi pe acestea nu pentru doamna adorată, ci pentru el personal. Şi-a comandat douăsprezece fuste, treizeci de corsaje, trei mantii de catifea albă şi o mulţime de alte obiecte de îmbrăcăminte femeiască. Ca încheiere, şi-a comandat două cozi lungi împletite cu perie.

Când şi-a adunat laolaltă toată garnitura şi s-a desprimăvărat, domnul UIrich şi-a alcătuit un itinerar foarte amănunţit, care începea de la Mestre, trecea prin Friul, Carinthia, Stiria şi Viena, şi ajungea până în Cehia. Drumul era proiectat să ţină 29 de zile, specificându-se în care zi anume soseşte în fiecare oraş şi ajuns acolo unde trage. Acest itinerar l-a trimis printr-un curier călare în toate oraşele în care urma să poposească. Curierul făcea cunoscut în oraşul respectiv itinerarul şi dădea citire unei scrisori din care reieşea că domnul UIrich dorea să facă *incognito* o lungă călătorie pe care vrea să şi-o condimenteze cu lupte cavalereşti : nu ca stăpân al Lichtensteinului, nici ca vreun cavaler anonim, ci îmbrăcat în haine femeieşti după chipul şi asemănarea zeiţei Venus.

(O nebunie asemănătoare n-a scornit decât trubadurul Pierre Vidal care, de dragul iubitei sale, s-a îmbrăcat cu o piele de lup, alergând apoi peste câmpuri în patru labe. Aceasta, fiindcă numele de botez al femeii adorate era Loba, adică lupoaică. însă el a păţit-o urât, fiindcă dulăii, care păzeau turmele, l-au luat drept lup adevărat şi erau cât pe ce să-l rupă în bucăţi.)

Revenim la nemaipomenita scrisoare ; aceasta suna în felul următor:

„Zeiţa dragostei, regina Venus, salută pe toţi cavalerii şi-i vesteşte că-i va vizita personal spre a-i instrui pe fiecare în parte în ce fel trebuie slujite femeile şi câştigată dragostea lor. Îi anunţă că porneşte în ziua de Sf. Gheorghe din oraşul Mestre spre Boemia ; cavalerului care se va lupta cu ea, în timpul călătoriei sale, îi va dărui drept recompensă un inel de aur. Acest inel cavalerul să-l dăruiască doamnei lui ; inelul are puterea vrăjită de a face pe doamna care îl primeşte să se îndrăgostească de trimiţătorul inelului. Dacă în timpul luptei va fi învins de zeiţa Venus, atunci cavalerul va avea obligaţia *să se închine în direcţia celor patru părţi ale zării în onoarea unei*

anumite doamne. Tot timpul drumului, zeiţa Venus îşi va păstra faţa acoperită. Pe cavalerii care, deşi înştiinţaţi de sosirea ei, nu se vor prezenta la luptă, zeiţa îi consideră în afara legilor dragostei şi îi va face de batjocură în faţa tuturor doamnelor".

Faptul că nu l-au legat şi nu l-au închis pe cavalerul Ulrich în turnul nebunilor, ci, dimpotrivă, au primit noua aventură cu aclamaţii, este caracteristic pentru sucita mentalitate a timpului. Din felul cum a decurs turul Venus reiese că pozna a plăcut tuturor, „zeiţa" fiind primită peste tot în mod festiv. Nici un cavaler care se afla în raza drumului său nu s-a sustras de la luptă. Rezultatul final îl anunţ de la început: îmbrăcat în costumul zeiţei Venus, domnul Ulrich a rupt *trei sute şapte suliţe şi a împărţit adversarilor săi cavaleri două sute şaptezeci de inele de aur*. Lui, personal, nu i s-a întâmplat, în decursul numeroaselor lupte, nici un rău ; în schimb, a reuşit *să doboare de pe cal 4 cavaleri.*

Persoana cavalerului Ulrich n-a devenit deloc ridicolă din pricina ciudatei aventuri. Cea mai veche culegere de cântece ale minnesänger-ilor germani este cuprinsă în *Codex Manasse*, din Zürich, care provine din secolul al XIII-lea ; în această culegere se pot vedea şi barzii, reprezentaţi în frumoase miniaturi. Cavalerul Ulrich a ajuns într-o foarte bună companie : între Hartmann von Aue şi Wolfram von Eschenbach. Ulrich este reprezentat în echipament cavaleresc de gală, călare pe un cal dichisit, iar pe viziera lăsată a coifului său se află zeiţa Venus îngenuncheată. Aşadar, după mentalitatea timpului, turul Venus nu putea fi socotit ridicol.

Pentru a reda şi aspectul exterior al turului, iată cum şi-a făcut eroul nostru intrarea în oraşul Mestre:

În faţă mergeau cinci slujitori călare, iar după ei un stegar, purtând un drapel alb. De ambele părţi ale acestuia, doi trompeţi suflau, dând alarma. Urmau apoi trei armăsari complet echipaţi şi alţi trei cai pe de lături ; în spatele lor, veneau pajii care duceau coiful şi scutul argintiu al cavalerului. După aceştia urma un alt trompet, în spatele căruia înaintau patru scutieri cu snopi de suliţe argintii, două fete călare, îmbrăcate în alb, şi doi violonişti de asemenea călare. În sfârşit, venea însăşi zeiţa Venus, în mantie de catifea albă, cu gluga trasă peste ochi, iar sub mantie avea o rochie de mătase şi batist, albă ca zăpada, pe cap cu o pălărie împodobită cu perle. *De sub pălărie ieşeau două cozi lungi, împletite şi ele cu perle, care-i ajungeau până la brâu.*

„Venus" a parcurs tot itinerarul în mijlocul acestui alai. Cavalerii făceau pe dracu-n patru, numai să se poată lupta cu ea. Pentru luptă, sub rochia de femeie, Venus îmbrăca zale, îşi punea coif în loc de pălărie, însă *cozile şi le păstra şi când avea coiful pe cap*. Descrierea întrecerilor este lipsită de interes, deşi cavalerul Ulrich le redă cu lux de amănunte. Într-un rând a dat peste un nebun demn de el : un cavaler vend s-a îmbrăcat de asemenea, în onoarea doamnei sale, în femeie, potrivindu-şi sub coif nişte cozi. În această costumaţie, cei doi netoţi s-au luptat cu atâta înverşunare, încât şi-au sfărâmat până şi scuturile.

Campionul femeilor era întâmpinat de către doamne, peste tot, cu însufleţire nemărginită. La Tarvisio, dimineaţa, s-au adunat în faţa hanului la care trăsese *două sute de femei* ca să-l petreacă la biserică. Însuşi mersul la biserică este un element caracteristic al turului Venus. Ulterior, s-ar fi considerat drept blasfemie ca un bărbat costumat în femeie să-şi facă intrarea cu alai într-o biserică, păşind mărunt, maimuţărindu-se ca o femeie, şi să asiste la slujbă şi împărtăşanie aşezat *în locul rezervat femeilor* !

Inimile femeilor au fost impresionate puternic de pribeagul amorez, însă el a rămas până la urmă credincios alesei sale, cu toate că uneori fusese expus la mari ispite. O dată servitorii unei doamne au năvălit asupra lui într-un han, au presărat peste el trandafiri şi i-au înmânat, drept dar din partea doamnei care voia să rămână anonimă, un inel cu o preţioasă piatră de rubin.

Însă cel mai bizar episod al ciudatului tur urmează de-abia acum.

Acesta este atât de straniu, încât de dragul autenticităţii o să-i dau cuvântul chiar cavalerului Ulrich. Într-o comună din Stiria, *din preajma propriului său castel*, după un turnir s-a încuiat în han, dar a fugit de acolo pe o uşă din dos. Zeiţa Venus se transformase în bărbat. Scurta întâmplare a stării lui de bărbat o povesteşte în felul următor:

„Atunci, întovărăşit de un servitor de-al meu, ma-am furişat şi mi-am vizitat *scumpa soţie*, care mă primi cu drag şi se bucură mult că am vizitat-o. *Aici am petrecut două zile frumoase* ; în dimineaţa celei de-a treia zile, m-am dus la slujba religioasă şi l-am rugat pe Dumnezeu să-mi ocrotească şi pe mai departe onoarea. Mi-am luat rămas-bun cu dragoste de la soţie şi, cu inima plină de curaj, m-am reîntors călare la suita mea“.

Din aceste câteva rânduri, cititorul află că, zău, între timp domnul Ulrich se însurase, ba mai mult, după cum ne informează mai departe biografia lui, a devenit tatăl a patru copii. Numeroasa familie şi calitatea de soţ iubitor nu l-au stânjenit defel în serviciile amoroase hărăzite unei alte

persoane. Din timp în timp, în special iarna, se întorcea la castelul său, unde stătea o vreme împreună cu soţia sa, ducând o viaţă de căsnicie reală. Cum începea însă înmugurirea de primăvară, îşi lua din nou zborul, părăsindu-şi cuibul în goană după visuri romantice. Soţia lui nu găsea nimic de obiectat. Poate că o şi măgulea faptul că soţul său dobândeşte renume prin *Frauendienst* sau poate că şi ea la rândul său a avut vreun astfel de cavaler ce fugea după himere.

Minunatul incognito din perioada turului Venus fusese doar formal, fiindcă toată lumea ştia că sub cămaşa de femeie bate inima de bărbat a cavalerului Ulrich von Lichtenstein. A aflat-o şi doamna aleasă. Într-o bună zi, apăru la domnul Ulrich un sol confidenţial cu o veste neaşteptată. *Îi aducea un inel de la o doamnă*. „Îţi transmite că se bucură, împreună cu tine, de gloria ta, iţi primeşte serviciile şi ca semn iţi trimite inelul“. Pribeagul amorului s-a prăbuşit în genunchi şi astfel a preluat zălogul.

Sărmanul, de-ar fi cunoscut regulile flirtului ar fi putut prezice cu o exactitate matematică următoarea mişcare a doamnei. A venit din nou o zi şi din nou s-a prezentat solul, însă de data aceasta cu o mutră tare acră. „Doamna a aflat că ai trădat-o cu alte femei, este îngrozitor de supărată şi-ţi trimite vorbă să-i înapoiezi imediat inelul, fiindcă nu eşti demn să-l porţi“

Din nou un amănunt caracteristic pentru sentimentalismul cavaleresc : la auzul veştii fatale, cavalerul Ulrich von Lichtenstein *începu să bocească amarnic*. Plângea ca un copil, îşi frângea mâinile şi voia să moară. Atras de bocete, intră în cameră guvernatorul cetăţii şi, văzând starea de nefericire în care se găsea domnul Ulrich, i se făcu milă de el şi începu să plângă, ba mai mult, *să hohotească împreună cu el*, „de parcă i-ar fi murit propriu! sau tată“. Cei doi viteji în zale au tras un bocet atât de zgomotos, încât au fost auziţi şi de cumnatul lui Ulrich, care, intrând peste ei, i-a făcut de două parale şi i-a redat întrucâtva eroului, pe jumătate mort, curajul.

Pentru încăpăţânatul îndrăgostit au început zile sumbre. De tristeţe, începu să facă poezii pe care le trimitea Neîndurătoarei. Iată cum relatează cele ce au urmat: „M-am despărţit de sol plin de tristeţe, apoi am vizitat-o pe scumpa mea soţie, pe care o iubesc mai presus decât orice pe lume, deşi ca stăpână mi-am ales o altă femeie. *Am petrecut la ea zece zile fericite*, după care am plecat mai departe cu tristeţea mea“.

E greu de înţeles din depărtarea a şapte secole o astfel de alternare a preferinţelor, însă aceasta constituia tocmai una dintre curiozităţile caracteristice epocii cavalerismului.

Romanul cavalerului Ulrich se apropie de deznodământ. Versurile au înmuiat inima frumoasei neîndurătoare şi, după cum putem bănui din nou, a urmat o zi cu o nouă înştiinţare : doamna îl iartă pe cavalerul Ulrich şi-l *aşteaptă la o întâlnire*. Însă pentru a ocoli orice pericol, cavalerul să se îmbrace în straie de cerşetor, să se amestece printre leproşii din jurul castelului care pândesc vreo pomană şi să aştepte acolo semnalul tainic prin care va fi chemat la întâlnire.

Don Quijote-ul dragostei s-a îmbrăcat în veşminte de cerşetor, învârtindu-se zile întregi printre leproşi şi îmbolnăvindu-se aproape de greaţă. Între timp, de câteva ori a fost udat până la piele şi a dârdâit de frigul nopţii. În sfârşit, apăru o fată cu mult aşteptata veste ; la noapte, la ora cutare, să fie la peretele meterezului sub geamul la care se va vedea lumină. Domnul .Uirich şi-a azvârlit zdrenţele de cerşetor şi s-a postat sub geam doar în cămaşă. La timpul fixat, într-adevăr, i-au lăsat în jos un fel de legătură făcută din cearşafuri. Cavalerul s-a aşezat în laţul format de cearşafuri şi mâini de femei l-au ridicat la geam. Cum a păşit în cameră i-au aruncat pe umeri o mantie de mătase ţesută cu aur *şi l-au condus în faţa doamnei*. Da, s-a săvârşit cu adevărat întâlnirea dorită cu atâta ardoare de-a lungul anilor.

Doamna şi-a primit cavalerul plină de bunăvoinţă, l-a lăudat pentru credinţă, şi, în general, i-a adresat cuvinte foarte frumoase. Din domnul Ulrich însă a izbucnit patima încătuşată ani de-a rândul, a devenit revendicativ şi a pretins unele dovezi de dragoste. Fireşte, de aşa ceva nu prea putea fi vorba, deoarece stăpâna era înconjurată de opt doamne de onoare. Însă nebunul îndrăgostit nu vedea şi n-auzea nimic, devenind din ce în ce mai cutezător. În sfârşit, a început să se jure că nu-i pasă de nimic. orice s-ar întâmpla el nu va pleca până nu va primi favorul *Beiliegen* [69]*. N-au putut să-l liniştească până ce doamna nu i-a pus o condiţie: Bine, i se va face pe plac, însă, pentru ca să facă dovada ascultării sale. să se urce din nou între cearşafuri; o să fie coborât puţin, şi, prin aceasta dovada fiind făcută, o să fie din nou ridicat. De data aceasta însă domnul Ulrich a fost viclean : a acceptat proba, dar numai cu condiţia ca între timp să ţină între mâinile sale, mâna doamnei. Aşa s-a şi întâmplat : s-a aşezat între cearşafuri şi, în timp ce-l coborau încet. Buna, Curata şi Dulcea i-a grăit astfel: „Văd că meriţi favorul, sărută-mă deci“. Leşinat de fericire, cavalerul Ulrich şi-a întins spre ea buzele chinuite de operaţie şi arse de setea mult doritului sărut, dând drumul, între timp, micuţei mâini albe. În momentul acela *a fost prăvălit, cu cearşaf cu tot, la poalele zidului*. Nu putea fi vorba de nici o greşeală,

fiindcă, până să se adune de pe jos cu membrele zdrelite, cearşaful a fost tras înapoi.

Nici acest lucru nu l-a dezamăgit pe Ulrich, cel cu dragoste inepuizabila! Doamna s-a explicat, în vreun fel, iar el îi scria şi pe mai departe poezii, până în clipa în care s-a abătut asupra Iui ultima şi cea mai mare catastrofă. Ce a putut face maestra flirtului cavaleresc nu reiese din jurnal, însă trebuie să fi fost vreo răutate nemaipomenită, de vreme ce domnul Ulrich scrie că acel lucru nu s-a mai putut ierta şi s-a retras definitiv de la slujire, „fiindcă numai un nebun slujeşte la infinit pe cineva de la care nu se poate aştepta la vreo recompensă".

Ca alte cuvinte, pribeagul cavaler al dragostei s-a considerat tot timpul drept un om înţelept [70]*.

APUSUL MINNE-ULUI ŞI GALANTERIA

Era frumoasă, ideal de frumoasă, nefireasca adorare a femeii din timpul cavalerismului, însă îndrăgostiţii topiţi de dor au întins cu exagerările lor atât de mult coarda, că până Ia urmă a plesnit. Până la urmă, copiilor bărboşi, îmbrăcaţi în zale şi cântăreţi din liră, li s-a întărit moalele capului.

Tannhäuser, nu legendarul, ci cel adevărat, care a trăit' între anii 1240 şi 1270, se revoltă împotriva jugului slujirii femeilor şi în poeziile sale satirizează cu mult curaj idealul cavaleresc.

„*Treuer Dienst der ist gut,*
Den man schonen Frauen thut".

,,Acea slujire fidelă este bună,/Pe care o faci unei femei frumoase", spune el, după care enumera condiţiile de care se leagă recompensa doamnei idolatrizate : să-i clădească un palat de fildeş; să-i aducă din Galilea muntele pe care a stat cândva Adam; să-i aducă potirul Graalului şi mărul pe care Paris l-a dăruit cândva lui Venus, după care va avea imediat parte de cea mai dulce recompensă. În schimb, se va supăra pentru totdeauna daca nu-i va găsi repede arca lui Noe. Frumoasa, Curata şi Buna se prezintă cu totul altfel în viziunea lui Tannhäuser.

Printre tovarăşii săi barzi, orbiţi de iubire, Tannhäuser umbla cu ochii deschişi. El a văzut limpede că tot ceea ce părea o dragoste nemărginită nu era altceva decât un joc de-a dragostea, pe numele lui de azi : un flirt.

,.Sprech'ich ein Ja sie saget Nein,
So stimmen stets wir uberein"
(Eu spun Da, ea spune Nu, / Aşa cădem noi de acord).

Încet, încet a apus epoca *minne*-ului. Omul pasionat al Renaşterii râdea de oftaturile lipsite de temperament şi căuta în dragoste bucurii mai reale. Însuşi cuvântul *minne* şi-a pierdut vechea semnificaţie. O serioasă lucrare ştiinţifică germană scrie despre el, plină de tristeţe: „Începând din secolul al XV-lea vechiul şi nobilul înţeles al cuvântului *minne* se vulgarizează din ce în ce mai mult, ca astăzi să nu fie întrebuinţat decât pentru a desemna pocitele bucurii trupeşti".

Cât sunt de pocite aceste bucurii, nu discutăm ; un lucru este cert, şi anume că în istoria flirtului ele au făcut o spărtură care a ţinut timp de secole. Omul Renaşterii şi-a evidenţiat în toate domeniile activul său simţ practic, iar flirtul, ca instituţie, a ajuns, deocamdată, în cămară cu vechituri. N-a dispărut însă de tot, deoarece în fiecare epocă se găsesc fiinţe care nu sunt în stare de o dragoste deplină şi îşi angajează sentimentele într-un joc iresponsabil. Drept pildă stau datele furnizate de Brantôme ; ele aparţin secolului al XVI-lea, când rămăşiţele întârziate ale moravurilor cavalereşti îşi mai scoteau capul pe ici, pe colo.

În secolul al XVII-lea ne întâlnim din nou cu flirtul, însă sub un alt nume. Pe atunci îi spuneau : *galanterie*.

Conform definiţiei seriosului Montesquieu, *galanteria* nu-i dragoste, ci doar un simulacru facil şi drăgălaş al ei. Cu alte cuvinte, *flirt*.

Scena : *Palatul Rambouillet*. Actorii : preţioasele. În aceste saloane cu o atmosferă artificioasă a reînviat slujirea femeii din timpul cavalerismului. Femeia s-a urcat din nou pe piedestal. De data aceasta, însă, nu cavalerul a suit-o acolo, ci ea singură s-a cocoţat. Instalându-se, ea a pretins slujirea cavalerească în aceeaşi măsură ca şi predecesoarea sa medievală. Bineînţeles, de data aceasta nu prin ruperi de lance sau alte fapte războinice, ci cu ajutorul paşnicelor arme spirituale. Bunăvoinţa iubitei trebuia câştigată prin conversaţii spirituale, prin complimente abile şi prin declaraţii de dragoste înmănuncheate în versuri. Acestui joc i se spunea galanterie. Este cunoscut raportul lumii preţioase faţă de *literatură* ; este de ajuns să ne referim la ucigătoarea satiră a lui Molière. *Galanteria* care se

practica prin saloane, în fond nu era altceva decât *flirtul* în înţelesul actual al cuvântului, adaptat, în manifestările Iui exterioare, la moda timpului.

După concepţia preţioaselor, „femeile sunt podoabele creaţiei ; *sunt făcute spre a fi adorate* şi înconjurate de simţăminte pătimaşe, ele oferind, în schimb, prietenia şi stima lor“. Cavalerii, cel puţin cei din salonul doamnei de Rambouillet, se mulţumeau cu această hrană săracă. Cum să nu se fi mulţumit cu ea dacă doamnele lor erau atât de diafane, încât, de exemplu, Julie d'Angennes leşina, în înţelesul strict al cuvântului, daca se pronunţa în faţa ei vreun cuvânt mai grosolan ? Se ştie că ele au surghiunit din conversaţia lor cuvintele uzuale şi în locul lor au fabricat altele mai fine, stâlcite atât de tare. încât un om din exterior nici nu le înţelegea vorba. Saumaise a alcătuit chiar un dicţionar special al limbajului lor (*Dictionnaire des Précieuses*). De exemplu, cuvântul *mână* suna foarte burghez, deoarece oamenii de rând obişnuiau s-o întrebuinţeze şi pentru muncă, de aceea a primit o altă denumire: .,frumoasa flexibilă" (*la belle mouvante*). A fost eliminat cuvântul *oglindă* şi înlocuit cu splendida expresie : „sfătuitorul graţiilor“ (*le conseiller des graces*). Şi cuvântul fotoliu a fost găsit că miroase prea tare a tâmplărie. În locul lui deci trebuia spus : „comoditatea conversaţiei“ (*la commodité de la conversation*). În aceste saloane nu se vorbea decât despre superioritatea femeilor, despre minunatele lor virtuţi şi despre desăvârşirea lor. Era preamărită fericirea desăvârşită pe care o provoacă bărbaţilor faptul că pot adora, prăbuşiţi la picioarele doamnelor, aceste virtuţi.

Dintr-o scrisoare, pe care Guez de Balzac, unul dintre scriitorii cei mai apreciaţi ai epocii, a trimis-o doamnei de Rambouillet, mulţumindu-i că l-a onorat dăruindu-i o sticluţă de parfum, citim:

„Poeţii Romei au cântat parfumurile zeiţei Venus. Însă darul meu este oferit de o mână mai presus decât mâna acelei vulgare zeiţe : el este oferit de zeiţa adevăratului paradis al iubirii, de virtutea personificată, care, iată, s-a arătat oamenilor în deplina sa desăvârşire, aşa cum s-a pogorât din înălţimea cerului pe pământ. Nu contenesc să mă laud cu darul primit. Toate lucrurile omeneşti, toate bunătăţile pământului s-au şters din faţa mea. Şi, după cum nu poate exista o cinstire mai mare decât aceea pe care mi-a adus-o darul primit, tot aşa nu există pe pământ vreo recunoştinţă care să se poată asemăna cu a mea. Nu pot exprima prin cuvinte decât o parte infimă a sentimentelor mele, partea precumpănitoare rămânându-mi în inimă“.

Ceea ce făceau doamnele saloanelor preţioase era un anemic joc de-a dragostea, subţiat cu o literaturizare aeriană, care se auto-consuma în hiperbole bombastice. Însă cu toate acestea, a reuşit să înnebunească tineretul lipsit de experienţă şi înclinat spre romantism. Iată cum descrie Bussy de Rabutin — care, ajungând bărbat în toată firea, s-a îndepărtat binişor de sfera sentimentelor platonice — o dragoste din tinereţea sa, nutrită pentru o frumoasă văduvă :

„Aveam o concepţie atât de ridicolă despre respectul pe care îl datorez femeilor, încât frumoasa văduvă, de n-ar fi observat neghiobia mea şi nu m-ar fi încurajat, putea muri de sfârşeală. Mult timp n-am îndrăznit nici măcar să-i observ încurajările şi avansurile. Aveam o credinţă oarbă că nu poţi obţine dragostea unei femei dacă n-ai petrecut în prealabil un timp corespunzător oftând, bocind, implorând şi compunând scrisori de dragoste. După credinţa mea, până nu îndeplineam acest preambul nu aveam dreptul să aspir nici la cel mai mărunt favor".

În schimb, din scrisoare reiese clar că frumoasa văduvă preţioasă, de ocazie, nu se dădea în lături de la unele concesii care nu se potriveau cu o eterică fiinţă coborâtă parcă din tăriile cerului. *Cu alte cuvinte, comedia care imita cavalerismul în fond nu era altceva decât flirt*. Pe vremea aceea se numea galanterie, deoarece noţiunea de flirt nu se născuse încă.

CAVALERUL OFICIAL SPANIOL

Ca urmare a multisecularei influenţe maure, femeia spaniolă trăia sub povara unei paze de harem. Nu numai opinia publică îi interzicea societatea bărbaţilor străini, dar şi bărbatul, turbat de gelozie, avea grijă să facă imposibilă orice apropiere suspectă. Când ceva îl împiedica să-şi exercite personal supravegherea, el era Înlocuit de *duenna*, bine cunoscută din romanele spaniole, care îşi păzea prizoniera cu ochi de Argus. Este adevărat că şiretenia femeiască este în stare să dejoace şi cea mai rafinată supraveghere, însă aceste cazuri n-au nimic comun cu flirtul, deoarece ţin de istoria iubirilor pătimaşe.

În această ţară ne întâlnim cu o variantă blândă, gen secolul al XVII-lea, a flirtului cavaleresc. Şi o găsim tocmai acolo unde omul s-ar aştepta mai puţin : la curtea regală. Viaţa mondenă a curţii spaniole a fost

încremenită de una dintre cele mai curioase invenţii ale spiritului uman : eticheta spaniolă. Aceasta a fost lăsată drept moştenire urmaşilor de către Filip al II-lea, împreună cu un imperiu pe cale de descompunere.

Eticheta spaniolă preamărea persoana regelui şi a reginei de parca ar fi fost zei pământeni ; şi este ştiut că zeii nu râd. Veselia şi surâsul au fost surghiunite de la curte. Despre Filip al IV-lea s-a consemnat că de-a lungul vieţii sale a râs de trei ori. Rolul de *camerara mayor*, adică de prim-maestră de ceremonie pe lângă regină, era îndeplinit de către o doamnă bătrână, şi funcţia ei consta în aceea că de dimineaţă până seara era pe urmele reginei şi păzea cu străşnicie ca regulile etichetei să fie respectate. „Regina spaniolă nu are voie să râdă“ —suna avertismentul, când tânăra regină izbucnea în râs la glumele bufonului. „Regina spaniolă n-are voie să privească pe geam“ deşi geamul se deschidea spre grădina pustie a unei mănăstiri. Cu altă ocazie, pentru că regina era amuzată de pălăvrăgeala prostească a papagalilor săi, *camerara mayor* a sucit cu propria ei mână gâtul bietelor păsări. Această *camerara mayor* era domnişoară bătrână şi se numea prinţesa Terranova. În numele etichetei, putea să-şi facă de cap, nepedepsită, şi n-a păţit-o decât o singură dată, când regina a fost însărcinată. În primele luni sacre ale maternităţii, conform obiceiului spaniol, tinerei mame trebuia să i se îngăduie orice pofteşte. Regina a făcut uz de acest privilegiu, şi când mult urâta zgripţuroaică s-a prezentat în faţa ei pentru obişnuitul sărut de mână, a pălmuit-o, cu toată puterea, pe amândoi obrajii. „Mi s-a făcut poftă“, s-a scuzat ea candidă, iar onorabila domnişoară n-a avut ce să spună.

În această atmosferă, doamnele de la curte se ofileau de plictiseală, cu atât mai mult, cu cât şi supravegherea lor se concentra în mâna unei doamne în vârstă, *guardadama*, care, ajutată de forţe corespunzătoare, veghea asupra moravurilor lor. Femeia căsătorită nu putea îndeplini vreo funcţie la curte ; numai fecioarele sau văduvele aveau acest drept şi trebuia să locuiască la palat. Pentru ca viaţa sa le fie mai suportabilă, eticheta de la curte îngăduia doamnelor să-şi ţină unul sau mai mulţi adoratori oficiali. Aceştia erau denumiţi *galanteos de palacio*, ceea ce ar însemna *cavaler de curte*. Aceşti cavaleri puteau fi, după gust, oameni căsătoriţi, tineri sau bătrâni ; în fond era totuna, pentru că nu putea fi vorba de vreo recompensă amoroasă concretă. Drepturile lor se epuizau prin adorarea şi slujirea doamnelor.

Satira lui Cervantes a şuierat pe deasupra palatului regal spaniol fără să lase urme : n-au luat cunoştinţă de ea. Cavalerul de la curte a rămas strâns

înrudit sufleteşte cu Don Quijote şi înaintaşii săi. Din tot anul, cavalerului nu-i reveneau decât vreo câteva zile, în care se putea bucura de apropierea doamnei adorate. Doamnele de la palat se arătau în public numai la ocazii excepţionale : cu prilejul marilor serbări de la curte, la parăzi. la recepţii, eventual la vreun ritual public de *autodafé*, unde ochii şi urechile lor se puteau reconforta la vederea vâlvătăilor rugurilor şi la auzul ţipetelor „vrăjitoarelor" care se prăjeau în flăcări. Cu aceste ocazii, cavalerul oficial putea să stea lângă doamna lui şi o putea curta, bineînţeles în limitele bunei-cuviinţe şi ale moralităţii. Dreptul cavalerului *de a-şi păstra pălăria pe cap în prezenţa regelui*, la fel ca şi granzii, dădea curtării un ciudat aer oficial. Cică eticheta de la curte le acorda această favoare fiindcă, în conformitate cu ipoteza oficială, se presupunea că din cauza prezenţei iubitei cavalerul ameţeşte atât de tare, încât nu mai este în stare să se controleze, şi dacă şi-ar scoate pălăria, ar scăpa-o din mână.

În celelalte zile ale anului, *galanteo*-ul n-avea decât să se învârtească în jurul palatului şi să pândească momentul când, eventual, doamna o să apară pentru o clipă la geam. Dacă avea fericirea să o vadă la vreo fereastră el putea să facă cu ajutorul semnelor declaraţii de dragoste, care, după obiceiul spaniol, decurgeau astfel : respectivul îndrăgostit îşi ducea batista întâi la gură, apoi la frunte şi în sfârşit se atingea cu ea în dreptul inimii. Conform memoriilor contesei d'Aulnoy, un astfel de galanteo, topit de dragoste, gemea şi ofta atât de zgomotos, încât putea fi auzit de departe. Ca să aibă totuşi parte şi de plăceri fizice, cavalerul mituia chirurgul care lua sânge doamnelor de la palat ca să-i aducă *o basma sau un pansament îmbibat cu sângele doamnei adorate*.

Acest serviciu cavaleresc oficial reprezenta o mare favoare. Se şi străduiau să obţină acest favor nu numai tinerii, ci şi bătrânii. De bucurie, cel pe care cădeau sorţii alegerii îşi copleşea doamna cu daruri alese : contesa d'Aulnoy povesteşte că atunci când a fost în Spania a văzut o mulţime de galanteos ruinaţi de această manie.

CICISBEO

Această splendidă instituţie a apărut la începutul secolului al XVIII-lea, în Genova. Ea consta în aceea că distinsa nobilă genoveză putea să ţină în preajma ei nu unul, ci mai mulţi cavaleri însărcinaţi cu slujirea persoanei sale. Dacă avea mai mulţi cavaleri, aceştia îşi împărţeau între ei sarcina.

Unul o ajuta dimineaţa la îmbrăcat, altul o conducea la biserică, un al treilea o însoţea la plimbări, al patrulea o întovărăşea când era în societate, al cincilea se îngrijea de mesele ei, al şaselea îi orânduia treburile pecuniare. Aceste obligaţii erau acceptate de către cavaleri ca nişte îndeletniciri plăcute. Până la urmă, moda a degenerat în aşa hal, încât era o ruşine ca o doamnă din societate să nu aibă *cicisbeo*.

În ceea ce îl priveşte pe soţ, situaţia lui era asemănătoare cu aceea a soţului din evul mediu, care era nevoit sa accepte ca soţia să-şi angajeze, în cadru festiv, un adorator. Diferenţa consta doar în aceea că pe câtă vreme *cavalier servant*-ul din perioada cavalerească îşi întâlnea rar adorata, *cicisbeo* se ţinea de dimineaţa până seara de fustele ei. Tocmai de aceea, în condiţii normale, soţului nici nu-i prea păsa de veşnicul alai, deoarece *cicisbeii* erau mai geloşi unul pe altul decât era soţul pe ei, şi astfel adoratorii se transformau în paznici de încredere. Doar unde funcţiona numai un singur *cicisbeo*, se puteau ivi unele neplăceri, însă în nici o epocă nu s-a găsit vreun mijloc de apărare împotriva valurilor flirtului care rup zăgazurile. Şi aici situaţia soţului era asemănătoare cu cea din *Frauendienst*-ul medieval : şi bărbatul se angaja în calitate de *cicisbeo* în altă parte.

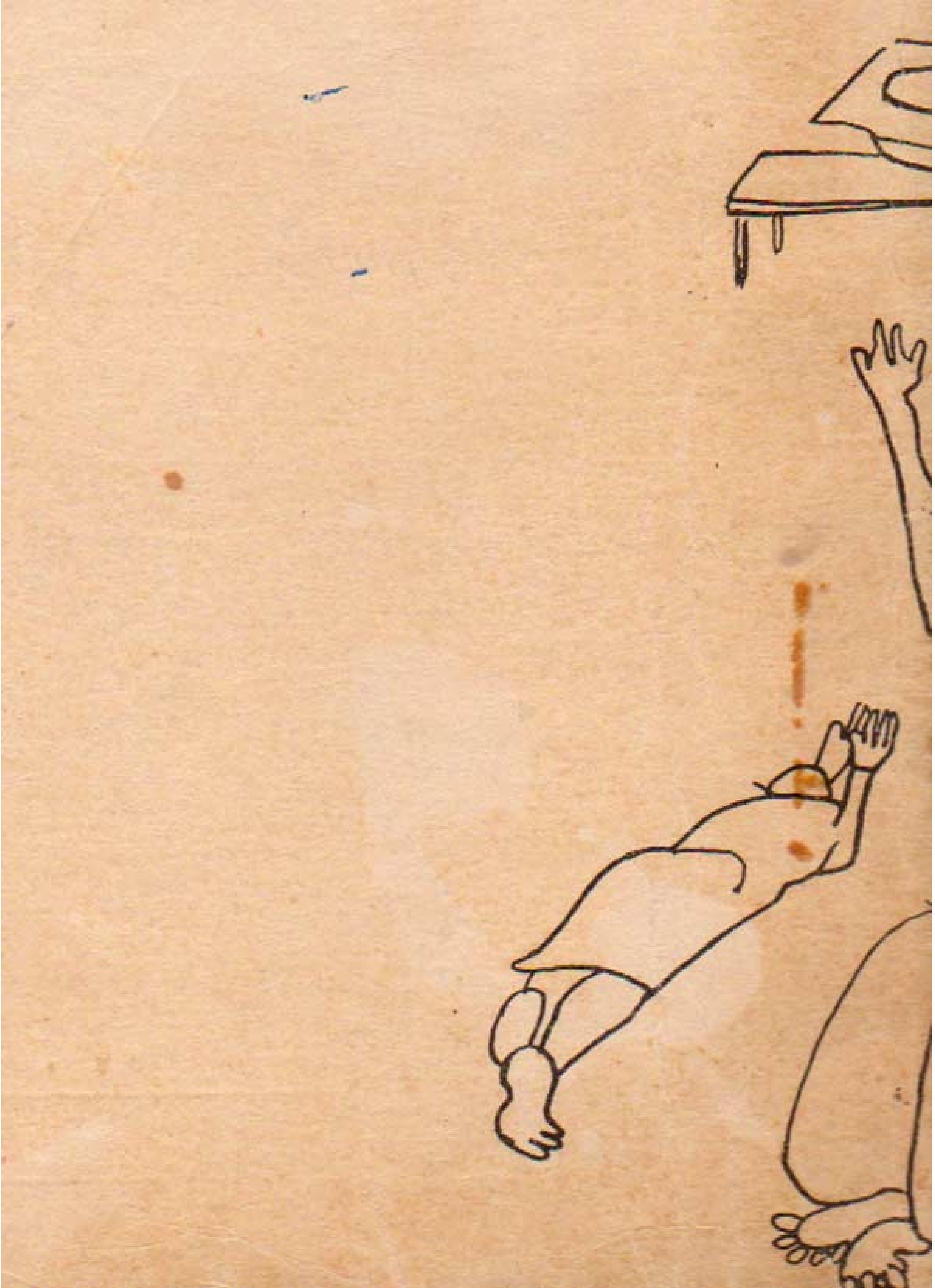
Cicisbeatul se deosebea de flirt, care este mai mult sau mai puţin public şi mai mult sau mai puţin acceptat, prin faptul că era organizat instituţional. În înţelesul propriu al cuvântului instituţional, întrucât în contractele de căsătorie o clauză specială stipula *câţi cicisbei* are dreptul să-şi ţină tânăra soţie! A nesocoti acest obicei legalizat era la fel de revoltător cum ar fi fost, în perioada modei rochiilor cu trenă, ca să se plimbe cineva pe stradă în rochie scurtă. Cronica nu consemnează decât numele unui singur bărbat curajos, marchizul Spinola, care-şi iubea logodnica într-un mod atât de asemănător oamenilor de rând, încât a inclus în contractul de căsătorie un alineat care contravenea obiceiului. Hotărât şi deschis, el a pus condiţia ca în decursul căsătoriei lor nici nevasta să nu aibă dreptul să-şi ţină *cicisbeo* şi nici ei să se angajeze într-un astfel de rol pe lângă vreo altă femeie.

Din Genova, moda denaturată a fost preluată şi de alte oraşe italiene. Scriitorii italieni au constatat răspândirea flagelului şi nu i-au găsit altă scuză decât aceea că în fond cicisbeatul dă dovadă de o *îmbunătăţire a moravurilor*, întrucât îi împiedică pe tinerii nobili de la alte distracţii mai urâte.

*

Aici se termină epoca eroică a istoriei flirtului. Epoca actuală a flirtului începe cu evantaiul lui Lady Frances Shirley. Cum însă această perioadă nu s-a încheiat încă, sarcina de a investiga cu ajutorul mijloacelor ştiinţifice tendinţa de dezvoltare, apogeul şi declinul flirtului modern — declin faţă de care nutrim unele speranţe — revine cronicarilor timpului ce va să vină.

CUPRINS

Observații

[←1]

De exemplu, ilustrează lipsa de judecată care apare la oamenii talentaţi cu o nuvelă de Anzengruber. În nuvela este vorba despre tragedia soţilor Trendel. Soţii se iubesc, însă neglijenţa soţiei duce la ruptură. Odată domnul Trendel se pregăteşte să se ducă în audienţă la şeful său, însă constată că-i atârnă nasturi de la pantaloni. ,,Nu-i nimic — spune soţia - , cu câteva împunsături ţi-i voi întări." Femeia a şi împuns de câteva ori însă atât de neglijent, că la prima plecăciune nasturii au zburat de pe pantaloni şi etc. Urmează divorţul.

Doctorul Loewenfeld analizează astfel motivele care au provocat divorţul: Şi o femeie tâmpită ştie că nu poţi, cu câteva împunsături, să întăreşti nişte nasturi ce stau să cadă. Or, aşa cum este prezentată în nuvelă, femeia *nu* este tâmpită, ci numai neglijentă. Dacă totuşi scriitorul prezintă lucrurile in aşa fel încât pune o femeie normală în situaţia de a-şi face, din neglijenţă, de ruşine bărbatul, înseamnă că scriitorul a descris *un* lucru imposibil din punct de vedere psihologic. Acest lucru dă dovada de o totală lipsă de judecată, nedemnă pentru marele scriitor austriac.

Aşa păţeşte scriitorul dacă pică pe mâna unui psihiatru!

[←2]

Picior — unitate de măsură = 30,48 cm.

[←3]

Tanta pernicitas feritasque est cum amore auri (Hist. nat., Xl, XXXVI).

[←4]

Li livres dou Tresor. Prima traducere italiana a manuscrisului a fost tipărită la Treviso, in 1474. Originalul a fost editat şi de P Chabaille (Paris, 1863).

[←5]

Inter quae erat formica indica canis mediocris magnitudine, animal mordax et saevum.

[←6]

Materialul a fost prelucrat în amănunţime de către Béla Tóth, în cartea sa, *Magyar ritkaságok* (Rarităţi ungureşti), Budapesta, 1899. De aceea, îl redăm numai pe scurt, împrospătat cu câteva date.

[←7]

Unitate de măsură = 2/3 m.

[←8]

De aureo dente maxillari pueri Silesii, primum, utrum eius generatio naturalis fuerit, nec ne ; deinde an digna eius interpretatio dari quaeat (Lipsiae, 1595). Această carte rară se găseşte Ia Biblioteca Universităţii din Budapesta.

[←9]

Aceasta a fost teoria aşa-numitei *minunări*. Luminatul doctor Joubert, în ediţia din 1601 a curţii sale despre superstiţiile medicale, recomandă mamelor începătoare ca in astfel de împrejurări să se ferească să-şi atingă faţa, ducând mâna repede la spate ; o şi spune unde! Acolo semnul din naştere n-o să supere ochii nimănui.

[←10]

Hist. nat, XXXIII, 25.

[←11]

În lucrarea Iui din 1489, De triplici vita (Viaţa întreită).

[←12]

0 Unitate de măsură = 28,349 g.

[←13]

Amănunte despre medicamentele preparate din aur se pot găsi în revista ştiinţifică „Breslauer Sammlungen", numerele din iulie-octombrie 1722, precum şi în cartea doctorului Cabanès, intitulată Remèdes d'autrefois, Paris, 1910.

[←14]

Von ratselhaften Landern (München, 1925). Dă şi o listă cuprinzătoare a literaturii despre Ophir.

[←15]

Paris 1801. La bătrâneţe, autorul ei, Cousin d'Avallon, a ajuns într-o neagra mizerie. Mai mult. s-a prăpădit la fel cum obişnuiau să-şi sfârşească zilele eroii lui care răbdau de foame. Într-o dimineaţă a fost găsit mort în faţa catedralei Nôtre-Dame; murise de inaniţie.

[←16]

Titlul întreg al volumului italian, fără specificarea locului şi anului, este : *Capitoli de osservarsi inviolabilmente da tutti i confratelli dell' onorevole compagnia della Lesina*. Prima traducere în Jimba franceză se intitulează : *La fameuse Compagnie de la Lésine*, Paris, 1604.

[←17]

Itinerarium, Gennaniae, Galliae, Angliae etc , Nürnberg. 1612.

[←18]

Faimoasă colecţie de figuri de ceafă, reprezentând oameni celebri.

[←19]

Aşa-numitul scaun găurit (chaise percée) merita onoarea ce i se dădea, pentru că era ornat cu podoabe scumpe. Caterina de Medicis avea doua scaune găurite : unul îmbrăcat în catifea albastră, celalalt în catifea roşie. După moartea bărbatului ei, şi-a comandat şi un al treilea scaun, îmbrăcat, din pricina doliului, în negru.

Când regele napolitan Ferdinand al IV-lea mergea la teatru, un detaşament special al gărzii, condus de un ofiţer, ducea după el amintita mobilă. În fiecare seară de reprezentaţie, se repeta interesantul spectacol - de la castel pornea un fastuos cortegiu militar cu torţe, având la mijloc scaunul destinat înaltelor scopuri. Pe unde trecea cortegiul, militarii dădeau onorul iar ofiţerii salutau cu sabia scoasă.

[←20]

Acestea cel puţin au mâncat împreună. Nu ca acel conic german despre care C. Meiners scrie că, fiind căsătorii din dragoste cu o prinţesă austriacă, se plângea amarnic din cauza marii diferenţe de rang: „Era îngăduit să dormim în acelaşi pat, însă mi mă puteam aşeza la aceeaşi masa cu ea" (Geschichte des weiblichen Geschlecht, Hanovra, 1788).

[←21]

Henri B r o c h e t, Le *rang et l'étiquette sous l'ancien régime*, Paris, 1934, p. 48.

[←22]

Acestea sunt lucruri binecunoscute. Pentru cei care se interesează de amănunte vor fi de folos următoarele cărţi: S a u v a l, *Galanteries des rois de France* ; C h a t e a u n e u f, *Les favorites des rois de France*; S a i n t-E d m e, *Amours et galanteries des rois de France* ; J e a n H e r v e z, seria de şase volume: *La Régence galante; Les maitresses de Louis XV* etc. În cartea baronului P o l l n i t z, care a avui o sumedenie de ediţii, este vorba de legăturile lui August cel Puternic: *La Saxe galante* etc. etc.

[←23]

Cazul e relatat de T a i n e, *Histoire de la littérature anglaise*, cartea a III-a, cap. IV.

[←24]

O povesteşte S a m u e l B a u r, *Denkwürdigkeiten* etc., VIII, Ulm 1819, p. 339

[←25]

Cuvântul *tămâiere* este o moştenire lăsată de epoca feudală. În timpul serviciului religios, preotul oficiant trebuia să meargă la suzeran şi să mişte de trei ori cădelniţa în faţa lui. Aceasta constituia o parte importantă a drepturilor suzeranului. La francezi era în vigoare sub denumirea de *droit de l'encens*.

[←26]

Pentru autenticitate, dăm în original ultimele două versuri :

"Jupiter et Henri le monde partiront,
L'un Empereur du Ciel, et l'autre de la Terre".

[←27]

"De tant d'Avocats que nous sommes,
Je ne sçaurais plaider qu'avec un bon succès;
Je soutiens que LOUIS est le plus grand des hommes,
Et je suis asseuré de gagner mon procès".

[←28]

Din punct de vedere medical, istoricul operaţiei este comunicat de către dr. C a b a n è s, *Le cabinet secret de l'histoire*. f.a., I-e série. Paris, p. 163.

[←29]

S. B a u r. *Historische Memorabilien* etc. Augsburg. 1934.

[←30]

Satira a V-a :

"Mais qui m'assurera qu'en ce long cercle d'ans
A leurs fameux époux vos Ayeules fidelles
Aux douceurs des galans furent toujours rebelles?"

[←31]

Peignot *Predicatoriana*, Dijon, 1841, p. 181.

[←32]

A l b e r t C i m, *Nouvelles récréations littéraires*, Paris. 1921,p. 159

[←33]

S. B a u r. *Denkwurdigkeiten*, vol. VIII, Ulm, 1819, p. 324.

" ... *ce que contribue beaucoup à persuader l'opinion publique, gue cette race tient en quelque façon à cette grande race de Jessé, la plus noble, la plus glorieuse et la plus connue du monde*".

[←34]

Referatul este publicat integral de G o u r d o n d e G e n o u i l l a c, *Les mysteres du blason*, Paris, 1868, p. 73 şi urm. , M B e r m a n n, *Alt und neu Wien*, Viena, 1880, p. 628.

[←35]

Légendes et archives de la Bastille, cap. IV. Paris. f a

[←36]

În franceză, *brume* — ceaţă; *brumaire* = denumirea unei luni în calendarul revoluţionar; 18 brumar al anului VII (9 noiembrie 1799) — data loviturii de stat a lui Napoleon Bonaparte. — N. trad.

[←37]

În *Dictionnaire*, la numele Pinet.

[←38]

Acest blazon, împreună cu cel cu măseaua sunt prezentate amănunţit, cu ilustraţiile cuvenite, în volumul III al lucrării, deosebit de bine documentată a doctorului G y u l a M a g y a r y - K o s s a : *Magyar orvosi emlékek* (Amintiri din viaţa medicală maghiară), la poziţiile 299, 1038.

[←39]

Schurtzfleisch — şorţ de carne sau cingătoare.

[←40]

Lämmerschwanz — coadă de miel.

[←41]

Schreckefuchs — vulpe-sperietoare. — N. trad.

[←42]

Quidam ex illis furore percitus truci, MARHA. MARHA. quod est signum apud eos bellicum. exclamavit. În textul maghiar, joc de cuvinte ; în ungureşte, marhaa — vită — N. trad.

[←43]

Dr. Ernst Horn, profesor la universitatea din Iowa, a calculat in câte feluri se poate pronunţa cuvântul englez : *Circumference*. Chiar şi prima vocală a cuvântului se poate pronunţa în 21 de feluri. La fel şi celelalte silabe. Făcând toate combinaţiile posibile ies 396.000.000 de variante. Să fie oare exactă cifra ? Profesorul nu ne-o mai spune.

[←44]

Calculele şi întâmplarea cu Macaulay se află în cartea lui W. J o n e s, *Credulities Past and Present*, Londra, 1380, pp. 283—284.

[←45]

Nu ştiu dacă şi acele scrieri oculte pe care nu le cunosc decât după titlu sunt pline tot de înţelepciuni asemănătoare. Nu le cunosc conţinutul, însă titlurile sunt edificatoare:

C a z e n e u v e. Les hommes célèbres caracterisès par leurs noms, Paris, 1880.

M o u e s a n d e l a V i l l i r o û e t, Recherches sur les fonctions providentielles des dates et des noms dans les annales de tous les peuples Paris. 1852.

A. R o c h e t a l. Une science nouvelle : l'Onomatologie. Le caractère par le prénom, suivi de la liste des prénoms usuels avec l'explication des qualités et défauts que chacun d'eux impose á celui qui la porte, Paris, 1908,

Dintre lucrările mai vechi:

D. G. M o l l e r, *De nominum fatalitate*, Altdorf, 1684.

J. H. S t a s s, *De omine in nomine*, Gotha, 1735.

[←46]

Deşi matricolele engleze sunt destul de răbdătoare şi încăpătoare. La parohia din Old Swineford am găsit această transcriere, care mărturiseşte o nobilă obârşie : Dancell Dallphebo Marc Antony Dallery Gallery Caesar — fiul domnului Dancell Dalphebo Marc Antony Dallery Gallery William.

[←47]

Nume dat argoului în Anglia.

[←48]

În legătură cu numele puritanilor, a se vedea cartea reverendului C. W. B a r d s l e y, Curiosities of Puritan Nomenclature, Londra, 1882

[←49]

Turistul poate găsi şi astăzi rămăşiţele unei rezolvări asemănătoare în partea de nord-est a Scoţiei, la o milă şi jumătate de Duncasby Head. Clădirea se cheamă *: John o'Groats's House*. Acum e un hotel ademenitor pentru străini. Constructorul ei a fost un anume John o'Groat. capul unei familii numeroase. O dată pe an se adunau la el toţi membrii familiei, însă niciodată nu încetau discuţiile in legătură cu prioritatea. Bătrânul John a clădit o casă octogonală, cu o singură cameră, având opt uşi şi în mijloc o masă octogonală. Fiecare intra în sală pe propria sa uşă; se aşeza pe propriul său scaun; înţeleptul bătrân a exclus, astfel, problema *locului de frunte*.

[←50]

Some choice observations of Sir John Finett, Knight and Master of the ceremonies etc., 1565.

[←51]

De dragul simplificării, întrebuinţez aici, şi în cele ce urmează, denumirea de „medieval", chiar daca relatez cazuri din secolele XVI — XVII, socotindu-le răbufniri întârziate ale dreptului medieval.

[←52]

Publicat de C h a r l e s D e s m a z e s în excelenta sa colecţie; *Trésor judiciaire de la France, curiosités des anciennes justices*, Paris 1867. p. 376.

[←53]

Collection des meilleurs dissertations etc, par C. L e b e r, J. B., S a l g u e s et J C o h e n, Paris, 1826; întâmplarea este descrisă în vol. XVIII.

[←54]

F. N o r k, Die Sitten, und Gebräuchen der Deutschen etc.,. Stuttgart, 1849, p. 946.

[←55]

În ceea ce priveşte cazurile următoare, în locul unei bibliografii detaliate trimit la cea precisă şi adecvată, întocmită de E. P. E v a n s. În cartea sa *The Criminal Prosecution and Capital Punishment of Animate, London*, 1906, pp. 362—371, el enumeră aproape toate cărţile şi Studiile cunoscute, consacrate proceselor animalelor.

[←56]

În latină (formulă uzuală) = *asta-i ; s-a sfârşit, s-a terminat*.

[←57]

* Am dat de un exemplar în Biblioteca naţională din Viena. Se găseşte la cota: *44/.B.5.

[←58]

* În mod deosebit sunt recomandate următoarele versuri:

Ut lupus imbellis violentos territet agnos,
Ut timidus faevos exhorret Dama Molossos,
Sic haec incutiant mortalibus arma timorem.

Sunt rânduri cu o cadenţă destul de războinică şi pentru cine nu le pricepe.

[←59]

* Aceste paloşe-minune aveau numele lor proprii: *Balmung (Siegfried), Durandal (Roland), Excalibur (regele Arthur), Joyeuse (Caro! cel Mare)*. *Courtin (Ogier Danezul)*. *Haute Clère (Olivier)* etc.

[←60]

** *Sanguis menstnius primus virginis.*

[←61]

* Vezi *Pharmacopoea nova în qua reposita sunt stercora etc*, din !644, a celebrului medic Ioan David Ruland din Bratislava. Între altele, pentru creşterea părului şi a mustăţilor el recomandă fecale de şoareci.

[←62]

* În această afirmaţie există un sâmbure de adevăr. Se pare că şi americanii îşi dau seama de carenţe şi caută să le elimine prin cursuri cu termen redus. Un reporter al ziarului „Wiking Press“ a vizitat câteva cursuri de acest fel şi şi-a notat răspunsurile cursanţilor. De exemplu :

— Epistola este soţia apostolului (în engleză se înţelege mai bine: *epistle, apostle*).

— Văduvă de paie se numeşte *văduva vegetarianului.*

— În Nil se găsesc crocodili şi piramide.

— Martin Luther a murit de o moarte groaznică : l-a excomunicat o bulă.

— Zebra a dispărut astăzi complet şi se întrebuinţează doar pentru ilustrarea literei Z.

— Apa este compusă din două feluri de *gin*: oxigin şi hidrogin.

Şi acum o experienţă proprie: la hotelul „Britania“ din Veneţia soseşte un grup de excursionişti americani. După vizitarea palatului Dogilor, o doamnă se duce la director şi îl întreabă : *pentru care câine s-a clădit acest frumos palat !*

— ? !

— Da, câine, fiindcă aşa scrie în prospect: „Palatul câinelui“.

Directorul s-a plesnit peste frunte. în englezeşte era specificat *Doge's Palace*. Însă din faţa ochilor cucoanei americane, mereu grăbite, a dispărut litera *e* şi a citit *Dog's Palace*, adică palatul câinelui. Ea vizitase palatul de a un capăt la altul şi s-a împăcat cu gândul că în Europa cuştile câinilor se clădesc atât de mari, se împodobesc cu aur şi picturi.

[←63]

* Autorul are în vedere presa anului 1938, când apare prima ediţie a cărţii — N. trad.

[←64]

** În limba maghiară : *hirlapí kacsa* (răţoi gazetăresc). Expresie intraductibilă ; ea se întâlneşte şi în germană: *Die Ente* (raţă), precum şi în franceză: *le canard* (răţoiul), pentru a desemna zvonurile, ştiri mincinoase, scornite.

[←65]

* *Oratio super fatalibus hoc tempore Academiarum periculis, publice recitata in Academia Rintelensi 1631, ibidemque impressa eodem anno.*

[←66]

* „Puisse-t-il, avoué du dieu de l'Hélicon,
Près de toi reposer au temple de Mémoire !
Un sort aussi flatteur suffiroit à ma gloire“.

[←67]

* Menu détail, baisers donnés et pris
La petite-oie enfin ce qu'on appelle
En bon français les préludes d'amour.“
L a   F o n t a i n e

[←68]

* Am întrebuinţat ediţia Tieck, apărută în 1812 la Stuttgart, sub titlul : *Frauendienst, oder Geschichte und Liebe des Ritters und Sangers Ulrich von Lichtenstein, von ihm selbst beschrieben* (Slujirea femeilor, sau istoria şi dragostea cavalerului şi poetului Ulrich von Lichtenstein, descrise de el însuşi).

[←69]

* Acest favor era o instituţie a cavalerismului, de asemenea de neînţeles pentru noi. Se numeşte *Beiliegen auf Glauben* şi consta în aceea că, obţinând acest favor, cavalerul avea dreptul să se culce lângă doamna sa şi să-şi petreacă noaptea cu ea, însă „numai în cadrul onoarei şi cinstei". Trebuia să jure că n-o să atenteze la virtutea ei. Cu alte cuvinte, era vorba de soiul cel mai denaturat al flirtului.

[←70]

* Pentru a da o mostră din opera poetică a lui Ulrich von Lichtenstein transcriu un mic fragment sfâşietor din acea poezie pe care cavalerul poet a compus-o cu trista ocazie a rupturii. Textul vechi german a fost modernizat de Tieck :

„Mich reut, dass ich meine Jahr Da ihr Leib
Habe verdummet also gar Und ihr Muth
Um ein Weib, Nun nicht ist wie erst so gut,
Die mir nummer eine Tag Da sie mich
Vôlliglich vergelten mag Bracht'an sich“

(Mă căiesc că mi-am risipit, aşadar, în mod prostesc timpul pentru o femeie care nici o zi nu mi-a răsplătit-o pe deplin, căci trupul şi sentimentele e' nu sunt aşa de bune ca la început, când am fost atras de ea.)

Table of Contents